

האוניברסיטה העברית בירושלים

בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית ע"ש פאול ברוואלד

קבוצת המחקר: בריאות נפש ורווחה של ילדים ובני נוער

תפקודם הרגשי-התנהגותי של חניכים בפנימיות
שיקומיות וטיפוליות: תרומתם של מאפיינים אישיים,
מאפיינים מוסדיים, ומאפייני אקלים חברתי

מחקר מלווה הראייה של החניך, המנהל והצוות

ד"ר סיכום
מועד מסרד הרווחה

ד"ר שלהבת עטר-שוורץ

תשרי תש"ע - אוקטובר 2010

תודות

המחקר הנוכחי הינו מחקר רחב-היקף ומורכב, שאלמלא העזרה ושיתוף הפעולה להם זכיתי, לא יכול היה להתבצע. ראשית, ברצוני להודות לחניכי הפנימיות השיקומיות והטיפוליות, אנשי הצוות והמנהלים על זמנם ועל הנכונות להשתתף בסקר. צוות המחקר התקבל בפנימיות השונות בסבר בפנים יפות וזכינו לשיתוף פעולה מלא.

אני מודה מקרב לב לאנשי השירות לילד ולנוער במשרד הרווחה, שעימם הייתי בקשר הדוק ומסייע במשך השנתיים האחרונות סביב המחקר ועוד לפני כן בשלב החשיבה על המחקר, ובמיוחד למר צביקה הויזליך, מר בנצי בראנץ' וגב' יעל דורי על הליווי התומך שלהם, על הייעוץ לאורך כל שלבי המחקר, ועל כך שאפשרו את עריכתו של המחקר הנוכחי וייעצו לי לגבי היבטים שונים בו. אבקש גם להודות למפקחים על הפנימיות שסייעו לי ביצירת הקשר עם הפנימיות: נחום בן-שלמה, שרה קופלמן, יוסי ועקנין, מלי חדד, אסתי באור, בתיה אולחובסקי, יהודה בן סדון, נועה גפני ושמואל כהן, ואחרונה חביבה אילנה בר-יהודה, שסייעה לי בהבנה של התפקיד המורכב של המפקחים בשירות לילד ולנוער בלבביות רבה.

המחקר לא יכול היה להתבצע ללא עבודתם המסורה של עוזרי וידידי המחקר. אבקש להודות לשולמית פינצ'ובר שסייעה בשלב איסוף הנתונים ובהכנת דו"ח המחקר הנוכחי ובהפצתו במסירות גדולה. שולמית עובדת בימים אלו על כתיבת עבודת התיזה שלה בהתבסס על נתוני המחקר. עבודת התיזה תוסיף נדבך משמעותי בהבנת תופעות שעד כה נכתב עליהן מעט ובצורה לא שיטתית בספרות הקיימת לגבי הסבר רווחתם ותפקודם של חניכים במוסדות מנקודת המבט שלהם. תודות מקרב לב לכל עוזרי המחקר שלקחו חלק במחקר הנוכחי: דן שפט, סימונה בלנק, אולגה סטאטלנד-וינטראוב, איתי טימסית, אפרת קידר, טל טלמון, יוליה קרבץ, לאורה לוי, מיכל אטד, מייסא חאמד, מעיין פרנקל, משה מגיד, סאמר קעדאן, ספי סמואלוב, עמית טליוסף, רנא עבאס, רעות שחל, ולנא ג'רייס.

לבסוף, אודה לקבוצת המחקר: *בריאות נפש ורווחה של ילדים ובני נוער*, בראשותה של ד"ר קורי שולמן, שסיפקה לי תנאים לעשיית המחקר ולהפקת הדוחות וגם לעמיתיי הרבים באקדמיה שהיו נכונים לסייע לאורך כל הדרך.

שלהבת עטר-שוורץ, אוקטובר 2010.

תוכן העניינים

1	.....תקציר
17	.....מבוא
19	.....רקע מדעי
40	.....שיטה
40	.....מדגם
40	.....כלי המחקר
53	.....איסוף נתונים
54	.....ניתוח הנתונים
56	..... ממצאים
56	.....ממצאים תיאוריים מזווית הראייה של החניכים
77	.....המשך ממצאים מזווית הראייה של החניכים : הקשר בין תפקוד החניך לבין מאפייניו וחוויותיו בפנימייה
84	.....ממצאים מזווית הראייה של אנשי הצוות
96	.....ממצאים מזווית הראייה של מנהלי הפנימיות
109	..... מסקנות ודיון
144	..... רשימת מקורות
158	..... נספחים
159	.....נספח א' : לוחות של ממצאי החניכים התיאוריים
233	.....נספח ב' : לוחות העוסקים בקשר בין מאפייני החניך לתפקודו
256	.....נספח ג' : לוחות של ממצאי אנשי הצוות
289	.....נספח ד' : לוחות של ממצאי המנהלים

תקציר

מטרת המחקר

מטרתו של המחקר הנוכחי הייתה לבחון את תפקודם הרגשי וההתנהגותי של חניכים (גילאי 11-19) בפנימיות שיקומיות וטיפוליות והערכתם את איכות חייהם, החוויה שלהם בפנימייה, ושביעות רצונם מהיבטים שונים בפנימייה. המחקר כולל בחינה של מאפיינים שונים מזווית הראייה של החניך, הצוות, והמנהל, שעשויים לתרום לתפקוד ולרווחה של החניך בפרט ולתפקוד הפנימייה בכלל. סוגיית האקלים החברתי בפנימייה, כפי שהיא מוערכת על ידי השותפים העיקריים הישירים לעשייה הפנימייתית- החניך, איש הצוות והמנהל- היא אחת הסוגיות העומדות במרכזה של החקירה הנוכחית. חקירה זו מונחית על ידי התפיסה האקולוגית שרואה הן במאפייני החניך האישיים, והן במאפיינים קונטקסטואליים כמעצבים את ההתפתחות והחוויות של החניך בסביבתו (Bronfenbrenner, 1979).

הממצאים המוצגים בדו"ח הינם נתונים שעובדו ברמה התיאורית וברמת הקשרים בין מאפייני החניך לבין תפקודו. בהמשך העבודה העתידית על הנתונים, יופקו ממצאי ניתוח רב-רמתי הקושרים בין המשתנים המסבירים השונים ברמת החניך וגם ברמת המסגרת לבין מדדי תפקוד אצל החניכים. הממצאים המתקדמים הללו יופקו באמצעות אמצעים סטטיסטיים הולמים, כגון השיטה הרב-רמתית לניתוח נתונים.

מדגם

המחקר כולל מידע על 1,314 חניכים, 543 אנשי צוות ו-32 מנהלים בשלושים ושתיים פנימיות שיקומיות וטיפוליות ברחבי הארץ שתחת אחריותו של השירות לילד ולנוער במשרד הרווחה.

כלי המחקר

כלי המחקר בהם נעשה שימוש במחקר הנוכחי הינם שאלונים אנונימיים למילוי עצמי עבור החניכים, אנשי הצוות והמנהלים. המדדים בכלים אלו התבססו ברובם על מדדים קיימים בתחום ההשמה החוץ-ביתית או מדדים שהושאלו מזירות אחרות, כמו זירות בית-ספריות.

ממצאים

תפקודם הרגשי-התנהגותי של חניכים בפנימיות שיקומיות וטיפוליות

המחקר הנוכחי מראה, בדומה למחקרים קודמים בתחום, כי החניכים בפנימיות סובלים מרמה גבוהה של בעיות בתפקוד ההתנהגותי- רגשי, בכל רכיבי התפקוד שנבדקו: סימפטומים רגשיים בעיתיים, בעיות התנהגות, בעיות של קשב וריכוז ובעיות עם קבוצת השווים. כך למשל, בהקשר של סימפטומים רגשיים, כשני שליש (65%) מהחניכים מדווחים כי הם סובלים מכאבי בטן לפעמים או

הרבה (סימפטומים פסיכוסומטיים). בנוסף, קרוב לשישים אחוז מהחניכים מדווחים כי לעיתים קרובות הם לא שמחים, מדוכאים או בוכים.

עוד, בהקשר של **בעיות קשב**, כשני שליש מהחניכים (62%) מסכימים או מסכימים מאד כי ניתן להסיח את דעתם בקלות, ולמעלה ממחצית החניכים (54%) מסכימים כי הם חסרי מנוחה והם לא יכולים להיות רגועים לאורך זמן. בנוסף, למעלה מארבעים אחוזים מהם מסכימים עם ההיגד "אני לא מפסיק לזוז, יושב "על קוצים" או מתנועע בעצבנות". ביחס ל**בעיות עם קבוצת השווים**, 44% מסכימים או מסכימים מאד כי ילדים אחרים מציקים להם, מאיימים עליהם, או מתנהגים כלפיהם באלימות ולמעלה משליש מהחניכים (35%) מדווחים כי הם בדרך כלל לבד, משחקים לבד או נמצאים לבד. לבסוף, בנוגע ל**בעיות התנהגות**, בולטת העובדה כי שעור ניכר ביותר מהחניכים (62%) מסכימים באופן חלקי או מלא עם כך שהם מתרגזים הרבה פעמים ושיש להם התקפי כעס ו-44% מהחניכים מדווחים כי הם מרבים לריב עם חניכים אחרים.

לממצאים אלו, כפי שמפורט בפרק הדיון של הדו"ח, ראשית, יש השלכות בזהיו תת-קבוצות בסיכון לתפקוד בעייתי בתחומים שונים. כך למשל, לפי הנתונים, בנות בסיכון גבוה יותר לסימפטומים רגשיים, ובנים בסיכון לבעיות התנהגות ולבעיות עם קבוצת השווים. כמו כן, חניכים צעירים (גילאי 11-15) נמצאו בסיכון גבוה יותר מחניכים בוגרים (גילאי 16-19) לסימפטומים רגשיים, בעיות התנהגות, בעיות עם חברים, ולבעיות באופן כללי (מדד קשיים כולל). לבסוף, חניכים במגזר הערבי נראו בסיכון, יותר מחניכים במגזר היהודי, לסימפטומים רגשיים ולבעיות עם קבוצת השווים. לזיהוי תת-קבוצות אלו צריכה להיות משמעות בהפניית משאבים מרובים יותר לקבוצות אלו על ידי המערכת הפנימייתית.

עם זאת, מעבר למשמעות ברמה המדינית וברמה התרפויטית עבור החניכים עצמם, הדו"ח הנוכחי דן גם בהשלכות של ממצאים אלו שנוגעות לעומס המוטל על אנשי הצוות ולמצבי הסיכון העלולים להיגרם בשל עומס וקושי זה עבור החניכים. לבסוף, יש לזכור שחלק לא מבוטל מהחניכים, דיווחו מעבר לקשיים המרובים, גם על רמה גבוהה של **התנהגות פרו-סוציאלית**, עליה דיווחו יותר בנות וקבוצת הגיל הבוגרת יותר. יש להמשיך ולחשוב כיצד נעזרים בהתנהגויות אלו לקידום רווחתם של החניכים ולחיזוק היכולות והאיכויות שלהם.

תרומתם של מאפיינים ברמת החניך וברמת חוויית השהות בפנימייה לתפקודו של

החניך

משך שהות החניכים בפנימייה

הממצאים מראים, כי נתח נכבד מהחניכים (46%) מדווחים כי זוהי השנה השנייה עד הרביעית לשהותם בפנימייה הנוכחית, למעלה מרבע מהחניכים (28%) מדווחים כי זוהי השנה החמישית ומעלה לשהות בפנימייה הנוכחית, והיתר (26%) מדווחים כי זוהי השנה הראשונה לשהותם בפנימייה הנוכחית. בבחינת הקשר בין משך השהות בפנימייה הנוכחית לבין תפקודם הרגשי וההתנהגותי של החניכים נמצא, כי ככל שמשך השהות של החניך עולה, החניך דיווח על פחות בעיות באופן כללי (מדד בעיות כללי) ובאופן ספציפי, על פחות בעיות של קשב, ועל פחות קשיים עם קבוצת השווים. כמו כן,

ככל שמשך השהות בפנימייה עולה, החניך דיווח על יותר התנהגות פרו-סוציאלית (כמו עזרה לזולת, אמפטיה לכאב של אחרים וכדומה).

תדירות המפגשים עם ההורים

במחקר הנוכחי דיווחו מרביתם המכרעת של החניכים כי הם נפגשים עם הוריהם. מבחינת תדירות המפגשים, החניכים דיווחו על מפגשים תכופים יחסית עם הוריהם הביולוגיים. כך, מחצית מהחניכים מדווחים כי הם רואים את הוריהם בערך פעם בשבועיים וכרבע מהחניכים מדווחים כי רואים את הוריהם כל סוף שבוע או פעם בשבוע. בחינת הקשר בין תדירות המפגשים עם ההורים לבין תפקודם הרגשי וההתנהגותי של החניכים העלתה, כי ככל שתדירות המפגשים עם ההורים עולה, כך רמת הסימפטומים הרגשיים (כמו דיכאון וחרדה) והבעיות עם קבוצת השווים יורדת. חשוב לציין עוד בהקשר זה, כי **בבחינת ההבדלים בין המגזר היהודי למגזר הערבי**, נמצא כי חניכי הפנימיות במגזר היהודי מדווחים על תדירות רבה יותר של מפגשים עם הוריהם: למשל, בעוד ש-57% מחניכי המגזר היהודי רואים את הוריהם בערך פעם בשבועיים וכ-5% בלבד בערך פעם בחודש, 48% מחניכי המגזר הערבי רואים את הוריהם פעם בחודש ורק 16% רואים את הוריהם פעם בשבועיים.

כמו כן, מנהלים בשני המגזרים נשאלו על עידוד הקשר עם ההורים ואפשרו קשר זה. הממצאים מראים לגבי ההיבטים המעשיים של אפשרו הקשר (למשל, לאפשר לילד לצלצל להוריו, לאפשר להורה לצלצל לילד, יוזמה של אירועים משותפים לילדים ולהוריהם בפנימייה, וכדומה), כי מנהלים במגזר היהודי מדווחים על יותר פעולות בכיוון חיזוק הקשר עם ההורים לעומת מנהלים במגזר הערבי.

הערכת האקלים החברתי בפנימייה

בבחינת האקלים החברתי של הפנימייה על ידי החניכים נבחנו חמישה היבטים (Colton, 1989): נוקשות הצוות, תמיכת הצוות, חברותיות הילדים, התנהגויות שליליות של ילדים בפנימייה ושביעות רצון מהפנימייה. ממצאי המחקר מלמדים אותנו, כי מחד חניכים רבים רואים את צוות הפנימייה כתומך וחיובי, למשל שיעור ניכר מהחניכים מסכימים כי כאשר יש להם בעיה יש לפחות איש צוות אחד בפנימייה שיכול לעזור להם (82%), שאנשי הצוות באמת מתאמצים לעזור להם (71%) וכדומה. אולם מאידך, ישנן גם תגובות של החניכים המעידות על אווירה של נוקשות וחוסר פנאי לעודד אותם, למשל, שיעורים ניכרים של חניכים חשים, כי אנשי הצוות נוקשים (56%) וכי יש להם מעט זמן לעודד אותם כאשר הם זקוקים לזה (52%).

המחקר מראה, כי קבוצת סיכון לדיווח על אקלים חיובי פחות בפנימייה הינה הקבוצה של החניכים הצעירים יותר (גילאי 11-15), שדיווחו על אנשי הצוות כנוקשים יותר ותומכים פחות, ועל הילדים בפנימייה כחברותיים פחות ובעלי יותר התנהגות שלילית, לעומת חניכים בוגרים יותר (גילאי 16-19). חניכים צעירים היו גם פחות שבעי רצון מהפנימייה.

בבחינת הקשר בין הערכת האקלים החברתי בפנימייה לתפקודו ההתנהגותי והרגשי של החניך הממצאים ברורים ומראים, כי ככל שהאקלים הפנימייתי הוערך בצורה פחות חיובית (כלומר, הצוות בפנימייה נתפס כנוקשה יותר וכפחות תומך, והחברותיות בין הילדים נתפסה כנמוכה, היו יותר התנהגויות שליליות של חניכים באופן כללי בפנימייה והחניכים היו פחות שבעי רצון מהפנימייה), כך התפקוד ההתנהגותי- רגשי שלהם היה בעייתי יותר וכך גם התגלתה פחות התנהגות פרו-סוציאלית אצל החניכים. ממצא זה מעיד על חשיבות בחינת הנושא של האקלים החברתי בפנימיות ועל החשיבות שלו להסבר התפקוד של חניכים בפנימיות.

אלימות בפנימייה

חניכים השוהים בפנימיות הינם ברוב המקרים ילדים עם עבר של התעללות והזנחה או טיפול לא הולם של הוריהם. חלק מהם עשויים להיחשף לקורבנות נשנית בפנימייה על ידי עמיתיהם או לחלופין על ידי הצוות שאמון על שלומם. המחקר שבחן את הנושא של אלימות חניכים כלפי חניכים וצוות כלפי חניכים העלה את הממצאים הבאים:

(א) קורבנות לאלימות של חניכים מצד חניכים אחרים

מן הסקר עולים אחוזים לא מבוטלים של דיווח על קורבנות לאלימות בקרב חניכי הפנימיות, לגבי כל סוגי האלימות עליהם הם נשאלו. הממצאים מראים כי כשמונים אחוז מהחניכים חוו לפחות סוג אחד של אלימות מילולית על ידי חניכים אחרים לפחות פעם אחת בחודש האחרון (למשל, קללות ועלבונות), ולמעלה משני שליש מהחניכים (69%) מדווחים על קורבנות לאלימות "חברתית- עקיפה" (למשל, הטלת חרם, הפצת שמועות לא נכונות וכדומה), ולאלימות פיזית מתונה, כמו בעיטות ואגרופים (66%) ולהתנהגות אחת לפחות של פגיעה ברכוש (60%), כגון גניבה והשחתת רכוש. שיעור נמוך יותר, אם כי עדיין שיעור גבוה של החניכים (40%), דיווח על לפחות התנהגות אחת של פגיעה מינית (כמו, הורדת בגד בניגוד לרצון החניך, הערות מיניות מבלי שרצו בכך וכדומה) שהופנתה כלפיהם בחודש האחרון. סוג האלימות הפחות שכיח ממנו סבלו החניכים היה אלימות פיזית חמורה (כמו "מכות רצח"), שעל קורבנות של לפחות סוג אחד של התנהגות כזאת בחודש האחרון דיווחו 28% מהחניכים.

שיעורים אלו דומים לשיעורים שנמצאו בספרות קודמת בתחום ההשמה החוץ-ביתית, אם כי יש לציין שמחקרים אלו נעשו על מדגמים יחסית קטנים של חניכים וחלק ניכר מהם לא הסתמך על דיווח ישיר של החניכים. פרק הדיון בדו"ח הנוכחי עומד גם על הדומה והשונה באלימות בפנימיות כפי שנמצאה במחקר הנוכחי לאלימות בבתי ספר בארץ כפי שעולה מהסקר הארצי של אלימות במערכת החינוך שנערך בשנת תשס"ה (בבנישתי, חורי-כסאברי ואסטור, 2006). ניתן לראות מן ההשוואה כי דירוג סוגי האלימות היה דומה, קבוצות הסיכון לאלימות (מבחינת מגדר, מגזר והשתייכות גילאית) היו באופן כללי דומים גם כן לנתוני הסקר הארצי של מערכת החינוך. מבחינת שכיחות הדיווח על אלימות, נמצאו מספר סוגי אלימות בשכיחות דומה (כמו אלימות מילולית) וכמה סוגי אלימות שונים בשכיחותם (כמו פגיעה מינית). בדיון מוצגים הסברים אפשריים לתופעות אלו.

נראה כי אחת המסקנות מהמחקר בהקשר זה, יש לבצע מעקב אחר הממצאים הללו על ידי ביצוע של ניטור תקופתי של שיעורי אלימות בקרב חניכים בפנימיית.

במחקר הנוכחי, נערכו השוואות בין קבוצות שונות (מגדר, גיל והשתייכות הפנימייה למגזר היהודי או הערבי) על מנת לזהות קבוצות סיכון לקורבנות לסוגי האלימות השונים. בהשוואה בין בנים לבנות, נראה כי על מרבית ההתנהגויות האלימות מצד חניכים אחרים בפנימייה, דיווחו הבנים על שיעורים גבוהים יותר של קורבנות לעומת הבנות, בעיקר ביחס לאלימות פיזית, הן מתונה והן חמורה. עם זאת, במחקר הנוכחי בנות דיווחו יותר על קורבנות לאלימות חברתית- עקיפה ולא נמצאו הבדלים משמעותיים בין בנים לבנות ביחס לאלימות מילולית. לא נמצא פער משמעותי בדיווח של בנים ובנות על פגיעה מינית כלפיהם בפנימייה.

בהשוואה בין חניכים מקבוצות גיל שונות, נמצא באופן עקבי, כי חניכים בקבוצת הגיל הצעירה (גילאי 11-15) דיווחו על יותר קורבנות לאלימות בכל סוגי האלימות שנבחנו לעומת חניכי קבוצת הגיל הבוגרת (16-19). ממצא זה תואם את הספרות הקיימת, הן בזירה הפנימייתית והן בזירה הבית-ספרית, המראה כי קיים קשר שלילי בין גיל החניך לרמת הקורבנות לאלימות, כאשר ככל שגיל הילד עולה, רמת הקורבנות יורדת.

בהשוואה בין חניכי המגזר היהודי לחניכי המגזר הערבי נמצאה מגמה מעורבת. מחד, חניכי המגזר היהודי מדווחים על יותר התנהגויות של אלימות מילולית, אלימות חברתית-עקיפה, ופגיעה ברכוש, לעומת חניכי המגזר הערבי. מאידך, חניכי המגזר הערבי מדווחים יותר על קורבנות לאלימות פיזית חמורה. שיעורים דומים של חניכים בשני המגזרים דיווחו על אלימות פיזית מתונה ועל פגיעה מינית.

ממצא חשוב ביותר שחשף המחקר הנוכחי, מלבד הממצאים בדבר השכיחות של אלימות וקבוצות הסיכון הפגיעות ביותר לסוגי האלימות השונים, נוגע לקשר שבין אלימות בין חניכים לבין תפקודם הרגשי-התנהגותי. המחקר הנוכחי מצא באופן ברור כי חניכים שסובלים מיותר קורבנות לאלימות על סוגיה השונים, חושפים יותר קשיים בכל התחומים הרגשיים וההתנהגותיים שנבחנו במחקר (סימפטומים רגשיים, בעיות קשב וריכוז, תוקפנות, בעיות עם קבוצות השווים ומדד בעיות כללי).

(ב) קורבנות לאלימות מצד צוות הפנימייה

תופעת אלימות של אנשי צוות כלפי חניכים בפנימיית וכלפי תלמידים בבתי ספר הינה תופעה שלא נחקרה מספיק בספרות הקיימת. מחקרים קיימים העדיפו להתמקד בעיקר בנושא של אלימות בין ילדים (ראו בנושא חורי-כסאברי, 2006), אך השלכותיה של התופעה הן בזירה הפנימייתית והן בזירה הבית-ספרית נתגלו כקשות בספרות וידוע כי הן עלולות לפגוע ברווחתו ובהתפתחותו של הילד (Hyman & Snook, 2000; Hyman et al., 2003).

במחקר הנוכחי נבדקו שני סוגי פגיעות מצד הצוות בפנימייה: אלימות מילולית-רגשית (כגון קללות ועלבונות) ואלימות פיזית (כגון: צביטות, דחיפות בכוונה וכדומה). התמונה העולה מן הסקר

הנוכחי מראה כי כשליש מן החניכים מדווחים על קורבנות לאלימות מילולית מצד צוות הפנימייה לפחות פעם אחת בחודש האחרון, וכרבע מהחניכים מדווחים על קורבנות לאלימות פיזית. בבחינת קבוצות הסיכון לאלימות של צוות כלפי חניכים, ניתן לראות במחקר הנוכחי, ראשית, כי חניכי המגזר הערבי מדווחים יותר על קורבנות לאלימות מצד הצוות באופן כללי, וההבדל ניכר יותר ביחס לאלימות צוות פיזית. ממצא זה נמצא בהלימה עם מחקרים שנערכו בארץ במערכת החינוכית. ממצאים אלו הראו הבדלים משמעותיים בין תלמידים יהודים לתלמידים ערבים בדיווחיהם על אלימות מצד צוות בית הספר: תלמידים ערבים דיווחו יותר על אלימות צוות מילולית ומינית שהופנתה כלפיהם, אך ההבדל הבולט ביותר נרשם בדיווחים על אלימות פיזית של הצוות כלפיהם. הבדלים אלו יוחסו בחלקם לפערים החברתיים-כלכליים בין האוכלוסייה היהודית לאוכלוסייה הערבית בישראל. עם זאת, גם לאחר שליטה במאפיינים החברתיים-כלכליים של ההורים, נמצאו הבדלים בין שתי קבוצות האוכלוסייה, במיוחד בכל הנוגע לאלימות צוות פיזית (ראו חורי-כסאברי, 2006). כמו כן, המחקר הנוכחי מצא, כי בניס דיווחו על יותר אלימות, פיזית ומילולית, מצד הצוות. לבסוף, גם גיל צעיר היווה גורם סיכון לאלימות צוות, כפי שעלה מממצאי המחקר הנוכחי. חניכים צעירים (גילאי 11-15) דיווחו על יותר קורבנות לאלימות צוות פיזית מחניכים בוגרים (גילאי 16-19). ממצא זה נמצא בהלימה עם ממצאי מחקר קודמים (בנבנישתי ועמיתיו, 2006). מלבד זיהוי קבוצות הסיכון בקרב החניכים לאלימות צוות, הממצאים מראים גם כי ישנו קשר ברור ועקבי בין אלימות צוות מילולית ופיזית לבין תפקודו של החניך: במחקר הנוכחי נמצא כי ככל שרמת הקורבנות (הן המילולית והן הפיזית) של החניך על ידי הצוות הייתה גבוהה יותר, כך התפקוד ההתנהגותי-רגשי של החניך היה טוב פחות. ממצא זה יכול להתפרש בשני אופנים, כפי שמנחה אותנו הספרות בנושא. ראשית, ייתכן כי אלימות צוות מחריפה ביותר בעיות התנהגות ובעיות רגשיות שיש אצל חניכים והיא הרסנית ביותר להתפתחותם ולתפקודם. אך, הסבר אפשרי אחר הינו כי ילדים בעלי יותר בעייתיות רגשית והתנהגותית הם ילדים שלצוות קשה יותר להתמודד איתם ועל כן ילדים אלו יותר פגיעים לאלימות צוות, במידה ואין בידי הצוות את הכלים להתמודדות וההכשרה ההולמת לטיפול בילדים עם קשיים התנהגותיים-רגשיים (Hobbs et al., 1999).

לסיום החלק העוסק באלימות צוות ובאלימות חניכים כלפי חניכים, עולה ממצא מעניין הראוי לדיון, הקשור להשוואת זווית הראייה של החניך, אנשי הצוות והמנהלים במגזר הערבי אל מול המגזר היהודי בנוגע לאלימות בפנימייה. במחקר הנוכחי, למרות שהחניכים במגזר הערבי דיווחו באופן כללי על יותר אלימות מצד חניכים אחרים, ועל יותר אלימות פיזית ומילולית שהופנתה כלפיהם מצד הצוות, מנהלי הפנימיות וגם אנשי הצוות עדיין מעריכים את מוגנות החניכים כטובה יותר בפנימיות ערביות לעומת פנימיות יהודיות ומעריכים את מימדי האלימות בפנימייה כקטנים יותר (למשל, כ-47% מהמנהלים במגזר היהודי מעריכים את בעיית האלימות בין החניכים במסגרת שלהם כבעיה גדולה לעומת רק 17% מהמנהלים בפנימיות במגזר הערבי). כלומר, הפער בין הדיווח של מנהלים ואנשי הצוות במגזר הערבי לבין החניכים במגזר הערבי, גדול מהפער בין מנהלים ואנשי הצוות במגזר היהודי לחניכים במגזר היהודי. הניסיון להסביר את הפער הזה מפורט בפרק הדיון של העבודה, בהקשר של אופי הדיווח בשני המגזרים.

מדיניות בנוגע לאלימות וליצירת מוגנות בפנימייה

בבחינת ההערכות של החניכים בדבר מדיניות הפנימייה בנוגע להתמודדות עם אלימות בצורה עקבית, ברורה, עם אופן אחיפה תקיף, נראה כי המערכת הפנימיית מצליחה להעביר לחניכים ברוב המקרים מסר שבמקרים של אלימות יש יד המטפלת בכך, וכי ישנם כללים ברורים להתנהגות ביחס לאלימות. כך למשל, רוב ניכר של החניכים (83%) מסכימים או מסכימים מאוד כי בפנימייה שלהם יש חוקים וכללים ברורים נגד אלימות, וכשלושה רבעים מהחניכים חשים כי כאשר חניך מתלונן על פגיעה בו, יש לפחות איש צוות אחת שיעזור לו. בדומה לממצאים במערכת החינוך בישראל (בבנישת ועמיתיו, 2006), לא נמצאו הבדלים משמעותיים בהערכת מדיניות הפנימייה ביחס לאלימות בין חניכים בקבוצות גיל שונות ובין חניכים מפנימיות במגזר היהודי או הערבי. אולם, נמצא הבדל ניכר בין הערכתם של בנים לעומת בנות, כאשר הבנות מעריכות את מדיניות הפנימייה כחיובית יותר מבנים.

בבחינת הקשר בין האופן בו העריכו החניכים את המדיניות של הפנימייה בנוגע לאלימות לבין תפקודם ההתנהגותי-רגשי, נמצא קשר ברור ועקבי. ככל שמדיניות הפנימייה ביחס לאלימות הייתה ברורה, מגנה ועקבית יותר, כך התפקוד הרגשי-התנהגותי של החניך היה בעייתי פחות. בנוסף, נמצא קשר חיובי מובהק בין מדד המדיניות לבין התנהגות פרו-סוציאלית, כך שככל שהחניך מעריך את מדיניות הפנימייה ביחס לאלימות כחיובית יותר, רמת ההתנהגות הפרו-סוציאלית שלו תהיה גבוהה יותר.

שביעות רצון של החניכים מהיבטים פיזיים ומהעשרה במוסד

במחקר הנוכחי נשאלו החניכים אודות שביעות רצונם ממספר שטחי חיים (לפי מספר פריטים מהמדד של Shye, 1989) בפנימייה, כמו: דיור, מזון, העשרה ותרבות פנאי. ממצאי המחקר מלמדים אותנו, כי מרבית החניכים (69%) מדווחים כי לדעתם הפנימייה נותנת לילדים הזדמנות לפתח ולעסוק בדברים שהם אוהבים. שיעור גבוה יחסית של החניכים מסכימים גם כי הדיור נוח להם (62%), כי הם מרוצים מההעשרה בפנימייה (62%) וכי הם יכולים להתנהג בפנימייה לפי האמונות והערכים המקובלים עליהם (61%). לעומת זאת, רק כמחצית מהחניכים מדווחים כי הם מרוצים במידה בינונית או רבה מהביגוד שהם מקבלים בפנימייה ומהאוכל בפנימייה, וכי הם חשים כי הפנימייה נותנת להם הזדמנויות לנוח ולהשתחרר מלחצי היום – יום (55%).

בנות דיווחו באופן כללי על שביעות רצון רבה יותר על היבטים שונים, כמו דיור, ביגוד, הזדמנות שהפנימייה נותנת לפתח ולעסוק בדברים שהם אוהבים לעשות, וקבלת העשרה בפנימייה. כמו כן, נמצאה שביעות רצון שונה של חניכים בוגרים וצעירים לגבי היבטים שונים. כך, מחד, החניכים הבוגרים יותר (גילאי 16-19) מרוצים יותר מהדיור, ומהזדמנויות בפנימייה לנוח ולהשתחרר מלחצי היום-יום. עם זאת, החניכים מקבוצת הגיל הצעירה מדווחים על שביעות רצון רבה יותר מהעשרה (למשל, ספרים, סרטים והצגות) שהם מקבלים מהפנימייה וגם מהאוכל בפנימייה.

עוד מצא המחקר הנוכחי, באופן עקבי לגבי כל מדדי התפקוד, קשר בין שביעות הרצון של החניך מהיבטים אלו (ממוצע של מספר שטחי חיים) לבין תפקוד התנהגותי-רגשי בעייתי פחות והתנהגות פרו-סוציאלית ברמה גבוהה יותר.

ממצאים מזווית הראייה של אנשי הצוות

המחקר הנוכחי כלל דיווח של 543 אנשי צוות על היבטים שונים בעבודתם בפנימייה. הם נשאלו על יחסים בין אנשי הצוות למנהל ועל יחסים בתוך קבוצת אנשי הצוות בפנימייה, תחושות של שחיקה, של מוגנות, רווחה אישית וכדומה. להלן תוצג זווית הראייה שלהם על היבטים אלו כפי שעלה מן המחקר הנוכחי.

מאפייני השכלה וותק של אנשי הצוות והיעדרויות

במחקר הנוכחי נשאלו אנשי הצוות, בין היתר, על השכלתם הפורמאלית ונמצא כי מחצית (50%) מהם בוגרי תיכון (41% תיכון עיוני ו-9% תיכון מקצועי), והיתר הינם בעלי תואר ראשון (37%) ותואר שני (13%). במחקר הנוכחי 18% מהמשיבים היו צוות צעיר (שינשינים או בני שירות לאומי). כך, שאף אם שיעורים של חברי צוות אלו יקוזזו מבעלי השכלה התיכונית, עדיין מדובר באחוז ניכר של אנשי צוות ללא השכלה אקדמית. מבחינת הוותק בפנימייה, עבור 39% מאנשי הצוות, זוהי השנה הראשונה לעבודתם בפנימייה, עבור 35% זוהי השנה השנייה עד הרביעית ועבור כרבע בלבד (26%) זוהי שנתם החמישית או יותר. נראה כי מרכיבי ההשכלה והוותק של הצוות החינוכי הינם מרכיבים חשובים באיכות הטיפול המוסדית, כפי שנדון בדו"ח.

מבחינת היעדרות מהעבודה שלא לצורך חופשה, נמצא כי למעלה מ-50% מאנשי הצוות נעדרו לפחות פעם אחת בחודשיים האחרונים מהעבודה בפנימייה: 22% דיווחו כי נעדרו יום אחד בחודשיים האחרונים, ו-20% מאנשי הצוות דיווחו כי נעדרו יומיים-שלושה. כמו כן, כ-11% נוספים דיווחו כי נעדרו כשבוע או יותר משבוע בחודשיים האחרונים. יש להמשיך ולבדוק נושא זה ביתר פירוט, משום שהוא עשוי לבטא שחיקה בעבודה, שעשויה בתורה להוביל לאיכות טיפול ירודה בחניכים (ראו עטר, 2006).

דחק ושחיקה בעבודה בפנימייה

אנשי הצוות במחקר הנוכחי נשאלו על תחושותיהם השונות בנוגע לעבודה בפנימייה, כגון: תחושה של השפעה חיובית על חיי החניכים, שחיקה, אמפטיה לחניכים, סיפוק מהמשימות המרכיבות את העבודה וכדומה. הממצאים מציינים תמונה מורכבת. מחד, אנשי הצוות מדווחים על תמונה חיובית לפיה מרביתם מסכימים כי בעבודתם הם משפיעים בצורה חיובית על חייהם של אנשים אחרים (88%) וכי הכישורים שלהם באים לידי ביטוי בעבודתם (80%). עם זאת, שיעורים נמוכים יותר חשים, כי הם יכולים ליצור בקלות אווירה נעימה עם החניכים שלהם (64%). כמו כן, מדווחים מחצית מאנשי הצוות כי הם לא מצליחים להתנתק מעבודתם גם בסיום יום עבודה ו"הם לוקחים את העבודה הביתה". בערך אחד מכל חמישה אנשי צוות (17%) שהשתתפו בסקר דיווח, גם, כי כמות העבודה שיש לו לא מאפשרת לו לעשות את עבודתו כראוי. שיעור דומה דיווחו כי אחרי יום עבודה הם תשושים ועצבניים (15%).

בהשוואה בין המגזרים מתגלה מגמה מעורבת. מחד, מדווחים יותר אנשי צוות מהמגזר הערבי (87%), כי הם יכולים בקלות ליצור אווירה רגועה עם החניכים שלהם לעומת אנשי צוות במגזר היהודי (60%). אולם, מאידך, אנשי צוות במגזר הערבי חשים כי מאז שקיבלו את העבודה הם נעשו פחות רגישים למצוקות של אחרים, לעומת אנשי הצוות במגזר היהודי (20% לעומת 5% במגזר היהודי) וכי לא כל כך אכפת להם מה קורה לחניכים שלהם (9% במגזר הערבי לעומת אף לא אחד מאנשי הצוות במגזר היהודי).

יחסי צוות-הנהלה ויחסים בין אנשי הצוות

- **יחסי צוות הנהלה:** הממצאים, המובאים מזווית הראייה של אנשי הצוות, מראים תמונה אופטימית בסך הכל, אם כי עדיין ניכרים מקומות לשיפור: אחוז ניכר מאנשי הצוות (83%) חשים כי המנהל ידידותי וזמין וכי המנהל מסביר בצורה ברורה לצוות מה מצופה ממנו (73%). עם זאת, אחוזים נמוכים יותר (55%) מסכימים כי המנהל מתייחס לעיתים קרובות, כמעט תמיד, או תמיד, לאנשי הצוות כשוויים וכי ישנה אפשרות להעביר ביקורת על הדרג הגבוה מבלי "להיענש".
- **יחסים בין אנשי הצוות בפנימייה:** בבחינת היחסים בין אנשי הצוות בפנימייה מתגלה תמונה חיובית למדי: מרביתם המכריע של אנשי הצוות (91%) חשים כי אנשי הצוות משתפים פעולה אחד עם השני לטובת החניכים וכי אנשי הצוות מסייעים ותומכים זה בזה (86%) ונמצאים כאן אחד בשביל השני (85%). שיעורים מעט נמוכים יותר, אם כי עדיין גבוהים, מדווחים כי הם מרגישים בנוח להגיד את דעתם האמיתית לגבי דברים (70%) וכי אנשי הצוות שומרים על קשר גם מחוץ לשעות בעבודה (68%). שיעור נמוך של אנשי הצוות (14%) שנכללו בסקר הנוכחי, אם כי עדיין שיעור לא מבוטל, מרגישים כי לעיתים קרובות, כמעט תמיד או תמיד הם לבד כאשר מתעוררים קשיים הקשורים בעבודה.

אמון בפנימייה

- המחקר הנוכחי עשה שימוש במסגרת המושגית שמצעים הוי ועמיתיו ובחן שלושה היבטים של אמון בפנימייה כפי שדווחו על ידי אנשי הצוות: אמון של אנשי הצוות כלפי המנהל, אמון של אנשי הצוות כלפי עמיתיהם, ואמון של הצוות כלפי החניכים, כפי שמדווח להלן.
- **אמון של אנשי הצוות במנהל:** בסך הכול מתגלה תמונה חיובית למדי בנוגע לאמון שמביעים אנשי הצוות במנהל הפנימייה. כך, כשלושה רבעים (76%) מאנשי הצוות מסכימים כי המנהל עושה את עבודתו בצורה מקצועית, ושיעור דומה (71%) חשים כי הם יכולים לסמוך על המנהל. כמו כן, כשני שלישי (64%) מאנשי הצוות מדווחים כי הם בוטחים במנהל.
  - **אמון של אנשי הצוות בעמיתיהם בפנימייה:** נמצא ששיעורים יחסית גבוהים של אנשי הצוות מסכימים כי אנשי הצוות עושים את עבודתם בצורה טובה (79%) וכי אנשי הצוות תומכים זה בזה

(70%). עם זאת, פחות ממחצית (48%) מאנשי הצוות מסכימים כי אנשי הצוות בפנימייה פתוחים וגלויים אחד בפני השני. כמו כן, יש לציין כי 7% מאנשי הצוות הסכימו כי אנשי הצוות חשדנים אחד כלפי השני.

□ **אמון הצוות בחניכים**: מבחינת דיווחי אנשי הצוות על אמון בחניכים עולה תמונה מעורבת, המדאיגה בחלקה. מחד, שני שליש (66%) מאנשי הצוות מסכימים או מסכימים מאד, כי הם מאמינים בכוחות החניכים להצליח ולהתקדם למרות הקשיים שעברו. אולם מאידך, רק רבע (25%) מאנשי הצוות מסכימים, כי אנשי הצוות בפנימייה שלהם סומכים על החניכים שלהם ויש להם אמון בהם, ורק אחד מכל חמישה אנשי צוות (20%) מסכים כי אפשר לסמוך על החניכים שיעשו מה שמבוקש מהם וכי לחניכים אכפת האחד מן השני. תמונת מצב זאת מעלה שאלות לגבי היכולת של הצוות להעביר מסרים מעודדים ותומכים לחניכים. יש להמשיך ולבחון את מקורותיה של תופעה זו ואת הדרכים לשדר לחניכים מסרים אחרים.

התנהגות אלימה של חניכים כלפי אנשי צוות

מן הסקר הנוכחי עולה כי כשני שליש (65%) מאנשי הצוות דיווחו על לפחות התנהגות אחת של אלימות מילולית (כמו קללות) בחודש האחרון שהופנתה כלפיהם בחודש האחרון, וכרבע דיווחו על חניך שתפס ודחף אותם (23%). כמו כן, בערך אחד מכל חמישה אנשי צוות שנסקרו דיווחו על איומים מצד חניכים (20%), ועל מכות או בעיטות מצד חניכים (17%) לפחות פעם אחת בחודש האחרון. בהשוואה בין המגזר היהודי למגזר הערבי, הממצאים מראים, כי ברוב ההיגדים הנוגעים לביטחון אישי בפנימייה, אנשי צוות מהמגזר היהודי דיווחו על יותר אלימות מצד חניכים לעומת אנשי צוות במגזר הערבי. כך, אנשי צוות במגזר היהודי דיווחו על יותר אלימות מילולית, על יותר אלימות פיזית ועל יותר איומים מצד החניכים לעומת אנשי צוות במגזר הערבי. יחד עם זאת, נמצא כי אנשי צוות במגזר הערבי מדווחים על יותר פגיעה ברכוש מצד חניכים לעומת אנשי צוות במגזר היהודי.

התמודדות הפנימייה עם אירועי אלימות

התמונה שהתקבלה לגבי המדיניות מעורבת. מחד, ישנה הערכה חיובית לכמה מן ההיבטים של מדיניות כלפי אלימות, למשל, רוב ניכר של אנשי הצוות מסכימים כי יש בפנימייה חוקים ברורים וידועים לתלמידים ולצוות באשר לכללי התנהגות ומשמעת וכי הפנימייה עושה מאמץ אמיתי בהעלאת תחושת המוגנות ומניעת האלימות (83%). עם זאת, שיעור נמוך יותר של אנשי צוות (62%) מסכימים כי האכיפה של כללי המשמעת בפנימייה הינה עקבית. כמו כן, כרבע (25%) מאנשי הצוות חשים כי הם משקיעים חלק רב מדי מהיום בהתמודדות עם אלימות ו-15% מדווחים כי הם מרגישים חסרי אונים בהתמודדות עם פגיעות מיניות בפנימייה. לבסוף, כאחד מכל עשרה אנשי צוות שנסקרו (11%) מדווח כי הוא מרגיש חסר אונים בהתמודדות עם אירועי האלימות בפנימייה.

איפסור הקשר עם ההורים הביולוגיים של החניכים

צוות הפנימייה נשאל מספר שאלות לגבי פעולות ספציפיות שנקטות בפנימייה הנוגעות לאפסור ועידוד הקשר עם ההורים הביולוגיים, כפי שיפורט להלן.

ראשית, לגבי מספר הפעמים שאנשי הצוות נפגשים עם ההורים בשנה נמצא, כי כמחצית מאנשי הצוות (52%) דיווחו כי הם פוגשים את הורי החניכים בין פעמיים לארבע פעמים בחודש, כחמישית (19%) דיווחו כי הם רואים את הורי החניכים יותר מפעם בחודש, ו-17% דיווחו כי הם רואים אותם פעם בחודש. יש לשים לב כי בערך אחד מכל עשרה אנשי צוות שנסקרו (11%) דיווחו כי הם רואים את ההורים פעם בשנה בלבד. בהשוואה בין המגזרים מתגלה נטייה בולטת במגזר היהודי לדווח על מספר גבוה יותר של פעמים בהן פוגשים אנשי הצוות את הורי החניך.

שנית, נשאלו אנשי הצוות באם מתקיימות אצלם בפנימייה קבוצות מפגש טיפוליות עם

ההורים בצורה קבועה. התמונה שהתקבלה הינה שמרבית אנשי הצוות (64%) דיווחו שלא מתקיימות קבוצות כאלו. בפילוח על פי מגזר, בדומה להיבט של פגישות אנשי הצוות עם ההורים, אנשי הצוות במגזר היהודי מדווחים על יותר מפגשים כאלו לעומת אנשי הצוות מהמגזר הערבי.

לגבי השאלה, **בדרך כלל כמה פעמים בשבוע יכול חניך לצלצל להוריו?** 43% מאנשי הצוות ענו

כי החניך יכול להתקשר להוריו יותר מארבע פעמים בשבוע, 37% דיווחו כי הוא יכול פעם או פעמיים והיתר דיווחו כי הוא יכול 3-4 פעמים (18%). שני אחוזים נוספים מאנשי הצוות (שהם כעשרה אנשי צוות) דיווחו כי החניך כלל אינו יכול להתקשר להוריו במהלך השבוע. בפילוח על פי מגזר, בהתאם לממצאים הקודמים שהוצגו, אנשי הצוות במגזר היהודי מדווחים על תדירות גבוהה יותר שבה החניך יכול להתקשר להוריו לעומת אנשי הצוות במגזר הערבי. כך למשל, בעוד ש-73% מאנשי הצוות במגזר היהודי דיווחו כי החניך יכול לצלצל להוריו 2-4 פעמים בשבוע או יותר, רק 13% מאנשי הצוות במגזר הערבי דיווחו כל כך. כמו כן, 27% מאנשי הצוות במגזר היהודי דיווחו כי החניך יכול להתקשר להוריו פעם או פעמיים בשבוע בלבד לעומת 87% מאנשי הצוות במגזר הערבי.

שאלה נוספת בחלק זה הייתה- **כמה פעמים בשבוע יוזמת הפנימייה אירועים משותפים**

לילדים ולהוריהם- שיעור ניכר מאנשי הצוות (42%) דיווחו כי ישנו אירוע או שניים בשנה המשותפים להורים ולילדים בפנימייה, רבע מאנשי הצוות (25%) דיווחו כי יש שלושה ארבעה אירועים כאלו בשנה, 22% דיווחו כי יש יותר מחמישה אירועים בשנה. לעומתם, 7% דיווחו כי בפנימייה שלהם אין בכלל אירועים כאלו.

בפילוח על פי מגזר, נראה כי אנשי הצוות במגזר היהודי מדווחים על יותר אירועים משותפים

להורים ולילדים בפנימייה לעומת אנשי הצוות במגזר הערבי. ממצאים אלו נמצאים בהלימה עם המגמה של ממצאים אחרים שמוצגים בדו"ח לגבי הפערים בין שני המגזרים לגבי הקשר עם ההורים והם דורשים בחינה נוספת והתייחסות מצד קובעי המדיניות. ממצאים אלו עקביים גם עם דיווחי החניכים במגזר הערבי, שראינו קודם לכן, שהצביעו על תדירות קשר נמוכה יותר עם ההורים לעומת החניכים במגזר היהודי, הן מבחינת מפגשים עם ההורים והן מבחינת שיחות טלפון עימם.

ממצאים מזווית הראייה של מנהלי הפנימייה

המחקר הנוכחי כלל דיווח של 32 מנהלי פנימייה שיקומיות וטיפוליות על היבטים שונים בעבודתם בפנימייה. הם נשאלו על יחסים ביניהם לבין הצוות, יחסי גומלין עם גורמים רלבנטיים לעבודתם (כמו המפקח והועד המנהל), תחושות של שחיקה, מוגנות של חניכים, קשר החניכים עם הוריהם הביולוגיים וכדומה. להלן תוצג זווית הראייה שלהם על היבטים אלו כפי שעלה מן המחקר הנוכחי.

תחושות דחק ושחיקה בעבודה

במחקר הנוכחי נמצא מחד, כי כל המנהלים מסכימים שהם אוהבים את העבודה שלהם, שהם מרגישים שבאמצעות עבודתם הם משפיעים בצורה חיובית על חייהם של אנשים אחרים וכי כאשר הם נתקלים בבעיה הם חשים כי צוות הפנימייה תומך בהם ומוכן לעשות מאמצים מיוחדים כדי לצאת מהבעיה. עם זאת, שיעור לא מבוטל של המנהלים (37.5% מסכימים או מסכימים מאד ו-46.9% די מסכימים) מסכימים שעניינים של כיבוי שריפות לוקחים הרבה מהאנרגיה שלהם, שכמות העבודה שיש להם לא באמת מאפשרת להם לעשות עבודה טובה (18.8% מסכימים או מסכימים מאד, ו-31.3% די מסכימים), וכי אחרי יום עבודה הם מרגישים עצבניים ותשושים (12.5% מסכימים או מסכימים מאד ו-37.5% די מסכימים עם כך). חשוב לציין שבערך אחד מכל חמישה מנהלים שנסקרו (19.4% די מסכימים כי בעבודתם הם פעמים רבות מרגישים שהם עושים דברים שמנוגדים לשיפוט שלהם. בהשוואה בין מנהלים מן המגזר היהודי לערבי נמצאה מגמה מעורבת. כך למשל, מנהלים מן המגזר הערבי (37%) מסכימים יותר ממנהלים במגזר היהודי כי עניינים של כיבוי שריפות לוקחים הרבה מהאנרגיה שלהם לעומת אף לא אחד מהמנהלים במגזר היהודי. מנהלים מן המגזר הערבי (בדומה לאנשי הצוות במגזר הערבי) גם מדווחים הרבה יותר מהמנהלים במגזר היהודי כי אחרי יום עבודה הם מרגישים עצבניים או תשושים, וכי אין להם אנרגיה לעבודה הזאת. לעומת זאת יותר מנהלים מהמגזר היהודי מסכימים עם ההיגד שלפעמים הם עושים בעבודתם מעשים המנוגדים לשיפוט שלהם.

יחסי גומלין עם גורמים רלבנטיים לעבודתו של המנהל

בהתאם לגישה האקולוגית, המחקר הנוכחי בחן את מערכות היחסים בין תת-מערכות בפנימייה (כמו היחס בין המנהל לצוות, כפי שראינו קודם לכן), כמו גם מערכת היחסים בין הפנימייה למערכות אחרות. על כן, מנהלים נשאלו על יחסי הגומלין שלהם עם שני גורמים עימם הם באים במגע תדיר במהלך עבודתם: (א) הועד המנהל של הפנימייה או העמותה, ו(ב) המפקח על הפנימייה. להלן יוצג סיכום של ממצאים שעלו:

- **יחסי גומלין עם הועד המנהל של הפנימייה או העמותה:** התמונה המתקבלת לגבי יחסי הגומלין שדווחו על ידי המנהלים עם הועד המנהל של הפנימייה או העמותה אינם עקביים. מחד, דיווחו שלושה רבעים (75%) מהמנהלים, כי הם מסכימים שחברי הועד המנהל מראים נכונות ורצון כן לסייע להם. בנוסף, כשני שלישי (64%) מהמנהלים מדווחים כי חברי הועד המנהל מבינים את הצרכים הטיפוליים של הפנימייה. עם זאת, רק כמחצית מהמנהלים (54%) מסכימים, כי חברי הועד המנהל תורמים באופן משמעותי להתמודדות שלהם עם בעיות הפנימייה, וכרבע חשים כי חברי הועד המנהל מנותקים ממה שקרה בשטח לעיתים קרובות או כמעט תמיד.
- **יחסי גומלין עם המפקח על הפנימייה:** הממצאים חושפים, כי מחצית מהמנהלים בלבד מדווחים שכמעט תמיד או תמיד המפקח על הפנימייה מבין את העומס והקשיים ומנסה להקל עליהם. שיעור דומה מדווח כי המפקח על הפנימייה מבין את הצרכים הטיפוליים של הפנימייה

כמעט תמיד (48.4%). רק כשליש (35.5%) מהמנהלים מדווחים כי כמעט תמיד הם נעזרים בידע ובכישורים של המפקח. לבסוף, 13% מהמנהלים מדווחים כי המפקח מפעיל עליהם לחצים מיותרים לפעמים או לעיתים קרובות ועוד כשליש (32.3%) מדווחים שהפעלת לחץ זו מתרחשת מעט.

מוגנות של חניכים וההתמודדות עם אלימות בפנימייה

בחלק זה נתבקשו המנהלים להעריך את תחושת המוגנות של חניכים בפנימייה ולפרט את ההתמודדות שלהם עם אירועי אלימות ופעולות ספציפיות שנקטו בעקבות אירועי אלימות בפנימייה.

□ **הערכה כללית של בעיית האלימות בין חניכים בפנימייה:** הממצאים מראים כי אף אחד מן המנהלים בסקר הנוכחי לא העריך שכלל לא קיימת בעיית אלימות בפנימייה. שיעורי הערכת בעיית האלימות כפי שדווחו על ידי המנהלים מראים כי: אחד מכל חמישה מנהלים שנסקרו (19%) העריך שבעיית האלימות בין חניכים היא קטנה בפנימייה שלהם, 43% מעריכים שהיא בעיה בינונית ואילו 38% מעריכים שזו בעיה גדולה.. כפי שכבר צוין ונדון לעיל, מנהלים במגזר הערבי דיווחו על בעיית אלימות בין חניכים כבעיה קטנה יותר מאשר מהמנהלים במגזר היהודי, למרות שחניכים במגזר הערבי דיווחו על הבעיה כגדולה באופן משמעותי מאשר החניכים במגזר היהודי.

□ **התמודדות עם אירועי אלימות בפנימייה:** המנהלים התבקשו להעריך עד כמה הם נוקטים בפעולות שונות וכיצד הם מתמודדים עם אירועי אלימות המתרחשים בפנימייה. הממצאים מראים, כי כל המנהלים ללא יוצא מן הכלל מסכימים שהפנימייה עושה מאמץ אמיתי בהעלאת תחושת המוגנות ומניעת האלימות. מרביתם המכריע של המנהלים גם מסכימים, כי יש בפנימייה חוקים ברורים וידועים לחניכים ולצוות באשר לכללי התנהגות ומשמעת, וכי הנהלת הפנימייה פועלת לחשיפה ולדיון רציני באלימות בפנימייה (96.9%). עם זאת, שיעורים נמוכים יותר מהמנהלים מסכימים, כי הפנימייה עושה מאמץ אמיתי לערב את החניכים בניסיונות למנוע ולהתמודד עם אלימות (68.8%). כמו כן, כעשרה אחוז מהמנהלים מסכימים או מסכימים מאוד וכשליש מהם די מסכימים כי אנשי צוות נוטים להעלים עין מאלימות "ברמה קלה או נמוכה" (כמו דחיפות, איומים, קללות) ועוד כחמישית מהמנהלים (21.9%) די מסכימים או מסכימים כי רוב אנשי הצוות חוששים להתערב בקטטות בין החניכים. לבסוף, 50% מהמנהלים די מסכימים או מסכימים עם כך שהטיפול באלימות הוא בעיקר כתגובה לאירועים חריגים. נראה כי ישנו צורך בחשיבה מחודשת בנוגע לניטור ולטיפול מתמשך באלימות. זאת, במקום לראות את הטיפול באלימות כ"כיבוי שריפות" וכתגובה לאירועים חריגים בלבד. כאמור, פסיפס החיים בפנימייה יכול להיפגע גם מהתנהגויות שאינן "חריגות" אך מתמשכות ופוגעות במרקם היחסים בין החניכים ובתחושה הכללית בפנימייה של ביטחון ויכולת לגדילה ולצמיחה אישית.

□ **פעילות ספציפית בעקבות אירוע אלים:** המנהלים התבקשו לדווח על המידה שבה נקטו פעולות שונות על מנת להתמודד עם אלימות חניכים בפנימייה שלהם בשנת הלימודים הנוכחית. הממצאים מראים כי הפעולות השכיחות ביותר שנקטו בעקבות התנהגות אלימה הן: קיום

פעילויות חינוכיות או דיונים בקבוצות הילדים השונות, שיחה עם קבוצת חניכים על נושא האלימות בפנימייה, שיחה עם חניך על התנהגותו האלימה, הענשת חניך על התנהגות אלימה והדרכה של איש צוות בנושא (100% מהמנהלים מדווחים על הפעילויות הללו שנקטו בעקבות אירוע אליים). הפעילויות הפחות שכיחות שבהן דיווחו המנהלים שנקטו בעקבות אירוע אליים הן: העברה של חבר צוות שפגע בחניכים מהפנימייה (46.4% נקטו בפעולה זאת לפחות פעם אחת בשנה האחרונה בעקבות אירוע אליים), הענשת קבוצה שלמה של חניכים עקב אירוע אליים (43%) והזמנת משטרה עקב התנהגות אלימה של חניך (65.6%).

קשר החניכים עם הוריהם הביולוגיים

המנהלים נשאלו סדרה של שאלות בנוגע לעמדותיהם הנוגעות לחשיבות שיתוף ההורים וגם, בדומה לשאלות שנשאלו אנשי הצוות, על פעולות ספציפיות שנוקטת הפנימייה על מנת לאפשר ולעודד קשר זה.

□ **חיזוק הקשר עם ההורים בפנימייה וחשיבותו בעיני המנהל:** המנהלים נשאלו מספר שאלות על הקשר של החניכים בפנימייה עם הוריהם הביולוגיים ועל חשיבות הקשר בעיניהם. הממצאים מראים, כי מרביתם המכרעת של המנהלים מדווחים כי הם מציבים את חיזוק הקשר עם ההורים הביולוגיים בסדר עדיפות גבוה במידה רבה או רבה מאד (97%) וכי הם רואים בהורים גורם חשוב בעבודה עם הילדים על הרווחה האישית ושיעור הרצון שלהם מהחיים (94%). עם זאת, שיעורים נמוכים יותר של מנהלים מדווחים, כי הפנימייה נוקטת באמצעים לחיזוק הקשר של החניך עם הוריו הביולוגיים במידה רבה או רבה מאוד ושהפנימייה משתפת את ההורים ביעדי הטיפול והפעילויות בפנימייה במידה רבה או רבה מאד (62.5%). כמו כן, פחות ממחצית המנהלים (46.9%) חשים כי יש להם את כוח האדם הדרוש על מנת לנהל קשרים תכופים עם ההורים הביולוגיים של הילדים. לבסוף, כארבעים אחוז בלבד מהמנהלים מרגישים שלאוכלוסיית ההורים של הילדים בפנימייה שלהם יש את היכולות לשמש כשותפה בטיפול בילדים ובקידום במידה רבה או רבה מאד.

□ **פעולות ספציפיות לחיזוק הקשר ולתמיכה בקשר הורה ביולוגי-חניך:** בדומה לשאלות שנשאלו אנשי הצוות, המנהלים נשאלו סדרה של שאלות העוסקות בפעולות ובתנאים שמאפשרת הפנימייה לחיזוק ולתמיכה בקשר של הילדים בפנימייה עם הוריהם:

- ראשית, נשאלו המנהלים כמה פעמים בשבוע יכול הילד לצלצל להוריו, כשליש מהמנהלים ענו כי ילדים יכולים להתקשר להוריהם פעם עד פעמיים בשבוע, רבע ענו שלוש עד ארבע פעמים ואילו 40.6% מהמנהלים ענו יותר מארבע פעמים. בדומה לפערים שנתגלו בקרב אנשי הצוות במגזר היהודי והערבי, נתגלה גם כאן פער משמעותי המעיד על כך שמנהלים במגזר היהודי מאפשרים יותר לילדים להתקשר להוריהם: מרבית המנהלים מן המגזר הערבי (88%) מדווחים כי הילדים יכולים לצלצל להוריהם פעם עד פעמיים בשבוע לעומת 17% בלבד מהמנהלים במגזר היהודי. לעומת זאת, מעל לחמישים אחוז (54.2%) מהמנהלים במגזר היהודי מדווחים כי הילדים יכולים להתקשר להוריהם יותר מארבע פעמים בשבוע לעומת אף לא אחד מהמנהלים במגזר הערבי.

- המנהלים נשאלו גם, כמה פעמים בשנה יוזמת הפנימייה אירועים משותפים לילדים ולהורים (כמו חגים, ימי יצירה, הופעות וכדומה). השיעור הגבוה ביותר היה של מנהלים שדיווחו כי הם מקיימים אירועים אלו שלוש עד ארבע פעמים בשנה (44%). בנוסף, קרוב לשליש מהמנהלים (31.3%) מדווחים כי יוזמים אירועים כאלו פעם עד פעמיים בשנה ו-16% מכלל המנהלים מדווחים כי יוזמים פעילויות כאלו חמש עד שש פעמים בשנה. יתר המנהלים דיווחו כי מקיימים אירועים אלו יותר משש פעמים בשנה (6%). בהשוואה בין מנהלים מן המגזר היהודי למנהלים מן המגזר הערבי נמשכת המגמה לפיה מנהלים במגזר הערבי מדווחים על פחות פעילויות או יוזמות עם הורי החניך.

הערכת תשומות והיבטים שונים הקשורים לאיכות חייו של החניך

המנהלים נשאלו סדרה של שאלות לגבי היבטים שונים של חייהם של החניכים בפנימייה כמו בנושא העשרה וחוגים, מזון, תנאי דיור וכדומה. להלן יוצגו הממצאים המרכזיים בתחום זה.

- חוגים: מנהלים דיווחו כי מספר החוגים הממוצע שכל ילד יכול להשתתף בפנימייה הן בתוך הקהילה והן מחוצה לה הינו כשישה חוגים. במגזר היהודי דיווחו על ממוצע כללי גבוה יותר של חוגים (6.39) לעומת המגזר הערבי (4.07).
- אירועי תרבות ופעילות פנאי: מנהלים התבקשו להציג את מספר הפעמים בהן השתתפו חניכים באירועי תרבות ופנאי שונים, כמו צפייה בקולנוע, הצגות וכדומה. הממצאים מראים כי מנהלים במגזר היהודי מדווחים בממוצע על יותר ביקורים בקולנוע בחודשיים האחרונים, יותר סרטים בוידאו בהם הילדים צפו, ויותר סיורים במוזיאונים. לעומת זאת, במגזר הערבי דיווחו על יותר טיולים בעיר.

פורמליזציה של תוכנית הטיפול

הכנת תכנית טיפול מפורטת לחניך, יישומה, תיעוד היישום והליכי עבודה פורמאליים נודעו בספרות כמרכיב חשוב באיכות המוסדית (Cohen, 1986; Fulcher, 2001). המנהלים במחקר הנוכחי נשאלו סדרה של שאלות לגבי התיעוד והדיווח של תכניות הטיפול של הילדים באחריותם ויישומן. בסך הכל, נראה כי המנהלים מדווחים על רמה גבוהה של פורמליזציה של התכנית לטיפול בחניך. כך, כל המנהלים דיווחו כי יעדי תכנית הטיפול תועדו בכתב במידה רבה או רבה מאד וכמעט כולם (97%) דיווחו כי התכנית הוערכה מחדש בשנה האחרונה. שיעורים נמוכים יותר של מנהלים (84%), אם כי עדיין גבוהים מאד, מדווחים כי הביצוע וההתקדמות של תכנית הטיפול מתועדים בכתב במידה רבה או רבה מאד.

דיווחי המנהלים מן המגזר היהודי ומן המגזר הערבי בסך הכל נמצאו דומים בהקשר לפורמליזציה של תכנית הטיפול לגבי מרבית היבטים שנבחנו. עם זאת, נמצא פער בולט בין המגזרים לגבי תיעוד הביצוע וההתקדמות בכתב של תכנית הטיפול- בעוד שלמעלה מתשעים אחוז מהמנהלים במגזר היהודי מדווחים כי הביצוע וההתקדמות של תכנית הטיפול שנקבעה לחניך מתועדת בכתב, רק 63% מהמנהלים במגזר הערבי מדווחים על כך.

הלימה בין צורכי החניכים לתשומות הפנימייה

המנהלים נשאלו עד כמה הם מעריכים כי הפנימייה במתכונתה הנוכחית עונה לצרכי הילדים בתחומים שונים, כמו צרכים פיזיים (למשל תזונה וביגוד), ומבחינה טיפולית. ממצאי המחקר מראים כי מרבית המנהלים (94%) מעריכים כי הפנימייה במתכונתה הנוכחית עונה לצרכים הפיזיים של החניכים. כמו כן, כ-91% מעריכים כי הפנימייה עונה על הצרכים של החניכים מבחינה טיפולית במידה רבה או רבה מאד. עם זאת שיעורים נמוכים יותר של המנהלים (78%) מעריכים כי הפנימייה במתכונתה הנוכחית עונה על צרכי הילדים מבחינת ההתאמה של המבנה הפיזי של הפנימייה במידה רבה או רבה מאד. בהשוואה בין מנהלים ממגזרים שונים, נמצא כי בכל התחומים של צורכי החניכים מעריכים המנהלים במגזר היהודי את הפנימיות שלהם כהולמות יותר את צורכי החניך לעומת מנהלים מן המגזר הערבי.

השלכות לפרקטיקה ולמדיניות

נראה כי ייחודו של המחקר הנוכחי, הנעוץ בגודל המדגם, בקשת הרחבה של הנושאים שהוא כולל, ובעיקר בבחינת נושא הרווחה הנפשית של חניכים מנקודת המבט שלהם בתוספת של נקודת המבט של שני השותפים המרכזיים בעשייה הפנימייתית, אנשי הצוות והמנהלים, מעניק לו מקום חשוב בשדה המחקרי. פרק הדיון של העבודה דן בהשלכות של ממצאי המחקר המרכזיים לפרקטיקה ולמדיניות ולמחקר עתידי, בעיקר בנושאים הבאים: זיהוי תת קבוצות בסיכון בפנימייה לתפקוד בעייתי וזיהוי "פנימיות בסיכון" לתפקוד בעייתי, הקשר עם הורי החניכים כפי שמשפיע על החניך וכפי שנתפס על ידי הפנימייה, פיתוח תכניות למניעה, טיפול, ולמעקב תקופתי, אחר נושא האלימות בפנימייה, שיכלול את החניכים, אנשי הצוות, המנהלים והמפקחים, שיפור היבטים שונים באיכות החיים, כמו תזונה ושיפור תנאי הדיור.

לסיכום

לסיכום, פנימיות לילדים בסיכון מיועדות לקידום טובת הילד ורווחתו ולמילוי צרכיו. הן משמשות מקום להתמודדות עם צרכים ומצבים שונים בחיי הילד. תכופות, הפנימייה מלווה את החניך כברת דרך ארוכה, לעיתים עד צאתו לחיים עצמאיים. על כן, חשוב לעשות מאמץ לזהות את המאפיינים המקדמים את רווחתם ותפקודם התקין של ילדים ובני נוער השוהים בפנימיות. מחקר זה סייע בזיהויים של חלק ממאפיינים אלו, תוך כדי מתן מסגרת תיאורטית אקולוגית רב-ממדית. המחקר כלל את זוויות הראייה של החניכים, אנשי הצוות והמנהלים ובכך אפשר לנו לקבל תמונה מורכבת יותר על סוגיות שונות העולות בחיים הפנימייתיים.

מבוא

המקום הטבעי לגידולם של ילדים הוא במסגרת משפחתם. אולם יש מצבים בהם השהות של הילדים בקרב משפחתם מהווה עבורם סיכון להזנחה, פגיעה פיזית או רגשית, או לחילופין, שמהווה סכנה או הפרעה משמעותית להוריהם או לסביבה (Glisson, Hemmelgran, & Post, 2002). אחד האמצעים לשמור על שלומם של ילדים אלו ולקדם את התפתחותם הוא להפנותם למסגרות חוץ-ביתיות כגון משפחות אומנה ופנימיות (ראו הנחיות בדבר הוצאת ילד מביתו, תע"ס 8.6, 1974). הפניה זו נחשבת לברירה האחרונה, כאשר המענים האחרים בטיפול בקהילה הוכיחו את עצמם כלא מתאימים וכשהתפתחות החברתית של הילד נמצאת בסכנה רצינית (Hukkanen, Sourander, Brergrøth, & Piha, 1999). פיתוחן של מסגרות חוץ-ביתיות אלו מחייב התמודדות עם שאלות, הנוגעות לטובת הילד ולצרכיו.

בכל שנה שוהים בין כ-7,000 ל-8,000 ילדים ובני נוער במסגרות חוץ-ביתיות באחריות השירות לילד ולנוער של משרד הרווחה, עקב מצוקות אישיות, בעיות חברתיות ומשפחתיות, או מחמת סיכון וסכנה הנשקפים לילד בביתו. מרבית הילדים הללו שוהים בפנימיות. כך, בשנת 2008, מתוך כ-8,120 ילדים בסידור חוץ-ביתי שבאחריות משרד הרווחה, כ-6706 (75.2%) הושמו בפנימיות והשאר במשפחות אומנה (המועצה הלאומית לשלום הילד, 2008).

בהקשר של מערך ההשמה החוץ-ביתית לילדים, ישראל ממוקמת במקום ייחודי בהשוואה לעולם המערבי. במדינות המערב, הפנימייה נתפסת כפתרון קיצוני, המיועד אך ורק לטיפול בילדים, שאי אפשר למצוא להם פיתרון אחר במסגרות טיפול פחות נוקשות (Hicks, Gibbs, Weatherly, & Byford, 2008). לעומת זאת, טיפול במשפחות אומנה נפוץ מאד ונחשב כפיתרון עדיף בשל יכולתו לשמש כמשאב, הנותן לילד הזדמנות לחוות מודל של חיי משפחה תקינים (Burchinal, Howes, & Kontos, 2002). כך, במדינות מערביות רבות, כ-50 עד כ-80 אחוזים מן הילדים בהשמה חוץ-ביתית נמצאים במשפחות אומנה והיתר במסגרות ממוסדות (ועדה לקביעת מומחיות בתחום ילד ונוער, 2002; Hussey & Guo, 2005). נסיבותיה של העדיפות המוחצת של הטיפול המוסדי בתוך מערך ההשמה החוץ-ביתית של ילדים בארץ, ושל הלגיטימיות שלו בעיני אנשי מקצוע רבים, נעוצות בעיקר במציאות ההיסטורית-אידיאולוגית והכלכלית של עלייה המונית ובניית אומה (עטר, 2006; שלסקי, 1994; Jaffe, 1982; Kashty, 1986).

המחקר הנוכחי בוחן את תפקודם הרגשי וההתנהגותי של חניכים בפנימיות שיקומיות

וטיפוליות והערכתם את איכות חייהם ושביעות רצונם מהיבטים שונים בחיים בפנימייה. המחקר כולל בחינה של מאפיינים שונים ברמת החניך, הצוות, והמנהל, שעשויים לתרום לתפקוד החניך בפרט ולתפקוד הפנימייה בכלל. המחקר מבוסס בעיקרו על תפיסה אקולוגית שרואה הן במאפייני החניך האישיים (כגון מגדר, משך שהות, תדירות הקשר עם ההורים) והן במאפיינים קונטקסטואליים (למשל, תפיסות לגבי האקלים בפנימייה, יחסי צוות-מנהל וכדומה) כמעצבים את ההתפתחות והחוויות של האדם בסביבתו (ראו עטר, 2006). סוגיית האקלים החברתי בפנימייה, כפי שמוערכת על ידי השותפים השונים בקהילה הפנימייתית – החניך, איש הצוות, והמנהל, היא אחת הסוגיות העומדות במרכז של החקירה הנוכחית. המחקר כולל מידע על 1,314 חניכים בגילאי 11 עד 19, 543

אנשי צוות ו-32 מנהלים ב-32 פנימיות שיקומיות וטיפוליות ברחבי הארץ שתחת האחריות של השירות לילד ולנוער במשרד הרווחה.

העבודה הנוכחית מתמקדת באוכלוסייה של ילדים השוהים בפנימיות שיקומיות וטיפוליות, לפי סיווגה של ועדת לנגרמן (1988). הפנימיות השיקומיות הן מסגרות המיועדות לילדים ולבני נוער, אשר סובלים מליקויי למידה ו/או מפער לימודי ו/או מחסכים רגשיים ואשר אובחנו כבעלי פוטנציאל התפתחותי תקין. סוג ההשמה השיקומי הינו סוג ההשמה השכיח ביותר וכך, בשנת 2007, כארבעים אחוזים (38.12%) מהחניכים שהושמו בפנימיות רווחה סווגו כחניכים "שיקומיים" (המועצה הלאומית לשלום הילד, 2008). פנימיות טיפוליות מיועדות לילדים בעלי רקע ותפקוד קשה יותר מהחניכים בפנימיות השיקומיות. הפנימיות הטיפוליות הן מסגרות, המיועדות לילדים בעלי קשיים רגשיים או תפקודיים חמורים עקב חשיפה לתנאי גידול פוגעים או עקב ליקוי אורגני התנהגותי או נפשי קשה. המוסדות הטיפוליים מיועדים גם לילדים בעלי הפרעות נפשיות קשות, שאינם מסוכנים לעצמם או לזולתם (לנגרמן, 1995). בשנת 2007, כ-שליש מהחניכים (33.15%) בהשמה מוסדית של משרד הרווחה היו חניכים שמקבלים סוג טיפול טיפולי (המועצה הלאומית לשלום הילד, 2005). העבודה הנוכחית לא עוסקת בפנימיות האינטנסיביות יותר, פנימיות פוסט-אישפוזיות (שחניכיה היו ב-2007 8.3% מכלל החניכים שהושמו בפנימיות על ידי משרד הרווחה) או בפנימיות אינטנסיביות פחות, שהן הפנימיות החינוכיות (שחניכיה היו 11.8% מכלל החניכים שהושמו בפנימיות של משרד הרווחה ב-2007) (המועצה הלאומית לשלום הילד, 2008), שמאפייני הילדים שונים בהן באופן משמעותי מהילדים בפנימיות שיקומיות וטיפוליות. כמו כן, במחקר הנוכחי אין בידינו מידע על סוג התעריף האישי שהחניך מקבל, משום שהחניכים הם שמילאו את השאלונים האישיים ועל כן ההנחה הסבירה הייתה כי אין בידיהם מידע כזה, ועל כן הסיווג שנעשה הוא של הפנימייה.

אם כן, ילדים רבים במערכת ההשמה החוץ-ביתית בישראל מושמים על ידי המדינה, באמצעות מערכת הרווחה, במסגרות מוסדיות. האחריות החברתית של מערכת הרווחה שמחליטה להוציא ילד מהבית ושל המסגרת המוסדית שאליה הופנה הילד היא רבה ביותר והיא מצופה למעשה לתפקד כהורה של הילד (*in loco parentis*), וככזו אמורה לדאוג לצרכיו האינסטרומנטאליים כמו גם הרגשיים וללוותו עד ליציאתו מן המערכת בצורה המגנה והמשקמת ביותר (Cook, 1994). על כן ישנה חשיבות רבה בזיהוי הגורמים התורמים לרווחתם של החניכים, לשביעות רצונם מהמסגרת בעת שהייה בה ולתפקודם. זיהוי גורמים אלו עשוי להיות בעל השלכות למדיניות ולפרקטיקה של אנשי המקצוע שמלאכתם טיפול אפקטיבי ומקדם של ילדים בהשמה חוץ-ביתית מוסדית.

רקע מדעי

מצב הידע הקיים

המחקר המדעי בעולם, על ילדים שהוצאו מביתם והופנו למסגרות חוץ-ביתיות מוסדיות, הוא דל לעומת מסגרות אחרות כמו אומנה ואימוץ (Hussey & Guo, 2005). בישראל מצב הידע דל מאד גם כן ומעטות העבודות, אשר ניסו לתת תמונה מייצגת של מצבם של ילדים בסיכון במוסדות. כמו כן, מגבלתן של העבודות הקיימות, אשר כן בחרו להתייחס למצבם של הילדים בעת שהותם במוסדות ושל הגורמים המרכזיים הקשורים במצבם, היא חוסר האינטגרציה בין המימדים השונים של הסוגייה. כך, מחקרים רבים עוסקים במצבם הרגשי וההתנהגותי של ילדים בהשמה חוץ-ביתית כקשור במאפיינים אישיים ומשפחתיים בלבד, במנותק ממאפייני המסגרת שלהם (ראו למשל: Cohen, 1999 Hukannen et al., ומחקרים אחרים מתמקדים רק במאפייני המסגרות (ראו למשל: Cohen, 1986). רבים ממחקרים אלו מתבססים גם על מדגמים קטנים ולא מייצגים של אוכלוסיית החניכים השהים בפנימיות או במשפחות אומנה (ראו התייחסות לנושא אצל עטר, 2006).

בעבודת הדוקטור של עטר-שוורץ (עטר, 2006, 2009a; Attar-Schwartz, 2008), ניתן מענה לחלק ממגבלות אלו. המחקר בחן את המצב הפסיכו-סוציאלי והחינוכי של ילדים ובני נוער השהים בפנימיות שיקומיות וטיפוליות ואת הגורמים הקשורים למצב זה. הגורמים המסבירים שנבחנו בעבודה זו היו ברמת החניך (כגון: מגדר, גיל, סטאטוס עלייה), ברמת המשפחה (כגון: מצב משפחתי של ההורים, תדירות הקשר ורמת הבעייתיות של הקשר עם ההורים הביולוגיים), וברמת מסגרת ההשמה (כגון: מספר הילדים בפנימייה, הערכת היבטים פיזיים והאווירה בפנימייה). העבודה התבססה על ניתוח משני של נתונים, שנאספו על ידי השירות לילד ולנוער במשרד הרווחה, במסגרת שיטת ה'רף' שפותחה על ידי מכון ברוקדייל (RAF-Regulation, Assessment, Follow-up and continuous improvement of quality), על כ-5000 ילדים ובני נוער בפנימיות שיקומיות וטיפוליות שתחת פיקוחו של השירות לילד ולנוער (Zemach-Marom, Fleishman, & Hauslich, 2002) ועל איסוף נתונים עצמאי על 54 מסגרות בהן שוהים החניכים, באמצעות שאלונים שמילאו המפקחים על הפנימיות.

מחקר זה הינו אחד הגדולים והמקיפים שנערכו על מצבם של ילדים בפנימיות, הן מבחינת המדגם רחב ההיקף והן מבחינת הקשת הרחבה של הסוגיות שנבחנו בו. המחקר קשר בין מאפיינים ברמת החניך והמוסד לתפקודו של החניך, כפי שיפורט בהמשך סקירת הספרות, וחשף גם את התרומה הייחודית של כל גורם להסבר השונות בין החניכים בתפקודם. חשיבותו של המחקר נעוצה גם במודל הרב-רמתי שהציע, שנדיר למדי בספרות הקיימת. עם זאת, למחקר היו מגבלות אל מול יתרונותיו.

ראשית, המחקר של עטר-שוורץ התמקד אך ורק בפרספקטיבות של אנשי המקצוע (עובדים סוציאליים ומדריכים שמילאו את שאלון הרף על החניכים, ומפקחים על הפנימיות שהעריכו היבטים שונים במאפייני המוסדות) ולא של צורכי השירות, הילדים עצמם. בספרות נודעה חשיבות להערכה של האיכות המוסדית ושל מצבו של החניך באופן ישיר על ידי החניך. החניכים הם הצרכנים

המיידיים של הפעילות המתרחשת בפנימייה, הם המפיקים תועלת או הניזוקים, ולמעשה הם היחידים שיכולים להעריך את החוויה היומיומית של לגדול בפנימייה, ועל כן דעתם קריטית לצורך הבנה של חוויה זו ולצורך עיצוב מדיניות בתחום. בנוסף, מחקר זה התייחס בצורה מצומצמת מאד להיבטים כמו יחסים בין אנשי צוות ואקלים, באמצעות שאלות בודדות וכלליות שנשאלו המפקחים ולא באמצעות כלים מבוססים שנבחנו בספרות. במחקר המדובר גם לא נכללו נושאים החשובים בחייהם של חניכים ושל אנשי צוות, כמו תחושות של מוגנות וחוויות של קורבנות לאלימות, נושא של תמיכה של אנשי צוות בחניכים וכדומה. לבסוף, נראה כי הגישה העומדת מאחורי בניית המדד של השאלון האישי על כל חניך במסגרת ה'רף', שבה נעשה שימוש בעבודת הדוקטור, הינה גישה המתמקדת יותר בפתולוגיה של מצבם של החניכים. טופס נתוני חניך עוסק בבעיות החניך כמדדי תוצאה ואינו משלב שאלות, העוסקות בהיבטים של שביעות רצון או רווחה נפשית או במדדי התנהגות חיוביים בקרב החניכים. כיום, יותר ויותר נודעת בספרות חשיבות לשימוש במדדי תוצאה חיוביים כמו עיסוק בשביעות רצונם של חניכים מחייהם בפנימייתם, התנהגות חיובית, ואיכות חיים ולא רק בבעיות ובקשיי החניכים (Gilman & Hendwerk, 2001).

המחקר הנוכחי בא לענות על מגבלות אלו. הוא כולל את נקודת המבט של שלושת השותפים המרכזיים בעולם העשייה היומיומי של הפנימיית שהם: החניכים, אנשי הצוות, ומנהלי הפנימיית. מחקרים קודמים הדגישו חשיבותו של הכיסוי של נקודות המבט של גורמים שונים במסגרות קהילתיות ולא קהילתיות על תופעות שונות (ראו למשל בנבנישתי, חורי-כסאברי ואסטור, 2006 הנוגעים בחשיבות זו בהקשר הבית-ספרי). כיסוי זה עשוי לחשוף נקודות דמיון ופערים בין תפיסות המבט השונות של השותפים השונים בחיים הפנימייתיים ולגעת בנקודות השונות הרלוונטיות לחיי השותפים השונים, שעשויה להיות להן השפעה ישירה או עקיפה על רווחתם של החניכים. המחקר הנוכחי, שמתבסס על מדגם רחב-היקף של חניכים בפנימיית שיקומיות וטיפוליות, כולל שאלות ספציפיות, הבנויות ברובן על סקאלות מוכרות בספרות המותאמות לאוכלוסיית המחקר הנוכחי, בנוגע לנושא של החוויות היומיומיות של החניך בפנימייתו: תפיסת האקלים החברתי מבחינת תמיכת הצוות, נוקשות הצוות, חברותיות הילדים, התמודדות עם התנהגויות בעייתיות, תחושה של מוגנות בפנימייה, וכדומה. בנוסף, השאלון כולל מלבד התייחסות להיבטים בעייתיים בתפקוד החניך (כגון סימפטומים רגשיים, בעיות התנהגות וכדומה) גם התייחסות למדדי תפקוד חיוביים (כמו התנהגות פרו-חברתית), ולשביעות הרצון של החניכים מהיבטים שונים בחייהם בפנימייה. לבסוף, יתרונם של המחקר הנוכחי, גם בהשוואה לספרות הבינלאומית, הינו כי הוא כולל באופן שיטתי נושאים שבדרך כלל נגעו בהם בהרחבה ובפירוט בזירות קהילתיות (כגון בזירה הבית-ספרית) ופחות במסגרות של השמה חוץ-ביתית, כגון מוגנות הצוות והחניכים, שהנגיעה בה בהשמה חוץ-ביתית הייתה בעיקר במדגמים איכותניים, קטני היקף ובמחקרים רטרוספקטיביים (ראו למשל: Barter, Renold, Berridge, & Cawson, 2004). המחקר הנוכחי, אם כך, עשוי לתת תמונה רחבה יותר גם על תופעות אלו באמצעות דיווחים של השותפים הישירים בעשייה הפנימייתית. בחינת הנושאים, שנכללו במחקר הנוכחי, עשויה להוות בסיס לפיתוח מדיניות ולפיתוח מודלים של התערבות בתחום של טיפול בילדים בסיכון במסגרות מוסדיות. זיהוי גורמי סיכון

לתפקוד הילדים וגורמי סיכון לתפקוד הפנימיות עשויים לסייע בתהליך קבלת ההחלטות ברמת המדיניות והפניית משאבים לילדים ולפנימיות הרלוונטיות.

מסגרת תיאורטית

תיאוריית העל המנחה את המחקר הנוכחי הינה התיאוריה האקולוגית. חוקרים רבים ציינו את הצורך בראייה רב-ממדית של הגורמים המשפיעים על תפקודם של ילדים באופן כללי ובפנימיות בפרט. דהיינו, התייחסות לגורמים אישיים ומשפחתיים של הילד כמו גם לגורמים המאפיינים את הפנימייה בה הוא שוהה (Vorria et al., 1998a, 1998b). העבודה הנוכחית בוחנת את הגורמים ברמה האישית והמוסדית מתוך הנחה שהם קשורים לתפקודו הרגשי והתנהגותי של החניך בפנימיות הרווחה תחת הפיקוח של השירות לילד ולנוער במשרד הרווחה. על כן, התיאוריה המתאימה ביותר למסגרת כזו של חקירה רב-ממדית הינה הגישה האקולוגית (The Ecological Systems Theory), אשר רואה את תפקודו של הפרט כתוצר של אינטראקציה בין הגורמים השונים במערכות השונות (ראה פירוט על כל מערכת ומערכת בהקשר המוסדי אצל עטר, 2006) המעורבות בחיי (Bronfenbrenner, 1979).

פאלציר (Fulcher, 2001) טוען שיש להסתכל על תפקודו של הילד בפנימייה בראייה של מערכות המקוננות אחת בתוך השנייה והוא מציג את המודל האקולוגי כפי שהוצע על ידי ברונפנברנר (Bronfenbrenner, 1979) כמודל מועדף להסתכלות על מצבו של הילד בפנימייה. לפי מודל זה מצבם של הילדים בפנימיות מצריך ראייה מורכבת ורחבה והסברים פסיכוגניים פשוטים לא יספיקו, אלא יש צורך בהסברים, המשלבים את הגורמים הסוציו-תרבותיים, מוסדיים, אישיים ומשפחתיים על מנת להגיע לתמונה מייצגת של המציאות של ילדים אלו. המחקר הנוכחי נעזר גם בתיאוריות אחרות, ספציפיות יותר, כגון תיאוריית ההתקשרות (Attachment Theory; Bowlby, 1956) בבחירת המשתנים ובפרשנות הממצאים (ראו בנושא זה עטר, 2006), כפי שיפורט בהמשך. המחקר הנוכחי כולל משתנים ברמת הילד (כמו מין וגיל, קורבנות לאלימות מצד חניכים ומצד הצוות), ברמת המשפחה (תדירות הקשר עם ההורים כפי שדווח על ידי הילד) וברמת המוסד (דיווחי המנהל והצוות על היבטים שונים בעבודתם, כמו יחסי מנהל-צוות, הדרכה וכדומה). הממצאים המוצגים בדו"ח הינם נתונים שעובדו ברמה התיאורית וברמת הקשרים בין מאפייני החניך לבין תפקודו. בהמשך העבודה העתידית על הנתונים, יופקו ממצאי ניתוח רב-רמתי הקושרים בין המשתנים המסבירים השונים ברמת החניך וגם ברמת המסגרת לבין מדדי תפקוד אצל החניכים. הממצאים המתקדמים הללו יופקו באמצעות אמצעים סטטיסטיים הולמים, כגון השיטה הרב-רמתית (Hierarchical Linear Modeling).

תפקודם הפסיכו-חברתי של ילדים בהשמה חוץ-ביתית

הספרות המקצועית, העוסקת בתיאור מצבם הקליני, התנהגותי ולימודי של ילדים ומתבגרים בטיפול חוץ-ביתי שמספקת המדינה על צורותיו השונות, מצביעה על ממצא מחקרי בולט ועקבי: השיעור של בעיות פסיכו-חברתיות ובית-ספריות אצל ילדים בטיפול חוץ-ביתי הוא גבוה באופן משמעותי

מהאוכלוסייה הכללית (דולב וברנע, 1996; עטר, 2006; Attar-Schwartz, 2008, 2009a; Emerson ; 2006 & Lovitt, 2003; Fanshel & Shinn, 1978; Heflinger, Simpkins, & Combust-Orme, 2000; Schiff & Benbenishty, 2006; Shin, 2003; Vinnerljung, Oman, & Gunnarson, 2005; Vorria et al., 1998a). קבוצה זו של ילדים ומתבגרים, הנתונה לטיפול של מערכת הרווחה, נחשבת אם כן, לאחת מן הקבוצות הפגיעות ביותר במונחים של קשיים והפרעות פסיכולוגיות, התנהגותיות, חברתיות וחינוכיות.

ראויה לתשומת לב היא העובדה, כי למרות המגמה הברורה העולה מן הספרות לגבי מצבם הפסיכו-חברתי והחינוכי הבעייתי של ילדים ובני נוער בפנימיות, אותה סדרה של ממצאים מצביעה גם על ההטרוגניות שלהם. כך, למרות ששיעור הקשיים אצל ילדים בהשמה חוץ-ביתית בכלל ובקרב ילדי פנימיות בפרט הוא גבוה, חלקם מראים תפקוד התנהגותי או רגשי טוב בתוך הטווח הנורמאלי בעוד שאחרים חושפים פסיכופתולוגיה משמעותית (Rutter, 2000; Vorria et al., 1998a, 1998b; Yule & Raynest, 1972). הטרוגניות זו מצביעה על שונות רבה במצבם של הילדים והיא מובילה לצורך לשפוך אור על מגוון גורמי הסיכון והגורמים המגנים האפשריים, שעשויים להסביר את ההבדלים האינדיווידואליים הגדולים בהתנהגות של ילדים, הגדלים בפנימיות (Rutter, 2000; Vorria et al., 1998a).

גורמים שדרכם הסבירו את תפקודם הפסיכו-חברתי והחינוכיים של ילדים ובני נוער בפנימיות

מחקרים מראים, אפוא, כי לא כל הילדים בהשמה חוץ ביתית חשופים לבעיות רגשיות, התנהגותיות ולימודיות באותה מידה. בחלק זה תיסקר הספרות הקיימת בנושא של הגורמים המסבירים את השונות במצבם של חניכים בפנימיות. הגורמים המוצגים בסקירה הינם הגורמים העיקריים בהם התמקד המחקר הנוכחי.

א. גורמים ברמת החניך ומשפחתו

גורמים אישיים הקשורים לחניך עצמו

מחקרים רבים, העוסקים במצבם של חניכים בפנימיות, בחנו את נושא המגדר כקשור למצבם של חניכים. ממצאי הספרות, העוסקת בקשר בין מגדר הילד לבין מצבו בהשמה חוץ-ביתית אינם עקביים. מחד, קיימים מחקרים, המראים כי כלל אין הבדלים ראויים לציון בין בנים לבנות בבעיות הרגשיות וההתנהגותיות שלהם (למשל עויזרמן ואחרים, 1991; Heflinger et al., 2000). מאידך, קיים נתח נכבד יותר של מחקרים, הסותרים ממצאים אלו, ומצביעים על הבדל בתפקוד, כשהבנים מגלים באופן כללי דירוג טוב פחות מהבנות על מדדי הסתגלות התנהגותיים, אקדמיים ורגשיים (Hukkanen et al., 1999; Vorria et al., 1998a; Wahba, 2003; Yule & Raynest, 1972). ממצאי מחקרים אלו עקביים גם עם מחקרים קהילתיים בהם בנים נמצאו כיותר פגיעים למצוקות פסיכו-סוציאליות ומשפחתיות (ראו למשל: Merikanagas & Dierker, 1998).

קבוצה שלישית של מחקרים בנושא המגדרי, היא זו העוסקת במיון של תפקוד רגשי והתנהגותי של ילדים במערכות טיפול שונות להתנהגות מוחצנת ומופנמת (Achenbach, 1991). קבוצת מחקרים זו אינה עוסקת בכמות הבעיות ממנה סובלים בנים ובנות אלא טוענת שהקשיים מהם סובלים שני המינים הינם דיפרנציאליים. מחקרים אלו מראים, כי בנים סובלים יותר מסימפטומים של **התנהגות מוחצנת**, הכוללת למשל התנהגות תוקפנית, עבריינית ו-acting out, בעוד הבנות סובלות יותר מסימפטומים של **התנהגות מופנמת**, הכוללת תלונות סומטיות, התנהגות מדוכאת, מסתגרת וחרדה (Glisson, Hemlgran & Attar-Schwartz, 2008; Achenbach, 1996; Rosenfield, 2000; Roussos et al., 2001; Compas et al., 1997; Post, 2002).

בנוגע ל**גיל החניך**, ישנם מחקרים בעולם המערבי, המראים כי קיים קשר בכיוון חיובי בין גיל החניך בהשמה החוץ ביתית לבין מצבו ההתנהגותי-רגשי, כלומר ככל שהילד מתבגר, כך גדלות גם בעיותיו (Hukanen et al., 1999; Heflinger et al., 2000; Glisson et al., 2002; Glisson, 1996). הסבר אפשרי לממצאים אלו הינו כי הילדים המבוגרים יותר, הספיקו בדרך כלל לעבור יותר השמות ולחוות יותר חוויות של אי-יציבות בהשמה, עובדה המשפיעה על מצבם הנפשי (Bilson & Baker, 1995). עם זאת, מחקרה של עטר-שוורץ (Attar-Schwartz, 2008) על חניכים בפנימיות שיקומיות וטיפוליות מראה כי חניכים בוגרים סבלו מפחות התנהגות אגרסיבית ובעיות עם קבוצת השווים לעומת חניכים צעירים יותר. נראה שהמאפיינים של האוכלוסייה של ילדים בהשמה חוץ-ביתית מוסדית בישראל ובעולם הינה שונה וקשה להשוות אותה בהקשר הזה לממצאים של מחקרים בינלאומיים בנושא של השמה בפנימיות. למשל, כפי שראינו בהקדמה לדו"ח, במדינות מערביות רבות המסגרת המוסדית היא מוצא אחרון עבור ילדים ובני נוער שלא הצליחו במסגרות משפחתיות ושיש להם בעיות מרובות וקשות, מה שעשוי ליצור ריכוז של חניכים בוגרים יותר במצב קשה יותר בהשמה מוסדית (e.g., Gibbs, Sinclair, & Stein, 2005), בעוד שבישראל זהו פיתרון נפוץ עבור ילדים ובני נוער בסיכון. המחקר הנוכחי ימשיך לבחון את הסוגייה של הגיל על מנת לבדוק את יציבות הממצא של המחקר של עטר-שוורץ בקרב חניכי פנימיות שיקומיות וטיפוליות.

מאפיין נוסף של חניכים, שעשוי להבחין ביניהם בתפקודם במערכת החוץ-ביתית, הינו **סטאטוס העלייה** שלהם. תהליך ההגירה הינו תהליך מורכב שמשלב בתוכו גורמי דחק רבים עבור ילדים ובני נוער, שנגרמים על ידי עזיבת הקהילה, החברים והמשפחה בארץ המוצא, למידת שפה חדשה ונורמות תרבותיות חדשות, ולעיתים גם עדות לכישלון ההורים בהשתלבות בחברה (Pine & Drachman, 2005). מחקרים זיהו מספר גורמי סיכון בקרב אוכלוסייה זו, כמו: הכנסה והשכלה נמוכה של ההורים, קשיי בריאות, ומשפחות חד-הוריות (Hernandez, 2004). גורמי סיכון אלו עשויים להפוך את הילדים ליותר פגיעים למצוקות ולקשיים רגשיים והתנהגותיים ולבעיות בהסתגלות למערכת ההשמה (Bates et al., 2005). מחקרים בישראל במערכת חסות הנוער ובמערכות הרווחה הראו שילדים עולים היו בעלי תפקוד התנהגותי ולימודי טוב פחות מאשר ילדים שנולדו בארץ (למשל, לוין ואחרים, 2003; סלונים-נבו וישראלוביץ, 2004). עם זאת, מחקרה של עטר-שוורץ (עטר, 2006) על חניכים בפנימיות שיקומיות וטיפוליות מצא באופן בלתי צפוי כי לילדים

בהשמה מוסדית שנולדו בישראל היו יותר בעיות פסיכו-סוציאליות, כפי שדיווחו עובדים סוציאליים באמצעות מערכת ה"רף", לעומת ילדים עולים. מחקרה מעלה אפשרויות שונות של פרשנות הממצאים, ביניהם: (א) אפשרות של תמיכה רבה יותר של העולים האחד בשני וסולידריות רבה יותר בשל היותם מיעוט, מה שמגביר את היכולת שלהם להתמודד; (ב) אפשרות של הוצאה מהירה יותר של ילדי עולים לעומת ילדי הארץ מהבית, מה שעשוי להסביר את מצבם הטוב יותר של חניכים עולים; (ג) מודעות של העובדים הסוציאליים לבעיות ולקשיים הכרוכים בהגירה וכתוצאה מכך הפחתה בדיווח הבעיות מהן החניכים העולים סובלים. האינטרפרטציות האפשריות הללו צריכות להיבחן במחקר. באופן כללי, מחקר עתידי צריך לבחון ממצאים אלו בשנית ולבדוק את יציבותם בקרב אוכלוסיית הילדים בפנימיות שיקומיות וטיפוליות בישראל.

מחקרים בחנו גם את הקשר בין משך שהות של החניך במסגרת ההשמה לבין מצבו הרגשי-התנהגותי. מחקרים אלו חשפו אי-עקביות בממצאים. מחד, ישנם מחקרים שמראים קשר חיובי בין המשתנים, כלומר, משך שהות גבוה יותר נמצא כקשור בתפקוד טוב יותר (Attar-Schwartz, 2008, 2009a; Zemach-Marom et al., 2002). ממצא זה עשוי לשקף את האמונה, המעוגנת בתיאוריית ההתקשרות, כי נחוץ קשר עקבי ורציף עם המטפל, שתלוי במשך הזמן שהילד שוהה בפנימייה על מנת להגיע לשיפור במצבו הרגשי של הילד (Howes, 1999). לעומת זאת, קיימת קבוצה של מחקרים שלא מצאו כלל קשר בין משך שהות של הילד במסגרת לתפקודו (Heflinger et al., 1999; Hukkanen et al., 2000; al., 2000), או לחילופין, שמצאו קשר שלילי (Hassey & Guo, 2002; Landsman, Groza, Tyler, & Malone, 2001; Mosek, 1993). סוגייה זו.

אקלים ואווירה חברתית במסגרת כפי שנחווים על ידי החניכים

מחקרים מעטים ניסו להעריך את האקלים המוסדי מנקודת המבט של חניכים והצוות בצורה מקיפה ולקשור היבטים אלו לתפקודם של החניכים. בדרך כלל מחקרים השתמשו במונח "אקלים חברתי" כמונח כללי, או שהתייחסו אליו בצורה תיאורית כנוגע להיבטים שונים בסביבת העבודה של העובדים במוסד, ביניהם, רמות של קונפליקט בין עובדים במוסד ורמת הציפיות מהעובד, תמיכת הצוות בחניך וכדומה.

המחקר הנוכחי עושה שימוש ברמת החניך בנושא של אקלים חברתי באמצעות המסגרת הקונספטואלית המקיפה שהוצעה על ידי קולטון (Colton, 1989) להבנה של התפיסות של ילדים בהשמה חוץ-ביתית את הסביבה החברתית שלהם (social environment). המסגרת המושגית והכלי שקולטון פיתח בעקבות מסגרת מושגית זו (Revised Social Climate Scale, RSCS) הינם למעשה אדפטציה של הכלי המקורי של אווירה חברתית שפותח על ידי היל ועמיתיו (Heal, Sinclair, & Troop., 1973), שהתייחס לאקלים החברתי של פנימיות שנועדו לצעירים עבריינים או אלו המועדים לעבריינות. קולטון התאים את הכלי לאוכלוסייה של ילדים בסיכון השהים בפנימיות ובאומנה

טיפולית והוא מעניק מסגרת קונספטואלית עשירה להבנה של נושא זה על גווניו השונים בקרב ילדים בסיכון השוהים במסגרות חוץ-ביתיות.

מסגרת מושגית זו רואה בחמשת ההיבטים הבאים כמרכיבים את הערכת האווירה החברתית בפנימיות על ידי הילדים ובני הנוער השוהים בה: (א) תמיכת הצוות - המידה שבה הצוות נתפס על ידי החניכים כמתעניין, חם ותומך. (ב) נוקשות – התפיסות של החניכים את יחסי הסמכות שיש בינם לבין הצוות; (ג) שביעות רצון- המידה שבה חניכים מביעים עמדות אוהדות בנוגע למסגרת ההשמה שלהם; (ד) חברותיות הילדים – המידה שבה החניכים תופסים האחד את השני כידודתיים; (ה) התנהגויות שליליות במסגרת- הרמה של התנהגות אגרסיבית או מטעה (למשל שקר או רמאות) שילדים מבחינים בה בפנימייה בקרב חניכים אחרים. קולטון (Colton, 1989) השתמש במסגרת מושגית זאת להשוואה בין מצבם של ילדים בפנימיות עם ילדים באומנה ומצא שילדים במשפחות אומנה טיפוליות מעריכים את האקלים החברתי של המסגרת כיותר חיובי מאשר חניכים במסגרות פנימייתיות קטנות.

נושא האקלים החברתי, כאמור, לא נחקר מספיק בספרות בצורה אינטגרטיבית. עם זאת, הספרות דנה בהיבטים מסויימים של אקלים חברתי והראתה את החשיבות שלהם בהבנת חוויה של ילדים בהשמה חוץ-ביתית. למשל היבט תמיכת הצוות נדון בספרות והוא כולל בתוכו בדרך כלל יחסי חיבה, דאגה והגנה (Fulcher, 2001). היבט זה עשוי לשמש כתנאי הכרחי להיווצרותה של ההתקשרות הבטוחה המיוחלת שאנשי מקצוע מקווים ליצור אצל הילדים בפנימייה. תיאוריית ההתקשרות טוענת, כי דמות חיובית של המטפל, שהיא אוהבת, תומכת וחמה, עשויה לפצות על יחסי התקשרות פגועים קודמים והספרות אכן רואה דמות כזו כעשויה להיות קשורה לתפקודם של החניכים ולבריאות הנפשית שלהם (Hess, 1982; Howes, 1999). בדומה, מחקרם של שיף ובנבנישטי (Schiff & Benbenishty, 2006) חושף, כי ככל שהיחסים של ילדי ההשמה החוץ-ביתית עם המטפלים שלהם היו חיוביים יותר והם נתפסו כדמויות חיוביות יותר בזמן השהות בפנימייה, כך הישגיהם הלימודיים טובים יותר ותפקודם עם עזיבת המסגרת היה טוב יותר בהשוואה לחניכים עם יחסים פחות טובים. באופן כללי, לסיכום, ישנה הכרה בספרות כי האקלים החברתי והארגוני הינו מנבא חשוב של האיכות הטיפול במוסד ושל מדדי התפקוד אצל החניכים (Glisson & Hemmelgarn, 1998). עם זאת, השימוש במושג לעיתים היה כללי מדי או חלקי ולרוב היה תיאורי ולא קשר את המושג לתפקודם של החניכים בפועל. בנוסף, היבט זה הוערך פעמים רבות על ידי המבוגרים בפנימייה ולא על ידי החניכים עצמם. המחקר הנוכחי בוחן את האווירה החברתית במוסד באמצעות חמשת ההיבטים שצוינו לעיל מנקודת המבט של החניך ומבקש לקשור היבטים אלו לתפקוד של החניך. המחקר כולל גם, כפי שיפורט בהמשך הערכה של היבטים שונים של האקלים המוסדי כפי שהוערכו על ידי הצוות והמנהל בפנימייה.

קורבנות לאלימות בקרב חניכים

כחלק מהערכת החוויות היומיומיות של חניכים בפנימיות ושל האווירה בפנימייה, המחקר הנוכחי כולל התייחסות לנושא של קורבנות של חניכים להתנהגות אלימה הן מצד חניכים אחרים בפנימייה

והן מצד אנשי הצוות בפנימייה. כלומר, בחינת היבטים שונים של האקלים החברתי המוסדי שהוצגה לעיל (Colton, 1989) אכן כללה גם שאלות בנוגע להתנהגויות בעייתיות של חניכים, כמו הטרדות והצקות באופן כללי בפנימייה, אך לא כללה התייחסות לחוויות ספציפיות שחניכים חווים בחיי היום-יום באופן אישי. כדי להשלים את התמונה, בחלק זה נעסוק במוגנות ובקורבנות לאלימות יומיומית של החניכים כפי שהם חוו אותה באופן אישי.

I. התנהגות אלימה של חניכים כלפי חניכים

להלן תוצג סקירת הספרות בתחום של אלימות יומיומית שילדים חווים במסגרות חוץ-ביתיות, קבוצות הסיכון לקורבנות שכיחה יותר וההשלכות של האלימות שחניכים חווים. מחקרים מראים, כי ילדים בהשמה חוץ-ביתית נמצאים בסיכון גבוה יותר להתעללות ואלימות נשנית, הן מאחר ורבים מהם היו כבר קורבנות להתעללות בעבר (Gibbs & Fareme, 1998; Sinclair, 2000) והן מעצם שהותם במסגרת מוסדית ולא במסגרת ביתית (Barter et al., 2004). אחת הסכנות המרכזיות באלימות כלפי ילדים בעת שהותם בפנימייה היא, כי היא עלולה למנוע מהם להפיק תועלת מן המסגרת החוץ-ביתית ולשקם יחסי התקשרות קודמים, על מנת להגיע ליכולת לפתח התקשרות בטוחה עם הסובבים ולפתח מודלים פנימיים חיוביים יותר של יחסים עם האחר ושל ה"עצמי" (ראו עטר, 2006). אכן, בוגרי השמה שחוו בריונות בזמן שהותם בפנימייה מגדירים פעמים רבות את שהותם בפנימייה כשלילית באופן משמעותי מאלו שלא חוו בריונות (Gibbs & Sinclair, 1999). חוויות שליליות אלו עשויות להגביר את כאבי "פציעות" העבר ואולי אף לחסום אפשרות של שיקום.

בעוד שקיימת, בארץ ובעולם, ספרות ענפה העוסקת באלימות בבתי-ספר, קיים מיעוט של מחקרים העוסקים באלימות בפנימיות ובקשר בין קורבנות לאלימות לתפקוד התנהגותי-רגשי של החניכים. להלן יוצגו בקצרה ממצאי הספרות על אלימות בבית הספר ולאחר מכן תוצג הספרות העוסקת באלימות בהשמה חוץ-ביתית.

הספרות העוסקת באלימות בבתי-ספר מצביעה על השלכות קשות של התופעה, על גווניה השונים, על התלמידים, כגון, פחד להגיע לבית הספר, מחשבות אובדניות, סימפטומים פסיכוסומטיים וכדומה (ראה סקירה אצל Attar-Schwartz, 2009b למשל בנושא של השפעות של פגיעה מינית על ידי תלמידים אחרים בבית הספר). במחקרים שנערכו בבתי ספר בישראל נמצאה שכיחות גבוהה של אלימות מסוגים שונים (למשל: בנבנישתי ועמיתיו, 2006; גומפל וזוהר, 2002; רולידר-לפידות ולוי, 2000). כך למשל, מסקר האלימות הארצי בבתי ספר שנערך בשנת 2005 (בנבנישתי, חורי-כסאברי ואסטר, 2006) עולה, כי קורבנות לאלימות הינה חוויה שכיחה מאוד בבתי ספר בישראל וכי ככל שאלימות חמורה וקשה יותר, היא שכיחה פחות ולהיפך. ממצאי הסקר הראו, למשל, כי בעוד שכשמונים אחוז (79.7%) מכלל התלמידים היו קורבנות להתנהגות אחת לפחות של אלימות מילולית (כגון קללות ועלבונות) בחודש האחרון מצד תלמיד אחר, כשני שלישים (64.7%) היו קורבנות לאלימות חברתית-עקיפה (כגון הטלת חרם והפצת שמועות לא נכונות), וקרוב לשישים אחוז מהתלמידים (58.5%) היו קורבנות לאלימות פיזית מתונה (כגון, בעיטות ואגרופים). אחוז נמוך יותר

של למעלה מרבע (26.6%) מהתלמידים היו קורבנות לאלימות מינית (כגון הורדת בגדים בכוח, נשיקה בכוח וכדומה), ובערך אחד מכל חמישה תלמידים (19.4%) היו קורבנות להתנהגות של אלימות פיזית חמורה (למשל "מכות רצח", דקירה בסכין) אחת לפחות בחודש האחרון (בבנישתי ועמיתיו, 2006). מן המחקר עולה, כי שיעור הקורבנות בבית הספר התיכון הוא נמוך יותר משל חניכים צעירים יותר. כמו כן, מן הסקר עולה כי בנים מדווחים על יותר קורבנות לאלימות פיזית, מילולית ומינית מבנות ואילו בנות מדווחות על יותר קורבנות לאלימות חברתית-עקיפה, הכוללת התנהגויות שנועדו לפגוע במערך הקשרים החברתיים של החניך או החניכה על ידי אמצעים קשים כמו הטלת חרם והפצת שמועות (בבנישתי ועמיתיו, 2006; Attar-Schwartz & Khoury, 2009b; Attar-Schwartz, 2009b; Attar-Schwartz & Khoury, 2006; Benbenishty, Zeira, & Astor, 2000; Kassabri, 2008). עוד נמצא, כי תלמידים במגזר הערבי מדווחים על קורבנות פיזית רבה יותר, בהשוואה לתלמידים במגזר היהודי. הפער בולט ביותר בנוגע לאלימות פיזית חמורה (28.4% במגזר הלא יהודי לעומת 15.7% במגזר היהודי). מחקרים בישראל ובעולם מראים, כאמור, כי אלימות פוגעת בשלומם הנפשי והגופני של תלמידים (Akiba, LeTendre, 2002; Baker & Gosling, 2002; Coker, McKeown, Sanderson, Davis, 2000; Valois, & Huebner, 2000) ובתפיסה שלהם את בית הספר כמקום שמפחיד להגיע אליו (Benbenishty & Astor, 2005).

מהספרות המועטה יחסית העוסקת בחוויית הקורבנות לאלימות בפנימיות, על סוגיה השונים, עולה כי זוהי תופעה שכיחה (בבנישתי ושיף, 2003; Barter et al., 2004; Cawson, 2003; Berridge, Barter, & Renold, 2001; Gibbs & Sinclair, 2000; MacLeod, 1999; MacLeod, 1999; Gibbs & Sinclair, 2000; Barter et al., 2004) על אלימות בקרב 74 חניכי פנימיות באנגליה נמצא, כי כמעט מחצית מהחניכים דיווחו על קורבנות לאלימות פיזית ואלימות כלפי רכוש (גניבות ופגיעה ברכוש), וכי רוב רובם של החניכים בפנימיות שנבדקו חוו אלימות מילולית מצד חניכים אחרים, במהלך שהותם בפנימייה (Barter et al., 2004). ממצאים דומים עלו במחקרם של גיבס וסינקלר (Gibbs & Sinclair, 2000) שראיינו 223 חניכים בפנימיות באנגליה, ומצאו כי 43.9% מהם חוו בריונות מצד חניכים אחרים. כמו כן, הם מצאו, כי קיים קשר בין גיל החניך למידת הקורבנות שהוא חווה, כאשר ככל שהחניך מבוגר יותר, מידת הקורבנות לאלימות קטנה יותר. במחקרם, בנות דיווחו על יותר אלימות מינית מבנים. במחקר זה, לא נמצאו עדויות לקשר בין קורבנות לאלימות במהלך שהות בפנימייה לבין מוצא אתני (Gibbs & Sinclair, 2000). יש לשים לב, עם זאת, למיעוט המחקר הקיים בנושא ולריבוי בשימוש בשיטות מחקר איכותניות ובמדגמים קטנים, עובדות המקשות על הכללת הממצאים לאוכלוסיית המחקר. השכיחות הגבוהה של אלימות בפנימיות דורשת בדיקה של התרומה שלה לתפקודם ההתנהגותי-רגשי של החניכים, אולם עד כה נעשו מעט מאד מחקרים בתחום. אחד מן המעטים שחקרו היבט זה הינם גיבס וסינקלר (Gibbs & Sinclair, 1999), במחקרם בקרב 141 ילדים בפנימיות באנגליה, הם מצאו כי קורבנות לבריונות ולהצקות גרמה למצב רוח ירוד בקרב החניכים.

במחקר נוסף, גיבס וסינקלייר (Gibbs & Sinclair, 2000) הראו כי קורבנות לאלימות בפנימייה השפיעה על מידת אושרם (Happiness) של החניכים הבוגרים. כך, 62.9% מהחניכים שהיו קורבנות לבריונות דיווחו על רמה נמוכה של אושר, בעוד ש-39% בלבד מאלו שלא היו קורבנות לבריונות דיווחו על רמה כזו. בדומה, במחקר שנערך בארץ על ידי עטר (2006), בקרב 4420 חניכי פנימיית, נמצא כי ככל שהמפקחים העריכו שיש פחות אלימות מילולית, פיזית ומינית בין חניכים בפנימייה, תפקודם ההתנהגותי-רגשי והבית-ספרי של החניכים היה טוב יותר (Attar-Schwartz, 2008, 2009a). עם זאת, מחקר זה הסתמך על הערכות כלליות של מפקחי הפנימייה לגבי האטמוספירה הכללית במוסד ולא בדק שכיחויות של פעולות אלימות באופן ספציפי ויומיומי במוסד כפי שמדווחים עליהן החניכים באופן אישי. לבסוף, מחקר שערך ה-NSPCC (National Society for the Prevention of Cruelty to Children, Cawson et al., 2001) בקרב 71 חניכי פנימיית באנגליה מציג תמונה מעט יותר מורכבת. מן המחקר עולה, כי במקרה של אלימות "קלה" וחד פעמית, ללא פגיעה רגשית, אין השפעה ארוכת טווח על חיי החניכים, אך במקרה של אלימות "קשה" או מתמשכת, ניתן לראות השפעה ארוכת טווח על חיי החניכים, וזו עלולה ליצור פחד ופגיעות רגשיות. בהשוואה בין מגמות כלליות של הספרות העוסקת בקורבנות לאלימות בפנימיית לבין הספרות העוסקת בקורבנות לאלימות בבתי ספר, ניתן לראות נקודות דמיון לצד הבדלים. הן בפנימיית והן בבתי הספר הסוג השכיח ביותר של אלימות הוא אלימות מילולית. כמו כן, הן במחקרים שנערכו עד כה על פנימיית והן במחקרים על בתי ספר נמצא כי קיים קשר שלילי בין גיל החניך לרמת הקורבנות לאלימות, כאשר ככל שגיל הילד עולה, רמת הקורבנות יורדת. לעומת זאת, אף כי בשני המקרים נמצא קשר בין מין החניך לבין רמת הקורבנות, כיוון הקשר שנמצא היה הפוך בנוגע לפגיעות מיניות. בעוד במחקרים מתחום הפנימיית מצאו כי בנות דיווחו על יותר קורבנות מינית מאשר בנים (בנבנשתי ושיף, 2003; Cawson et al., 2001; Gibbs & Sinclair, 2000), במספר מחקרים מתחום בית הספר, בעיקר המחקרים רחבי ההיקף שנעשו בארץ, נמצא כי בנים מדווחים יותר על קורבנות מינית מבנות (בנבנשתי ואחרים, 2006; Benbenishty, ; Attar-Schwartz, 2009b; Zeira, & Astor, 2000).

II. קורבנות לאלימות מצד הצוות

תפקידן של מסגרות ההשמה החוץ-ביתיות הוא, כאמור, להגן על הילד ולאפשר לו סביבה בטוחה להתפתחות. על פי רוב, חניכים בפנימיית חוו התקשרות לא בטוחה בביתם, ולכן, על פי תיאורית ההתקשרות, אחד מתפקידיה החשובים ביותר של הפנימייה הוא לאפשר לילדים השוהים בה ליצור קשרים משמעותיים עם דמויות התקשרות חלופיות, שיתרמו לשיקום דפוס ההתקשרות של הילד השוהה בפנימייה ולקידום התפתחותו (Howes, 1999). אלימות והתעללות מצד הצוות המטפל בפנימייה, לא רק שאינן מאפשרות זאת, אלא מוסיפות לפגיעותו של הילד ולקשייו (Gil, 1982). מסקירתו של בארט (Barter, 2003) בנושא, עולה כי ילדים בהשמה חוץ-ביתית חשופים להתעללות מצד מבוגרים בסביבתם יותר מילדים החיים עם משפחתם. כך למשל, הובס ועמיתיו (Hobbs,

Hobbs & Wynne, 1999) ערכו מחקר על התעללות בילדים בהשמה חוץ-ביתית לסוגיה באנגליה. ממצאיהם ביחס לפנימיות הראו כי ילדים בפנימיות חשופים להתעללות על ידי מבוגרים פי שישה מילדים באוכלוסיה הכללית. ממחקרם עולה כי 7.5% מהילדים בפנימיות חוו התעללות פיזית מצד הצוות, וכי בניס חוו פי שניים התעללות מבנות. נראה, אם כך, כי הילדים הנמצאים בטיפול נמצאים במצב חולשה ופגיעות אל מול המטפל ולכן הם בסיכון רב יותר להיות קורבן להתעללות (Stein, 2006).

בארץ, לא נמצאו מחקרים בנושא קורבנות לאלימות מצד הצוות במערך ההשמה המוסדית. אולם, ניתן אולי ללמוד מעט על תופעת אלימות צוות ממחקרים שנעשו בזירה אחרת, הזירה הבית-ספרית. מסקר האלימות הארצי שנערך על ידי בנבנישתי ועמיתיו ב-2005 עולה כי תלמידים בישראל חשופים לרמות גבוהות של אלימות מצד צוות בית הספר. סוג האלימות השכיח ביותר מצד הצוות היה אלימות מילולית-רגשית, עליה דיווחו כשליש מהתלמידים, בעוד שאחד מכל חמישה תלמידים דיווח על פגיעה פיזית, ואילו אחד מכל 15 תלמידים דיווח על אלימות מינית מצד צוות בית הספר (חורי-כסאברי, 2006). מחקרים מראים, כי לא כל קבוצות האוכלוסייה חשופות באותה מידה לאלימות מצד צוות בית הספר. כך למשל, נמצא כי בניס חשופים יותר לאלימות צוות על כל צורותיה מבנות (חורי-כסאברי, 2006; Benbenshty, Zeira, & Astor, 2002), וכי תלמידים מן המגזר הערבי מדווחים על אלימות צוות בשיעור רב יותר מתלמידים במגזר היהודי. כך, חורי-כסאברי (2006) חשפה כי קורבנות לאלימות פיזית מצד הצוות נמצאה בשיעור של 14.7% אצל תלמידים מן המגזר היהודי, ואילו אצל תלמידים מן המגזר הלא יהודי (ערבי, דרוזי ובדואי) הגיע שיעור הדיווחים ל-38.2%. לאלימות צוות עלולה להיות השפעה שלילית במיוחד על הילדים, מאחר והצוות אמור להיות מקור לתמיכה, הגנה, ומודל לחיקוי. מחקרם של היימן ואחרים בקרב תלמידים בבתי ספר (Hyman, Cohen, & Mahon, 2003). מצביע על הנזקים הקשים אותם חווים תלמידים שהיו קורבנות לאלימות צוות בבית הספר, בתחום הלימודי, החברתי והרגשי. המחקר הנוכחי יבחן ממצאים אלו בהקשר של הזירה הפנימייתית. המחקר יתמקד בבחינתה של שכיחות אלימות הצוות המילולית והפיזית כלפי חניכים בפנימיות שיקומיות וטיפוליות ואת הקשר של אלימות זאת לתפקודם הרגשי וההתנהגותי של החניכים.

IV. מדיניות הצוות ביחס לאלימות בפנימייה

תפקידו של הצוות בפנימייה הוא ליצור סביבה מטפלת ומקדמת עבוד הילדים הנמצאים באחריותם (Hicks, Archer & Whitaker, 1998), כאשר גם אם עקרונות הטיפול נקבעים על ידי ההנהלה, הצוות הינו האחראי על יישומם בטיפול בילדים (Sinclair & Gibbs, 1998). ממחקר שערך ה NSPCC (Cawson et al., 2001) על פנימיות טיפוליות לילדים באנגליה, נמצא כי כמעט בכל הפנימיות קיימת, על פי דיווח הצוות, מדיניות קבועה לגבי התנהגויות מותרות ואסורות, כולל התנהגויות אלימות. יחד עם זאת, עולה ממחקר זה כי כמעט בכל הפנימיות שנבחנו החניכים לא השתמשו בצוות כמקור לתמיכה רגשית במקרים של אלימות. עם זאת, יש לציין כי לא נמצאו מחקרים הבוחנים את הקשר בין המדיניות בנוגע לאלימות בפנימייה ולהתמודדות עימה לרמת

הקורבנות שהחניכים חווים ולקשר בינה לבין תפקודם ההתנהגותי-רגשי של הילדים בפנימייה, והמחקר הנוכחי יהיה על כן הראשון לבדוק אמפירית היבט זה. יחד עם זאת, יש לציין כי מחקרים מתחום בית הספר מראים, כי מדיניות בית הספר ביחס לאלימות תורמת רבות להסבר השונות של רמות האלימות בין בתי ספר שונים (Furlong & Morrison, 2000). כך, ככל שמדיניות בית הספר ביחס לאלימות ברורה ויעילה יותר, רמת האלימות בבית הספר נמוכה יותר (ראו סקירה וממצאים בנושא אצל: בנבנישתי ועמיתיו, 2006; Benbenishty & Astor, 2005).

במחקר הנוכחי הנושא של מוגנות החניכים, ושל התפיסה שלהם את מדיניות הפנימייה יוערך הן על ידי החניכים והן על ידי הצוות. המחקר הנוכחי יהיה אחד המעטים לבחון את הנושא של אלימות שחווים חניכים ואלימות שחוה הצוות מצד החניכים במסגרת הפנימייתית בצורה שיטתית.

הקשר של החניך עם הוריו הביולוגיים בעת שהותו בהשמה

סוגייה, שנדונה רבות בספרות בנוגע למצבם של ילדים במסגרות חוץ-ביתיות, הינה **הקשר של החניכים עם הוריהם הביולוגיים בעת שהותם בהשמה**. אנשי מקצוע, כמו גם הספרות התיאורטית והאמפירית העוסקת בנושא, מרבים להדגיש את החשיבות של שמירת הקשר של הילד עם משפחתו הביולוגית והטענה היא, כי עידוד הקשר חשוב משני טעמים; הטעם הראשון מתייחס לכך, ששמירת הקשר תאפשר להגיע למטרה הסופית הרצויה של איחוד המשפחה וחזרתו של הילד הביתה (Oyserman & Benbenishty, 1992), זאת משום שהיא מסייעת בבנייה מחדש ושמירה על קשרים משפחתיים (Sanichirico & Joblonka, 2000). הטעם השני, אשר בבחינתו יתמקד המחקר הנוכחי, נעוץ ברווחתו ובתפקודו הרגשי וההתנהגותי של הילד בהשמה החוץ-ביתית. תיאוריית ההתקשרות רואה בקשר עם המשפחה הביולוגית כתורם לתחושת הביטחון של הילד וליכולת הזדהות עם הדמויות ההוריות החילופיות במסגרת, מה שמוביל להסתגלות טובה יותר של הילד (Bowlby, 1956). האמונה היא, כי ניתוק הקשר עם ההורים, מעלה תחושות של כאב, אובדן, אבל ודיכאון אצל הילדים והם נדרשים להשקיע אנרגיה רבה כדי להדחיק רגשות שליליים אלו, וכי על מנת לאפשר להם להפחית תחושות שליליות אלו, או לבטא אותן, ולהפנות אנרגיה לתפקוד התפתחותי נורמטיבי, יש לאפשר את הקשר עם ההורים (Cantos, Gries, & Slis, 1997; Littner, 1975).

עם זאת, יש לציין כי אמונות רווחות אלו אינן מקבלות תמיד ביטוי מעשי במסגרות ההשמה (אליצור, 1996) ועולה הטענה כי בפועל קיום הקשרים המשפחתיים של ילדים אלו מקבלים עדיפות נמוכה במסגרות אלו (Bullok, Hosie, Little, & Millham, 1990). יתר על כן, ישנם אנשי מקצוע שאינם רואים בקשר כזה כמיטיב בכלל אלא כמזיק, מעודד כעס וקונפליקט כלפי המסגרת ולמעשה כמפחית את היכולת להסתגלות טובה (Cantos et al., 1997).

הספרות הנוכחית שבחנה את ההיבט של הקשר של החניך עם ההורים, עסקה בשני היבטים עיקריים: תכיפות הקשר ואיכות הקשר. המחקר הנוכחי, התמקד בשל מגבלות ברורות של מילוי עצמי של השאלון על ידי החניכים, בהיבט של תדירות הקשר עם ההורים הביולוגיים בלבד. מחקרים, אשר בחנו את ההיבט של תדירות המפגשים של החניך עם הוריו, מגלים ממצאים סותרים. מחד,

קיימים מחקרים המצביעים על קשר חיובי בין תכיפות הקשר עם ההורים לבין רווחתו ותפקודו של הילד בהשמה. כך למשל, במחקר האורך הידוע של פאנשל ושין (Fanshel & Shin, 1978) דווח כי ילדי אומנה, שזכו לביקורים תכופים, הראו ציוני אינטליגנציה והסתגלות נפשית (כמו: עלייה בתחושת האחריות, ירידה בעוינות ושיתוף פעולה מוגבר) גבוהים יותר מאלו, שהוריהם ביקרו אותם באופן לא סדיר, או כלל לא ביקרו. אף מחקרם של לנדסמן ואחרים (Landsman et al., 2001) מצא את המשתנה של תדירות הקשר עם ההורים (דרך מדד שספר מפגשים עם ההורים, שיחות טלפון, יצירת קשר באמצעות מכתבים וכו') כקשור לתפקוד התנהגותי ורגשי חיובי יותר אצל ילדים בהשמה חוץ-ביתית.

לעומת זאת, מחקרם של קנטוס ואחרים (Cantos et al., 1997) מציג תמונה מעורבת. מחקר זה אכן מצא קשר בין שכיחות בקורי ההורים להתנהגות הילד: ככל שההורים ביקרו כך התנהגותו של הילד הייתה סתגלנית יותר, אולם רק עבור שטחי התנהגות ספציפיים. לגבי בעיות התנהגות הקשורות למימד של מופנמות נמצא קשר מובהק, אולם לגבי בעיות של התנהגות מוחצנת נמצאו הבדלים אך הם לא הגיעו למובהקות ולא נמצא קשר לגבי הישגים לימודיים של הילד באומנה. לעומת מחקרים אלו, שמצאו קשר בין השכיחות של הקשר עם ההורים לתפקוד של הילד, ולו חלקי, מחקרים אחרים כלל לא מצאו קשר כזה. על מחקרים אלו נמנה מחקרם של הוקאנן ואחרים (Hukkanen et al., 1999), אשר הצביע על היעדר קשר בין שכיחות הקשר של הילדים בהשמה החוץ ביתית לבין רגשיות והתנהגותיות (ראו גם: Vorria et al., 1998a). מחקרים שבחרו להתמקד בבחינת ההיבט של איכות הקשר הורה ביולוגי-ילד בהשמה היו עקביים יותר בממצאיהם ובדרך כלל הראו כי ככל שאיכות הקשר טובה פחות כך, מצבו ההתנהגותי, הרגשי, והלימודי של החניך טוב פחות (Attar-Schwartz, 2008, 2009a; Hukkanen et al., 1999).

כאמור, המחקר הנוכחי התמקד בהיבט של תדירות הקשר בשאלון החניך. עם זאת, המחקר את הנושא גם בוחן מעבר לרמת הילד, וכפי שיפורט מאוחר יותר בסקירה, הוא כולל גם את ההתייחסות של הפנימייה לקשר הורה-חניך, למשל עד כמה המנהל והצוות רואים בקשר זה כהיבט חשוב בעבודה הטיפולית ועד כמה הם עושים מאמץ אקטיבי לקדם את הקשר.

ב. גורמים ברמת המסגרת החוץ-ביתית

ראינו, כי מחקרים רבים תיעדו את התפקוד הפסיכו-חברתי והלימודי הבעייתי אצל ילדים שגדלים במוסדות. מחקרים מעין אלו הובילו פעמים רבות לאמונה, כי גדילה של ילדים במוסדות מזיקה להם וכי יש להעדיף על פניה כל פתרון אחר. אולם, נראה שהאמונה כי מוסדות ככלל אינם טובים לילדים אינה עומדת בקנה אחד עם המציאות האמפירית העדכנית יותר. ראשית, מחקרים רבים הראו שאיכויות של טיפול מוסדי שונות ממוסד למוסד במידה רבה, כפי שהן שונות בין משפחות בקהילה (Attar-Schwartz, 2008, 2009b; Vorria et al., 1998a). כך למשל, קיימים מחקרים, שהראו שיפור במעבר של ילדים ממסגרת עם איכויות מסוימות למסגרת אחרת, ההולמת יותר את צרכיהם. עתה, מקובלת בספרות ההנחה כי המוסדות שונים זה מזה במרכיביהם ובמאפייניהם, כמו במספר הילדים,

הכשרת המטפלים, מעורבות המשפחה הביולוגית וגורמים אחרים המקבלים ביטוי שונה בכל מוסד, ובהתאם לכך ההשפעה של מוסדות על ילדים היא שונה במסגרות בעלות איכות שונה. מחקרים רבים נערכו על מנת לבחון היבטים שונים באיכות המוסדית לטיפול בילדים, אולם, רוב המחקרים מתמקדים ברמה של תיאור איכות המוסדות, וקיים רק מחקר מועט יחסית שלוקח צעד נוסף את הנתונים וקושר אותם לתפקוד החניכים, כפי שהמחקר הנוכחי מתכנן לעשות בשלבים יותר מאוחרים שלו.

הספרות הבוחנת את מאפייני המוסדות ואת איכותם, מצביעה על הצורך בשילוב התייחסות למדדים מבניים ותהליכיים: המאפיינים המבניים הם הנחקרים ביותר בספרות המדעית והם מוגדרים כהיבטים של סביבת הטיפול בילד שיש להם פוטנציאל להצביע על איכות גבוהה של טיפול ושל אינטראקציות במסגרת, אבל הם אינם מבטיחים זאת. הדוגמאות השכיחות ביותר למדדי מבנה הם: יחס מספרי ילד-מבוגר, השכלה או הכשרה של העובדים, וגודל הקבוצה של הילדים. ההיבטים המבניים מעוצבים על ידי מגוון השפעות, כמו תקנות הממשלה, מדיניות המסגרת והאקלים הכלכלי שלה. לעומת זאת, מאפייני תהליך מנסים לכמת את הטיפול הממשי שהתקבל על ידי הילדים בטיפול החוץ-ביתי, למשל את האינטראקציות הבינאישיות שיש במוסד, הפעילויות והתכנים שהחניכים מעורבים בהם וכדומה. מאפיינים אלו יותר קשים למדידה משום שלעיתים הם דורשים פרשנות ושיפוט (Howes, Phillips, & Whitebook, 1992; Phillipsen, Burchinal, Howes, & Cryer, 1997). המחקר הנוכחי כולל התייחסות, בשאלוני הצוות והמנהל, לשני הסוגים של המאפיינים. סקירת הספרות של עולמות התוכן המרכזיים הכלולים במחקר מוצגת להלן.

נוח האדם במסגרת המוסדית

מחקרים, אשר ניסו להסביר את התופעה של מצבם הנפשי וההתנהגותי הבעייתי של ילדי מוסדות לעומת ילדי אומנה, חקרו מספר היבטים הקשורים לכוח אדם: ראשית, הם התמקדו בשיעור הגבוה של **תחלופה בקרב מטפלים במוסדות**. התחלופה הגבוהה של הצוות החינוכי והטיפול היא אחד ממאפייניה ומחסרונותיה הבולטים של הפנימייה לעומת צורות השמה משפחתיות אחרות (בראנץ' והויזליך, 2001; Vorria et al., 1998a). ניתן למצוא תימוכין תיאורטי ואמפירי לסכנה שבתחלופת עובדים גבוהה עבור ילדים במוסדות ולצורך בפיקוח על גורם זה: לפי תיאוריית ההתקשרות, לשם התפתחות תקינה, ילדים זקוקים למערכת יחסים חמה, אינטימית ורציפה עם המטפל העיקרי; היעדר של מערכת יחסים קרובה ומתמשכת בחיי הילד עם מטפל מבוגר, משפיע באופן שלילי על התפתחותו הרגשית של הילד (Bowlby, 1951). התחלופה הגבוהה של אנשי צוות בפנימיות עלולה ליצור תחושות נטישה, חרדה וחוסר המשכיות אצל החניכים. עבודתם של בארנס וקאמינגס (Barnas & Cummings, 1997) איששה טענה זו של תיאוריית ההתקשרות; הם השוו התנהגויות התקשרות של ילדים במרכזי טיפול עם חברי צוות שעבדו במקום משכי זמן שונים ומצאו כי ילדים הפנו יותר התנהגויות התקשרות לצוות ותיק יותר, וחברי הצוות הותיקים גם הצליחו יותר בהרגעת ילדים שהיו במצוקה כלשהי מאשר חברי צוות שהיו בעלי ותק נמוך (ראו גם: Roy et al., 2000; Rutter, 2000).

(Tizard & Hodges, 1978). למרות עדויות חלקיות אלו, לא קיימים מספיק מחקרים המשווים מוסדות שונים בעלי שיעורי תחלופה שונים וקושרים הבדלים אלו לתפקודם ולרווחתם של החניכים. היבט נוסף, שנחשב כמאפיין מבני של איכות מוסדית גבוהה בספרות המחקרית הקיימת, הינו **יחס נדיב של מספר אנשי צוות-ילדים** (Cohen, 1986; Howes, Phillips, & Whitebook, 1992; Vandell, 1996). יחס נדיב ותיקני של ילד-מטפל מעניק את האפשרות לקיים התקשרות בטוחה לאורך זמן עם מבוגר בשל הייחודיות והרציפות שבקשר ההדדי, המשרת את הכישורים החברתיים והרגשיים של הילדים, וגורם לכך שהמטפל יכול לתת טיפול איכותי יותר לכל ילד של הצורך ביחס תיקני של מטפל-ילד מצוי בסוגיה של שחיקת עובדים. אחד מן ההיבטים המשפיעים על שחיקת עובד הינו יחס נמוך של מטפל-ילד, במקרים אלו העובדים נשחקים בטיפול במספר רב של ילדים (בדרך כלל גם בתנאי שכר לא אידיאליים), משתמשים בשיטות נוקשות יותר לטיפול ובטכניקות רבות יותר של שליטה ביחסם אל הילדים (Daly & Dowd, 1992).

היבט נוסף, הקשור לכוח האדם, הינו ההיבט של **ההכשרה וההשכלה של אנשי הצוות במוסד**. ישנה הסכמה בספרות כי מרכיב ההשכלה, ההכשרה והניסיון של המנהל, כמו גם של הצוות החינוכי הינם מרכיבים חשובים באיכות הטיפול המוסדית. גישה זו, הדורשת השכלה והכשרה גם מאנשי הצוות החינוכיים, מבטאת את השינויים שחלו בחברה המערבית כולה במעבר לפרופסיונליזציה של מקצועות הטיפול, כפי שהתבטא במיסוד של מקצוע העבודה הסוציאלית, מקצוע הסייעוד וכ"ו (גרופר, 1992). חשיבות ההשכלה וההכשרה של כוח האדם החינוכי נובע בעיקר מהעובדה שהם אלו המבליים את הזמן הרב ביותר עם החניך. המדריך הוא האחראי על סדר היום ועל הטיפול הישיר בחניך. הכשרתו והשכלתו של המדריך עשויות להשפיע על איכות עבודתו ומכאן על איכות הטיפול בחניך (פלישמן ואחרים, 1999). אכן, בחינה אמפירית של מחקרים קיימים העוסקים במנבאים המבניים של איכות טיפול בילדי השמה מוסדית, חשפה כי הכשרתם והשכלתם של אנשי הצוות במוסד היה אחד המימדים המבניים שהראו את הקשר העקבי והחזק ביותר עם האיכות הגלובלית של המוסד. מטפלים יותר משכילים ובעלי יותר הכשרה נטו להיות בעלי רגישות רבה יותר ומידת ריחוק פחותה יותר ביחסם לילדים (Burchinal et al., 2002). עם זאת, אין מספיק מחקר הקושר מרכיב זה למשתני תוצאה אצל הילדים.

השתייכות מגזרית של הפנימייה

היבט נוסף שנבחן במחקר הנוכחי הינו המגזר (יהודי או ערבי) אליו משתייכת הפנימייה. בשל המבנה הייחודי של מערכות החינוך והפנימיות בארץ לעומת המבנים בארה"ב ובאירופה, לא ניתן למצוא מחקרים שעסקו בהשתייכות המגזרית של המוסד בחו"ל וגם בארץ לא נמצא מחקר מקיף הקושר את תפקודם של החניכים והיבטים שונים בחייהם למגזר אליו משתייכת הפנימייה שלהם. בחו"ל, המבנה של המערכת הוא כזה בו מיעוטים שוהים באותם מבני השמה יחד עם הילדים שאינם בני מיעוטים ואילו בארץ, לרוב ישנה מערכת פנימייתית סרגטיבית שכוללת בני לאום אחד בלבד (או אחוז גבוה מאד של חניכים מלאום אחד). על כן, הספרות הבינלאומית, שהתייחסה להיבט זה, התייחסה אליו

רק ברמת החניך, כלומר, בחנה את הקשר בין ההשתייכות האתנית של החניך למצבו התפקודי בפנימייה (e.g., Glisson, 1996; Hussey & Guo, 2002). בארץ, יש עניין לבחון את המגזר ברמה המוסדית גם כן ולאחר הבדלים בין המגזרים ברמת הדיווח של החניכים, הצוות והמנהלים, משום שהמגזר משקף היבטים תרבותיים וגם השתייכות לקבוצות שהחברה מפנה אליהן רמות שונות של משאבים.

במחקר הנוכחי יש בסיס להניח כי יתגלו הבדלים בין הקבוצות בתחומים שונים משום שבמחקרים שנעשו במסגרות אחרות, כמו במסגרת הבית-ספרית, התגלו הבדלים מעניינים ועקביים בין המגזרים. למשל, כפי שראינו קודם לכן, מחקרם של בנבנישתי ועמיתיו (2006) מצאו, כי משתנה המגזר מבחין בין תלמידים בבתי-ספר ברמת הקורבנות לסוגי אלימות שונים בין החניכים, כאשר חניכים מפנימיות ערביות נטו לדווח למשל על יותר אלימות עקיפה, פיזית קשה ואלימות מינית. ממצא זה הינו ממצא עקבי שחזר לאורך כל שלושת גלי המחקר שערכו בנבנישתי ועמיתיו. מחקרים אלו מציעים הסברים אפשריים לקשר זה, שעשויים להיות קשורים בין היתר במשאבים הדלים יותר המוקצים למוסדות החינוך הערביים. אף בהקשר של אלימות הצוות כנגד התלמידים, נמצאו הבדלים משמעותיים בין תלמידים במגזר היהודי לתלמידים במגזר הערבי, כאשר תלמידים במגזר הערבי דיווחו באופן משמעותי על יותר אלימות צוות שהופנתה כלפיהם (חורי-כסאברי, 2006). המחקר הנוכחי מציג פילוח מגזרי לכל עולמות התוכן שנבחנו בו, כפי שיוצג בפרק הממצאים.

היבטים טיפוליים וחינוכיים בפנימייה

(א) אפשרות הקשר עם ההורים ומעורבותם בטיפול המוסדי

בחלק העוסק במאפייני החניך ראינו, שהקשר של חניכים עם הוריהם הביולוגיים הוא היבט חשוב בחיי החניכים. ראינו גם, כי ישנן עדויות אמפיריות ותיאוריות קליניות התומכות בצורך בקשר בין הורים לילדים בהשמה. מחקרים אף מראים, כי מדיניות הסוכנות המטפלת והמאמצים של עובדים סוציאליים ואנשי צוות אינדיווידואליים משפיעים על מידת השיתוף של ההורים ומידת מעורבותם בחיי הילד (Hess, 1988; Milner, 1987). שפירא (1995) רואה בהורה משתתף חשוב ביותר בתהליך הטיפול של ילדו, אשר לו משקל מכריע בעבודה הטיפולית המתבצעת בפנימייה. עם זאת, מחקרים מראים, כי אנשי צוות אינם תמיד נוקטים טקטיקות המאפשרות קשר, וזאת ממגוון סיבות. ראשית, איפשר הקשר לא תמיד עומד בראש סדר העדיפויות של הגורמים המטפלים בפנימיות בשל עומס בטיפול בילדים. כמו כן, עמדות שליליות כלפי הורי הילדים בהשמה וחוסר האמונה ביכולת של קשר עם ההורים להיטיב לילד, מגבילים עידוד הקשר הורה-חניך (אליצור, 1996; דולב וברנע, 1996; Bullok et al., 1990; Cantos et al., 1997).

חשיבות השמירה של הקשר והשיתוף של ההורים בתהליך הטיפולי מצד הצוות המוסדי והצורך בפיתוח מדיניות עקבית וכוללנית, עולים מממצאי מחקר המעקב אחר ילדי פנימייה בישראל שמציגים וינר ווינר (1990). הממצאים מדגישים עד כמה חשוב לשמור לאורך תקופת ההשמה על הקשר עם משפחת המקור של הילד ולהעניק להורים שירותי ייעוץ והכוונה. לפיהם, קשר זה משפיע על התפתחות הילדים ורווחתם במסגרת ההשמה וכי מאמץ זה לשמירת הקשר עם ההורים ושיפור

מיומנויותיהם כהורים הוא אמצעי חשוב לשיפור מצב הילד. מחקר, הבוחן ספציפית את הקשר בין פעולות המסגרת לאפשרור הקשר בין ההורים לילד ולמעורבותם בטיפול לבין תפקוד הילד בפועל, כפי הידוע לנו, לא נמצא.

(ב) התמקדות בהתנהגות חיובית: פעילויות העשרה ופיתוח תחביבים

הגדרה מקובלת של סביבה חיובית של טיפול חוץ-ביתי (Daly & Dawd, 1992) הינה כזו שחופשייה מהתעללות ומהזנחה בכל רמה שהיא, מקדמת את זכויות הילדים ומציעה להם לקבל טיפול, אשר יקדם את ההתפתחות הרוחנית, הרגשית, האינטלקטואלית, והפיזית שלהם. אחד מן המאפיינים של סביבה מעין זו, הינה התמקדות של צוות ההשמה בהתנהגות חיובית; לפי הגדרה זו, בסביבה אפקטיבית הדגש הוא על מה ילדים עושים נכון, ולא מה שהם עושים באופן לא הולם. עם זאת, נמצא כי פעמים רבות הדגש בפנימייה הוא על פרוצדורות לשליטה בהתנהגויות לא רצויות, עד לקיצוניות של הענשה פיזית (Smokowski & Wodarski, 1996).

במקום דרכים אלו, מציעים דאלי ודאוד (Daly & Dawd, 1992) ללמד את הילדים מערך של מיומנויות חברתיות, אקדמיות, אתלטיות ותרבותיות בנוסף לקבלת הטיפול בבעיה שלשמה הופנו למסגרת. כך זוכים הילדים מלבד הטיפול גם לחוות הצלחה וחיזוק ההערכה העצמית שלהם כשהם שולטים במיומנות שרכשו. אחד מהמחקרים המעטים שבחן את הקשר בין הפעילויות הללו לבין תפקודם של חניכים, הינו מחקרה של עטר-שוורץ (Attar-Schwartz, 2008, 2009a) שהראה שבפנימיות שיקומיות וטיפוליות בארץ בהן היה דגש רב יותר הן על חיזוק לימודי של החניכים והן על פעילויות העשרתיות בשעות הפנאי (לפי הערכת המפקחים על הפנימיות) היו אצל החניכים פחות סימפטומים של דיכאון וחרדה, רמות נמוכות יותר של התנהגות תוקפנית ושל בעיות עם קבוצת השווים, ופחות בעיות בתפקוד שלהם בזירה הבית-ספרית (הן מבחינת התנהגות והן מבחינת הישגים בלימודים). למרות חשיבות מחקר זה, יש לשים לב כי הוא הסתמך על הערכות המפקחים לגבי העשרה ולא כלל את נקודת הזווית של החניכים, שבהקשר זה נראית כחשובה מאד. בדומה למחקר של עטר-שוורץ, מחקרם של שלום ואפל (1994) מצא את קיומן של פעולות בפנימייה והערכתן על ידי החניכים כקשורים בקשר חזק לשביעות הרצון שלהם מהחיים בפנימייה.

(ג) פורמליזציה של הטיפול בחניך

הכנת תכנית טיפול מפורטת לחניך, יישומה, תיעוד היישום והליכי עבודה פורמאליים נודעו בספרות כמרכיב חשוב באיכות הטיפול המוסדי (Cohen, 1986; Fulcher, 2001). אולם, על אף חשיבות זו, מחקר הקושר בין היבט זה למדדי תוצאה בפנימיות לילדים בסיכון לוקה בחסר. אחד המחקרים המעטים שעסקו בנושא זה הינו המחקר של שמיד ובר-ניר (Schmid & Bar-Nir, 2001); מחקר זה, שנעשה בקרב 51 מנהלי פנימיות שיקומיות וטיפוליות ו-367 אנשי צוות בישראל, התמקד בין היתר בסוגייה של התרומה של פורמליזציה של תהליכי הטיפול למדדים שונים של אפקטיביות בפנימייה (במונחים של שביעות רצון של העובד מהיבטים שונים בעבודתו בפנימייה, של הילדים, ויכולת הפנימייה להגיב לצורכי החניכים). המחקר הגדיר פורמליזציה כמידה שבה מתקיימות רגולציות

פורמאליות בפנימייה, כגון תיעוד של תוכניות הטיפול והיישום שלהן, השימוש בדוחות כתובים, ופגישות צוות קבועות ומתוכננות. המחקר חשף, ראשית, רמה בינונית-גבוהה של פורמליזציה בפנימיות שעליה דיווחו המנהל ועובדי הפנימיות, שהתבטאו בין היתר ברוטינות קבועות לטיפול במצבי משבר ותיעוד של הליכי הטיפול. המחקר מצא גם כי, לפי דיווחי העובדים והמנהל, ככל שהפורמליזציה במוסד הייתה גבוהה יותר, כך שביעות רצון העובדים והילדים מהפנימייה הייתה גבוהה יותר. יש לשים לב כי זווית הראייה של הילדים לגבי שביעות הרצון שלהם מחייהם בפנימייה והמידה שבה הפנימייה עונה על צרכיהם, כפי שהם תופסים אותן, לא נכללה כלל במחקר המתואר, שנשען על דיווחי המנהלים ואנשי הצוות בלבד.

האווירה במוסד - יחסים בין אנשי הצוות ויחסים בין אנשי הצוות לחניכים

ראינו, כי לפי עקרונותיה של תיאוריית ההתקשרות אחת מן המטרות המרכזיות של הפנימייה היא לאפשר לילד לשקם את דפוס ההתקשרות הלא אדפטיבי מבית הוריו בדפוס של התקשרות בטוחה עם המטפלים במסגרת (Atherton, 1989; Hess, 1982). לשם כך, זקוק הילד לאווירה מאפשרת, בטוחה, רגועה וידידותית. ואכן, הספרות העוסקת בסביבות מוסדיות מקדמות עבור ילדים ובני נוער מדגישה את הצורך, שהפנימייה תשמש כמקום המכוון לתחושה של ביטחון ותמיכה בקרב הילדים (Bailey, 2002) ולמקום בו האקלים החברתי הכולל הינו חיובי.

המחקר הנוכחי, בין היתר, מבקש לחקור את המסגרת הקונספטואלית שמציעים הוי ועמיתיו (Hoy & Tschannen-Moran, 1999) שהינם חוקרים של אקלים בתחום הבית-ספרי. הוי ועמיתיו הדגישו את החשיבות של הנושא של אמון (trust) של אנשי הצוות בפנימייה. אמון, לפי הגדרתם, הינו הנכונות של צד אחד לבטוח ולהיות פגיע לצד השני, כולל הביטחון שלו בכוונות הטובות, באמינות, בקומפוטנטיות ובכנות שלו. הגדרה רחבה ומקיפה זו כוללת שלושה גורמים אליהם מפנים אנשי הצוות את האמון שלהם: אמון בלקוחות (ילדים והורים), אמון בקולגות, ואמון במנהל. במחקר הנוכחי נשתמש במסגרת קונספטואלית זו תוך כדי אדפטציה לסביבה הפנימייתית. הנושא של אמון נמצא בספרות כגורם חשוב ביצירת אקלים חברתי מקדם עבור ילדים. הוא גם נמצא כקשור במספר מדדי תוצאה, כמו אלימות בין תלמידים בבתי-ספר. למשל, סמית וברני (Smith & Birney, 2005) מצאו שבבתי ספר בארה"ב שהייתה בהם רמה גבוהה יותר של אמון על רמותיו השונות, כפי שדווחה על ידי צוות המורים, נמצאה פחות אלימות של חניכים כלפי חניכים ויותר הגנה של הצוות על חניכים מפני אלימות. במחקר הנוכחי נבקש לקשור בין נושא האמון של אנשי הצוות למדדי התוצאה של חניכים. חשיבות ההיבט של אמון בילדים הינו חשוב במיוחד בהקשר זה משום שהמושג של חוסן של ילדים קשור, בין היתר, למבוגרים שמאמינים בחניכים וביכולת שלהם להתקדם (ראו עטר, 2006).

היבטים הקשורים בתנאים הפיזיים בפנימייה

ילדים ונוער בהשמה חוץ-ביתית מוסדית עשויים לשהות שם מספר ימים עד מספר שנים. אמנם, התרבות והאקלים החברתיים של הסביבה המוסדית והפילוסופיה העומדת מאחורי התוכניות במוסד

הם גורמים חשובים ביותר בקידום הבריאות הנפשית של הילדים השוהים שם, אך עם זאת, הסביבה הפיזית שבה אקלים זה מתקיים, יכולה להיות אחד מהכלים הגדולים ביותר בביטוי הסימבולי של המוסד ובשיפור האיכות הטיפולית שמעניק, וכיום גוברת המודעות לצורך לתת את הדעת על היבט זה (פלוישמן ואחרים, 1999; Bailey, 2002; Attar-Schwartz, 2008, 2009a).

הספרות העוסקת בילדים בהשמה מוסדית מייחסת חשיבות לסביבה הפיזית בהשפעה על התנהגות הילדים. למשל בארלט (Barlett, as cited in Bailey, 2002) טוען כי כאשר הסביבה כאוטית ולא מאורגנת, למשל, היא עשויה לגרום לילדים להגיב ולאמץ דרכי התנהגות שליליות, ולחילופין, סביבה מאורגנת יותר ומותאמת לצורכי הילד עשויה להיות תכליתית יותר ולהציע לילדים כיוון חיובי. פעמים רבות, שהייה ממושכת בסביבה נוקשה, מנוכרת ולא מתאימה מוסיפה לקשיים הרגשיים הרבים, הקיימים גם כן, בקרב השוהים. כך גוברת ההכרה כי הסביבה הפיזית, אשר בה חי הילד אינה רק מבנה פיזי, אלא לסביבה זו ולכל מה שהיא מכילה יש תוכן סימבולי (Bettelheim, 1974).

על אף הכתיבה הרחבה הנוגעת לאסטרטגיות טיפול יעילות והיבטים אחרים הנוגעים באיכות הטיפול המוסדי, קיימים מחקרים אמפיריים מעטים מאד בנוגע לתרומה של הסביבה הפיזית לתפקודם של החניכים. אחד מהמחקרים המעטים שבחן את הקשר בין התנאים הפיזיים של המוסד לתפקוד החניכים הינו מחקרה של עטר-שוורץ (Attar-Schwartz, 2008, 2009) בקרב חניכים בפנימיות שיקומיות וטיפוליות, אשר מצא כי ככל שההערכה של המפקחים את הפנימייה כמוסד שיש בו תנאים פיזיים ההולמים את צורכי החניכים הייתה גבוהה יותר, כך התפקוד הפסיכו-סוציאלי והבית-ספרי של החניכים היה טוב יותר. עם זאת, היבט זה נבחן באמצעות שאלות כלליות שנשאלו מפקחי פנימיות על ההיבטים הפיזיים.

כמו כן, היבטים ספציפיים שנבחנו במחקרים שונים כללו בדרך כלל התייחסות לנושא הצפיפות במוסד והתזונה. ביילי (Bailey, 2002) מצביע על **הצפיפות המוסדית** כגורם שעלולות להיות לו השפעות מזיקות על הילדים. הצפיפות לא רק מצביעה על מרחב פיזי לא הולם את מספר הנפשות במרחב אלא משמעותה גם יותר תנועה בחדרים ובמוסד, רמות גבוהות יותר של רעש, חיכוכים רבים יותר בין הנוכחים, ופחות הזדמנויות לפרטיות (Bailey, 2002). נמצא גם במסגרות שונות, כי הצפיפות גורמת לילדים לחוש תחושה של חוסר בכוח ובסטאטוס והיא אף עשויה להגביר התנהגויות של תוקפנות, נסיגה, הימנעות, היפראקטיביות, אימפולסיביות ותחרותיות (ראו סקירה אצל: Maxwell, 1996). כך למשל, מחקר אמפירי על צפיפות במרכזי חירום לילדים מצא, כי ככל שמספר הילדים במרכז עלה כך התפקוד של החניכים היה פחות טוב (Tear, Smith, Osgood, Peterson, Authier, & Daly, 1995). עוד נמצא, כי חסר בפרטיות עשוי להוביל לצורך עז לחפש אותה גם על ידי התנהגויות קשות וגם על ידי התנהגויות של בריחה והתגוננות. כך, ריבלין ווולף (Rivlin & Wolf, 1985) מצאו, כי חלק מהילדים השוהים במסגרות מוסדיות נצפו כמנסים להשיג פרטיות, במקומות שבהן פרטיות כזו לא ניתנה, באמצעות שינה מרובה, הפעלת תמרונים הגנתיים או אפילו על ידי הצגת התנהגויות קיצוניות.

היבט נוסף, שנבחן בעולם תוכן זה, הינו ההיבט של הגשת התזונה במוסד. המזון מהווה צורך בסיסי הקודם לכל צורך אחר (Maslow, 1978). יש לו רובד ישיר, העוסק בתכנון הפיזיים של המזון ורובד עקיף העוסק במשמעות המזון עבור החניכים מעבר לגבולות האוכל כמזון (פרויקט גוף ונפש, 2006). ביילי (Bailey, 2002) מצביע על הסימבוליות הפסיכו-דינאמית של המטבח ושל המזון במוסד. המטבח, אופן הגשת המזון ואיכותו מסמלים את ה"אם הטובה דיה". על מנת לעמוד בתפקיד סימבולי זה, האוכל צריך להיות נגיש וזמין בצורה רחבה. צורת הגשה זו מסייעת לשדר אווירה של רוגע, קבלה וחשיבות אצל הילדים בעיני המטפל, שמסמל את האם (Rose, 1992). מחקרים אמפיריים שנערכו בתחום בקרב ילדים ונוער בקהילה הרחבה, הראו כי קיים קשר בין תזונה לא מספקת לבין בעיות רגשיות והתנהגותיות (למשל: Slack & Yoo, 2005). מחקרה של עטר-שוורץ (Attar-Schwartz, 2008, 2009) התייחס להיבט התזונה במסגרות שיקומיות וטיפוליות (לפי הערכת המפקחים) והראה כי במוסדות שהוערכו ככאלו שבהם התזונה הייתה מספקת מבחינת כמות ומגוון שהוצע לחניכים, היו מוסדות שבהם חניכים סבלו מרמות נמוכות יותר של דיכאון וחרדה, תוקפנות, בעיות עם קבוצת השווים, וקשיים בבית הספר. נראה שמזון יכול להעביר תחושה של חמימות, ביטחון וביתיות, במיוחד עבור ילדים שנעדרו סביבות בטוחות בילדותם ובו בזמן צריכים להתמודד עם סביבה ממוסדת ולא טבעית (Roberts & Bushaw, 1978; Rose, 1992). לכן נראה גם, כי מידת שביעות הרצון של החניכים מהיבט זה, כפי שנבחנת במחקר הנוכחי, חשובה אף היא.

מבנה הפנימייה

היבט אחרון שידון בחלק זה הינו מבנה הפנימייה. ניתן למצוא מספר סוגי מבנה מרכזיים במערכת הפנימייתית בארץ. סוגי הפנימיות העיקריים הם: (א) פנימיות במודל קבוצתי שמטפלות בקבוצה גדולה של חניכים שמתגוררים בקבוצות קטנות של ילדים. לכל קבוצה של ילדים, יש מדריך או מדריכה במשמרות מתחלפות שאחראיים עליהם; (ב) פנימיות במודל משפחתי, שהן למעשה מקבץ של משפחתונים בשטח משותף: במסגרות אלו בדרך כלל המודל הינו שזוג נשוי עם ילדיהם הביולוגיים דואג לקבוצה קטנה של חניכים במסגרת דמוית משפחה. כל המשפחתונים בפנימייה במודל זה נהנות משירותים אדמיניסטרטיביים ולעיתים מפעילויות משותפות; (ג) משפחתונים בקהילה – משק בית המנוהל בדרך כלל על ידי זוג המטפל בקבוצה קטנה של חניכים בקהילה במסגרת דמוית משפחה; (ד) מסגרות מעורבות- שיש בהן מן המודל המשפחתי ומן המודל הקבוצתי באותה פנימייה. הפנימיות במודל הקבוצתי הן הפנימיות הנפוצות ביותר בשימוש בארץ וכ-75% מילדי הפנימיות שוהים בהן (הלבן-אילת, ולק, צמח-מרום, בראנץ, ודורי, 2009).

הספרות הקיימת מיעטה לעסוק בנושא של הקשר בין אופי המסגרת הפנימייתית לרווחתם ולתפקודם של חניכים, ולרוב היא השוותה בין מצבם של ילדים בפנימיות למצבם של ילדים במשפחות אומנה. לרוב, מהמחקרים הראו כי משפחות אומנה טיפוליות עדיפות לטיפול במצבם של ילדים עם בעיות רגשיות-התנהגותיות בהשוואה לטיפול מוסדי (Colton, 1989; Meadowcroft, 1994). המחקרים הללו טענו כי המסגרת המשפחתית נותנת לחניך הזדמנות ליחסים אינטימיים

ולקשר עקבי ורציף יותר עם המטפלים (Roy et al., 2002). ישנם מחקרים בודדים בישראל שעסקו בסוגייה של המבנה המוסדי והקשר שלו לתפקודם של החניכים. מוסק ואחרים (1997) מתארים בעבודתם שיפור במצבם של ילדים בהשמה חוץ-ביתית בעקבות שינוי ארגוני בפנימייה ששהו בה, שכלל מעבר מקבוצת ילדים למשפחותונים. עם זאת המדגם בו נעשה שימוש במחקר זה הינו מדגם נוחות מצומצם מאד. בנוסף, עטר-שוורץ (Attar-Schwartz, 2008; 2009), שבחנה קשר זה בקרב חניכים בפנימיות שיקומיות וטיפוליות, מצאה כי התפקוד הבית-ספרי (מבחינת התנהגות ומצב לימודי בבית הספר) של חניכים בפנימיות קבוצתיות היה פחות טוב לעומת חניכים ממשפחותונים או חניכים ממודלים מעורבים של פנימיות. ממצא זה עשוי להצביע על כך שסביבות אינטימיות יותר נחוצות לשם קידום ההתפתחות והפרודוקטיביות הלימודית של חניכים ולהסתגלות שלהם למסגרת. עם זאת, המחקר לא מצא קשר בין מבנה הפנימייה לבין מדדי הסתגלות נוספים. יש להמשיך ולבחון היבט זה במחקרים נוספים בישראל.

סיכום המסגרת המושגית של המחקר

בחלק זה הוצגה הספרות והוצג הרציונל למחקר הנוכחי. ראינו, כי חניכים במסגרות חוץ-ביתיות חושפים רמות גבוהות יותר של מצוקות פסיכו-חברתיות ולימודיות, בהשוואה לחניכים הגדלים בסביבות ביתיות. ראינו גם, שהספרות מדגישה את ההטרונגניות במצבם של ילדים ובני הנוער בהשמה, ועל כן מכוונת את המחקר לבחינה של הגורמים, שיוכלו להסביר את ההבדלים בתפקודם של החניכים בפנימיות ואת ההבדלים בתפקוד הכולל של הפנימיות עצמן.

בבחינת הגורמים המנבאים את תפקוד החניך, הספרות הקיימת מציגה מגוון היבטים הנוגעים לחניך ולמשפחתו. היא גם מציגה מאפיינים מוסדיים שעשויים להיות קשורים למצבו. עם זאת, ראינו שבתחום המוסדי רב החסר בכל הנוגע לספרות הקושרת בין המשתנים המוסדיים לתפקוד החניך, וקיימת ספרות רבה יותר, הבוחנת היבטים מוסדיים אלו באופן תיאורי ובהקשר של "איכות מוסדית" בלבד.

חוקרים רבים מציינים את הצורך בראייה אינטגרטיבית של מצבו של החניך בפנימייה ושל בחינת מצבו במסגרת קונספטואלית רב-ממדית, הכוללת התייחסות לשני סוגי הגורמים, אלו הקשורים לחניך ולמשפחתו ואלו הקשורים למסגרת בה הוא שוהה. העבודה הנוכחית, המונחית על ידי תפיסת העולם האקולוגית הרב-רמתית, בוחנת משתנים מנבאים משתי הרמות, רמת החניך, והרמה הפנימייתית, בניסיון לנבא את תפקודם של החניכים בפנימיות. בחינה זו עונה, כאמור, על הצורך העולה ממצב הספרות הקיימת. בנוסף, המחקר הנוכחי כולל את זווית הראייה של הצרכן של השירות הפנימייתי, החניך עצמו. כ-1300 חניכים סיפקו את זווית ראייתם על היבטים שונים של שביעות הרצון שלהם מהחיים בפנימייה, האקלים החברתי של הפנימייה וגם בנוגע להיבטים שקשורים לתפקוד הרגשי וההתנהגותי שלהם עצמם. בנוסף, נכללה גם נקודת המבט החשובה של שני השותפים העיקריים האחרים בעשייה הפנימייתית, המנהל ואנשי הצוות, לגבי היבטים שונים בעבודתם עם החניכים ובאווירה השוררת בפנימייה. שילוב נקודות הראייה הללו, על הפערים והדמיון ביניהן, הוא נדיר למדי במחקר הקיים שלרוב כלל את זווית הראייה של המבוגרים בפנימייה בלבד.

שילוב זה עשוי לתת לנו תמונה שלמה יותר לגבי המתרחש בזירה הפנימייתית, שמטרתה לקדם את רווחתם של ילדים ובני נוער בסיכון שהוצאו מביתם.

שיטה

אוכלוסיית המחקר

אוכלוסיית המחקר מתייחסת לחניכים בגילאי ההתבגרות המוקדמת והמאוחרת (גילאי 11-19), השוהים בפנימיות שיקומיות וטיפוליות שתחת אחריות השירות לילד ולנוער במשרד הרווחה, לאנשי הצוות בפנימייה שעובדים באופן ישיר עם החניכים (כולל: עובדים סוציאליים, שינשניים, מדריכים, רכזים, אם ואב הבית, וכדומה) ולמנהלי הפנימיות.

המדגם

משרד הרווחה העביר לידי צוות המחקר רשימה של פנימיות שיקומיות וטיפוליות. מתוך רשימה זו זוהו פנימיות שיקומיות וטיפוליות (כאשר, פנימיות פוסט-אשפוזיות וחינוכיות לא נכללו) בהן יותר מ-20 חניכים בגיל הרלוונטי. כך, נותרנו עם 45 מסגרות שיקומיות וטיפוליות רלוונטיות. מתוכן, הורדו 3 פנימיות מרוחקות במיוחד שהצריכו משאבים מיוחדים להגיע אליהן. מתוך 42 המסגרות הנותרות הרלוונטיות, 7 פנימיות (17.9%) סירבו באופן ישיר או שלא נענו לחיזורי הסוקרים לאורך זמן להשתתף בסקר ו-3 פנימיות חרדיות (7.14%) הורדו בגלל שביקשו לשנות את אופי השאלות במחקר. סך הכול נסקרו 32 פנימיות (שיעור משיבים של כ-76.19%).

מדגם החניכים כולל 1,314 ילדים ובני נוער מגיל 11 עד 19, השוהים ב-32 פנימיות. כמו כן מדגם אנשי הצוות כלל 543 אנשי צוות ובנוסף נסקרו 32 מנהלים. פירוט לגבי מאפייני המדגם (חניכים, צוות, ומנהלים) נמצא בפרק הממצאים.

כלי המחקר

בחלק זה יינתן מידע לגבי כלי המחקר בהם נעשה שימוש במחקר הנוכחי. התיאור של כלי המחקר נחלק לשלושה חלקים: כלי מחקר בהם נעשה שימוש במדגם החניכים, במדגם הצוות, ובמדגם המנהלים.

א. כלי מחקר - חניכים

כלי המחקר בו נעשה שימוש בסקר החניכים היה שאלון אנונימי מובנה למילוי עצמי. השאלון מורכב ממספר סולמות מכלים קיימים ומספר כלים שחברו על ידי צוות המחקר בהתבסס על עולמות תוכן קיימים בספרות. השאלון תורגם לערבית לצורך המחקר על ידי מתרגמים מקצועיים ונבדק בבדיקה של תרגום-חוזר. להלן פירוט עולמות התוכן המרכזיים הכלולים בשאלון ואופן המדידה שלהם.

משתני רקע ברמת הילד

החניכים התבקשו לספק מידע אודות פרטי הרקע הבאים: מין, גיל, כיתה, סטאטוס עלייה (נולד בארץ או לא, היכן נולד ומתי עלה), משך השהות בפנימייה (על פי סקאלת התשובות הבאה: 1=שנה ראשונה, 2=שנה שנייה עד רביעית, ו-3=שנה חמישית ומעלה), האם יש אח או אחות בפנימייה, ודת החניך (יהודי, מוסלמי, נוצרי, או דרוזי).

תדירות הקשר עם ההורים הביולוגיים

תדירות הקשר עם ההורים הביולוגיים (אבא או אימא או שניהם) נבדקה על ידי שני פריטים:
(א) תדירות הפגישות עם ההורים, על פי סקאלת תשובות הבאה: 1 = פעם בחצי שנה או פחות, 2 = בערך פעם בשלושה חודשים, 3 = בערך פעם בחודש, 4 = בערך פעם בשבועיים, 5 = כל סוף שבוע, 6 = כל יום (פנימיית יום), 7 = אחר; (ב) ותדירות שיחות הטלפון עם ההורים, על פי סקאלת התשובות הבאה: 1 = פעם בשלושה חודשים או פחות, 2 = בערך פעם בחודש, 3 = בערך פעם בשבועיים, 4 = פעם בשבוע, 5 = בערך פעמיים בשבוע, 6 = כמעט כל יום, 7 = השאלה לא מתאימה לי כי אני נמצא בפנימיית יום).

תפקוד התנהגותי- רגשי של ילדים

תפקודם ההתנהגותי- רגשי של החניכים נמדד על ידי "שאלון יכולות וקשיים", שפותח על ידי גודמן (Strengths and Difficulties Questionnaire -SDQ; Goodman, 1997). זהו שאלון לדיווח עצמי הכולל עשרים וחמישה פריטים התנהגותיים, המחולקים לחמישה מדדים, ארבעה העוסקים בהתנהגות שלילית ואחד העוסק בהתנהגות חיובית, כפי המתואר להלן:
(א) סימפטומים רגשיים- כולל חמישה פריטים, הנוגעים בבעיות של הסתגלות רגשית (כמו דיכאון וחרדה). למשל: "אני דואג הרבה" ($\alpha = 0.675$).
(ב) בעיות התנהגות- כולל חמישה פריטים, הנוגעים בבעיות משמעת, תוקפנות, והתנהגות מטעה. למשל: "הרבה פעמים מאשימים אותי בשקר או רמאות" ($\alpha = 0.383$).
(ג) היפראקטיביות/ בעיות קשב וריכוז- כולל חמישה פריטים, הנוגעים בבעיות קשב וריכוז. למשל, "אני חסר מנוחה אני לא יכול להיות רגוע למשך זמן" ($\alpha = 0.638$).
בעיות בקשרים עם קבוצת השווים- כולל חמישה פריטים, הנוגעים בבידוד חברתי ויחסים קונפליקטואליים עם קבוצת השווים, למשל, "ילדים אחרים בגילי בדרך כלל לא אוהבים אותי" ($\alpha = 0.361$).
התנהגות פרו-סוציאלית- כולל חמישה פריטים, הנוגעים ליחס חיובי לאחר, כגון אמפתיה ודאגה לזולת, למשל, "אני נחמד לילדים קטנים יותר ממני" ($\alpha = 0.662$).
התשובות להיגדים אלו נמדדו על סולם ליקרט בן שלוש דרגות: 0 = לא נכון, 1 = די נכון (נכון חלקית) ו-2 = נכון מאוד. עבור כל תת-סולם, טווח התשובות נע בין 0 ל-10, כאשר ככל שהציון בממד נמוך יותר, התפקוד ההתנהגותי- רגשי בתחום בעייתי פחות. זאת מלבד בממד ההתנהגות הפרו-סוציאלית, אשר בו ככל שהציון גבוה יותר, ההתנהגות הפרו-סוציאלית חזקה יותר וחיובית יותר.
ציון קשיים כולל (Total Difficulties Score) נקבע על ידי סכימת כל הנקודות עבור היפראקטיביות, סימפטומים רגשיים, בעיות התנהגות, ובעיות בקשרים עם קבוצת השווים, ועל כן הציון הכולל של סולם הבעיות הכללי יכול לנוע בין 0 ל-40, כאשר ככל שציונו של הילד גבוה יותר, כך הוא סובל מיותר קשיים ($\alpha = 0.75$).

השאלון נמצא מהימן ותקף בכמה מחקרים ונעשה בו שימוש נרחב בתחום רווחת הילד (e.g., Attar-Schwartz, Tan, Buchanan, Flouri, & Griggs, 2009). השאלון תורגם לעברית ולערבית והוא מופיע בגרסתו המתורגמת שנבדקה בתרגום חוזר באתר המחבר (www.sdqinfo.com). נעשה שימוש בגרסה בכלי בקרב בני נוער בישראל והכלי נמצא מהימן דיו (Knafo, 2006; Wolke & Samara, 2004), אך הכלי טרם תוקף בגרסתו העברית. במחקר הנוכחי נעשתה בדיקת מהימנות פנימית (Chronbach's Alpha) כפי שמופיע לעיל. המהימנות הנמוכה יחסית בחלק מתת הסולמות (במיוחד בבעיות ההתנהגות ובעיות עם קבוצת השווים) עשויה לנבוע מכך שמדובר בשאלון לדיווח עצמי בקרב אוכלוסייה צעירה שחלקה בעלת קשיים על שאלות שדורשות התבוננות עצמית. לצורך המחקר נעשתה לחלק מן הפרטים אדפטציה קלה לסביבה פנימית, למשל, הפריט במקור: "אני לוקח דברים שהם לא שלי מבית הספר או מהבית או ממקומות אחרים", שונה ל: "אני לוקח דברים שהם לא שלי מהפנימייה, או מבית הספר או מהבית או ממקומות אחרים".

אקלים חברתי מוסדי

משתנה זה נמדד על ידי שאלון שפותח על ידי קולטון לבדיקת אקלים חברתי בפנימיות ומשפחות אומנה (Colton, 1989; Revised Social Climate Scale; RSCS). באופן מקורי הכלי של קולטון הינו אדפטציה של כלי שפותח על ידי היל ועמיתיו (Heal, Sinclair & Troop, 1973) שהתמקד במסגרות של צעירים מועדים לעבריינות (או עבריינים). קולטון התאים כלי זה למסגרות של השמה חוץ-ביתית לילדים בסיכון, כגון משפחות אומנה ופנימיות. הכלי כולל 41 פריטים, כאשר התשובה על כל פריט הינה תשובה דיכוטומית: $0 = כן$, $1 = לא$. המחולקים לחמישה מדדים בנושאים שונים:

נוקשות הצוות- כולל 9 פריטים, העוסקים בתפיסת החניך את יחסי הסמכות בין צוות הפנימייה לחניכים, למשל "אם אתה לא מציית לכללים אתה נכנס לצרות רציניות". הציון למדד נע בין 0 ל-9, כאשר ככל שהציון גבוה יותר, החניך תופס את צוות הפנימייה כנוקשה פחות ($\alpha = 0.630$).

תמיכת הצוות- כולל 10 פריטים, העוסקים בתפיסת החניך את רמת העניין, החום והתמיכה של צוות הפנימייה בחניכים, למשל "אם יש לך בעיה אישית, אתה בדרך כלל מדבר עם אחד מאנשי הצוות". הציון למדד נע בין 0 ל-10, כאשר ככל שהציון גבוה יותר, החניך תופס את צוות הפנימייה כתומך יותר ($\alpha = 0.599$).

חברותיות הילדים- כולל 7 פריטים, העוסקים ברמה בה החניך מעריך את היחסים בין החניכים בפנימייה כידידותיים, למשל "כשילדים חדשים מגיעים לפנימייה, הילדים האחרים עוזרים להם". הציון למדד נע בין 0 ל-7, כאשר ככל שהציון גבוה יותר, החניך תופס את החניכים בפנימייה כחברותיים יותר ($\alpha = 0.665$).

התנהגויות שליליות של ילדים- כולל 8 פריטים, העוסקים בהערכת החניך את ההתנהגויות הכלליות האסורות והאלימות של חניכים בפנימייה, למשל "יש כאן מריבה בין ילדים כמעט כל יום".

הציון למדד נע בין 0 ל-8, כאשר ככל שהציון גבוה יותר, החניך תופס את התנהגויות הילדים בפנימייה כחיוביות יותר ($\alpha = 0.739$).

שביעות רצון- כולל 7 פריטים, העוסקים בתחושות החיוביות של החניך כלפי הפנימייה, למשל "החיים בפנימייה יותר טובים ממה שציפית". הציון למדד זה נע בין 0 ל-7, כאשר ככל שהציון גבוה יותר, שביעות הרצון של החניך מהפנימייה גבוהה יותר ($\alpha = 0.677$).

בנוסף, יחושב **ציון כולל של אקלים חברתי** על ידי חיבור ציוני כל המדדים. הציון למדד כולל זה נע בין 0 ל-22, כאשר ככל שהציון גבוה יותר, החניך מעריך את האקלים החברתי בפנימייה כחיובי יותר ($\alpha = 0.857$).

השאלון נמצא מהימן במחקרו של קולטון (מהימנות פנימית כוללת: $\alpha = 0.85$) על 60 ילדים באנגליה (Colton, 1989). ככל הידוע, לא נעשה שימוש בכלי זה בישראל. לצורך המחקר הנוכחי הכלי תורגם לעברית ולערבית ועבר תרגום-חוזר לעברית ולערבית.

בריחות מהפנימייה

החניכים נשאלו שתי שאלות הנוגעות לבריחות מהפנימייה: (א) האם מאז שנכנסו לפנימייה, חשבו לברוח ממנה (על פי הסולם הדיכוטומי הבא: $1 = כן$, $2 = לא$); (ב) מאז שנכנסו לפנימייה, כמה פעמים ברחו ממנה (על פי סקאלת התשובות הבאה: $0 = אף פעם$, $1 = פעם אחת$, $2 = פעמיים$, $3 = שלוש פעמים או יותר$).

קורבנות לאלימות בפנימייה

החניכים התבקשו להתייחס לקורבנות לאלימות על ידי חניכים אחרים בפנימייה, קורבנות לאלימות על ידי אנשי הצוות, ותפיסת החניכים את מדיניות הפנימייה בנוגע לאלימות. להלן תיאור הכלים שנעשה בהם שימוש לגבי כל אחד מהיבטים אלו.

(א) קורבנות לאלימות על ידי חניכים אחרים

מאחר ולא נמצא כלי שיטתי לבדיקת אלימות בפנימיות במחקרים כמותיים, הסולם המודד את רמת האלימות שהילד חווה הינו חלק מהשאלון בו השתמשו בנבנית ועמיתיו (2006) בסקר האלימות הארצי בבתי הספר, שעבר אדפטציה לסביבה הפנימית. הבסיס לשאלון זה הוא השאלון שפותח על ידי רוזנבלט ופורלונג (The California School Climate and Safety Survey, Rosenblatt & Furulong, 1997), במטרה להעריך את תפיסותיהם של תלמידים ביחס להיבטים שונים של אלימות בבתי הספר.

החניך נשאל אם הוא חווה באופן אישי כל אחד מ-20 אירועי אלימות מסוגים שונים במהלך החודש האחרון, ובנוסף תשע שאלות הנוגעות לפגיעה מינית מצד חניכים אחרים בפנימייה. בסולם העוסק בסוגי אלימות שונים (מלבד אלימות מינית, שנמדדה באמצעות מדד אחר, כפי שיפורט להלן) התשובות הינן $1 = אף פעם$, $2 = פעם או פעמיים$ ו- $3 = שלוש פעמים או יותר$. הסולם כולל חמישה מדדים מסכמים (אלימות פיזית קשה ומתונה, אלימות מילולית, אלימות חברתית- עקיפה ופגיעה

ברכוש), כפי שיפורט להלן. הציון לכל מדד היה ממוצע הפריטים למדד. כך, בכל המדדים הציון נע בין 1 ל-3, כאשר ככל שהציון גבוה יותר, החניך מדווח על יותר קורבנות לאלימות בחודש האחרון. הסלם של הפגיעה המינית היה, לעומת זאת, דיכוטומי (=0 לא חווה בחודש האחרון, =1 חווה בחודש האחרון). המדדים הינם:

פגיעה פיזית מתונה (שכיחה): סולם זה מכיל ארבעה פריטים הנוגעים באירועי אלימות פיזית מצד חניכים אחרים, שנמצאו שכיחים יותר בדיווחי בני נוער כפי שדווח במחקרים קודמים (בנבנישתי ועמיתיו, 2006) כמו: "חניך תפס ודחף אותך בכוונה" ($\alpha = 0.817$).

פגיעה פיזית חמורה (לא שכיחה): סולם זה מכיל שלושה פריטים הנוגעים באירועי אלימות פיזית שכיחים פחות בדיווחי בני נוער (בנבנישתי ועמיתיו, 2006) כמו: "חניך נתן לך מכות רצח" ($\alpha = 0.584$).

אלימות חברתית- עקיפה : סולם זה מכיל ארבעה פריטים, הנוגעים באירועי אלימות הפוגעים בקשרים החברתיים של הקורבן או ברגשות חבריו כלפיו (Attar- Schwartz & Khoury, 2008), כמו: "הטילו עליך יחרם" ($\alpha = 0.820$).

פגיעה מילולית: סולם זה מכיל שני פריטים, הנוגעים לאירועי אלימות, כגון קללות ועלבונות מצד חניכים אחרים, כמו: "חניך לעג לך, או העליב אותך או השפיל אותך במילים" ($\alpha = 0.652$).

פגיעה ברכוש: מכיל שני פריטים, הנוגעים לאירועים של גניבה והשחתת רכוש על ידי חניכים אחרים, כמו: "חניך גנב לך דברים אישיים או ציוד" ($\alpha = 0.655$).

בנוסחו האמריקאי מהימנותו ותוקפו של הכלי הוכחו. תרגום הכלי לעברית ולערבית נעשה תוך כדי קשר עם המחבר, ונערכו כמה שינויים על מנת להתאים את הסקאלות הדרושות לישראל (בנבנישתי ועמיתיו, 2006). בישראל לא נערכו מחקרים שיטתיים לבדיקת מהימנות ותוקף הכלי, אולם מתוך מחקריהם של בנבנישתי ועמיתיו בבתי ספר עולה רמת מהימנות פנימית גבוהה של הסולם וקשרים משמעותיים עם משתנים בלתי תלויים שונים, בהתאם למה שנמצא בספרות (ראו בנבנישתי ועמיתיו, 2006).

פגיעה מינית: אירועים של פגיעה מינית נמדדו על ידי סולם אחר, הלקוח מאותו שאלון (בתוספת שאלה העוסקת במתן חפץ עבור מגע מיני עבור ילדי הפנימיות). הסולם מכיל תשעה פריטים המתיחסים לפגיעה מינית, כמו: "חניך או חניכה ניסו לנשק אותך גם כשלא רצית בכך". התשובות בסולם זה היו דיכוטומיות (0 לא, 1 כן). וחושב ציון לחניך לפי מספר הפעמים בהן ענה כן. על כן, תשובות החניך על סולם זה יכולות לנוע בין 0 ל-9 התנהגויות אלימות מבחינה מינית שחוה החניך בחודש האחרון. מבדיקת מהימנות לסולם זה עולה מהימנות פנימית של 0.773.

ב. רמת הקורבנות שהחניך חווה מצד צוות הפנימייה

החניכים נשאלו לגבי שש התנהגויות ספציפיות של צוות מבוגרים בפנימייה [מדריכים, הורי בית, רכזים, מנהל, עובדים סוציאליים, צוות צעיר (שינשינים או בני שירות לאומי), מדריכי חוגים, צוות מינהלה וכדומה] כלפיהם בחודש האחרון (כאמור, בהתבסס על בנבנישתי ואחרים, 2006), תוך התייחסות לשני סוגי האלימות הבאים: (א) אלימות מילולית, שכללה שני פריטים כמו "איש צוות

לעג לך או העליב אותך או השפיל אותך במילים". עבור מדד זה נספר מספר הפעמים שהחניך השיב כן, כך שהציון נע בין 0 ל-2 פעמים שהחניך ספג אלימות מילולית בחודש האחרון ($\alpha = 0.616$); (ב) **אלימות פיזית**, שכללה ארבעה פריטים, כמו "מבוגר מצוות הפנימייה צבט אותך". עבור המדד של אלימות צוות פיזית נספר מספר הפעמים שהחניך השיב כן, כך שהציון נע בין 0 ל-4 פעמים בחודש האחרון שהחניך ספג התנהגות אלימה פיזית על ידי מישהו מצוות הפנימייה ($\alpha = 0.795$).

ג. מדיניות הפנימייה ביחס לאלימות

המדד שעוסק במדיניות הפנימייה ביחס לאלימות במחקר הנוכחי, מתבסס על סולם המדיניות שפותח על ידי בנבנישתי ועמיתיו (2006), תוך התאמתו לזירה הפנימייתית. המדד כולל חמישה היגדים, המתייחסים לבהירות נהלי ההתנהגות בפנימייה (התנהגויות מותרות ואסורות) ולתגובות צוות הפנימייה למקרי אלימות, למשל "כשאחד החניכים מתלונן שמישהו מאיים עליו או מרביץ לו, יש תמיד לפחות איש צוות אחד שמוכן לעזור לו". התשובות לסולם זה נעות מ-1 = מאד לא מסכים ל-4 = מסכים מאד. ציון סולם זה נקבע על ידי חישוב ממוצע כל הפריטים. המהימנות הפנימית (Cronbach's Alpha) של מדד זה במחקר הנוכחי הינה: 0.835.

שביעות רצון

שביעות הרצון של החניכים מהפנימייה נמדדה בשני אופנים:

(1) **שביעות רצון כללית מהחיים בפנימייה** - כללה שלוש שאלות כלליות, כגון "סך הכול אני אוהב את הפנימייה". סולם התשובות לשאלות אלו הינו סולם ליקרט בן ארבע דרגות הנע בן 1 = מסכים מאד ל-4 = מאד לא מסכים.

(2) **שביעות רצון מאיכות החיים בפנימייה** - החניכים נשאלו לגבי שביעות רצונם מהיבטים שונים בחייהם בפנימייה. הסולם של שביעות רצון כלל שבע שאלות מהכלי של שמואל שי העוסק באיכות חיים של ילדים בסיכון (Shye, 1985; Davidson-Arad & Wozner, 2001). הכלי המקורי כולל 16 שאלות שמקיפות ארבעה שדות של איכות החיים בתחומים הבאים: **פסיכולוגי** (למשל "באיזו מידה אתה מרגיש כי הפנימייה נותנת לך הזדמנות לנוח ולהשתחרר מלחצי היום-יום"?), **פיזי** (למשל, "באיזו מידה לדעתך הפנימייה מספקת לך תנאי חיים נוחים, למשל: אוכל, דיור, ביגוד" – במחקר הנוכחי שאלה זו פורקה לשלוש שאלות נפרדות הנוגעות לביגוד, מזון ודיור), **חברתי** (במחקר הנוכחי לא נעזרנו בהיבט זה משום שהחניכים כבר נשאלו אודותיו בסקאלות אחרות במחקר) **ותרבותי-ערכי** (למשל, "באיזו מידה לדעתך הפנימייה נותנת לך להתנהג לפי האמונות והערכים המקובלים עליך"?). סולם התשובות לשאלות אלו היה סולם ליקרט בן ארבע דרגות, הנע בין 1 = כלל לא ל-4 = במידה רבה. ציון למדד נקבע על ידי חישוב ממוצע כל הפריטים, כאשר ככל שהציון גבוה יותר, שביעות הרצון של החניך מהפנימייה גבוהה יותר. בבדיקת מהימנות פנימית (Cronbach's alpha) שנערכה למדד נמצא מקדם מהימנות גבוה ($\alpha = 0.806$).

חוללות עצמית (self-efficacy)

נעשה שימוש בשני תת-סולמות מכלי קיים של מוריס (Self-Efficacy Questionnaire for Children; Muris, 2001) הכולל סדרה של שאלות על תחושת החוללות העצמית (self-efficacy) של ילדים ובני נוער. כלומר, על מידת השליטה, הקומפטנטיות, והמסוגלות שלהם, בשלושה תחומים: חברתי, רגשי ולימודי. לצרכים של המחקר הנוכחי, הכלי עבר אדפטציה קלה לסביבה הפנימייתית וכמו כן נכללו רק תת-הסולמות העוסקים בחוללות עצמית רגשית וחברתית ולא נכלל תת הסולם העוסק בחוללות עצמית לימודית. סולם התשובות נע בין 1 (כלל לא) ל-5 (הרבה מאוד). תת הסולמות שנכללו במחקר הנוכחי הינם:

חוללות עצמית רגשית - סולם זה מתמקד ביכולת של הילד להתמודד ולשלוט במצבים רגשיים קשים, וכולל שאלות כגון "כשאתה עצוב, עד כמה אתה מסוגל להוציא את עצמך מזה?" ($\alpha = 0.772$).

חוללות עצמית חברתית - מתמקד ביכולת הילד להתמודד עם מצבים ואתגרים חברתיים, וכולל שאלות כגון "כשילדים עושים משהו שאתה לא אוהב, עד כמה אתה יכול להגיד להם שאתה לא אוהב את זה?" ($\alpha = 0.647$).

ב. כלי מחקר – אנשי צוות

להלן יתוארו עולמות התוכן המרכזיים שנכללו בשאלון האנונימי המובנה למילוי עצמי שמילאו אנשי הצוות בפנימיות.

משתני רקע ברמת אנשי הצוות

אנשי צוות נשאלו לגבי מאפייני הרקע הבאים שלהם: גיל, מצב משפחתי, מגדר, האם יש להם ילדים, תפקיד בפנימייה (מדריך, אם או אב בית, שינשין או בן שירות לאומי, עובד סוציאלי, פסיכולוג, רכז, מטפל באמנות או בפסיכודרמה, מורה וסטודנט מתמחה), השכלה (בוגר יסודי, בוגר תיכון עיוני, בוגר תיכון מקצועי, תואר ראשון, תואר שני ומעלה, בוגר סמינר למורים, אחר), וחלקיות משרה בפנימייה (כרבע משרה, כחצי משרה, למעלה מחצי משרה, משרה מלאה). הם גם נתבקשו לציין כמה ימים נעדרו מהעבודה (מסיבות שונות, לא כולל חופשה) בחודשיים האחרונים (אף פעם, יום אחד, יומיים-שלושה, כשבוע, יותר משבוע), מהו הוותק שלהם בפנימייה (שנה ראשונה בפנימייה, שנה שנייה עד רביעית, שנה חמישית ומעלה) ולבסוף נתבקשו לדווח על מספר החניכים שבאחריותם.

משתני רקע של הפנימייה בה עובדים אנשי הצוות

אנשי הצוות נשאלו לאיזה מגזר שייכת הפנימייה שלהם (יהודי ממלכתי, יהודי ממלכתי דתי, יהודי חרדי, מגזר ערבי עם רוב מוסלמי, מגזר ערבי עם רוב נוצרי, מגזר ערבי מוסלמי-נוצרי), האם הפנימייה מעורבת מבחינת מין החניכים, מספר העובדים במקצוע זהה לשלהם, ומספר העובדים במקצוע זהה לשלהם שידוע להם כי עזבו את הפנימייה בשנה האחרונה.

היבטים מקצועיים ודאגה לרווחת העובד

ראשית, נשאלו העובדים כמה שעות הדרכה על ידי איש צוות מתוך הפנימייה הם מקבלים בחודש (הן הדרכה קבועה והן לא קבועה) וכמה שעות הדרכה הם מקבלים של מדריך חיצוני, לא מהפנימייה (הן קבועה והן לא קבועה).

לאחר מכן התבקשו העובדים להעריך את ההיבטים המקצועיים הבאים: הדרכה, גמישות, מקצועיות וקבלת החלטות, ורווחת העובד. חיבור תת הסולמות הללו נעשה על ידי המחברת בהתבסס על מספר מקורות שונים מהספרות הקיימת בתחום (e.g., Patterson, West, Shackelton, Dawson, Lawthom, Maitlis, Robinson, & Wallance, 2005 (Organizational Climate Measure); Anders0n, & West, 1998 (The Team Climate Inventory, 1998; Maslach & Jackson, 1986). ההיבטים שהוערכו נמדדו על ידי סולם בן ארבע דרגות (מ-1 = כלל לא מסכים עד 4 = מסכים מאוד), והם מתוארים להלן:

(א) הדרכה: העובדים התבקשו להעריך באמצעות שלושה היגדים (למשל "אני מרגיש שההדרכה שאני מקבל מספקת את הצרכים שלי") את התחושות שיש להם בעקבות ההדרכה ובתוך תהליך ההדרכה.

(ב) גמישות: העובדים התבקשו להעריך באמצעות חמישה היגדים (למשל, "אני מרגיש שיש לי את המרחב ליזום ולהעלות רעיונות חדשים") את הגמישות המחשבתית ואת היצירתיות בעבודה בפנימייה.

(ג) מקצועיות וקבלת החלטות: באמצעות שמונה היגדים (למשל, "אנשים בצוות מציבים לעצמם יעדים ומטרות ברורים בעבודה עם חניכים") התבקשו אנשי הצוות להעריך באיזו מידה החלטות בצוות נלקחות בצורה מקצועית ומושכלת, האם יש אווירה של מקצועיות בצוות ושל הצבת יעדים ברורים.

(ד) רווחת העובדים: באמצעות ארבעה היגדים (למשל, "השכר שאני מקבל משקף את הכישורים שלי ואת המאמצים שאני משקיע") התבקשו אנשי הצוות להעריך באיזו מידה הם חשים כי הפנימייה דואגת לרווחתם ומתגמלת אותם על עבודתם בצורה ההולמת את המאמץ והזמן שהם משקיעים.

תחושות אישיות: דחק ושחיקה בעבודה

אנשי הצוות נשאלו סדרה של שאלות, הבוחנות האם הם סובלים מסימפטומים של דחק ושחיקה בעבודתם (למשל, "אני מרגיש שאין לי כוח ללכת לעבודה"). הפריטים הללו נגזרו מהספרות, ובעיקר מה-PMI, שהוא כלי למדידת לחץ בעבודה (Pressure Management Indicator; Williams & Cooper, 1998), תוך אדפטציה לסביבה הפנימייתית. הסולם של התשובות ל-14 ההיגדים שנכללו במחקר הנוכחי הינו סולם סדר בן ארבע דרגות (מ-1 = כלל לא מסכים עד 4 = מסכים מאוד).

אקלים פנימייתי: יחסים עם אנשי צוות ועם המנהל

במחקר הנוכחי נכללו שלושה תת-סולמות הבוחנים את הקשר בין אנשי הצוות לבין עצמם ואת הקשר בין אנשי הצוות למנהל. במחקר הנוכחי שני סולמות (Collegial Leadership;

Professional Teacher Behavior) התבססו על שאלון האקלים הארגוני של בית הספר שהוצע על ידי הוי (Organizational Climate Index, Hoy, Smith, & Sweetland 2002) והוא מועבר לצוות המורים בבית הספר, לו נעשתה אדפטציה לסביבה הפנימייתית. הכלי בוחן מימדים שונים של אקלים בית ספרי שהוא פתוח ובריא. הסקאלות שנבחרו מכלי זה הינן: (א) **מנהיגות קולגיאלית** (Collegial leadership) שמתייחסת למנהיגות המנהל כלפי מילוי הצרכים החברתיים של צוות המורים וכלפי השגת יעדים של המוסד. תת הסולם המקורי כלל 7 היגדים חיוביים (למשל, "כשיש בעיה או סוגיה שצריך להחליט לגביה, המנהל בוחן אותה מכל הצדדים ולוקח בחשבון דעות של אחרים"). המחקר הנוכחי כלל שש משבע שאלות אלו והוסיף עוד שלושה פריטים שנוסחו באופן שלילי (למשל, "ההנהלה לא מעוניינת לנסות רעיונות חדשים"). (ב) **יחסים בין אנשי הצוות** (Professional Teacher Behavior) – סקאלה זו מודדת את היחסים בין צוות המורים, על ידי שאלות המתארות נתינת כבוד ליכולת העמית, מחויבות לקליינטים (תלמידים או במחקר הנוכחי חניכים) ושיתוף פעולה ההדדי בין אנשי הצוות. הסולם המקורי של הוי כלל שבעה פריטים, מתוכם שישה נכללו במחקר הנוכחי (למשל "אנשי הצוות מכבדים אחד את היכולות המקצועיות של האחר"). הסולם המקורי הכולל של הוי כלל שני סולמות נוספים (Institutional Vulnerability, Achievement Press) שלא היו רלוונטיים למחקר הנוכחי. פריטי השאלון נמדדים בסולם ליקרט של 1 (לעיתים נדירות) עד 4 (לעיתים קרובות מאד).

(ג) בנוסף, מחברת הדוח הוסיפה עוד סקאלה אחת של חמישה פריטים העוסקים **בתמיכה חברתית** שמסופקת בעבודה וכוללים היגדים הנוגעים לתחושות של בדידות, תקשורת פתוחה וכדומה בין אנשי הצוות (למשל, "אני מרגיש שאני מתמודד לבד עם קשיים המתעוררים בעבודה").

אמון בפנימייה

המחקר הנוכחי כלל את המסגרת הקונספטואלית שמציעים הוי ועמיתיו (Hoy & Tschannen-Moran, 1999; Hoy, Gage, & Tarter, 2006) שהינם חוקרים של אקלים בתחום הבית-ספרי, לחקירת הנושא של אמון בפנימייה. אמון, לפי הגדרתם, הינו הנכונות של צד אחד לבטוח ולהיות פגיע לצד השני, כולל הביטחון שלו בכוונות הטובות, באמינות, בקומפלטיות ובכנות שלו. הגדרה רחבה זו כוללת שלושה גורמים אליהם מפנים אנשי הצוות את האמון שלהם: אמון בלקוחות (ילדים והורים), אמון בקולגות, ואמון במנהל. במחקר הנוכחי נעשה שימוש במסגרת קונספטואלית זו ובכלי שמוצע על ידי הוי ועמיתיו לבחון את נושא האמון במסגרת הבית-ספרית (The Omnibus T-Scale; Hoy & Tschannen-Moran, 2003) תוך כדי אדפטציה לסביבה הפנימייתית. הכלי המקורי כולל 26 היגדים בסולם סדר של שש נקודות (מ"מסכים מאד" עד "כלל לא מסכים"), שבוחן את התפיסות הקולקטיביות של אנשי הצוות בנוגע לאמון במסגרת תוך כדי התייחסות לאמון אנשי הצוות באנשי צוות אחרים, במנהל ובלקוחות (חניכים). הכלי נמצא מהימן ותקף במחקרים בתחום הבית-ספרי (Smith & Birney, 2005) במחקר הנוכחי, כאמור, נעשתה אדפטציה לכלי על מנת להתאימו לסביבה הפנימייתית באופן הבא:

- (א) **אמון בקולגות:** נעשה שימוש בשמונה ההיגדים המוצעים על ידי הווי ועמיתיו לבדיקת האמון במנהל (למשל, "אנשי צוות בפנימייה שלנו פתוחים אחד עם השני"), תוך אדפטציה קלה מהסביבה הבית-ספרית לסביבה הפנימייתית.
- (ב) **אמון במנהל:** נעשה שימוש בעשרת הפריטים המוצעים על ידי הווי ועמיתיו לאמון במנהל תוך התאמה קלה לסביבה הפנימייתית (למשל, "אנשי צוות בפנימייה שלנו יכולים לסמוך על המנהל").
- (ג) **אמון בלקוחות** – תת הסולם המקורי של הווי ועמיתיו העוסק באמון בלקוחות (בתלמידים והורים בבתי ספר) כלל עשרה פריטים בסה"כ. לצורך המחקר הנוכחי הורדו הפריטים העוסקים בהורים והפריטים העוסקים ביכולות למידה של התלמידים (סה"כ הורדו שישה פריטים) ולפריט אחד נעשתה אדפטציה לסביבה הפנימייתית. על כן, תת הסולם של האמון בחניכים במחקר הנוכחי קצר יחסית וכולל ארבעה פריטים בלבד (למשל, "אנשי צוות בפנימייה שלנו נותנים אמון בחניכים").

הערכת חומרת בעיית האלימות בין חניכים

פריט זה (המבוסס על בנבנישתי ואחרים, 2006) בודק את הערכת הצוות את מידת החומרה של בעיית האלימות בין חניכים בפנימייה. התשובות לשאלה זו היו על גבי סולם בן 5 דרגות (מ-1 = כלל לא בעיה, ועד 5 = בעיה קטנה מאד).

אלימות כלפי הצוות

בהתבסס על כלי ממחקרם של בנבנישתי ועמיתיו בנושא אלימות בית-ספרית (בנבנישתי ואחרים, 2006), אנשי הצוות התבקשו להתייחס להתנהגויות אלימות שהופנו אליהם מצד חניכים בחודש האחרון. הוצגו בפניהם שמונה פריטים המציגים התנהגויות ספציפיות של חניכים, למשל: "בחודש האחרון חניך תפס ודחף אותך בכוונה". סולם התשובות הינו סולם ליקרט בן שלוש דרגות (1 = כלל לא, 2 = פעם-פעמיים, 3 = שלוש או יותר).

מדיניות הפנימייה והתמודדות עם אירועי אלימות

בפני אנשי הצוות הוצגו שמונה היגדים, המבקשים מהם לתאר את התמודדות הפנימייה עם אירועי האלימות בה, למשל "יש בפנימייה חוקים ברורים וידועים לתלמידים ולצוות באשר לכללי התנהגות ומשמעת". השאלות היו על סולם בן ארבע דרגות (1 = מסכים מאד, 2 = מסכים, 3 = די מסכים, 4 = כלל לא מסכים) והן התבססו על סולם המדיניות בו נעשה שימוש בקרב מחנכים בבתי ספר במחקרם של בנבנישתי ועמיתיו (2006) תוך התאמה לזירה הפנימייתית.

קשר החניכים עם הוריהם הביולוגיים

(א) **הערכת מדיניות הפנימייה בנושא הקשר עם ההורים ועמדות כלפי קשר זה:** אנשי הצוות נשאלו סדרה של 6 שאלות הנוגעות למדיניות הפנימייה בנוגע לשיתוף ההורים וחיזוק הקשר

עימם, עמדות כלפי נחיצות שיתוף ההורים להצלחת הטיפול וכדומה, למשל: "באיזו מידה נראה לך שחזוק הקשר עם ההורים הביולוגיים נמצא בסדר עדיפות גבוה בפנימייה שלך"? סולם התשובות היה בן 5 דרגות (מ-1 = כלל לא ועד 5 = במידה רבה מאד). תת-סולם זה חובר לצורך המחקר הנוכחי על ידי מחברת הדו"ח.

(ב) שאלות מעשיות הנוגעות לאפשר הקשר עם ההורים: בהתבסס על עבודתה של בר-ניר (1995) נשאלו אנשי הצוות סדרה של שאלות הנוגעות להיבטים מעשיים של אפשר ועידוד הקשר עם ההורים, כמו גם שיתוף שלהם בטיפול, למשל: "כמה פעמים בשנה אתה נפגש עם הורי החניך" (1 = פעם אחת, 2 = פעמיים עד ארבע פעמים, 3 = כל חודש, 4 = יותר מפעם אחת בחודש), "בדרך כלל כמה פעמים בשבוע יכול ילד לצלצל להוריו"? (0, 1-2, 3-4, יותר מ-4), ו"כמה פעמים בשנה יוזמת הפנימייה אירועים משותפים לילדים ולהורים (כמו חגים, ימי יצירה, הופעות, וכדומה)"? (0, 1-2, 3-4, 5-6, אחר).

שביעות רצון מהיבטים שונים בעבודה בפנימייה

אנשי הצוות נשאלו (בהתבסס על בר-ניר, 1995), לסיום, באיזו מידה הם שבעי רצון מהתחומים הבאים: מהעבודה בפנימייה באופן כללי, מהשכר, מדרך הניהול, מהטבות נלוות לעבודה (כמו מגורים, אוכל וכדומה), מקשר עם חברי הצוות האחרים, מהקשר עם הילדים, ומההדרכה. סולם התשובות היה בן 5 דרגות (מ-1 = במידה מועטה מאד עד 5 = במידה רבה מאד).

ג. כלי מחקר – מנהלים

להלן יתוארו עולמות התוכן המרכזיים שנכללו בשאלון האנונימי והמובנה למילוי עצמי שמילאו מנהלי הפנימיות.

משתני רקע ברמת המנהלים

מנהלי הפנימיות נשאלו לגבי מאפייני הרקע הבאים שלהם: מגדר, מספר שנים כמנהל פנימיות (א. 1-2, ב. 3-5, ג. 6-10, ד. 11-15, ה. 16-20, ו. יותר מעשרים שנה), מספר שנים כמנהל הפנימייה הנוכחית (א. 1-2, ב. 3-5, ג. 6-10, ד. 11-15, ה. 16-20, ו. יותר מעשרים שנה), ותואר אקדמי גבוה ביותר (בוגר תיכון, תואר ראשון, סמינר, תואר שני, דוקטורט, אחר).

משתני רקע של הפנימייה

המנהלים נשאלו מספר שאלות לגבי הפנימייה שתחת ניהולם: מבנה הפנימייה (קבוצתית, במודל משפחתי, מעורבת, מעון משפחתי, אחר), מגזר (יהודי ממלכתי, יהודי ממלכתי-דתי, יהודי חרדי, מגזר ערבי עם רוב מוסלמי, מגזר ערבי עם רוב נוצרי, מגזר ערבי מוסלמי-נוצרי, אחר), הרכב מגדרי של הפנימייה (מעורבת מבחינת מין החניכים, רק בנים, רק בנות), סיווג הפנימייה (שיקומית, טיפולית, שיקומית-טיפולית, טיפולית-פוסט אישפוזית, אחר), קיומו של בית ספר בפנימייה (כן או לא), אם קיים בית ספר למי הוא מיועד (ילדים מהפנימייה בלבד, גם לילדים מהקהילה, לא רלוונטי),

מספר הילדים השוהים בפנימייה השנה, טווח הגילאים של הילדים השוהים בפנימייה, ומספר הילדים בגילאי 11-19 בפנימייה. המנהלים גם התבקשו להעריך מהו בדרך כלל אחוז המדריכים (או הורי הבית) המתחלפים כל שנה, ואחוז העובדים הסוציאליים המתחלפים כל שנה.

אקלים פנימייתי: יחסי מנהל-צוות ויחסים בין אנשי הפנימייה

בשאלוני מנהל נעשה שימוש (בדומה לשאלוני הצוות) בשני תת סולמות מהסולם של אקלים ארגוני של הוי ועמיתיו (Organizational Climate Index; Hoy et al., 2002): **(א) מנהיגות קולגיאלי** (**Collegial Leadership**) שמתייחס למנהיגות המנהל כלפי מילוי הצרכים החברתיים של הצוות וכלפי השגת היעדים של המוסד. תת הסולם המקורי כלל שבעה היגדים. לצורך המחקר הנוכחי הורד פריט אחד שלא היה רלוונטי ונותרנו עם שישה פריטים (למשל, "כאשר יש בעיה או סוגיה שצריך להחליט לגביה, אני בוחר אותה מכל הצדדים ולוקח בחשבון דעות של אחרים"); **(ב) יחסים בין אנשי הצוות** (Professional Teacher Behavior)- סקאלה זו מודדת את היחסים בין צוות אנשי הצוות (המורים בכלי המקורי) על ידי שאלות המתארות נתינת כבוד ליכולת העמית, מחויבות ללקוחות, ושיתוף פעולה הדדי בין אנשי הצוות. הסולם המקורי של הוי כלל שבעה פריטים, מתוכם שישה נכללו במחקר הנוכחי (למשל, "אנשי הצוות מכבדים אחד את היכולות המקצועיות של האחר"); **(ג) תמיכה חברתית**: בנוסף, מחברת הדו"ח הוסיפה עוד תת-סולם אחד של ארבעה פריטים העוסקים בתמיכה חברתית שמסופקת בעבודה ותקשורת פתוחה בין אנשי הצוות (למשל, "בצוות שלנו שמים את הקלפים על השולחן ומדברים על תקשורת ויחסים בין אנשי הצוות בפתירות").

תחושות אישיות: דחק ושחיקה בעבודה

המנהלים, בדומה לאנשי הצוות, נשאלו סדרה של 14 שאלות הבוחנות, האם הם סובלים מסימפטומים של דחק ושחיקה בעבודתם (למשל, "אני מרגיש שאין לי אנרגיה לעבודה הזאת"). הפריטים הללו נגזרו מהספרות, ובעיקר מה-PMI, שהוא כלי למדידת לחץ בעבודה אצל מנהלים (Pressure Management Indicator; Williams & Cooper, 1998), תוך אדפטציה לסביבה הפנימייתית. הסולם של התשובות ל-14 ההיגדים שנכללו במחקר הנוכחי הינו סולם סדר בן ארבע דרגות (מ-1 = כלל לא מסכים עד 4 = מסכים מאד).

יחסי גומלין עם גורמים רלבנטיים

בחלק זה הוצגו בפני המנהלים מספר היגדים הנוגעים לקשר שלהם עם שני גורמים מרכזיים הרלוונטיים לאופן התנהלות הפנימייה: **(א) הועד המנהל של הפנימייה או העמותה**: בפני המנהלים הוצגו חמישה היגדים המעריכים את היחסים עם הועד המנהל, כגון: "הם מבינים את הצרכים הטיפוליים של הפנימייה"; **(ב) המפקח על הפנימייה**: בפני המנהלים הוצגה סדרה של תשע שאלות העוסקות ביחסים שלהם עם המפקח על הפנימייה: כגון: "אני נעזר בידע ובכישורים שלו" ו"הוא מבקר אותי מבלי להבין את האילוצים בתוכם אני פועל". סולם התשובות להיגדים השונים היה מ-1 (כלל לא) עד 5 (כמעט תמיד).

הערכת חומרת בעיית האלימות בין חניכים

פריט זה (המבוסס על בנבנישתי ואחרים, 2006) בודק את הערכת המנהל את מידת החומרה של בעיית האלימות בפנימייה. התשובות לשאלה זו היו על גבי סולם בן 5 דרגות (מ-1 = כלל לא בעיה עד 5 = בעיה קטנה מאד).

התמודדות הפנימייה עם אלימות

בהתבסס על כלי שהציעו בנבנישתי ועמיתיו (2006), תוך אדפטציה לזירה הפנימייתית, המנהלים התבקשו לתאר את אקלים הפנימייה שלהם בהיבטים הרלבנטיים להתמודדות עם אלימות (24 פריטים). בין ההיבטים שנבחנו היו החשיבות שהפנימייה מייחסת להתמודדות עם אלימות (למשל, "ההתמודדות עם אלימות נמצאת בסדר עדיפות גבוה אצלי"), דרכי הפעולה של אנשי הצוות (למשל, "רוב אנשי הצוות בפנימייה שלי מעדיפים להתעלם מהתנהגות אלימה שאינה באחריותם הישירה"), הערכת היכולת האישית של המנהל להתמודדות עם אלימות (למשל, "אני מאמין שכמנהל אני תורם להפחתת האלימות בפנימייה") והערכת ההתמודדות של הפנימייה (למשל, "הפנימייה עושה מאמץ אמיתי בהעלאת תחושת המוגנות ומניעת האלימות"). לגבי כל אחד מן הפריטים היו התשובות על גבי סולם בן ארבע דרגות (מ-1 = מאד לא מסכים עד 4 = מסכים מאד).

פעולות להתמודדות עם אלימות ומניעתה

המנהלים התבקשו להתייחס לסדרה של שאלות, אשר מטרתה להעריך את המידה שבה הם הפעילו במהלך שנת הלימודים הנוכחית צעדי התערבות שונים למניעת האלימות וכן צעדים שנקטו בעקבות אירועים אלימים (סה"כ 11 פריטים; למשל: "הבאת לכך שחניך הושעה זמנית מהפנימייה עקב התנהגותו האלימה", או: "דאגת שחבר צוות שפגע בחניכים יועבר מהפנימייה שלך"). שאלות אלו התבססו על כלי קיים ממחקרם של בנבנישתי ועמיתיו (2006), תוך התאמה לפנימיות. התשובות לכל אחד מן הפריטים הללו היו על סולם בן 3 דרגות (0 = כלל לא, 1 = פעם עד פעמיים, 3 = שלוש פעמים ויותר).

קשר החניכים עם הוריהם הביולוגיים

(א) הערכת מדיניות הפנימייה בנושא הקשר עם ההורים ועמדות כלפי קשר זה: בדומה לאנשי הצוות, המנהלים נשאלו סדרה של שאלות (7) הנוגעות למדיניות הפנימייה בנוגע לשיתוף ההורים וחיוזוק הקשר עימם, עמדות כלפי נחיצות ההורים להצלחת הטיפול וכדומה, למשל: "באיזו מידה חיזוק הקשר עם ההורים הביולוגיים נמצא בסדר עדיפות גבוה בפנימייה שלך"? סולם התשובות היה בן 5 דרגות (מ-1 = כלל לא עד 5 = במידה רבה מאד). תת-סולם זה חובר לצורך המחקר הנוכחי על ידי מחברת הדו"ח.

(ב) שאלות מעשיות הנוגעות לאפשרו הקשר עם ההורים : בהתבסס על עבודתה של בר-ניר

(1995) נשאלו המנהלים סדרה של שאלות הנוגעת להיבטים מעשיים של אפשרו ועידוד הקשר עם ההורים, כמו גם שיתוף שלהם בטיפול, למשל: "בדרך כלל כמה פעמים בשבוע יכול ילד לצלצל להוריו?" (0, 1-2, 3-4, יותר מ-4), ו"כמה פעמים בשנה יוזמת הפנימייה אירועים משותפים לילדים ולהורים (כמו חגים, ימי יצירה, הופעות, וכדומה)?" (0, 1-2, 3-4, 5-6, אחר).

תשומות טיפוליות, חינוכיות והעשרה בפנימייה

המנהלים נשאלו לגבי מספר החוגים בהם חניכים משתתפים, וגם לגבי מספר השעות המוקדשות לכל ילד בתחומים הבאים: שיחה עם העובד הסוציאלי, שיחה עם פסיכולוג/מטפל באמנויות/בעלי חיים, שיחה עם פסיכיאטר, שיעורי עזר ללימודים, ושיחה אישית פורמאלית עם המדריך. כמו כן, הם התבקשו להציג את מספר הפעמים בהם השתתפו הילדים באירועים הבאים במשך החודשיים הבאים: ביקורים בקולנוע לצפייה בסרט, סרטים בווידיאו, הצגות, סיורים במוזיאונים, טיולים בעיר, ויום ספורט.

פרטיות וצפיפות בפנימייה

המנהלים נשאלו לגבי מספר הילדים בחדר בממוצע, שטח כל חדר במטר מרובע (בממוצע), ונתבקשו גם להעריך באיזו מידה קיימת אפשרות לפרטיות בפעולות יומיומיות של הילד (רחצה, התלבשות, שינה וכולי) על סולם בן חמש דרגות (מ-1 = לעיתים רחוקות מאד/בכלל לא עד 5 = לעיתים קרובות מאד).

פורמליזציה של הטיפול בחניך

במחקר הנוכחי נעשה שימוש בכלי של בר ניר (1995) לבחינת פורמליזציה, כלומר התייעוד והמעקב אחר היישום של תכנית הטיפול שנקבעה לילד. ראשית, המנהלים נשאלו, באיזו מידה תכנית הטיפול שנקבעה לילד: תועדה בכתב, הוערכה מחדש בשנה האחרונה, הביצוע וההתקדמות מתועדים בכתב, ובאיזו מידה התכנית מדווחת למנהל על ידי הצוות. לאחר מכן נשאל המנהל באיזו מידה הוא משתמש בכל אחד מהאמצעים הבאים על מנת לוודא את ביצוע התכנית: קבלת דו"ח כתוב מאנשי הצוות באופן קבוע, קבלת דו"ח כתוב באופן לא קבוע, מפגש פורמאלי קבוע, מפגש פורמאלי לא קבוע, מפגש בלתי פורמאלי. השאלות היו על סולם בן חמש דרגות: מ-1 = כלל לא עד 5 = במידה רבה מאד.

הלימה של תשומות הפנימייה לצורכי הילדים

לבסוף התבקשו המנהלים להעריך באיזו מידה עונה הפנימייה על צורכי החניכים במספר שטחי חיים: מבחינה טיפולית, תחושת חמימות וביתיות, התאמה של מבנה פיזי וכדומה. סולם התשובות היה מ-1 (כלל לא) עד 5 (במידה רבה מאד).

מהלך איסוף הנתונים

המחקר זכה לאישור ולתמיכה מהשירות לילד ולנוער במשרד הרווחה ולאישורה של וועדת האתיקה של בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית. מנהלי הפנימיות יודעו על ידי המפקחים הארציים על הפנימיות מטעם השירות לילד ולנוער לגבי המחקר, ולאחר מכן, לאחר שיחה של החוקרת הראשית עם כל מפקח ומפקח אזורי, נשלחו מכתבים למנהלי הפנימיות על ידי החוקרת ובעקבותיהם נוצר קשר טלפוני עם מנהלי הפנימיות, ניתנה אינפורמציה נוספת על המחקר, ונקבעו מועדים לסקר החניכים.

עם היקבע מועד הסקר נשלחו בדואר למנהלים מעטפות הכוללות: שאלוני מנהל וצוות, ספחי הסכמה להורי החניכים, ודף הסבר נוסף על תכנון של המחקר ועל חשיבותו. הסקר יכול היה להתבצע רק כאשר המנהל מודיע שטופסי ההסכמה להורים אכן הועברו לידיהם ושטופסי הסירוב, במידה והיו כאלו, כבר בידיו. המחקר כלל מספר סוקרים, דוברי עברית וערבית, רובם סטודנטים לעבודה סוציאלית לתואר ראשון או שני, שנשלחו לפנימיות ברחבי הארץ. סוקרים אלו קיבלו לידיהם פרוטוקול מיוחד המפרט את כל מהלך איסוף הנתונים החל מרגע הכניסה לפנימייה ועד ליציאה ממנה. הסוקרים הונחו על ידי החוקרת כיצד עליהם להעביר את השאלונים תוך שמירה מקסימאלית על אנונימיות ועל זכויות הילדים. אנשי הקשר בפנימיות, שעימם נעשה התיאום הטלפוני להגעה של הסוקרים, התבקשו לקבץ את החניכים בכיתה או במועדון או בחלל כלשהו בפנימייה, ולא להיות נוכחים בזמן מילוי השאלונים (אלא אם כן, חניך נזקק לנוכחות איש צוות בשל ליקויי למידה או כל בעיה אחרת). בכל קבוצת חניכים היו נציג אחד או יותר של צוות המחקר. לפני חלוקת השאלונים הציג עוזר המחקר את נושא המחקר ואופן מילוי השאלונים, וכן ציין כי ההשתתפות במחקר אינה חובה וכי כל חניך רשאי להפסיק את מילוי השאלון בכל עת שירצה. בזמן מילוי השאלונים עבר עוזר המחקר בין החניכים וענה על שאלות הבהרה במידת הצורך. עוזרי המחקר גם הבהירו לחניכים שהשאלונים אנונימיים ושלא תהיה דרך לזהות חניך כלשהו במחקר הנוכחי. בתום מילוי השאלונים חילקו עוזרי המחקר, כפי שמקובל במחקר עם ילדים ובני נוער, "דף שירותים" ובו מידע על שירותי עזרה, הניתנים למתבגרים בחינם, במקרה והמחקר נגע בסוגיות קשות איתן מתמודדים הילדים ואותן היו רוצים לחלוק עם גורם כלשהו מחוץ לפנימייה, כאשר הודגשה החשיבות של פנייה לעובד הסוציאלי בפנימייה כמקור ראשון במידת האפשר.

לגבי איסוף הנתונים מהמנהל ומאנשי הצוות, באותה החבילה בה נשלחו דפי ההסכמה להורים טרום ביצוע הסקר, נשלחו גם שאלוני צוות ושאלון למנהל. עם הגיעו של הסוקר לביצוע סקר החניכים הוא אסף את שאלון המנהל ואנשי הצוות ממעטפה במזכירות או שאנשי הצוות והמנהל שלחו את השאלונים בדואר, באם העדיפו זאת.

ניתוח הנתונים

ניתוח הנתונים כלל שני שלבים. בשלב הראשון נערך ניתוח תיאורי עבור כל משתנה בשאלון החניכים, כאשר נעשה פילוח של תשובות החניכים על פי גיל החניך, מגדר, והשתייכות מגזרית. לאחר מכן נערך ניתוח דו משתני, הבוחן את הקשר בין משתני התפקוד ההתנהגותי-רגשי של החניכים לבין

כל המשתנים הבלתי תלויים הרלוונטיים, באמצעות המדדים שתוארו לעיל. ניתוח זה נערך בין משתנים ברמת החניך בלבד בשלב הנוכחי, אולם בשלבים מתקדמים יותר של ניתוח הנתונים הכוונה היא לערוך ניתוחים הקושרים בין משתנים מרמת החניך, הצוות והמנהל לבין מדדי תפקוד אצל החניכים באמצעים סטטיסטיים רב-רמתיים, המתאימים למבנה הירארכי של נתונים (Hierarchical Linear Modeling), כפי שיש במחקר הנוכחי. כמו כן, התפלגות התשובות של המנהלים והצוות מוצגות בהמשך הדו"ח, כאשר נעשה פילוח של כל עולמות התוכן לפי המגזר (ערבי מול יהודי) אליו משתייכת הפנימייה.

ממצאים תיאוריים מזווית הראייה של החניכים

חלק זה של פרק הממצאים מציג את הממצאים שהתקבלו ממדגם החניכים. להלן יוצגו מאפייני המדגם, ויפורטו דיווחי החניכים ופילוח התשובות שלהם לפי מגדר, מגזר וקבוצת גיל, על עולמות התוכן השונים לגביהם נשאלו.

מאפייני מדגם החניכים

בסה"כ השיבו לשאלונים 1,314 חניכים בגילאי 11-19 משלושים ושתיים פנימיות שיקומיות וטיפוליות. להלן מאפייני המדגם הכלליים:

- במדגם, 46% בנות (596) ו-54% בנים (707).
- מבחינת ההשתייכות של מגזר הפנימייה, 18% (239) מתוכם שוהים בפנימיות בפיקוח המגזר הערבי, ו-82% (1075) בפנימיות בפיקוח המגזר היהודי.
- מתוך החניכים בפנימיות בפיקוח המגזר היהודי, 79% (840) נולדו בישראל, 13% (144) נולדו במדינות ברית המועצות לשעבר, 3% (30) נולדו באתיופיה, והיתר (5%) נולדו במקום "אחר" (כגון, ארה"ב, דרום-אמריקה).
- הגיל הממוצע של החניכים המשיבים הינו 14, כאשר הגיל המינימאלי במדגם היה 11 והמקסימאלי 19.
- משך השהות בפנימייה הנוכחית:**
  - עבור 26% מהחניכים (331) זוהי השנה הראשונה לשהותם בפנימייה הנוכחית,
  - עבור 46% מהחניכים (583) זוהי השנה השנייה עד הרביעית,
  - עבור 27% מהחניכים (347) זוהי השנה החמישית ומעלה.
- כ-40% מהחניכים מדווחים כי יש להם אח או אחות (או יותר) ששוהים יחד איתם בפנימייה בה הם נמצאים.

קשר עם ההורים הביולוגיים

החניכים נשאלו, כמה פעמים בערך הם רואים את ההורים שלהם (אבא או אימא או שניהם):
מחצית מהחניכים (50%) מדווחים כי הם רואים את הוריהם בערך פעם בשבועיים, 23% מדווחים כי רואים את הוריהם כל סוף שבוע או פעם בשבוע, 6.5% מהחניכים מדווחים שרואים את הוריהם כל יום (פנימיית יום) ושני אחוז מדווחים שרואים את הוריהם יותר מפעם בשבוע. היתר מדווחים, כי רואים את הוריהם בתדירות יחסית נמוכה: בערך פעם בחודש (13.5%), בערך פעם בשלושה חודשים (1%) ופעם בחצי שנה או פחות (4%). כמו כן, שני חניכים דיווחו שהם יתומים משני ההורים.

לא ניכרים הבדלים גדולים בין בני לבנות ובין קבוצות גיל שונות ביחס לשאלה זו. לעומת זאת, נמצאו הבדלים בין חניכים בפנימיות בפיקוח המגזר הערבי לבין אלו של המגזר היהודי. נראה כי חניכי הפנימיות במגזר היהודי מדווחים על תדירות גבוהה יותר של מפגשים עם הוריהם: בעוד ש-57% מחניכי המגזר היהודי רואים את הוריהם בערך פעם בשבועיים וכ-5% בערך בפעם בחודש, 48% מחניכי המגזר הערבי רואים את הוריהם פעם בחודש, ורק 16% רואים את הוריהם פעם בשבועיים.

בנוסף, נשאלו החניכים, כמה פעמים בערך הם מדברים עם ההורים שלהם (אבא או אמא או שניהם) בטלפון: כמחצית מהחניכים (51%) מדווחים כי משוחחים עם הוריהם כל יום או כמעט כל יום בטלפון, 15% מדווחים כי משוחחים עם הוריהם בטלפון בערך פעמיים בשבוע, ו-19% מדווחים כי משוחחים עם הוריהם פעם בשבוע, ו-4% מדווחים כי משוחחים עם הוריהם בערך פעם בשבועיים. היתר מדווחים על תדירות יותר נמוכה: 4% מדווחים כי משוחחים עם הוריהם פעם בשלושה חודשים או פחות, ו-2% מדווחים על בערך פעם בחודש. עבור 5% מהחניכים השאלה לא הייתה רלוונטית משום שדיווחו שהם בפנימיית יום. כמו כן, שני חניכים דיווחו שהם יתומים משני ההורים. הממצאים לא מראים פערים ראויים לציון בין בני לבנות או בין קבוצות גיל ביחס לשאלה זו. עם זאת, נראה, גם כאן, כי ישנם פערים בין המגזר היהודי למגזר הערבי, בכיוון דומה לממצאים לגבי תדירות המפגשים עם ההורים. 53% מהחניכים במגזר הערבי מדברים עם הוריהם בטלפון בערך פעם בשבוע, בעוד שישים אחוז מהחניכים במגזר היהודי מדברים עם הוריהם כמעט כל יום.

אקלים חברתי בפנימייה

החניכים נשאלו סדרה של שאלות בנוגע לחמישה מימדים של "אקלים חברתי", שהם: נוקשות הצוות, תמיכת הצוות, חברותיות הילדים, התנהגויות שליליות של ילדים בפנימייה ושביעות רצון מהחיים בפנימייה בהתבסס על הכלי של אקלים חברתי שמציע קולטון (Revised Social Climate Scale; Colton, 1989). על כל שאלה הם נתבקשו לסמן האם הם מסכימים שבדרך כלל ההיגד הזה נכון או לא נכון. לוחות א.1 עד א.20 (שמופיעים בנספח א') מציגים את תשובות החניכים לפי המימדים השונים של אקלים חברתי. התשובות מוצגות עבור כלל החניכים, וכן מפולחות על פי מגדר, קבוצת גיל ומגזר.

מימד ראשון של אקלים חברתי: נוקשות הצוות בפנימייה (לוחות א.1 - א.4 בנספח א')

הממצאים מלמדים (לוח א.1) כי קרוב לשמונים אחוז מהחניכים (77%) מסכימים כי כאשר יש מריבות בין ילדים, אנשי הצוות מתייחסים לזה מאוד ברצינות. כמו כן, מרביתם חשים כי אם לא יצייתו לכללים בפנימייה, הם נכנסים לצרות רציניות (71%). כשני שלישי מהחניכים חשים גם, כי אנשי הצוות בפנימייה לא אוהבים שמשמעים עליהם ביקורת (65%). לבסוף, מעל מחצית מהחניכים חשים גם שאנשי הצוות בפנימייה נוקשים (56%).

בהשוואה בין בנים ובנות (לוח א.2) התפלגות התשובות של הבנים והבנות על רוב השאלות הנוגעות לנוקשות הצוות דומה. עם זאת, הממצאים מראים, כי בנים (81%) חשים יותר מבנות (72%), כי כאשר יש מריבות בין ילדים אנשי הצוות מתייחסים לזה מאוד ברצינות, וכי אם מקללים ליד איש צוות נכנסים לצרות (60% לעומת 54%, בהתאמה).

בהשוואה בין קבוצות הגיל (לוח א.3) בכל הנוגע לנוקשות הצוות בפנימייה, הממצאים מראים כי החניכים בקבוצת הגיל הצעירה (גילאי 11-15) חשים בדרך כלל כי הצוות נוקשה יותר לעומת חניכי קבוצות הגיל הבוגרת (16-19). כך, לדוגמא, בעוד 62% מהחניכים הצעירים מסכימים כי אם אתה מקלל ליד איש צוות אתה נכנס לצרות רציניות, רק 46% מהחניכים הבוגרים יותר חשים כך. בדומה, 58% מהחניכים הצעירים חשים, כי רבים מאנשי הצוות בפנימייה נוקשים, לעומת 47% בלבד מהחניכים הבוגרים. לגבי היגדים אחרים נמצאו שיעורים דומים של דיווח.

בהשוואה בין חניכים מהמגזר היהודי אל מול חניכים במגזר הערבי (לוח א.4), ניתן לראות הבדלים שאינם עקביים במגמתם. כך, ההבדל הגדול ביותר בין תשובותיהם של חניכים מן המגזר הערבי לאלו מן המגזר היהודי הינו ביחס להיגד 'אם אתה מקלל ליד איש צוות כאן, אתה נכנס לצרות רציניות'. כך, בעוד ש-75% מחניכי המגזר הערבי הסכימו עם היגד זה, רק 54% מחניכי המגזר היהודי דיווחו כי הוא נכון עבורם. בדומה, יותר חניכים מן המגזר הערבי (78%) הסכימו כי אם אתה לא מציית לכללים בפנימייה, אתה נכנס לצרות רציניות לעומת החניכים במגזר היהודי (69%). לעומת זאת, יותר חניכים מן המגזר היהודי חשים, כי אנשי צוות בפנימייה נותנים הרבה פקודות לילדים (65% לעומת 47% במגזר הערבי) וכי אנשי צוות לא אוהבים כי משמעים עליהם ביקורת (68% לעומת 54% במגזר הערבי).

מימד שני של אקלים חברתי: תמיכת צוות הפנימייה (לוחות א.5 – א.8 בנספח א')

באשר לתמיכת הצוות, מרביתם המכריע של החניכים (82%) חשים כי כאשר יש להם בעיה, יש לפחות איש צוות אחד בפנימייה שיעשה כל מה שהוא יכול כדי לעזור להם (ראו לוח א.5 בנספח א). שיעורים נמוכים יותר של החניכים, אם כי עדיין שיעורים גבוהים, מדווחים כי כאשר יש להם בעיה, אנשי הצוות באמת מתאמצים כדי לעזור להם (71%) ושבאופן כללי, אנשי הצוות בפנימייה מבינים מה ילדים רוצים וצריכים (68%). כמחצית מהחניכים, לעומת זאת, חשים כי לאנשי הצוות יש מעט זמן לעודד אותם כאשר הם זקוקים לזה (52%). כמו כן, אחוזים נמוכים יותר מהחניכים חשים שאנשי הצוות מקדישים מעט זמן לשוחח איתם (45%) ושלאנשי הצוות בפנימייה אין סבלנות אליהם במידה והם כועסים או מצוברחים פעמים תכופות (43%).

בפילוח על פי מגדר (לוח א.6) נמצא, כי באופן כללי אין פערים ניכרים לגבי מרבית הפריטים שעוסקים בתמיכת צוות. עם זאת, יותר בנים מבנות מסכימים כי אנשי הצוות בפנימייה מקדישים מעט מאוד זמן לשוחח איתם (48% לעומת 41% בקרב הבנות), אך גם כי אנשי הצוות בפנימייה הרבה פעמים מדברים

איתם בגובה העיניים (68% לעומת 62% בקרב הבנות). לעומת זאת, מעט יותר בנות מבנים חשות כי כאשר יש להן בעיה יש לפחות איש צוות אחד שיעשה כל מה שהוא יכול כדי לעזור להן (84% מהבנות לעומת 79% מהבנים) וכי אנשי הצוות מעודדים אותן לדבר על רגשותיהן (68% מהבנות לעומת 63% מהבנים). הממצאים מראים גם (לוח א.7) כי החניכים הצעירים מדווחים על פחות תמיכת צוות לעומת החניכים הבוגרים, כך למשל, 46% מהחניכים בגילאי 11-15 חשים כי אם הם נהיים מצוברחים או כועסים לאנשי הצוות בפנימייה אין סבלנות אליהם, לעומת 34% בלבד מהחניכים בגילאי 16-19. בדומה, בעוד ש-77% מהחניכים בגילאי 16-19 חשים כי כאשר יש להם בעיה אנשי הצוות באמת מנסים לעזור להם, רק 69% מהחניכים בגילאי 11-15 חשים כך. כמו כן, שיעורים גבוהים יותר של החניכים הבוגרים (71%) מדווחים כי אנשי הצוות בפנימייה מדברים איתם "בגובה העיניים", לעומת החניכים הצעירים יותר (63%).

בהשוואה בין חניכים מהמגזר היהודי לערבי בנוגע לתמיכת אנשי הצוות בפנימייה, ניתן להבחין בתמונה מעורבת (לוח א.8). נמצא כי בעוד שכשלושה רבעים מהחניכים מן המגזר הערבי מרגישים כי כאשר יש להם בעיה אישית הם בדרך כלל מדברים עם אחד מאנשי הצוות, רק כשישים אחוז מהחניכים מן המגזר היהודי מרגישים כך (75% לעומת 58% במגזר היהודי). בדומה, יותר חניכים מן המגזר הערבי חשים כי אנשי הצוות בפנימייה מדברים איתם 'כמו חברים', בגובה העיניים, לעומת חניכי המגזר היהודי (78% לעומת 62% במגזר היהודי), וכי אם הם מתלוננים בעניין כלשהו, אנשי הצוות מנסים לעשות משהו כדי לשפר את זה (80% לעומת 67% במגזר היהודי). לעומת זאת, יותר חניכים מהמגזר הערבי דיווחו כי לאנשי הצוות יש מעט זמן לעודד אותם כאשר הם זקוקים לזה (62% במגזר הערבי לעומת 50% במגזר היהודי), וכי אם הם מצוברחים או כועסים לעיתים תכופות, לאנשי הצוות בפנימייה אין סבלנות אליהם (48% לעומת 41%, בהתאמה).

מימד שלישי של אקלים חברתי: חברותיות הילדים בפנימייה (לוחות א.9 - א.12 בנוספת א')

מרבית החניכים (80%) מסכימים כי כאשר ילדים חדשים מגיעים לפנימייה, הילדים האחרים עוזרים להם בדרך כלל (לוח א.9). כמו כן ישנה הסכמה די נרחבת בקרב החניכים (80%), כי אם ילד עצוב או יש לו בעיה, ילדים אחרים יעזרו לו וכי הפנימייה הינה מקום ידידותי (66%). עם זאת, מרבית הילדים מסכימים גם כי כאשר ילד עצוב, הוא ינסה להסתיר זאת מילדים אחרים (63%) ובנוסף כשליש מהילדים (35%) חשים כי אם הם מדברים על הרגשות שלהם בפנימייה, ילדים אחרים צוחקים עליהם. שיעור דומה של החניכים חשים (35%) גם, כי זה לוקח זמן רב להכיר את הילדים האחרים בפנימייה, וכי רוב הזמן הילדים בפנימייה לא עוזרים אחד לשני (34%).

בפילוח התוצאות לפי מגדר (לוח א.10), נראה כי הבנות בפנימייה נוטות להעריך את הפנימייה באופן כללי כיותר ידידותית מבחינת היחסים בין החניכים. כך, בעוד ש-40% מהבנים חשים כי רוב הזמן ילדים בפנימייה לא עוזרים אחד לשני, רק 28% מהבנות חשות כך. בדומה, 39% מהבנים מסכימים כי לוקח

הרבה זמן להכיר את הילדים האחרים בפנימייה, בעוד שרק 30% מהבנות חשות כך. כמו כן, 39% מהבנים חשים כי אם ידברו על הרגשות שלהם בפנימייה הילדים יצחקו עליהם, ואילו רק 31% מהבנות מרגישות כך. בנוסף, 86% מהבנות מסכימות כי כאשר ילד עצוב או שיש לו בעיה הילדים האחרים מנסים לעזור לו, ואילו רק 74% מהבנים מסכימים לכך. לבסוף, 70% מהבנות חשות כי הפנימייה הינה מקום ידידותי, ואילו בקרב הבנים רק 63% מסכימים עם טענה זו.

בהשוואה בין חניכים מקבוצות הגיל השונות (לוח א.11) נראה כי בקרב החניכים הצעירים יותר (גילאי 11-15) יש הערכה נמוכה יותר לחברותיות הילדים בפנימייה לעומת החניכים הבוגרים יותר (גילאי 16-19). כך למשל, יותר חניכים בגילאי 11-15 חשים, כי אם הם מדברים על הרגשות שלהם בפנימייה, הילדים צוחקים עליהם (38% לעומת 26% בקרב הבוגרים). בדומה, 65% מהחניכים הצעירים מסכימים יותר, כי כאשר ילד בפנימייה עצוב, הוא מנסה להסתיר זאת מאחרים, לעומת 56% בלבד מהחניכים הבוגרים שמסכימים לטענה זו. כמו כן, 71% מהחניכים הבוגרים חשים כי הפנימייה הינה מקום ידידותי, לעומת שיעור נמוך יותר (65%) מהחניכים הצעירים.

לגבי מרבית ההיגדים בנוגע לחברותיות הילדים, לא היו פערים משמעותיים בין חניכים במגזר היהודי לערבי (לוח א.12). עם זאת, נתגלו הבדלים בודדים בין שני המגזרים: כך, מעל למחצית (58%) מחניכי המגזר הערבי חשים כי זה לוקח הרבה זמן להכיר את הילדים האחרים בפנימייה לעומת פחות משליש (30%) מחניכי המגזר היהודי החשים כך. לעומת זאת, 71% מחניכי המגזר הערבי חשים כי הפנימייה הינה מקום ידידותי, ואילו שיעור נמוך מעט (65%) מחניכי המגזר היהודי חשים כך.

מימד רביעי של אקלים חברתי: התנהגויות שליליות של ילדים בפנימייה (לוחות א.13 - א.16 בנספח א)

לגבי התנהגויות שליליות של ילדים בפנימייה, הממצאים מראים (לוח א.13), כי 81% מהילדים מסכימים כי ילדים בפנימייה מקללים הרבה, כשלושה רבעים (75%) מסכימים כי הרבה פעמים ילדים בפנימייה מתעצבנים ומתפרצים בכעס אחד על השני, וכי אם הם משאירים בפנימייה חפצים ללא השגחה, לפעמים, מישוהו יגנוב אותם. כמו כן, 68% מהחניכים מדווחים כי לעיתים קרובות קורה שיש בפנימייה מריבה רצינית. שיעור נמוך יותר, אם כי עדיין משמעותי, של חניכים (60%) מסכימים כי בדרך כלל ילדים מצליחים בפנימייה לצאת מהרבה דברים שעשו בלי להיתפס, וכי בדרך כלל ילדים חזקים מכריחים ילדים חלשים יותר לתת להם דברים (51%).

ההבדלים בין בנות לבנים בהערכת התנהגויות של ילדים, אינם עקביים או ברורים (לוח א.14). למשל, יותר בנות חשות כי ילדים בפנימייה הרבה פעמים מתעצבנים ומתפרצים בכעס אחד על השני לעומת הבנים (79% לעומת 72% בקרב הבנים). לעומת זאת, יותר בנים מבנות מסכימים כי ילדים בפנימייה מצליחים לצאת מהרבה דברים שעשו מבלי להיתפס (63% לעומת 58% בקרב הבנות). יתר ההתנהגויות הוערכו בצורה דומה על ידי בנים ובנות.

לגבי מרבית ההיגדים, נראה כי חניכים צעירים מעריכים בשיעורים גבוהים יותר הימצאותן של התנהגויות שליליות בפנימייה לעומת חניכים בוגרים (לוח א.15). כך, בעוד למעלה ממחצית (58%) החניכים בקבוצת הגיל הצעירה (11-15) מדווחים כי בפנימייה יש מריבה בין ילדים כמעט כל יותר, רק 40% מהחניכים בקבוצת הגיל הבוגרת (16-19) מדווחים על כך. כמו כן, 70% מהחניכים הצעירים מדווחים כי לעיתים קרובות יש בפנימייה מריבה רצינית, בעוד רק 58% מהחניכים הבוגרים מסכימים עם היגד זה. לעומת זאת, כמעט ולא נמצא הבדל בין קבוצות הגיל השונות ביחס להיגד 'ילדים כאן מקללים הרבה' (80% בקרב הצעירים לעומת 81% בקרב הבוגרים) וביחס לגניבות בפנימייה (75% בקרב הצעירים לעומת 76% בקרב הבוגרים).

בהשוואה בין המגזרים השונים (לוח א.16) אחוז החניכים מן המגזר היהודי המסכימים עם היגדים שנוגעים להתנהגויות שליליות של ילדים בפנימייה גבוה מאחוז החניכים הערביים. כך, בעוד אחוז ניכר מחניכי המגזר היהודי מסכימים כי אם ישאירו בפנימייה חפצים ללא השגחה, לפעמים מישוהו יגנוב אותם, רק כמחצית מחניכי המגזר הערבי מסכימים עם כך (80% לעומת 53% בקרב חניכים במגזר הערבי). בדומה, 87% מחניכי המגזר היהודי סימנו כנכון את ההיגד 'ילדים מקללים כאן הרבה', לעומת 55% מחניכי המגזר הערבי.

מימד חמישי של אקלים חברתי: שביעות רצון מהחיים בפנימייה (לוחות א.17 – א.20 בנספח א')

בנוגע לשביעות רצון של כלל החניכים מהפנימייה (לוח א.17), למעלה ממחצית מהחניכים מדווחים כי הם מתביישים בפנימייה לפעמים (56%), אך במקביל אחוז זהה (56%) חשים כי אם יצא לפנימייה שם רע, זה יפריע להם או ידאיג אותם וכמחצית החניכים גאים בפנימייה בה הם שוהים (49%). כמו כן, כמחצית מהחניכים חשים כי אף אחד לא הסביר להם לפני כניסתם לפנימייה מה מצפה להם (51%).

בהשוואה בין בנים לבנות (לוח א.18), נראה כי הבנות מדווחות על יותר שביעות רצון מהפנימייה לעומת הבנים. כך למשל, בעוד כחמישים אחוז מהבנים (49%) חשים כי זה בזבוז זמן להיות בפנימייה בה הם שוהים, כ-39% בלבד מהבנות חשות כך. בדומה, שיעור גבוה יותר של בנות (60%) חשות כי אם יצא לפנימייה שם רע זה ידאיג אותן לעומת 52% בלבד מהבנים. בנים גם דיווחו בשיעורים גבוהים יותר (54% לעומת 47% מהבנות) כי אף אחד לא הסביר להם מה מצפה להם לפני כניסתם לפנימייה וכי זה מבייש אותם לספר לחברים שלהם מחוץ לפנימייה שהם שוהים בפנימייה (47% לעומת 41% מהבנות).

בהשוואה בין חניכים מקבוצות גיל שונות (לוח א.19), נמצא כי ישנה נטייה בקרב החניכים הבוגרים יותר לגלות שביעות רצון גבוהה יותר מהפנימייה לעומת החניכים הצעירים. כך למשל, 59% מהחניכים הצעירים (11-15) מתביישים בפנימייה בה הם שוהים לעומת 47% בלבד מהחניכים הבוגרים (16-19). בדומה, 47% מהחניכים הצעירים מסכימים כי זהו בזבוז זמן להיות בפנימייה כמו זו, בעוד רק 35%

מהחניכים הבוגרים חשים כך. כמו כן, קרוב לשישים אחוז (57%) מהחניכים הבוגרים גאים בפנימייה, לעומת פחות ממחצית החניכים הצעירים אשר חשים כך (46%).

עוד נמצא (לוח א.20), כי ישנה נטייה בקרב החניכים מהמגזר הערבי לגלות שביעות רצון רבה יותר מהפנימייה לעומת החניכים במגזר היהודי. למשל, בעוד של-75% מחניכי המגזר הערבי יפריע או ידאיג אם לפנימייה יצא שם רע, רק ל-51% מחניכי המגזר היהודי זה יפריע. כמו כן, 64% מחניכי המגזר הערבי גאים בפנימייה בה הם נמצאים, ואילו מתוך חניכי המגזר היהודי 45% בלבד מדווחים כי הם גאים בה.

ברייחות מן הפנימייה

החניכים נשאלו שתי שאלות בהקשר של בריחות מן הפנימייה:

- מאז שנכנסת לפנימייה, האם חשבת לברוח ממנה?** 61% מכלל החניכים השיבו בחיוב על שאלה זו. בהשוואה בין המינים, שיעורים דומים של בנות (61%) ושל בנים (62%) השיבו בחיוב לשאלה זאת. כמו כן, בפילוח על פי גיל נמצא דמיון בין החניכים: 60% מהחניכים בגילאי 11-15 חשבו לברוח מהפנימייה, לעומת שיעור דומה, אם כי מעט יותר גבוה (64%), מהחניכים בגילאי 16-19. הבדל גדול יותר קיים בין חניכים מן המגזר היהודי למגזר הערבי. בעוד 63% מחניכי המגזר היהודי חשבו לברוח מהפנימייה, רק 53% מחניכי המגזר הערבי דיווחו כי חשבו לברוח.

- מאז שנכנסת לפנימייה הזאת, כמה פעמים ברחת (או ניסית לברוח ממנה)?** כמחצית מהחניכים (55%) דיווחו כי מעולם לא ניסו לברוח (54% מהבנים ו-58% מהבנות), ולעומתם כ-23% מהחניכים ניסו לברוח פעם או פעמיים (25% מהבנות ו-21% מהבנים) ו-21% מהחניכים ניסו לברוח שלוש פעמים או יותר (25% מהבנים ו-18% מהבנות). עוד נמצא, כצפוי, כי חניכים בוגרים ניסו לברוח יותר פעמים מהפנימייה מחניכים צעירים - 58% מהחניכים בגילאי 11-15 מעולם לא ניסו לברוח מהפנימייה, לעומת 52% מהחניכים בגילאי 16-19 שמעולם לא ניסו לברוח. בפילוח הנתונים על פי מגזר עולה כי 61% מחניכי המגזר הערבי דיווחו כי מעולם לא ניסו לברוח מהפנימייה, לעומת שיעור נמוך יותר (55%) מחניכי המגזר היהודי שמעולם לא ניסו לברוח.

קורבנות להתנהגויות אלימות בפנימייה

בחלק זה נשאלו החניכים לגבי התנהגויות אלימות שהופנו כלפיהם בחודש האחרון בפנימייה הן מצד חניכים אחרים והן מצד צוות הפנימייה.

התנהגויות של חניכים אחרים כלפיך בחודש האחרון (לוחות א.21 – א.24 בנספח א')

בפני החניכים הוצגה סדרה של התנהגויות אלימות על ידי חניכים אחרים בפנימייה, כאשר הם התבקשו לציין כמה פעמים זה קרה להם בחודש האחרון (בסולם התשובות: 1 = אף פעם, 2 = פעם או פעמיים ו-3 = שלוש פעמים או יותר). הם נשאלו על אלימות פיזית (כמו, בעיטות ואגרופים), מילולית (כמו, קללות ועלבונות), חברתית (כמו, חרם והפצת שמועות לא נכונות), פגיעה ברכוש על ידי חניכים אחרים בפנימייה ואיומים. בנוסף הם נשאלו בנפרד על פגיעה מינית (למשל, הורדה של בגדים ללא רשותם, נגיעה ללא רצונם) על ידי חניכים אחרים, כפי שיוצג בהמשך הדו"ח.

ממצאי הסקר מראים לנו (לוח א.21), כי סוג ההתנהגות האלימה השכיחה ביותר בדיווחי החניכים היא אלימות מילולית. כך, נמצא בקרב כלל החניכים כי 81% מהחניכים דיווחו על קורבנות לפחות להתנהגות של אלימות מילולית אחת בחודש האחרון. לדוגמא, 76% מהחניכים מדווחים שחניך אחר קילל אותם לפחות פעם אחת בחודש האחרון ולמעלה ממחצית (55%) מהחניכים מדווחים כי חניך אחר לעג להם או השפיל אותם במילים. כשני שליש מהחניכים דיווחו על קורבנות להתנהגות "חברתית- עקיפה" אלימה (69%) אחת לפחות בחודש האחרון. לדוגמא, כמחצית מהחניכים (55%) דיווחו כי חניך אחר ריכל עליהם או אמר עליהם דברים רעים מאחורי הגב. בנוסף, כשני שליש מהחניכים דיווחו על קורבנות להתנהגות של אלימות פיזית מתונה (66%) אחת לפחות בחודש האחרון, כאשר 45% מהחניכים מדווחים כי חניך איים כי ירביץ להם, וכי חניך תפס ודחף אותם בכוונה לפחות פעם אחת בחודש האחרון וכארבעים אחוז (39%) מדווחים כי חניך בעט בהם או נתן להם אגרוף. שישים אחוז מהחניכים דיווחו על קורבנות להתנהגות אחת לפחות של פגיעה ברכוש בחודש האחרון, כגון גניבה (55%) או השחתת רכוש (34%). לבסוף, מעל רבע מהחניכים (28%) דיווחו על קורבנות להתנהגות של אלימות פיזית חמורה אחת לפחות בחודש האחרון. כך למשל, כחמישית מהחניכים דיווחו כי חניך נתן להם "מכות רצח" (20%), ואחוזים נמוכים יותר מהחניכים דיווחו כי חניך איים עליהם בסכין (9%) וכי חניך אחר חתך אותם בסכין או במכשיר חד בכוונה (8%) לפחות פעם אחת בחודש האחרון. כך לסיכום הממצאים בנוגע לסוגי האלימות השונים בקרב כלל החניכים, סוג האלימות השכיחה ביותר הינה אלימות מילולית, ולאחריה אלימות חברתית- עקיפה, אלימות פיזית מתונה ואלימות כלפי רכוש. סוג האלימות הכי פחות שכיח הינו אלימות פיזית חמורה.

בהשוואה בין בנים לבנות (לוח א.22), נראה כי על מרבית ההתנהגויות האלימות מצד חניכים אחרים בפנימייה, דיווחו הבנים על שיעורים גבוהים יותר של קורבנות לעומת הבנות. למשל, 70% מהבנים דיווחו על קורבנות לפחות להתנהגות של אלימות פיזית מתונה אחת בחודש האחרון, לעומת 57% מהבנות. כך

לדוגמא, בעוד למעלה ממחצית מהבנים דיווחו כי חניך תפס ודחף אותם בכוונה לפחות פעם אחת בחודש האחרון, רק כשליש מהבנות דיווחו על התנהגות כזו כלפיהן (53% לעומת 36% בקרב הבנות). בדומה, בעוד ש-46% מהבנים דיווחו על קבלת בעיטה או אגרופ מצד חניך אחר, רק 30% מהבנות דיווחו על כך. כמו כן, בנים דיווחו יותר מבנות על קורבנות לפחות להתנהגות אחת של אלימות פיזית חמורה אחת בחודש האחרון, (34% לעומת 22% בקרב הבנות).

לעומת זאת, בנות מדווחות בשיעורים גבוהים יותר על "אלימות חברתית-עקיפה", כאשר 72%

מהבנות דיווחו על קורבנות להתנהגות חברתית עקיפה אלימה אחת או יותר בחודש האחרון, לעומת כשני שלישי (66%) מהבנים. כך למשל, יותר בנות (60%) דיווחו כי חניך ריכל עליהן או אמר עליהן דברים רעים מאחורי הגב לעומת הבנים (50%) וכי חניכים הפיצו עליהן שמועות או אמרו עליהן דברים לא נכונים מאחורי הגב בחודש האחרון (55% לעומת 46% בקרב הבנים).

עוד נמצא, כי שיעורים דומים של בנים ובנות מדווחים על קורבנות להתנהגות מילולית אלימה אחת

לפחות בחודש האחרון (82% לעומת 80% בקרב הבנות), כך לדוגמא, שיעורים דומים דיווחו על קללות שהופנו כלפיהם (77% בקרב הבנים ו-75% בקרב הבנות). בנוסף, שיעורים דומים של בנים ובנות מדווחים על קורבנות להתנהגות אחת או יותר של פגיעה ברכוש (62% לעומת 59%, בהתאמה). למשל, דיווח על גניבה של חפצים אישיים שלהם בחודש האחרון (56% בקרב הבנים ו-55% בקרב הבנות). כמו כן, נמצאו שיעורים דומים בדיווח בין המינים בנוגע להיגדים הנוגעים לניסיון להפחדה באמצעות מבט מאיים (27% בקרב הבנים ו-25% בקרב הבנות), ולעג והשפלה (55% בקרב שתי הקבוצות).

בהשוואה בין חניכים מקבוצות גיל שונות (לוח א.23) עולה כי החניכים בגילאי 11-15 מדווחים על

יותר אלימות מצד חניכים אחרים בפנימייה מחניכים בגילאי 16-19, באופן עקבי לגבי כל ההתנהגויות המוצגות לעיל. ההבדלים הגדולים ביותר הינם ביחס ל"אלימות חברתית-עקיפה", כאשר 82% מהחניכים בגילאי 11-15 מדווחים על קורבנות להתנהגות חברתית-עקיפה אלימה אחת או יותר בחודש האחרון, לעומת 61% מהחניכים בגילאי 16-19 (למשל, 'חניך ניסה לשכנע חניכים אחרים לא לדבר איתך'- על כך דיווחו 42% בקרב החניכים הצעירים לעומת 21% בקרב הבוגרים, ו'קבוצת חניכים הטילו עליך חרם'- 35% בקרב הצעירים לעומת 16% בקרב הבוגרים). גם ביחס לאלימות פיזית, מתונה וחמורה, נמצאו הבדלים בולטים, כאשר כשני שלישי (68%) מהחניכים בגילאי 11-15 דיווחו על קורבנות להתנהגות של אלימות פיזית מתונה אחת לפחות, לעומת כמחצית בלבד (52%) מהחניכים בגילאי 16-19, וכן, כשליש (31%) מהחניכים בגילאי 11-15 דיווחו על קורבנות להתנהגות אחת או יותר של אלימות פיזית חמורה, לעומת כחמישית (19%) בלבד מהחניכים בגילאי 16-19. כך למשל, 49% מהחניכים בגילאי 11-15 מדווחים כי חניך תפס ודחף אותם בכוונה, לעומת 30% בלבד מהחניכים בגילאי 16-19.

ביחס לאלימות מילולית ופגיעה ברכוש נמצאו שיעורים דומים של דיווחים בין קבוצת הגיל השונות. כאשר, 82% מהחניכים בקבוצת הגיל הצעירה דיווחו על קורבנות לסוג אלימות מילולית אחד או יותר בחודש

האחרון, לעומת 78% מהחניכים בקבוצת הגיל הבוגרת, וכן, 61% מהחניכים בקבוצת הגיל הצעירה דיווחו על התנהגות אחת או יותר של פגיעה ברכוש בחודש האחרון, לעומת 58% מהחניכים בקבוצת הגיל הבוגרת. בפילוח על פי מגזר של תשובות החניכים ביחס להתנהגויות אלימות של חניכים אחרים כלפיהם בחודש האחרון (לוח א.24), ניתן לראות כי קיימת מגמה מעורבת. מחד, נראה כי ישנן התנהגויות שמדווחות יותר על ידי חניכים במגזר היהודי, כמו קורבנות לאלימות מילולית, כאשר 84% מחניכי המגזר היהודי דיווחו על קורבנות להתנהגות מילולית אחת לפחות בחודש האחרון, לעומת 67% מחניכי המגזר הערבי (למשל, 80% מהחניכים במגזר היהודי דיווחו שחניך אחר קילל אותם לפחות פעם אחת בחודש האחרון לעומת 57% בלבד מהחניכים במגזר הערבי), וכן פגיעה ברכוש, כאשר כשני שלישי (63%) מחניכי המגזר היהודי דיווחו על קורבנות להתנהגות של פגיעה ברכוש אחת או יותר בחודש האחרון, לעומת כמחצית (49%) מחניכי המגזר הערבי (כך למשל ביחס לגניבה של חפצים אישיים: 58% במגזר היהודי לעומת 43% במגזר הערבי). לעומת זאת, חניכי המגזר הערבי דיווחו יותר על קורבנות להתנהגות אחת לפחות של אלימות פיזית חמורה, לעומת חניכי המגזר היהודי (38% לעומת 26% במגזר היהודי). לדוגמא, חניכי המגזר הערבי דיווחו יותר על קורבנות למכות חזקות, ("מכות רצח") לעומת חניכי המגזר היהודי (29% לעומת 18% במגזר היהודי), וכן על סחיטה באיומים (19% לעומת 12% בקרב היהודים) ועל חניך שחתך אותם בסכין או במכשיר חד (13% לעומת 7% במגזר היהודי).

שיעור דומה של חניכים במגזר היהודי והערבי דיווחו על קורבנות להתנהגות אחת לפחות של אלימות חברתית- עקיפה (69% במגזר היהודי לעומת 66% במגזר הערבי), אך עם זאת, חניכים במגזר הערבי דיווחו על יותר אירועים ספציפיים בהם הוטל עליהם חרם (44% לעומת 27% במגזר היהודי). כמו כן, שיעור דומה של חניכים במגזר היהודי והערבי, אם כי מעט נוטה ליותר אלימות במגזר היהודי, דיווחו על קורבנות להתנהגות אחת או יותר של אלימות פיזית מתונה בחודש האחרון (60% במגזר הערבי, לעומת 65% במגזר היהודי).

כלומר, ניכר כי התנהגויות של אלימות קשה (כמו אלימות פיזית חמורה וסחיטה באיומים) והטלת חרם היו נפוצים יותר בקרב חניכים במגזר הערבי. לעומת זאת, אלימות מילולית וגניבות היו נפוצים יותר בקרב חניכים מהמגזר היהודי, ואילו אלימות "מתונה" (כמו דחיפות, אגרופים) התגלתה בשכיחות דומה בשני המגזרים, עם נטייה לשכיחות גבוהה יותר מעט אצל המגזר היהודי.

התנהגות מינית לא רצויה מצד חניכים אחרים בחודש האחרון (לוחות א.25- א.28 בנספח א)

בפני החניכים הוצגו תשע התנהגויות מיניות לא רצויות מצד חניכים אחרים. החניכים התבקשו לסמן האם זה קרה להם בחודש האחרון (על סולם דיכוטומי של "נכון" או "לא נכון") הממצאים מוצגים להלן ביחס לכלל החניכים, ובפילוח על פי מגזר, קבוצת גיל ומגזר.

הממצאים בקרב כלל החניכים (לוח א.25) מלמדים אותנו כי 40% מהחניכים דיווחו על קורבנות להתנהגות מינית לא רצויה אחת או יותר בחודש האחרון. כך למשל, 17% מהחניכים דיווחו כי חניך אחר הציץ להם בשירותים או במקלחת לפחות פעם אחת בחודש האחרון, ו-16% דיווחו כי חניך הפיץ עליהם שמועות בנושא המיני, או כתב עליהם דברים מעליבים מבחינה מינית. בנוסף, 14% מהחניכים מדווחים, כי חניך או חניכה ניסו לנשק אותם גם כשלא רצו בכך, כי חניך או חניכה ניסו "להתחיל איתם" כשלא רצו בזה, או כי חניך ניסה לגעת בהם בצורה מינית בלי הסכמתם. שיעורים נמוכים יותר של חניכים מדווחים כי חניך הוריד או ניסה להוריד להם חלק מהבגדים מבלי שיסכימו (7%), וכי חניך נגע להם באיברים מוצנעים בחודש האחרון תוך איומים שיפיץ עליהם שמועות אם לא יסכימו לעשות מה שנדרש מהם מבחינה מינית (6%). כמו כן, 5% מהחניכים דיווחו, כי חניך נגע בהם באיברים מוצנעים תמורת משהו ו-4% בלבד מהחניכים דיווחו כי חניך איים עליהם שיעשה להם משהו רע אם לא יסכימו לעשות מה שהוא רוצה מבחינה מינית.

בהשוואה בין בנים לבנות (לוח א.26), לא נמצאו הבדלים משמעותיים בין דיווחיהם של בנים ובנות ביחס להתנהגות מינית לא רצויה מצד חניכים אחרים בחודש האחרון (40% מהבנים דיווחו על קורבנות להתנהגות מינית לא רצויה אחת לפחות בחודש האחרון, לעומת 38% מהבנות).

בהשוואה בין חניכים מקבוצות גיל שונות (לוח א.27) נמצא, בדומה לסוגי הקורבנות להתנהגות אלימה האחרים, כי חניכים בקבוצת הגיל הצעירה (15-11) מדווחים יותר על קורבנות לאלימות מינית מצד חניכים אחרים לעומת החניכים בקבוצת הגיל הבוגרת (19-16). כך, 42% מהחניכים בקבוצת הגיל הצעירה דיווחו על קורבנות להתנהגות מינית לא רצויה אחת או יותר בחודש האחרון, לעומת 33% מהחניכים בקבוצת הגיל הבוגרת. למשל, בעוד ש-19% מהחניכים הצעירים דיווחו כי חניך או חניכה הציצו להם בשירותים, רק 11% מהחניכים הבוגרים דיווחו על כך. בדומה, 15% מהחניכים דיווחו כי חניכים ניסו "להתחיל איתם" והעירו להם הערות מיניות לא רצויות, לעומת 9% בלבד מהחניכים הבוגרים. בנוסף, 8% מהחניכים הצעירים דיווחו, כי חניך אחר הוריד או ניסה להוריד להם חלק מהבגדים בלא שהסכימו לעומת שלושה אחוזים בלבד של הבוגרים. לבסוף, שלושה אחוז מהבוגרים לעומת פי שניים מהצעירים (6%) דיווחו כי חניך נגע בהם באיברים מוצנעים תמורת דבר מה.

ברוב ההיגדים הנוגעים להתנהגות מינית לא רצויה מצד חניכים אחרים לא נמצאו הבדלים בולטים בין חניכי המגזר הערבי לחניכי המגזר היהודי (לוח א.28). כך, סה"כ, 38% מחניכי המגזר הערבי דיווחו על קורבנות להתנהגות מינית לא רצויה אחת או יותר, בחודש האחרון, לעומת 40% מחניכי המגזר היהודי. יחד עם זאת, נמצא פער ביחס להיגד 'חניך או חניכה ניסו לגעת בכך בצורה מינית בלי שהסכמת' כאשר רק 8% מחניכי המגזר הערבי הסכימו עם היגד זה, לעומת 15% מחניכי המגזר היהודי.

אלימות מצד צוות הפנימייה (לוחות א.29 – א.32 בנספח א)

חניכים נשאלו כמה שאלות לגבי אלימות של אחד מהמבוגרים בצוות הפנימייה (כגון: מדריכים, עובדים סוציאליים, רכזים, שינשישנים, אנשי מינהלה, וכדומה). להלן מוצגות תשובות כלל החניכים, כמו גם תשובות לפי מגדר החניך, גיל והשתייכות למגזר יהודי או ערבי.

הממצאים לגבי אלימות צוות, כפי שדווחו על ידי כלל החניכים (לוח א.29) מראים, כי כשליש מהחניכים (33%) דיווחו על קורבנות להתנהגות מילולית אלימה אחת או יותר מצד צוות הפנימייה. כך, שלושים אחוז מהחניכים דיווחו כי בחודש האחרון מבוגר מצוות הפנימייה לעג להם, או העליב אותם, או השפיל אותם במילים, ו-15% מהחניכים דיווחו כי מבוגר מצוות הפנימייה קילל אותם.

למעלה מרבע מהחניכים (28%) דיווחו על קורבנות להתנהגות פיזית אלימה אחת או יותר מצד צוות הפנימייה בחודש האחרון. למשל, כחמישית מהחניכים (19%) מדווחים כי בחודש האחרון מבוגר מצוות הפנימייה תפס ודחף אותם בכוונה. שיעורים דומים מדווחים כי מבוגר צבט אותם (16%). בערך אחד מכל עשרה חניכים מדווחים כי מבוגר מצוות הפנימייה נתן להם סטירה (12%) או רצה לפגוע בהם ונתן להם בעיטה או אגרוף (11%) לפחות פעם אחת בחודש האחרון.

בהשוואה בין המינים (לוח א.30) המגמה הכללית היא שבנים מדווחים יותר מבנות על אלימות צוות. כך, כשליש (35%) מהבנים דיווחו על קורבנות להתנהגות פיזית אלימה אחת או יותר מצד צוות הפנימייה בחודש האחרון, לעומת כחמישית (20%) בלבד מהבנות. למשל, בנים מדווחים כמעט פי שניים יותר מבנות כי מבוגר מצוות הפנימייה תפס ודחף אותם בכוונה בחודש האחרון (25% לעומת 13% בקרב הבנות). הם גם מדווחים בשיעורים יותר גבוהים מהבנות כי מבוגר מצוות הפנימייה רצה לפגוע בהם ונתן להם בעיטה או אגרוף (17% לעומת 5% בקרב הבנות), כי מבוגר מצוות הפנימייה צבט אותם (17% לעומת 6% בקרב הבנות) וכי מבוגר מצוות הפנימייה סטר להם (20% לעומת 12% בקרב הבנות).

בנים מדווחים גם על יותר אלימות מילולית מצד צוות הפנימייה, אם כי הפער בינם לבין הבנות מצטמצם, כאשר 41% מהבנים דיווחו על קורבנות להתנהגות מילולית אלימה אחת לפחות מצד צוות הפנימייה בחודש האחרון, לעומת 35% מהבנות. שיעור מעט גבוה יותר מהבנות (32%) מדווחות כי מבוגר מצוות הפנימייה לעג להן או העליב אותן או השפיל אותן במילים, לעומת הבנים (28%). שיעורים דומים נמצאו בקרב בנים (16%) ובנות (14%) בנוגע לקללות על ידי איש צוות.

בהשוואה בין קבוצות הגיל השונות בפנימיות, החניכים הצעירים יותר, דיווחו יותר על אלימות צוות מאשר החניכים הבוגרים יותר (לוח א.31). כך, כשליש (31%) מהחניכים בקבוצת הגיל הצעירה דיווחו על התנהגות פיזית אלימה אחת או יותר מצד צוות הפנימייה בחודש האחרון, לעומת כחמישית (19%) בלבד מהחניכים בקבוצת הגיל הבוגרת. למשל, 18% מהחניכים בגילאי 11-15 דיווחו כי מבוגר מצוות הפנימייה צבט אותם לפחות פעם אחת בחודש האחרון, לעומת 8% בלבד מהחניכים בגילאי 16-19. הבדל בכיוון דומה נמצא ביחס להיגד 'מבוגר מצוות הפנימייה רצה לפגוע בך ונתן לך בעיטה או אגרוף' (14% בקרב החניכים

הצעירים דיווחו על כך לעומת 4% בלבד בקרב החניכים הבוגרים), וביחס להיגד 'מבוגר מצוות הפנימייה תפס ודחף אותך ככוונה' (21% לעומת 12% בקרב הבוגרים), ו'מבוגר מצוות הפנימייה נתן לך סטירה' (14% לעומת 5% בקרב הבוגרים).

כמו כן, חניכים צעירים מדווחים יותר על קורבנות לאלימות מילולית מצד צוות הפנימייה, כאשר כשליש (35%) מהחניכים בגילאי 11-15 דיווחו על קורבנות להתנהגות מילולית אלימה אחת או יותר מצד צוות הפנימייה בחודש האחרון, לעומת כרבע (26%) מהחניכים בגילאי 16-19. ניתן לראות הבדל זה בעיקר ביחס להיגד 'מבוגר מצוות הפנימייה לעג לך, או העליב אותך, או השפיל אותך במילים' (32% לעומת 23% בקרב החניכים הבוגרים). שיעורים דומים של חניכים צעירים (16%) ובוגרים (13%) דיווחו כי מבוגר מצוות הפנימייה קילל אותם לפחות פעם אחת בחודש האחרון.

בהשוואה בין חניכים במגזר היהודי לחניכים במגזר הערבי (לוח א.32), בכל ההיגדים הנוגעים לאלימות מצוות הפנימייה, נמצא כי חניכי המגזר הערבי מדווחים יותר על אלימות מצד הצוות לעומת החניכים במגזר היהודי. ההבדל בולט יותר ביחס לאלימות פיזית, כאשר 40% מחניכי המגזר הערבי דיווחו על קורבנות להתנהגות פיזית אלימה אחת או יותר מצד צוות הפנימייה בחודש האחרון, לעומת 25% מחניכי המגזר היהודי.

לדוגמא: בעוד ש-30% מחניכי המגזר הערבי דיווחו כי מבוגר מצוות הפנימייה נתן להם סטירה, רק 7% מחניכי המגזר היהודי דיווחו על כך. כמו כן, כרבע מהחניכים (24%) במגזר הערבי דיווחו כי מבוגר מצוות הפנימייה רצה לפגוע בהם ונתן להם בעיטה או אגרוף לעומת 8% בלבד מהחניכים היהודים. בהיגדים הנוגעים באלימות מילולית, לעומת זאת, ההבדל בין המגזרים קטן, כאשר 35% מחניכי המגזר הערבי דיווחו על קורבנות להתנהגות מילולית אלימה אחת לפחות מצד צוות הפנימייה בחודש האחרון, לעומת 32% מחניכי המגזר היהודי. לדוגמא: 18% מחניכי המגזר הערבי דיווחו כי מבוגר מצוות הפנימייה קילל אותם לעומת 14% מחניכי המגזר היהודי ושיעורים דומים של חניכים מהמגזר הערבי (31%) ומהמגזר היהודי (29%) דיווחו כי מבוגר מצוות הפנימייה לעג להם, או העליב אותם או השפיל אותם מילולית לפחות פעם אחת בחודש האחרון.

מדיניות בנוגע לאלימות וליצירת מוגנות בפנימייה (לוחות א.33 – א.36 בנספח א')

חניכים התבקשו לחשוב על איך הם מרגישים בפנימייה או במשפחתון שלהם ולסמן, עד כמה הם מסכימים עם ההיגדים הבאים, הנוגעים למדיניות ולהתמודדות עם אלימות בפנימייה.

הממצאים מלמדים אותנו (לוח א.33) כי מרבית החניכים חשים שקיימת מדיניות ברורה ביחס לאלימות בפנימייה. למשל, 83% מהחניכים מסכימים או מסכימים מאוד כי בפנימייה קיימים כללים ברורים וידועים נגד אלימות, 78% מסכימים כי בפנימייה ידוע לכולם מהן ההתנהגויות המותרות והאסורות בין חניכים, וכשלושה רבעים מהחניכים חשים כי כאשר ילד מתלונן על אלימות יש לפחות איש צוות אחד שיעזור

לו (76%), כי אם הוא מרגיש מאוים הוא יודע למי עליו לפנות לעזרה (75%), וכי כאשר חניכים מתנהגים באלימות, צוות הפנימייה מטפל בזה ברצינות ובצורה הוגנת (73%). קרוב לשבעים אחוז מהחניכים (69%) מסכימים או מסכימים מאוד, כי כאשר חניך מדווח על פגיעה כלפיו, התלונה שלו תמיד מטופלת ברצינות. בהשוואה בין בנים לבנות (לוח א.34), נראה כי הבנות תופסות את המדיניות בנוגע לאלימות ואת הטיפול באלימות בפנימייה בצורה חיובית יותר. לדוגמא, בעוד ש-82% מהבנות חושבות, כי בפנימייה ברור לכולם מהן התנהגויות מותרות ואסורות בין חניכים, שיעור נמוך יותר של הבנים (73%) חושב כך. בפילוח על פי גיל החניכים (לוח א.35) נראה, כי ישנה נטייה קלה של חניכים צעירים להעריך את מדיניות הפנימייה בנוגע לטיפול באלימות ואת הטיפול עצמו באופן פחות חיובי. כך, בעוד ש-80% מהחניכים בקבוצת הגיל הבוגרת (גילאי 16-19) מסכימים או מסכימים מאד כי, כאשר אחד החניכים מתלונן שמישהו מאיים עליו או מרביץ לו, יש תמיד לפחות איש צוות אחד שמוכן לעזור לו, אזי 75% מהחניכים הצעירים (גילאי 11-15) מסכימים עם היגד זה. עם זאת, לגבי רוב הפריטים, התפלגות התשובות עבור חניכים בקבוצת הגיל הבוגרת והצעירה היו דומות למדי.

לא נמצאו הבדלים ניכרים או עקביים בין חניכים בפנימיות השייכות למגזר הערבי לבין אלו במגזר היהודי בנוגע להערכתם את המדיניות של הפנימייה בנוגע לאלימות (לוח א.36). עם זאת, ניתן לראות כי שיעור גבוה יותר (74%) מחניכי המגזר הערבי חשים כי כאשר חניך מדווח על פגיעה בו, הפגיעה מטופלת ברצינות, בהשוואה לחניכים מהמגזר היהודי (67%). לעומת זאת, 75% מחניכי המגזר היהודי חשים כי אם אחד החניכים מתלונן כי משהו מאיים עליו יהיה תמיד איש צוות שיעזור לו, לעומת 70% מחניכי המגזר הערבי.

מצבם ההתנהגותי-רגשי של החניכים

חניכים התבקשו לענות על 25 שאלות המודדות את הקשיים ההתנהגותיים והרגשיים שלהם, לפי "שאלון היכולות והקשיים" שהוצע על ידי גודמן (Goodman, 1997). כלי זה כולל גם סולם של התנהגות פרו-סוציאלית חיובית.

אם כך, השאלות נוגעות לארבעה תחומי התנהגות בעייתיים שהם:

- א. בעיות של הסתגלות רגשית (כמו דיכאון וחרדה),
  - ב. בעיות עם קבוצת השווים (כמו בידוד חברתי, יחסים קונפליקטואליים עם קבוצת השווים),
  - ג. בעיות התנהגות (כמו בעיות משמעת),
  - ד. ובעיות קשב ("היפראקטיביות") (כמו חוסר יכולת להתרכז ולהתמיד במשימות).
- כמו כן, כאמור, סדרה זו של שאלות כוללת גם היגדים הנוגעים להתנהגות חיובית פרו-סוציאלית (למשל, אמפטיה לכאב של אחרים ורצון לסייע). להלן מוצגות תשובות החניכים לפי התחומים השונים שנבחנו, כולל פילוח התשובות על פי מגדר, קבוצת גיל ומגזר.

א. קשיים בהסתגלות רגשית לפי דיווחי החניכים (לוחות א.37 – א.40 בנספח א')

לפי דיווחי החניכים על הסימפטומים הרגשיים שלהם (לוח א.37), נמצא כי מרבית החניכים (71%) מסמנים כי ההיגד "אני דואג הרבה" הוא נכון חלקית או נכון מאד עבורם. כמו כן, מעל שישים אחוזים מהחניכים (65%) מדווחים כי הם סובלים מכאבי בטן, בחילות או הרגשה לא טובה (סימפטומים פסיכוסומאטיים), לפעמים או הרבה. בנוסף, 57% מהחניכים מדווחים כי לעיתים קרובות הם לא שמחים, מדוכאים, או בוכים, וכשליש מהחניכים (35%) מדווחים כי יש להם הרבה פחדים וכי ניתן להפחיד אותם בקלות.

בהשוואה בין בנים לבנות (לוח א.38) נמצא, כי בנות מדווחות על יותר קשיים בהסתגלות רגשית. למשל, יותר בנות מבינים סימנו את ההיגד 'יש לי הרבה פחדים, ניתן להפחיד אותי בקלות' כנכון או נכון חלקית (42% בקרב הבנות לעומת 29% בקרב הבנים), וכן הן דיווחו יותר כי הן סובלות מכאבי בטן, בחילות או הרגשה לא טובה (67% לעומת 58% בקרב הבנים). כמו כן, שיעור גבוה יותר של בנות סימנו כנכון או נכון חלקית את ההיגד 'אני דואג הרבה' בהשוואה לבנים (75% לעומת 68% בקרב הבנים).

בהשוואה בין קבוצת הגיל הבוגרת (גילאי 16-19) לצעירה (גילאי 11-15) ניתן לראות (לוח א.39), כי ישנה נטייה ברורה של חניכים צעירים יותר לחשוף הסתגלות רגשית בעייתית יותר מחניכים בוגרים. כך למשל, מעל מחצית (56%) מהחניכים בגילאי 11-15 הסכימו או הסכימו חלקית כי הם עצבניים במצבים חדשים ומאבדים בהם את הביטחון בקלות, לעומת 44% בלבד מהחניכים בגילאי 16-19 שהסכימו או הסכימו חלקית עם היגד זה. כמו כן, 60% מהחניכים הצעירים סימנו כנכון מאוד או נכון חלקית את ההיגד 'לעיתים קרובות אני לא שמח, מדוכא או בוכה', לעומת 50% בלבד מהחניכים הבוגרים. עם זאת, יש לציין כי נמצאו שיעורים דומים של חניכים צעירים (71%) ושל בוגרים (73%) שהסכימו או הסכימו מאד שהם מרבים לדאוג.

בהשוואה בין חניכים במגזר היהודי לערבי (לוח א.40) בדיווחים על סימפטומים רגשיים נראה כי סה"כ המגמה היא שחניכים במגזר הערבי מדווחים על יותר קשיים רגשיים לעומת חניכים במגזר היהודי. ההבדל הניכר ביותר בין חניכי המגזר היהודי לחניכי המגזר הערבי ביחס לקשיים הקשורים להסתגלות רגשית, נוגע להיגד 'לעיתים קרובות אני לא שמח מדוכא או בוכה', איתו 54% מחניכי המגזר היהודי הסכימו חלקית או מאוד, לעומת 67% מחניכי המגזר הערבי. בדומה, 44% מהחניכים במגזר הערבי הסכימו עם ההיגד 'יש לי הרבה פחדים, ניתן להפחיד אותי בקלות' לעומת 32% בלבד מהחניכים במגזר היהודי.

ב. בעיות בהתנהגות על פי דיווח החניכים (לוחות א.41 – א.44 בנספח א)

הממצאים מראים (לוח א.41) כי, 85% מהחניכים מסכימים או מסכימים מאד כי בדרך כלל הם עושים מה שמבקשים מהם, כ-63% מהחניכים מסכימים כי הרבה פעמים מאשימים אותם בשקר או ברמאות. כמו כן, כ-44% מהחניכים מדווחים כי הם מרבים לריב עם אנשים אחרים. אחוז נמוך יותר של חניכים (11%) מדווח (נכון חלקית או נכון מאד) כי הם לוקחים דברים שהם לא שלהם מהפנימייה, או מבית הספר או מהבית או ממקומות אחרים.

בהשוואה בין המינים (לוח א.42) נמצא, כי סה"כ אין הבדלים משמעותיים בין בנים לבנות בכל הנוגע לבעיות התנהגות. עם זאת, עולה כי בנים חשים יותר מבנות כי הרבה פעמים מאשימים אותם בשקר או רמאות (61% בקרב הבנים לעומת 44% בקרב הבנות, שסימנו את התשובות נכון ונכון חלקית).

בבחינת ההבדלים בין חניכים מקבוצת הגיל הצעירה (גילאי 11-15) לבוגרת יותר (16-19), נמצא כי באופן כללי חניכים צעירים מדווחים על יותר בעיות התנהגות בהשוואה לחניכים בוגרים יותר. כך, כשישים אחוזים (59%) מהחניכים בגילאי 11-15 מסכימים (נכון חלקית או נכון מאד), כי הרבה פעמים מאשימים אותם בשקר או ברמאות, זאת לעומת 36% בלבד מהחניכים בגילאי 16-19. ביחס לשאר ההיגדים נמצאו הבדלים קטנים יותר בין החניכים מקבוצות הגיל השונות. לדוגמא, בעוד 63% מהחניכים הצעירים דיווחו כנכון או כנכון חלקית כי הם מתרגזים הרבה פעמים ולעיתים קרובות יש להם התקפי זעם, 55% מהחניכים הבוגרים יותר דיווחו כך (לוח א.43).

בבחינת הבדלים בין חניכים מהמגזר היהודי לחניכים מהמגזר הערבי בנוגע לבעיות התנהגות (לוח א.44) לא נמצאו הבדלים משמעותיים.

ג. בעיות של "היפראקטיביות" על פי דיווח החניכים (לוחות א.45 – א.48 בנספח א)

בבחינת בעיות הקשב של החניכים (לוח א.45) נמצא כי מרבית החניכים (85%) מסכימים במידה חלקית או רבה כי בדרך כלל הם חושבים לפני שהם עושים דברים. אחוז דומה (82%) מסכים או מסכים מאוד שיש להם יכולת ריכוז טובה ושהם יכולים לבצע מטלות עד הסוף. מעניין לראות שבו בזמן, השיעור של חניכים שמסכימים או מסכימים מאד, כי ניתן להסיח דעתם בקלות הינו גבוה אף הוא (62%). לבסוף, כ-43% מהחניכים מסכים או מסכים מאד עם ההיגד "אני לא מפסיק לזוז, יושב 'על קוצים', או מתנועע בעצבנות".

לא נמצאו הבדלים ראויים לציון בין בנים לבנות בנוגע לבעיות של "היפראקטיביות" (לוח א.46) ובין החניכים בגילאי 11-15 לחניכים בגילאי 16-19 (לוח א.47).

באופן כללי, לא נמצאו הבדלים ניכרים בין חניכי המגזר הערבי לחניכי המגזר היהודי ביחס ל"היפראקטיביות". עם זאת, חניכים מהמגזר הערבי הסכימו בשיעורים גבוהים יותר (63%) כי ההיגד "אני

חסר מנוחה, אני לא יכול להיות רגוע למשך זמן" נכון עבורם, בהשוואה לעמיתיהם מהמגזר היהודי (51%) (לוח א.48).

ד. בעיות עם קבוצת השווים על פי דיווחי החניכים (לוחות א.49 – א.52 בנספח א)

בבחינת דיווחי החניכים על קשיים שיש להם עם קבוצת השווים (לוח א.49) נמצא כי כ-88% מהחניכים מסכים או מסכים מאד כי ילדים אחרים בדרך כלל אוהבים אותם, ו-79% מדווחים כי יש להם לפחות חבר אחד טוב. לעומת זאת, 44% מהחניכים מסכימים או מסכימים מאד כי ילדים אחרים מציקים להם, מאיימים עליהם, או מתנהגים כלפיהם באלימות וכשליש מהחניכים (35%) מדווחים כי הם בדרך כלל לבד, משחקים לבד או נמצאים לבד.

בהשוואה בין בנים ובנות (לוח א.50) הממצאים מראים, כי סה"כ לא נמצאו הבדלים בולטים בין בנים לבנות בדיווחם על קשיים עם קבוצת השווים. עם זאת, נמצא הבדל בין בנים לבנות בדיווחם על הצקות, איומים או אלימות מצד ילדים אחרים: בעוד 41% מהבנים סימנו היגד זה כנכון או נכון חלקית, רק 27% מהבנות סימנו כך. בשאר ההיגדים, כאמור, לא נמצאו הבדלים בולטים.

בהשוואה בין חניכים מקבוצות הגיל השונות נמצא כי (לוח א.51), חניכים צעירים יותר מדווחים על יותר הצקות ואיומים מצד חניכים אחרים (39% בהשוואה ל-20% בקרב הבוגרים). כמו כן, 39% מהחניכים בגילאי 11-15 סימנו את ההיגד "אני בדרך כלל לבד, אני משחק או נמצא לבד" כנכון מאוד או נכון חלקית, לעומת 20% בלבד מהחניכים בגילאי 16-19.

בהשוואה בין חניכים במגזר היהודי לחניכים במגזר הערבי (לוח א.52) ניתן לראות כי חניכים מהמגזר הערבי דיווחו על שיעור גבוה יותר של קשיים חברתיים מאשר חניכים במגזר היהודי. כך, 76% מחניכי המגזר הערבי מדווחים כנכון מאוד או נכון חלקית כי הם מסתדרים יותר טוב עם מבוגרים מאשר עם בני גילם, בעוד רק 52% מחניכי המגזר היהודי חשים כך. בדומה, יותר חניכים מן המגזר הערבי מדווחים כי הם בדרך כלל לבד, לעומת חניכי המגזר היהודי (42% לעומת 34% בקרב חניכים במגזר היהודי). לבסוף, בעוד ש-81% מהחניכים במגזר היהודי מדווחים כי יש להם לפחות חבר אחד טוב, מדווחים על כך 70% בלבד מהחניכים במגזר הערבי.

ה. התנהגות פרו-חברתית על פי דיווחי החניכים (לוחות א.53 – א.56 בנספח א)

הממצאים בקרב כלל החניכים מראים (לוח א.53) כי הרוב המכריע של החניכים (93%) מדווחים כי הם משתדלים להיות נחמדים לאנשים אחרים ואכפת להם מהרגשות שלהם במידה חלקית או רבה, אחוז דומה (92%) מסכימים כי הם נחמדים לילדים יותר קטנים מהם. שיעור מעט נמוך יותר של חניכים, אם כי עדיין גבוה מאד, מדווח שהוא חולק את הדברים שלו עם אחרים (84%).

בבחינת ההבדלים בין בנים לבנות (לוח א.54), נתגלתה בנתונים נטייה מתונה של בנות לדווח על יותר התנהגות פרו-חברתית מבנים. למשל, יותר בנות מבנים מדווחות כי אם מישו פגוע, עצוב, נסער או מרגיש חולה הן יעזרו לו (95% לעומת 89% בקרב הבנים), וכי הן נחמדות לילדים קטנים מהן (95% לעומת 90% בקרב הבנים).

הממצאים מראים (לוח א.55) כי לא ניכרים הבדלים משמעותיים בין החניכים בקבוצות הגיל השונות ביחס לדיווחם על התנהגות פרו-סוציאלית. בפילוח הממצאים לפי מגזר (לוח א.56) נראה כי בסה"כ לא קיימים הבדלים בולטים בין דיווחי החניכים במגזר הערבי לדיווחי החניכים במגזר היהודי לגבי התנהגות פרו-חברתית. עם זאת, בעוד ש-85% מהחניכים במגזר היהודי מדווחים, כי הם נוהגים לחלוק את הדברים שלהם עם אחרים, 73% בלבד מהחניכים במגזר הערבי מדווחים על כך.

שביעות רצון מהיבטים שונים בחיי הפנימייה (לוחות א.57 – א.60 בנספח א')

חניכים נשאלו סדרה של שבע שאלות לגבי שביעות רצונם מהיבטים שונים בחייהם בפנימייה, כמו: דיור, מזון, העשרה ותרבות פנאי וכדומה. תשובות כלל החניכים, כמו גם פילוח לפי קבוצת גיל, מגדר והשתייכות מגזרית, מוצגים להלן.

הממצאים מלמדים אותנו, כי כשבעים אחוז מהחניכים (69%) מדווחים, כי לדעתם הפנימייה נותנת לילדים הזדמנות לפתח ולעסוק בדברים שהם אוהבים במידה בינונית או במידה רבה. כמו כן, 62% מהחניכים מסכימים במידה בינונית או רבה כי הדיור נוח להם ו-61% מדווחים כי הם מרגישים שהם יכולים להתנהג בפנימייה לפי האמונות והערכים המקובלים עליהם. שיעור דומה (62%) מהחניכים מדווחים כי הם מרוצים מההעשרה שניתנת להם בפנימייה (כמו הצגות, ספרים, סרטים, וכדומה). רק כמחצית מהחניכים מדווחים כי הם מרוצים במידה בינונית או במידה רבה מהביגוד שהם מקבלים בפנימייה (49%) ומהאוכל בפנימייה (48%).

ברוב ההיבטים הנוגעים לשביעות רצון מהחיים בפנימייה (לוח א.58), יותר בנות דיווחו על שביעות רצון בינונית או רבה, לעומת בנים. למשל, 67% מהבנות מרוצות במידה רבה או בינונית מהדיור בפנימייה, לעומת 56% בלבד מהבנים. כמו כן, 73% מהבנות חשות (במידה רבה או בינונית), כי הפנימייה נותנת לילדים הזדמנות לפתח ולעסוק בדברים שהם אוהבים לעשות לעומת 65% מהבנים.

בהשוואה בין קבוצות הגיל השונות (לוח א.59), נראה כי החניכים הבוגרים יותר (גילאי 16-19) מרוצים יותר מהדיור (69% לעומת 60% בקרב המתבגרים הצעירים בגילאי 11-15) ומהזדמנויות בפנימייה לנוח ולהשתחרר מלחצי היו-יום (60% לעומת 52% בקרב הצעירים). עם זאת חניכים מקבוצת הגיל הצעירה מדווחים על שביעות רצון רבה יותר מההעשרה (למשל, ספרים, סרטים והצגות) שהם מקבלים בפנימייה

(63% לעומת 56% בקבוצת הגיל הבוגרת יותר) ומהאוכל בפנימייה (49% לעומת 44% בקבוצת הגיל הבוגרת יותר).

בפילוח הממצאים על פי מגזר, נמצא כי חניכי המגזר הערבי מדווחים על רמה גבוהה יותר שביעות רצון בכל ההיבטים. כך למשל כשני שלישי (67%) מחניכי המגזר הערבי מרוצים במידה רבה או בינונית מהאוכל בפנימייה, לעומת כארבעים אחוז (42%) מחניכי המגזר היהודי. בדומה, 74% מחניכי המגזר הערבי חשים במידה רבה או בינונית כי הם מקבלים מספיק העשרה בפנימייה, לעומת 58% מחניכי המגזר היהודי.

שביעות רצון כללית מהחיים בפנימייה

החניכים נשאלו שלוש שאלות כלליות לגבי שביעות רצונם מהחיים בפנימייה:

□ ראשית, הם נתבקשו לציין את הסכמתם עם ההיגד "סך הכל אני אוהב את הפנימייה": מרביתם (60%) ענו כי הם מסכימים או מסכימים מאוד והיתר ענו כי הם מאד לא מסכימים (27%) או לא מסכימים (13%). בנות (66%) הסכימו או הסכימו מאד עם היגד זה יותר מבנים (55%). בפילוח על פי גיל, נמצא כי חניכים בוגרים בגילאי 16-19 (71%) הסכימו או הסכימו מאד עם היגד זה יותר באופן משמעותי מחניכים צעירים בגילאי 11-15 (57%). שיעור החניכים מהמגזר הערבי שהסכימו עם היגד זה (63%) היה דומה, אם כי גבוה מעט, משיעור החניכים במגזר היהודי שהסכימו עם ההיגד (59%).

□ כמו כן, החניכים נתבקשו לציין את הסכמתם עם ההיגד "אם הייתי יכול, הייתי עובר לפנימייה אחרת (או למשפחתון אחר)": 67% מהחניכים מאד לא הסכימו או לא הסכימו עם היגד זה. לעומתם, כ-20% מהחניכים הסכימו מאד וכ-13% הסכימו עם ההיגד. שיעור הבנות (69%) שלא הסכימו עם היגד זה היה גבוה במעט משיעור הבנים (65%). הבדל גדול יותר נמצא בין המגזרים השונים: בעוד ש-78% מהמגזר הערבי לא הסכימו או מאוד לא הסכימו עם היגד זה, 63% בלבד מחניכי המגזר היהודי לא הסכימו עם ההיגד. כמו כן, 65% מהחניכים בגילאי 11-15 לא הסכימו או מאוד לא הסכימו עם היגד זה, זאת לעומת 71% מהחניכים בגילאי 16-19.

□ ולבסוף, הוצג לחניכים ההיגד הבא: "אני שבע רצון (מרוצה) מהחיים שלי בפנימייה": למעלה ממחצית החניכים (52%), ציינו כי הם מסכימים או מסכימים מאד עם ההיגד ושיעור דומה (48%) לא הסכימו או מאוד לא הסכימו עם ההיגד. כמו כן, בנות (43%) הסכימו פחות עם היגד כללי זה לעומת הבנים (52%). בהשוואה בין קבוצות הגיל השונות, 63% מהחניכים בגילאי 16-19 הסכימו או הסכימו מאד עם היגד זה, לעומת 49% בלבד מהחניכים בגילאי 11-15. ביחס להיגד זה לא נמצא פער משמעותי בין חניכי המגזר הערבי לחניכי המגזר היהודי (55% מחניכי המגזר הערבי הסכימו או הסכימו מאוד עם היגד, לעומת 52% מחניכי המגזר היהודי).

חוללות עצמית

חניכים נשאלו סדרה של שאלות על תחושת "החוללות העצמית" שלהם (self-efficacy) בנושא הרגשי ובנושא החברתי, כלומר על מידת השליטה והמסוגלות בשני התחומים הללו (Self-Efficacy Questionnaire for Children, Muris, 2001) להלן מוצגות תשובות החניכים לפי שני הנושאים הללו.

מימד ראשון: "חוללות עצמית" רגשית (לוחות א.61 – א.64 בנספח א')

בנוגע לחוללות עצמית רגשית (לוח א.61), נמצא כי כשישים אחוז מהחניכים (57%) מסכימים במידה רבה או רבה מאוד, כי כאשר הם לא מרגישים טוב, הם מסוגלים לשתף לחבר. שיעור דומה של החניכים (56%) חשים כי כאשר הם מאוד פוחדים הם מצליחים לחזור להיות רגועים, ו-54% מהחניכים מרגישים כי אם משהו לא נעים קרה, הם מסוגלים, במידה רבה או רבה מאד, לעודד את עצמם. שיעורים נמוכים יותר של החניכים חשים כי כאשר יש להם מחשבות לא נעימות הם מסוגלים להימנע מלחשוב אותן (43%) וכי הם מסוגלים להצליח לא להיכנס למצב של עצבנות (41%).

ההבדלים בין בנים לבנות בהיגדים הנוגעים לחוללות עצמית אינם עקביים (לוח א.62). כך, ההבדל הגדול ביותר בין תשובותיהם של הבנים לבנות בתחום החוללות העצמית הרגשית הינו ביחס לשאלה 'כשאתה לא מרגיש טוב, עד כמה אתה מסוגל לשתף חבר?'. בעוד שרק כמחצית מהבנים מסכימים או מסכימים מאוד שהם מסוגלים לשתף חבר במצבים כאלו (54%), למעלה משני שלישי (70%) מהבנות מסכימות עם ההיגד. לעומת זאת, בעוד ש-63% מהבנים חשים כי כאשר הם פוחדים הם מצליחים להרגיע את עצמם, רק 49% מהבנות חשות כך. בדומה, 57% מהבנים מסכימים, כי כאשר הם עצובים הם מצליחים להוציא את עצמם מזה, אך מתוך הבנות, רק 44% מסכימות עם היגד זה.

הממצאים מלמדים גם (לוח א.63) שאין הבדלים עקביים בין קבוצת הגיל הצעירה (11-15) לקבוצת הגיל הבוגרת יותר (16-19) בהערכת החוללות העצמית הרגשית שלהן. כך למשל נמצא, כי 60% מהחניכים הצעירים חשים כי כאשר הם עצובים הם מסוגלים להוציא את עצמם מזה, לעומת 52% בלבד מהחניכים בגילאי 16-19. בדומה, 42% מהחניכים בקבוצת הגיל הצעירה חשים, כי הם מצליחים במידה רבה או רבה מאוד לא להיכנס למצבים של עצבנות, לעומת 37% מהחניכים בקבוצת הגיל הבוגרת. לעומת זאת, בעוד 49% מהחניכים בקבוצת הגיל הבוגרת מסכימים במידה רבה או רבה מאוד כי הם מצליחים לא לדאוג מדברים רעים שאולי יכולים לקרות, 43% בלבד מחניכי קבוצת הגיל הצעירה חשים כך. בדומה, 60% מהחניכים בקבוצת הגיל הבוגרת חשים כי הם יכולים לשתף חבר כאשר הם מרגישים לא טוב, לעומת 56% מחניכי קבוצת הגיל הצעירה.

בפילוח על פי מגזר (לוח א.64) לא נמצא הבדל עקבי בין חניכים מהמגזר היהודי לחניכים מהמגזר הערבי. כך, בעוד ש-60% מחניכי המגזר היהודי חשים כי כאשר הם מרגישים לא טוב הם מסוגלים לשתף

חבר, רק 47% מחניכי המגזר הערבי חשים כך. לעומת זאת, 48% מחניכי המגזר הערבי חשים כי הם מצליחים במידה רבה או רבה מאוד לא להיכנס למצב של עצבנות, ואם משהו לא נעים קורה לעודד את עצמם, לעומת 39% בלבד מחניכים המגזר היהודי.

מימד שני: "חוללות עצמית" חברתית (לוחות א.65 – א.68 בנספח א')

אנו למדים מהממצאים בקרב כלל החניכים (לוח א.65) כי שיעור גבוה של חניכים (81%) חשים כי הם מסוגלים במידה רבה או רבה מאוד לשמור על חברות לאורך זמן עם ילדים בפנימייה. שיעור דומה של חניכים (79%) חשים כי הם מסוגלים במידה רבה או רבה מאוד לרכוש חברים חדשים. שיעור נמוך יותר של חניכים, אם כי עדיין גבוה, של כ-67% חניכים חשים כי הם מסוגלים לעבוד על משימות עם ילדים אחרים מהקבוצה שלהם בלי לריב. לעומת זאת, רק כ-47% מהחניכים מרגישים שהם מסוגלים לפטפט עם מישהו שלא הכירו קודם לכן במידה רבה או רבה מאוד.

בהשוואה בין בנים לבנות (לוח א.66) נמצא באופן עיקבי לגבי כל ההיגדים, כי הבנות מדווחות על חוללות עצמית חברתית גבוהה יותר. ההבדל הגדול ביותר בין בנים לבנות בתחום החוללות העצמית החברתית, הינו ביחס לשאלה "עד כמה אתה מסוגל לעבוד על משימות עם ילדים מהקבוצה שלך בפנימייה בכיף, בלי לריב?". 73% מבנות הסכימו עם שאלה זו במידה רבה או רבה מאוד, לעומת 61% בלבד מהבנים. כמו כן, 57% מהבנות חשות כי הן יכולות להגיד מה שהן חושבות גם כששאר הילדים לא מסכימים איתן, לעומת 49% בלבד מהבנים.

הממצאים מראים, כי בהשוואה בין קבוצות הגיל השונות (לוח א.67) נראה כי לגבי כמה מן ההיגדים המתבגרים מקבוצת הגיל המאוחרת מדווחים על יותר חוללות עצמית חברתית לעומת החניכים הצעירים יותר. למשל, כמחצית (49%) מהחניכים בגילאי 11-15 חשים כי הם יכולים, במידה רבה או רבה מאוד להגיד מה הם חושבים גם כאשר הילדים האחרים בפנימייה לא מסכימים איתם, לעומת כשני שלישי (64%) מהחניכים בגילאי 16-19 שחשים כך. כמו כן, 36% מהחניכים בקבוצת הגיל הצעירה מרגישים במידה רבה או רבה מאוד כי הם נכנסים לויכוחים עם ילדים אחרים בפנימייה, לעומת 22% בלבד מהחניכים בגילאי 16-19. לגבי היגדים אחרים, היה דמיון רב יותר בין החניכים מקבוצות הגיל השונות.

מפילוח הממצאים על פי השתייכות מגזרית (לוח א.68) עולה כי חניכים מהמגזר היהודי מדווחים על יותר חוללות עצמית חברתית לעומת חניכים מהמגזר הערבי לגבי כמה שאלות שהוצגו בפניהם. כך, בעוד 59% מחניכי המגזר היהודי מרגישים כי הם יכולים להגיד מה שהם חושבים גם כששאר הילדים לא מסכימים איתם, רק 32% מחניכי המגזר הערבי חשים כך. כמו כן, 50% מחניכי המגזר היהודי מסכימים או מסכימים מאוד כי הם יכולים לפטפט אם מישהו שלא הכירו לפני, ואילו רק 36% מחניכי המגזר הערבי מסכימים או מסכימים מאוד עם כך. לגבי היבטים אחרים דווחו שיעורים דומים של הסכמה. למשל שיעורים זהים של

חניכים במגזר היהודי וחניכים במגזר הערבי מדווחים כי הם נכנסים במידה רבה או רבה מאד לויכוחים עם ילדים אחרים בפנימייה (34%), ושהם מסוגלים לרכוש חברים חדשים (79%).

המשך ממצאים מזווית הראייה של החניכים: הקשר בין

תפקוד החניך לבין מאפייני החניך וחוויותיו בפנימייה

פרק זה ימשיך בהצגת הממצאים מזווית הראייה של החניכים. הוא יתמקד בהצגת הקשרים הדו-משתניים בין מאפייני החניך לבין מדדי התפקוד ההתנהגותי-רגשי של החניכים. ראשית, יוצגו הממצאים הנוגעים לקשרים בין מאפייני החניך האישיים והקשר עם משפחתו לתפקודו הרגשי-התנהגותי של החניך ולאחר מכן יוצגו הממצאים הנוגעים לקשר בין מאפייני חוויית השהות בפנימייה (כמו חוויות של קורבנות לאלימות, הערכת האקלים בפנימייה וכדומה) ותפקוד החניך.

הקשר בין מאפייני החניך האישיים והקשר עם משפחתו לבין תפקודו הרגשי-

התנהגותי

להלן יוצגו הקשרים בין תפקודו הרגשי וההתנהגותי של החניך (כפי שהוערך באמצעות ה-Strengths and Difficulties Questionnaire) לבין מאפייניו האישיים הכוללים: גיל, מגדר, משך שהות, סטאטוס עלייה והשתייכות תרבותית (מגזר של הפנימייה אליו משתייך: יהודי או ערבי).

קשר בין גיל לתפקוד התנהגותי-רגשי (לוח ב.1, נספח ב')

לצורך בחינת הקשר בין גיל החניך לתפקודו ההתנהגותי והרגשי נערך מתאם (Pearson's r Correlation) בין גיל החניך לבין כל אחד ממדדי התפקוד (לוח ב.1). ניתוח זה הראה מתאם שלילי מובהק בין שביעות הרצון של החניך מהחיים בפנימייה לבין סימפטומים רגשיים, בעיות התנהגות, בעיות עם קבוצת השווים ומדד קשיים כולל. כלומר, ככל שגיל החניך היה בוגר יותר, כך הוא דיווח על פחות בעיות בתחומים רגשיים-התנהגותיים אלו.

קשר בין מגדר לתפקוד התנהגותי-רגשי (לוח ב.2, נספח ב')

בחינת ההבדלים בין בנים לבנות בתפקוד ההתנהגותי והרגשי שלהם (לוח ב.2) נעשתה באמצעות מבחן T למדגמים בלתי תלויים (Independent-Samples t-test). להלן פירוט הממצאים עבור כל אחד מן המדדים התלויים.

סימפטומים רגשיים: המבחן הראה הבדל מובהק בין בנים לבנות ברמת הסימפטומים הרגשיים

שלהם ($t[1114] = -4.863, p < 0.001$). כאשר, בנות ($M = 4.56, SD = 2.59$) דיווחו במוצע על יותר סימפטומים רגשיים בעייתיים לעומת בנים ($M = 3.79, SD = 2.66$).

בעיות התנהגות: המבחן הראה הבדל מובהק בין בנים לבנות ברמת בעיות ההתנהגות שלהם

($t[1113] = 4.110, p < 0.001$). אולם בניגוד לממצאים על סימפטומים רגשיים, בנים ($SD = 2.06$) דיווחו במוצע על יותר בעיות התנהגות לעומת בנות ($M = 3.39, SD = 1.91$).

בעיות של היפראקטיביות: המבחן לא הראה הבדל מובהק בין בנים לבנות ברמת הבעיות של "היפראקטיביות" שלהם ($t[1115] = -0.401, p = 0.688$).

בעיות עם קבוצת השווים: המבחן הראה הבדל מובהק בין בנים לבנות ברמת הבעיות שלהם עם קבוצת השווים ($t[1114] = -4.514, p < 0.001$). בנים ($M = 3.23, SD = 2.02$) דיווחו בממוצע על יותר בעיות עם קבוצת השווים לעומת בנות ($M = 2.68, SD = 2.01$).

התנהגות פרו-סוציאלית: המבחן הראה הבדל מובהק בין בנים לבנות ברמת ההתנהגות הפרו-סוציאלית שעליה דיווחו ($t[1117] = -5.042, p < 0.001$). כצפוי, בנות דיווחו בממוצע על יותר ($M = 1.99, SD = 0.599$) מדד קשיים כולל: המבחן לא הראה הבדל מובהק בין בנים לבנות במדד הקשיים הכולל ($M = 7.80, SD = 2.30$). בנות דיווחו בממוצע על יותר ($M = 1.99, SD = 0.599$) מדד קשיים כולל: המבחן לא הראה הבדל מובהק בין בנים לבנות במדד הקשיים הכולל ($M = 7.80, SD = 2.30$). בנות דיווחו בממוצע על יותר ($M = 1.99, SD = 0.599$) מדד קשיים כולל: המבחן לא הראה הבדל מובהק בין בנים לבנות במדד הקשיים הכולל ($M = 7.80, SD = 2.30$).

לסיכום, הממצאים מלמדים אותנו כי בעוד בנות סובלות מיותר קשיים בתחום הרגשי (כגון, דאגה וחרדה), בנים דיווחו על יותר התנהגות בעייתית (הקשורה למשל לבעיות משמעת) ובעיות עם קבוצת השווים (למשל, יותר קונפליקטים). כמו כן, הבנות חשפו יותר התנהגות פרו-חברתית חיובית (כגון, עזרה לילדים צעירים יותר) לעומת הבנים.

קשר בין משך השהות של החניך במסגרת הנוכחית לבין תפקודו ההתנהגותי-רגשי (לוח ב.3, נספח ב)

על מנת לבחון את הקשר בין משך השהות של החניך במסגרת הנוכחית לתפקודו ההתנהגותי-רגשי נערכה בחינת מתאם (Pearson's r Correlation), עבור כל אחד מן המדדים התלויים (לוח ב.3). הממצאים חשפו מתאם שלילי מובהק בין משך השהות בפנימייה לבין בעיות של היפראקטיביות (בעיות קשב וריכוז), בעיות עם קבוצת השווים, ומדד קשיים כולל. משמעותו של מתאם זה הינה, שככל שמשך השהות של החניך בפנימייה עולה, החניך ידווח על פחות קשיים במדדי תפקוד אלו. כמו כן, נמצא מתאם חיובי מובהק בין משך השהות לבין התנהגות פרו-סוציאלית, כך שככל שמשך השהות עולה, החניך ידווח על יותר התנהגות פרו-סוציאלית. לא נמצא קשר מובהק בין משך השהות לבין מדד סימפטומים רגשיים ומדד בעיות התנהגות.

קשר בין תדירות המפגש של החניך עם הוריו לבין תפקודו ההתנהגותי-רגשי (לוח ב.4, נספח ב)

על מנת לבדוק את הקשר בין תדירות המפגש של החניך עם הוריו לתפקוד ההתנהגותי-רגשי נערכה בחינת מתאם (Pearson's r Correlation), עבור כל אחד ממדדי התפקוד עם מספר הפעמים שהחניכים דיווחו שרואים את הוריהם (לוח ב.4). הממצאים חשפו מתאם שלילי מובהק בין תדירות מפגשי החניך עם הוריו הביולוגיים לבין רמת הסימפטומים הרגשיים, כך שככל שתדירות המפגש עולה, רמת הסימפטומים הרגשיים הבעייתיים יורדת. כמו כן, נמצא מתאם שלילי מובהק בין תדירות הקשר עם ההורים לבין בעיות עם קבוצת

השווים, כאשר ככל שתדירות המפגשים עולה, התפקוד ההתנהגותי בעייתי פחות. לא נמצא מתאם בין תדירות הקשר עם ההורים לשאר מדדי התפקוד.

קשר בין סטאטוס העלייה של החניך לבין תפקודו ההתנהגותי- רגשי בפנימייה (לוח ב.5, נספח ב)

על מנת לבחון את ההבדל בין חניכים ילידי הארץ לחניכים עולים (בקרב חניכי המגזר היהודי בלבד) ברמת התפקוד ההתנהגותי-רגשי שלהם, נערך מבחן T למדגמים בלתי תלויים (Independent-Samples t-test). ממצאי המבחן (לוח ב.5) מוצגים להלן:

סימפטומים רגשיים: המבחן הראה הבדל מובהק בין חניכים ילידי הארץ לעולים ברמת הסימפטומים הרגשיים שלהם ($t[327] = 3.309, p = 0.002$), כאשר חניכים ילידי הארץ דיווחו בממוצע על יותר ($M = 4.19, SD = 2.65$) סימפטומים רגשיים בעייתיים לעומת חניכים עולים ($SD = 2.34, M = 3.53$).

בעיות התנהגות: בדומה, המבחן הראה הבדל מובהק בין ילידי הארץ לעולים ברמת בעיות ההתנהגות שלהם ($t[878] = 2.452, p = 0.014$). כאשר, חניכים ילידי הארץ דיווחו בממוצע ($SD = 1.92, M = 2.85$) על יותר בעיות התנהגות לעומת חניכים עולים ($SD = 1.92, M = 3.25$).
בעיות של היפראקטיביות: המבחן לא הראה הבדל מובהק בין ילידי הארץ לעולים ברמת בעיות ההיפראקטיביות שלהם ($t[878] = 0.599, p = 0.550$).

בעיות עם קבוצת השווים: המבחן לא הראה הבדל מובהק בין ילידי הארץ לעולים ברמת הבעיות עם קבוצת השווים ($t[877] = 0.031, p = 0.975$).

התנהגות פרו סוציאלית: המבחן הראה הבדל מובהק בין ילידי הארץ לעולים ברמת ההתנהגות הפרו-סוציאלית שעליה דיווחו ($t[881] = 2.114, p = 0.035$). חניכים ילידי הארץ דיווחו בממוצע ($SD = 2.23, M = 7.14$) על יותר התנהגות פרו-סוציאלית לעומת חניכים עולים ($SD = 2.23, M = 7.52$).
מדד קשיים כולל: המבחן הראה הבדל מובהק בין ילידי הארץ לעולים במדד הקשיים הכולל ($t[880] = 2.217, p = 0.027$). חניכים ילידי הארץ דיווחו בממוצע ($SD = 6.37, M = 13.97$) על יותר קשיים לעומת חניכים עולים ($SD = 5.79, M = 12.83$).

הקשר בין המגזר אליו משתייך החניך (יהודי או ערבי) לבין תפקודו ההתנהגותי- רגשי של החניך

בפנימייה (לוח ב.6, נספח ב)

על מנת לבדוק את הקשר בין המגזר אליו משתייך החניך (יהודי או ערבי) לבין תפקודו ההתנהגותי-רגשי נערך מבחן T למדגמים בלתי תלויים (Independent-Samples t-test), ביחס לכל אחד ממדדי התפקוד. הממצאים (לוח ב.6) מפורטים להלן.

סימפטומים רגשיים: המבחן הראה הבדל מובהק בין חניכי המגזר היהודי לחניכי המגזר הערבי ברמת הסימפטומים הרגשיים שלהם ($t[118] = 2.673, p = 0.008$). כאשר, חניכי המגזר היהודי דיווחו בממוצע ($M = 4.58, SD = 2.73$) על יותר סימפטומים רגשיים בעיתיים לעומת חניכי המגזר הערבי ($M = 2.61, SD = 4.06$).

בעיות התנהגות: המבחן לא הראה הבדל מובהק חניכי המגזר היהודי לחניכי המגזר הערבי ברמת בעיות ההתנהגות שלהם ($t[332] = -0.317, p = 0.737$).

בעיות של היפראקטיביות: המבחן לא הראה הבדל מובהק בין חניכי המגזר היהודי לחניכי המגזר הערבי ברמת בעיות ההיפראקטיביות שלהם ($t[1119] = -0.023, p = 0.981$).

בעיות עם קבוצת השווים: המבחן הראה הבדל מובהק בין חניכי המגזר היהודי לחניכי המגזר הערבי ברמת הבעיות עם קבוצת השווים ($t[413] = 6.228, p = 0.000$). כאשר, חניכי המגזר היהודי דיווחו בממוצע ($M = 3.62, SD = 1.76$) על יותר בעיות עם קבוצת השווים לעומת חניכי המגזר הערבי ($M = 2.78, SD = 2.07$).

התנהגות פרו-סוציאלית: המבחן לא הראה הבדל מובהק בין חניכי המגזר היהודי לחניכי המגזר הערבי ברמת ההתנהגות הפרו-סוציאלית ($t[1121] = 0.939, p = 0.348$).

מדד קשיים כולל: המבחן הראה הבדל מובהק בין חניכי המגזר היהודי לחניכי המגזר הערבי בממדד הקשיים הכולל ($t[1121] = 2.771, p = 0.006$). כאשר חניכי המגזר היהודי דיווחו בממוצע ($M = 6.572, SD = 15.03$) על יותר בעיות לעומת חניכי המגזר הערבי ($M = 13.73, SD = 6.723$).

הקשר בין חוויות השהות של החניך לבין תפקודו הרגשי-התנהגותי

בחלק זה ייבחנו הקשרים בין חוויות השהות של החניך בפנימייה, הכוללות את: הערכתו את האקלים החברתי של הפנימייה, קורבנות לאלימות על ידי אנשי צוות או חניכים אחרים, ושביעות הרצון שלו מהחיים בפנימייה, לבין תפקודו הרגשי והתנהגותי כפי שהוא דיווח עליו.

הקשר בין הערכת החניך את האקלים החברתי בפנימייה לבין תפקודו ההתנהגותי-רגשי (לוחות

7.3 – 12.3 בנספח ב')

על מנת לבחון את הקשר בין הערכת האקלים החברתי במוסד לבין התפקוד ההתנהגותי-רגשי של החניך נערך מתאם (Pearson's Correlation) בין כל אחד ממדדי האקלים (כפי שהוצעו על ידי Colton, 1989) לבין כל אחד ממדדי התפקוד ההתנהגותי-רגשי. להלן פירוט הממצאים עבור כל אחד ממדדי האקלים השונים.

נוקשות צוות הפנימייה: נמצא מתאם שלילי מובהק בין נוקשות צוות הפנימייה לבין כל מדדי הקושי בתפקוד שנבחנו, כולל מדד קשיים כולל, כך שככל שהחניך תופס את הצוות כנוקשה יותר, תפקודו הרגשי-התנהגותי בעייתי יותר (לוח ב.7). כמו כן, נמצא מתאם חיובי מובהק בין נוקשות

הצוות לבין התנהגות פרו-סוציאלית, כאשר ככל שהצוות נוקשה פחות, ההתנהגות הפרו-סוציאלית גבוה יותר.

תמיכת צוות הפנימייה : הממצאים מעלים כי קיים מתאם שלילי מובהק בין כל מדדי התפקוד ההתנהגותי-רגשי שנבחנו, כולל מדד קשיים כולל, לבין תמיכת צוות הפנימייה, כאשר ככל שהחניך מעריך את הצוות כתומך יותר, תפקודו ההתנהגותי-רגשי בעייתי פחות (לוח ב.8). כמו כן, נמצא כי ככל שהחניך מעריך את הצוות כתומך יותר, הוא מדווח על רמה גבוהה יותר של התנהגות פרו-סוציאלית.

חברותיות הילדים בפנימייה : נמצא מתאם שלילי מובהק בין תפיסת הילד את חברותיות הילדים בפנימייה לבין כל מדדי הקושי ההתנהגותי-רגשי שנבחנו (לוח ב.9). כך, שככל שהחניך מעריך את הילדים בפנימייה כידידותיים יותר זה לזה, תפקודו ההתנהגותי והרגשי בעייתי פחות. בנוסף, נמצא כי ככל שהילד תופס את הילדים בפנימייה כחברותיים יותר, התנהגותו הפרו-סוציאלית תהיה גבוהה יותר.

התנהגויות שליליות של הילדים בפנימייה : נמצא מתאם מובהק ושלילי בין דיווח על התנהגויות בעייתיות של ילדים אחרים בפנימייה, לבין מדדי התפקוד ההתנהגותי-רגשי, כך, שככל שהחניך תופס את התנהגויות הילדים בפנימייה כחיוביות יותר, תפקודו ההתנהגותי-רגשי בעייתי פחות (לוח ב.10). ממצא זה נמצא מובהק באופן עקבי עבור כל מדדי הקושי במחקר הנוכחי. בנוסף, נמצא מתאם חיובי מובהק בין תפיסת החניך את התנהגויות הילדים בפנימייה לבין התנהגות פרו-סוציאלית, כך שככל שהחניך תופס את ההתנהגויות של חניכים אחרים כחיוביות יותר, רמת ההתנהגות בפרו-סוציאלית שהוא דיווח עליה הייתה גבוהה יותר.

שביעות רצון : נמצא שככל ששביעות הרצון של החניך מהפנימייה גבוהה יותר, תפקודו ההתנהגותי-רגשי היה בעייתי פחות (לוח ב.11). ממצא זה נמצא באופן עקבי לגבי כל מדדי הקושי בתפקוד. בנוסף, נמצא מתאם מובהק בין התנהגות פרו-סוציאלית לבין שביעות הרצון מהפנימייה, כאשר ככל ששביעות הרצון של החניך מפנימייה גבוהה יותר, תפקודו הפרו-סוציאלית היה טוב יותר. **מדד אקלים כולל :** הממצאים מראים כי נמצא מתאם שלילי מובהק בין מדד אקלים כולל לבין כל מדדי הקושי בתפקוד ההתנהגותי-רגשי שנבחנו. כלומר, ככל שהחניך תופס את האקלים החברתי בפנימייה באופן כולל חיובי יותר, תפקודו ההתנהגותי והרגשי היה בעייתי פחות (לוח ב.12). בנוסף, נמצא כי ככל שהחניך תופס את האקלים הכולל של הפנימייה כחיובי יותר, תפקודו הפרו-סוציאלית היה טוב יותר.

קשר בין הערכת החניך את מדיניות הפנימייה ביחס לאלימות לתפקודו ההתנהגותי-רגשי (לוח

13.3 בנספח ב')

לצורך בדיקת הקשר בין תפיסת החניך את מדיניות הפנימייה ביחס לאלימות לבין תפקודו ההתנהגותי-רגשי נערכו מתאמים (Pearson's Correlation) בין מדד מדיניות הפנימייה ביחס לאלימות לבין כל אחד ממדדי התפקוד ההתנהגותי-רגשי (לוח ב.13). הממצאים מראים קשר שלילי מובהק בין כל מדדי הקשיים (כולל מדד קשיים כולל) לבין מדד המדיניות. כך, שככל שמדיניות

הפנימייה ביחס לאלימות "ברורה", מגנה, ועקבית יותר, התפקוד ההתנהגותי-רגשי של החניך יהיה בעייתי פחות. בנוסף, נמצא קשר חיובי מובהק בין מדד המדיניות לבין התנהגות פרו-סוציאלית, כך שכל שהחניך מעריך את מדיניות הפנימייה ביחס לאלימות כחיובית יותר, ההתנהגות הפרו-סוציאלית שלו תהיה חיובית יותר.

קשר בין חווית הקורבנות לאלימות מצד חניכים אחרים לתפקודו ההתנהגותי-רגשי של החניך (לוחות ב.14 – ב.19 בנספח ב')

על מנת לבחון את הקשר בין חווית הקורבנות לאלימות מצד חניכים אחרים בפנימייה לתפקודו של החניך, נערכה בדיקת מתאם (Pearson's Correlation) עבור כל אחד ממדדי הקורבנות לאלימות (אלימות פיזית מתונה, אלימות חמורה, אלימות מילולית, חברתית-עקיפה, פגיעה ברכוש, ופגיעה מינית) עם כל אחד מהמדדים של התפקוד ההתנהגותי-רגשי של החניך, כפי שמפורט להלן. **אלימות פיזית מתונה**: הממצאים מראים באופן ברור, כי ככל שרמת הקורבנות לאלימות פיזית מתונה גבוהה יותר, כך לחניך היו יותר בעיות בכל מדדי התפקוד, כלומר, בתחום הרגשי, החברתי, יותר התנהגויות היפראקטיביות, יותר בעיות עם קבוצת השווים, ויותר בעיות באופן כללי. בנוסף, נמצא מתאם שלילי מובהק בין קורבנות לאלימות פיזית מתונה והתנהגות פרו-סוציאלית, כאשר ככל שהקורבנות לאלימות פיזית נמוכה יותר, ההתנהגות הפרו-סוציאלית גבוהה יותר (לוח ב.14).

אלימות פיזית קשה: הממצאים מלמדים אותנו (לוח ב.15), כי ככל שרמת הקורבנות לאלימות פיזית קשה מצד חניכים אחרים גבוהה יותר, התפקוד של החניכים בכל מדדי התפקוד בעייתי יותר. כמו כן, נמצא שכלל שהקורבנות לאלימות פיזית קשה גבוהה יותר, החניך ידווח על פחות התנהגות פרו-סוציאלית.

אלימות מילולית: הממצאים מראים, כי ככל שרמת הקורבנות לאלימות מילולית מצד חניכים אחרים גבוהה יותר, התפקוד של החניכים בעייתי יותר (לוח ב.16). ממצא זה התגלה באופן עקבי עבור כל אחד ממדדי התפקוד הבעייתי. בנוסף, נמצא כי ככל שרמת הקורבנות לאלימות מילולית שחוה החניך עולה, רמת ההתנהגות הפרו-סוציאלית שלו יורדת. **אלימות חברתית-עקיפה**: אנו למדים מהממצאים, כי ככל שרמת הקורבנות לאלימות חברתית עקיפה (כגון, הטלת חרם והפצת שמועות על חניכים) גבוהה יותר, התפקוד ההתנהגותי-רגשי של החניך בעייתי יותר (לוח ב.17). לא נמצא קשר בין קורבנות לאלימות חברתית-עקיפה לבין התנהגות פרו-סוציאלית.

פגיעה ברכוש: נמצא קשר חיובי מובהק בין דיווח על פגיעה ברכוש מצד חניכים אחרים ובין בעיות בתפקוד ההתנהגותי-רגשי של החניך. כלומר, ככל שרמת הקורבנות לפגיעה ברכוש גבוהה יותר, התפקוד בעייתי יותר (לוח ב.18). ממצא זה התגלה באופן עקבי עבור כל אחד ממדדי התפקוד הבעייתי. לא נמצא מתאם מובהק בין דיווח על פגיעה ברכוש לבין התנהגות פרו-סוציאלית. **אלימות מינית**: הממצאים (לוח ב.19) מראים, כי ככל שרמת הקורבנות לאלימות מינית מצד חניכים אחרים גבוהה יותר, התפקוד (בכל המדדים שנבחנו) היה בעייתי יותר. כמו כן, נמצא קשר

שלילי מובהק (אם כי חלש יחסית) בין התנהגות פרו-סוציאלית לקורבנות לאלימות מינית. כך, שכל שהקורבנות לאלימות מינית נמוכה יותר, החניך דיווח על יותר התנהגות פרו-סוציאלית.

קשר בין אלימות מצד צוות הפנימייה כלפי החניך לבין תפקודו ההתנהגותי- רגשי (לוח ב.20-

21.ב.נספח ב')

בחלק זה יוצג הקשר בין אלימות מילולית ופיזית שהפעיל הצוות כלפי החניכים לבין כל אחד מהמדדים של תפקוד התנהגותי-רגשי כפי שנחבן באמצעות מתאם של פירסון (Pearson's r Correlation), לפי דיווחי החניכים.

אלימות מילולית מצד הצוות: הממצאים (לוח ב.20) מראים, כי ישנו קשר חיובי מובהק בין קורבנות לאלימות מילולית מצד צוות הפנימייה ובין תפקוד התנהגותי- רגשי של החניך, באופן עקבי לכל מדדי התפקוד ההתנהגותי- רגשי. כפי המצופה, ככל שרמת הקורבנות לאלימות צוות מילולית גבוהה יותר, התפקוד של החניך בעייתי יותר. לא נמצא מתאם מובהק בין קורבנות לאלימות מילולית מצד הצוות לבין רמת ההתנהגות הפרו-סוציאלית של החניך.

אלימות פיזית מצד הצוות: הממצאים מצביעים על הימצאותם של מתאמים חיוביים מובהקים בין קורבנות לאלימות פיזית מצד צוות הפנימייה ובין תפקוד התנהגותי-רגשי, בכל מדדי הקשיים, כאשר ככל שרמת הקורבנות לאלימות פיזית מצד הצוות גבוהה יותר, כך התפקוד ההתנהגותי-רגשי בעייתי יותר (לוח ב.21).

כמו כן, נמצא מתאם שלילי מובהק (אם כי, חלש יחסית) בין קורבנות לאלימות פיזית מצד צוות הפנימייה להתנהגות פרו-סוציאלית, כך שכל שרמת הקורבנות לאלימות פיזית נמוכה יותר, התפקוד הפרו-סוציאלי חיובי יותר.

קשר בין שביעות רצון מאיכות החיים בפנימייה לבין תפקוד התנהגותי- רגשי (לוח ב.22. נספח ב')

על מנת לבחון את הקשר בין שביעות הרצון של החניך מאיכות החיים בפנימייה (לפי מדד מסכם שהתבסס על המדד של שמואל שי העוסק באיכות חיים במספר שטחי חיים). ובין מדדי התפקוד ההתנהגותי- רגשי, נערך מתאם (Pearson's r Correlation).

הממצאים (לוח ב.22) מצביעים על כך שכלל ששביעות הרצון מאיכות החיים בפנימייה כפי שדווחה על ידי החניכים גבוהה יותר, התפקוד ההתנהגותי- רגשי בעייתי פחות. ממצא זה נמצא באופן עקבי לגבי כל מדדי התפקוד. כמו כן, נמצא כי ככל ששביעות הרצון מאיכות החיים בפנימייה גבוהה יותר, ההתנהגות הפרו-סוציאלית של החניך הייתה ברמה גבוהה יותר.

ממצאים מזווית הראייה של אנשי הצוות

חלק זה של פרק הממצאים מציג את הממצאים שהתקבלו ממדגם אנשי הצוות. להלן יוצגו מאפייני המדגם, ויפורטו דיווחי אנשי הצוות לגבי עולמות התוכן השונים לגביהם נשאלו ופילוח התשובות שלהם לפי מגזר.

מאפייני מדגם הצוות

- בסקר הנוכחי השתתפו סה"כ 543 אנשי צוות.
- בין אנשי הצוות שהשתתפו היו בעלי תפקידים שונים: 45% (242) מדריכים, 18% (96) בניה/ בנות שירות לאומי או "שינשנים", 14% (77) עובדים סוציאליים, 7% (40) רכזים, 7% (36) מהמשתתפים הינם אם או אב בית, 3% פסיכולוגים (16), והשאר (6%) מורים או מטפלים בתחומים שונים (30).
- מתוך אנשי הצוות שנסקרו, 34% (178) גברים ו-66% (345) נשים.
- מבחינה גילאית, מרבית הנחקרים (315 משיבים, שמהווים 59% ממשתתפי הסקר) היו בגילאי 18-30, 30% נוספים (157) בגילאי 30-45, ו-11% (59) בגילאי 45 ומעלה.
- 57% מהנחקרים עובדים בפנימיות בפיקוח המגזר היהודי- ממלכתי (308), 22% בפנימיות בפיקוח המגזר הערבי (113), 18% בפנימיות בפיקוח המגזר היהודי- ממלכתי- דתי (98), ו-3% בפנימיות בפיקוח יהודי- חרדי (14).
- המשתתפים נשאלו על מצבם המשפחתי, ונמצא כי 53% (280) מאנשי הצוות רווקים, 45% (237) נשואים, ו-2% (9) גרושים. כמו כן, ל-38% (200) מהמשתתפים יש ילדים, לעומת 62% (330) שאין להם ילדים.
- בנוסף, נשאלו המשתתפים על השכלתם. נמצא כי, 41% (219) מהם בוגרי תיכון עיוני, 37% (190) בעלי תואר ראשון, 13% (67) בעלי תואר שני ומעלה, ו-9% (50) בוגרי תיכון מקצועי.
- מבחינת הוותק בפנימייה, עבור 39% (208) מאנשי הצוות שהשתתפו במחקר הנוכחי, זוהי השנה הראשונה לעבודתם בפנימייה. עבור 35% (187) זוהי שנתם השנייה עד הרביעית, ועבור 26% (138) זוהי שנתם החמישית או יותר.
- בנוגע לחלקיות משרה בעבודה בפנימייה, 67% (357) מהמשתתפים עובדים בפנימייה במשרה מלאה, 18% (97) עובדים למעלה מחצי משרה, 13% (69) עובדים כחצי משרה, ואילו רק כ-2% (12) דיווחו שהם עובדים כרבע משרה.
- המשתתפים נתבקשו לציין כמה ימים נעדרו מהעבודה בחודשיים האחרונים. כמעט מחצית מהם (48%) דיווחו כי לא נעדרו כלל, 22% דיווחו כי נעדרו יום אחד בחודשיים האחרונים, ו-20% דיווחו כי נעדרו יומיים-שלושה. אחוזים נמוכים יותר דיווחו כי נעדרו כשבוע (8%) או יותר משבוע (3%).

בסקר הנוכחי, כפי שיפורט להלן, אנשי הצוות נשאלו אודות תפיסתם ותחושתם בנוגע להיבטים שונים בעבודתם בפנימייה: תפיסת האקלים, אופן במנהל, אופן בצוות ובילדים, קורבנות שלהם לאלימות של חניכים, והערכת מוגנות של הילדים, תחושות סיפוק מהיבטים שונים בעבודתם, כמו גם תחושה של שחיקה, תחושה שיש דאגה לרווחתם וכדומה. להלן מוצגים ממצאי הצוות.

היבטים מקצועיים

בחלק זה הצוות נשאל על הערכתם את ההיבטים המקצועיים השונים בעבודתם בפנימייה (כמו למשל, הערכת ההדרכה, תהליכי קבלת החלטות בפנימייה וכדומה).

היקף ההדרכה שמקבל הצוות

צוות הפנימייה נשאל, ראשית, על שעות ההדרכה שהוא מקבל בחודש:

□ ראשית, נשאלו אנשי הצוות, כמה שעות הדרכה קבועות הם מקבלים על ידי איש צוות מתוך הפנימייה:

התשובות נעו בין 0 ל-45 שעות הדרכה חודשיות קבועות, כאשר הממוצע היה 5.5 שעות בחודש (סטיית תקן 5.4). בהשוואה בין אנשי צוות מן המגזר היהודי ומן המגזר הערבי, נמצא כי אנשי הצוות במגזר היהודי (ממוצע = 5.6 שעות בחודש, ס"ת = 5.34) מדווחים על יותר שעות הדרכה קבועות על ידי איש צוות מתוך הפנימייה בחודש לעומת עמיתיהם במגזר הערבי (ממוצע = 4.7 שעות, ס"ת = 5.34).

□ לאחר מכן, הם נשאלו, כמה שעות הדרכה לא קבועות הם מקבלים על ידי איש צוות מתוך הפנימייה:

התשובות לשאלה זו נעו בין 0 ל-35 שעות הדרכה, והממוצע היה 2.75 שעות חודשיות לא קבועות (ס"ת = 4.6). בנוגע לשעות הדרכה לא קבועות, הדיווחים של אנשי הצוות במגזר היהודי והערבי היו דומים, אם כי הייתה נטייה קלה לדיווח על יותר שעות הדרכה לא קבועות במגזר הערבי: כך אנשי צוות במגזר הערבי דיווחו על ממוצע של 3.1 שעות הדרכה לא קבועות בחודש (ס"ת = 3.9), ואילו אנשי הצוות במגזר היהודי דיווחו בממוצע על 2.7 שעות בחודש (ס"ת = 4.7).

□ כמו כן, הם נשאלו כמה שעות הדרכה קבועות הם מקבלים על ידי מדריך חיצוני: מחצית מהמשיבים

(50%) דיווחו, כי הם לא מקבלים הדרכה חיצונית קבועה כלל. התשובות נעו בין 0 שעות ל-12 שעות בחודש, והממוצע היה 1.6 שעות הדרכה חודשיות על ידי מדריך חיצוני (ס"ת = 2.2). אנשי הצוות במגזר הערבי מדווחים על יותר שעות הדרכה קבועות בחודש על ידי איש מקצוע חיצוני לעומת עמיתיהם במגזר היהודי, כאשר הם מדווחים בממוצע על 2.5 שעות בחודש (ס"ת = 2.6), לעומת אנשי הצוות במגזר היהודי, אשר דיווחו בממוצע על 1.5 שעות בחודש (ס"ת = 2.1).

□ ולבסוף, נשאלו אנשי הצוות, כמה שעות הדרכה לא קבועות הם מקבלים על ידי מדריך חיצוני: 83%

מהמשיבים דיווחו כי אינם מקבלים הדרכה לא קבועה על ידי מדריך חיצוני. מבין אלו שכן מקבלים, התשובות נעו בין 0.25 ל-10 שעות חודשיות, והממוצע היה 0.5 שעות בחודש (סטיית התקן שנמצאה הינה 1.3, שמעידה על פיזור גבוה של הממצאים). נמצאה נטייה קלה בקרב אנשי צוות במגזר הערבי לדווח על

יותר שעות הדרכה חיצונית לא קבועה, לעומת אנשי הצוות במגזר היהודי. בעוד אנשי הצוות במגזר הערבי מדווחים בממוצע על 0.7 שעות הדרכה חיצונית לא קבועות בחודש (ס"ת = 1.1), אנשי צוות במגזר היהודי דיווחו בממוצע על 0.4 שעות בחודש (ס"ת = 1.3).

שביעות רצון מהדרכה (לוחות ג.1 – 2.ג.2 בנספח ג')

אנשי הצוות נתבקשו להעריך את ההדרכה שהם מקבלים באמצעות שלושה היגדים (לוח ג.1). רוב ניכר של אנשי הצוות (85%) מסכימים או מסכימים מאוד כי בהדרכה סומכים עליהם וזה נותן להם ביטחון, ואחוז דומה (81%) חשים כי הם יכולים לפנות אל המדריך שלהם גם מחוץ לשעות העבודה, כאשר מתעוררת בעיה. אחוז נמוך יותר מאנשי הצוות (65%) מסכימים או מסכימים מאוד כי ההדרכה שהם מקבלים מספקת את צרכיהם. בהשוואה בין אנשי צוות מן המגזר היהודי והערבי (לוח ג.2) נראה, כי אנשי הצוות בפנימיות המשתייכות למגזר הערבי מדווחים על מעט יותר שביעות רצון מן ההדרכה בפנימייה. כך למשל, 71% מאנשי הצוות בפנימיות המגזר הערבי מסכימים או מסכימים מאוד כי ההדרכה שהם מקבלים מספקת את צרכיהם, לעומת 63% מאנשי הצוות בפנימיות של המגזר היהודי. בדומה, 93% מאנשי הצוות במגזר הערבי חשים כי סומכים עליהם בהדרכה וזה מקנה להם ביטחון, לעומת 85% במגזר היהודי.

הערכת אנשי הצוות את הגמישות בפנימייה (לוחות ג.3 – 4.ג.4 בנספח ג')

הממצאים (לוח ג.3) מראים כי 82% מאנשי הצוות מרגישים, כי יש להם את המרחב ליזום ולהעלות רעיונות חדשים (מסכים או מסכים מאוד), וכי בפנימייה מתקיימת חשיבה מתמדת על שינוי ושיפור. אחוז מעט נמוך יותר (73%) מסכימים או מסכימים מאוד כי אנשי הצוות פתוחים לקבל שינויים, ואחוז דומה (70%) מאנשי הצוות מחפשים זוויות חדשות לטיפול בבעיות. קרוב לשישים אחוז מאנשי הצוות (57%) חשים כי הצוות פתוח לקבל שינויים. לבסוף, רק 8% מאנשי הצוות מסכימים או מסכימים מאוד כי אין טעם להעלות רעיונות לשיפור, כי הם ממילא יידחו ברוב המקרים.

בהשוואה בין אנשי צוות ממגזרים שונים (לוח ג.4), נמצא כי אנשי הצוות בפנימיות במגזר הערבי מדווחים על יותר גמישות מאשר אנשי הצוות במגזר היהודי, ברוב ההיגדים. כך למשל, 80% מאנשי הצוות במגזר הערבי מסכימים או מסכימים מאוד כי הצוות שלהם פתוח לקבל שינויים, לעומת 70% מאנשי הצוות במגזר היהודי. בדומה, יותר אנשי צוות במגזר הערבי חשים כי אנשים בצוות מחפשים זוויות ראייה חדשות לטיפול בבעיות, לעומת אנשי צוות במגזר היהודי (78% לעומת 68% במגזר היהודי).

קבלת החלטות ומקצועיות בצוות (לוחות ג.5 – 6.ג.6 בנספח ג')

בפני אנשי הצוות הוצגה סדרה של היגדים העוסקים באופן קבלת ההחלטות בצוות, הפעלת שיקול דעת וחיזוק הצדדים המקצועיים. הממצאים חושפים (לוח ג.5), כי מרבית אנשי הצוות במחקר הנוכחי (83%) מסכימים או מסכימים מאוד

כי החלטות הצוות מתקבלות באופן מקצועי ולאחר חשיבה, וכי ישנה אווירה של מקצועיות ואחריות בצוות. אחוזים נמוכים יותר, כשני שלישי מאנשי הצוות (67%), מסכימים או מסכימים מאוד כי הם מציבים לעצמם יעדים ומטרות ברורים בעבודה מול החניכים, וכמחצית (48%) מאנשי הצוות חשים כי מעודדים אותם מהפנימייה לצאת לימי עיון והשתלמויות.

כארבעים אחוז מאנשי הצוות מסכימים או מסכימים מאוד כי הם מקבלים משוב מסודר על עבודתם (43%) וכי דברים היו נעשים טוב יותר אילו אנשי הצוות היו עוצרים לחשוב (41%). בערך אחד מכל חמישה אנשי צוות מסכימים כי יש תחושה כי כל אחד בצוות פועל על פי שיקול דעתו (19%), ושיעורים נמוכים יותר (10%) מסכימים או מסכימים מאד שאנשי הצוות מנסים לעשות מינימום מאמץ (10%). בפילוח על פי מגזר (לוח ג.6), ביחס למקצועיות וקבלת החלטות בפנימייה, נמצאו מגמות לא עקביות. כך, מחד, כשני שלישי (63%) מאנשי הצוות בפנימיות במגזר הערבי מסכימים או מסכימים מאוד כי אנשי הצוות מקבלים משוב מסודר על עבודתם, לעומת כארבעים אחוז בלבד (38%) מאנשי הצוות במגזר היהודי. בדומה, יותר אנשי צוות במגזר הערבי חשים, כי אנשי הצוות מציבים לעצמם יעדים ומטרות ברורים בעבודה עם חניכים, לעומת אנשי הצוות במגזר היהודי (79% לעומת 64% במגזר היהודי). מאידך, יותר אנשי צוות במגזר הערבי לעומת המגזר היהודי מדווחים כי דברים היו נעשים יותר טוב, אם אנשים היו עוצרים לחשוב (56% לעומת 37% במגזר היהודי), וכי אנשי הצוות בפנימייה מנסים לעשות מינימום מאמץ (21% לעומת 7% במגזר היהודי).

הדאגה לרווחת העובד בפנימייה (לוחות ג.7- ג.8 בנספח ג')

בפני העובדים הוצגו מספר היגדים העוסקים בדאגה של המוסד לרווחת העובד, כגון: תשלום שכר הוגן, שעות נוספות ללא תגמול וכדומה (לוח ג.7). מחצית מאנשי הצוות בלבד מסכימים או מסכימים מאוד כי בפנימייה דואגים לרווחת העובדים (50%), ושיעור נמוך עוד יותר (39%) מאנשי הצוות חשים כי אנשים בצוות מרגישים מתוגמלים על עבודתם. כמו כן, 22% מאנשי הצוות חשים כי אנשי הצוות מצופים לעשות שעות נוספות מבלי שהם מתוגמלים על כך וכי הם מרגישים מנוצלים. לבסוף, 20% בלבד מסכימים או מסכימים מאוד כי השכר שהם מקבלים משקף את כישוריהם ואת המאמץ שהם משקיעים.

בהשוואה בין אנשי צוות מהמגזר היהודי למגזר הערבי (לוח ג.8) נמצא כי אנשי צוות בפנימיות במגזר הערבי מדווחים כי הם יותר שבעי רצון מהדאגה של הפנימייה לרווחתם לעומת אנשי הצוות בפנימיות המגזר היהודי. כך למשל, 35% מאנשי הצוות במגזר הערבי מסכימים או מסכימים מאוד כי השכר שהם מקבלים משקף את כישוריהם ואת המאמץ שהם משקיעים, לעומת 15% בלבד מאנשי הצוות במגזר היהודי. בדומה, כמחצית (53%) מאנשי הצוות במגזר הערבי חשים מתוגמלים על עבודתם, לעומת כשליש (36%) בלבד מאנשי הצוות במגזר היהודי.

תחושות אישיות בנוגע לעבודה בפנימייה: דחק ושחיקה (לוחות ג.9 – ג.10 בנספח ג')

בחלק זה נשאלו אנשי הצוות על תחושותיהם השונות בנוגע לעבודה בפנימייה, כגון: תחושה של השפעה חיובית על חיי החניכים, שחיקה, אמפטיה לחניכים, סיפוק מהמשימות המרכיבות את העבודה וכדומה. הפריטים הללו נגזרו מהספרות, ובעיקר מה-PMI, שהוא כלי למדידת לחץ בעבודה אצל מנהלים (Pressure Management) (Indicator; Williams & Cooper, 1998), תוך אדפטציה לסביבה הפנימייתית.

הממצאים מראים (לוח ג.9), כי מרבית אנשי הצוות (88%) מסכימים או מסכימים מאוד, כי בעבודתם הם משפיעים בצורה חיובית על חיי אנשים אחרים, וכי הכישורים שלהם באים לידי ביטוי בעבודתם (80%). כשני שלישי (64%) חשים כי הם יכולים ליצור בקלות אווירה נעימה עם החניכים שלהם, ואחוז דומה (61%) מסכימים או מסכימים מאוד כי לאחר העבודה עם החניכים הם במצב רוח מרומם. יחד עם זאת, כמחצית מאנשי הצוות (48%) לא מצליחים להתנתק מעבודתם גם בסיום יום העבודה ו"לוקחים את העבודה הביתה". אחוזים נמוכים בצורה משמעותית חשים כי כמות העבודה שיש להם לא מאפשרת להם לעשות את עבודתם כראוי (17%) או כי אחרי יום עבודה הם תשושים ועצבניים (15%). רק 2.5% מסכימים או מסכימים מאוד כי לא איכפת להם מהחניכים שלהם.

הנתונים חושפים מגמות לא עקביות ביחס לתחושות אישיות, בפילוח על פי מגזר (לוח ג.10). כך למשל, 87% מאנשי הצוות במגזר הערבי מסכימים או מסכימים מאוד כי הם יכולים ליצור בקלות אווירה רגועה עם החניכים שלהם, לעומת 60% בלבד מאנשי הצוות במגזר היהודי. כמו כן, יותר אנשי צוות מהמגזר הערבי, לעומת המגזר היהודי מדווחים כי אוהבים את המשימות מהם מורכבת עבודתם (87% לעומת 74% בקרב אנשי צוות מהמגזר היהודי), ומסכימים או מסכימים מאוד כי העבודה ממלאת אותם כוחות (77% לעומת 65% במגזר היהודי). יחד עם זאת, יותר אנשי צוות במגזר הערבי חשים כי מאז שקיבלו את העבודה הם נעשו פחות רגישים למצוקות של אחרים, לעומת אנשי הצוות במגזר היהודי (20% לעומת 5% במגזר היהודי), וכי לא כל כך איכפת להם מה קורה לחניכים שלהם (9% במגזר הערבי לעומת אף לא אחד מאנשי הצוות במגזר היהודי). כמחצית (53%) מאנשי הצוות במגזר היהודי מסכימים או מסכימים מאוד כי הם לוקחים את העבודה איתם הביתה, ולא מצליחים להתנתק ממנה גם בסוף יום עבודה, לעומת כרבע (27%) מאנשי הצוות במגזר הערבי. בשאר היגדים נמצאו הבדלים קטנים יותר בין המגזרים.

יחסי צוות-הנהלה ויחסים בין אנשי הצוות

בחלק זה, נתבקשו אנשי הצוות לתאר את המתרחש בפנימייה בנוגע ליחסים בין הצוות להנהלה ויחסים בתוך קבוצת אנשי הצוות (Hoy et al., 2002).

יחסי צוות-הנהלה (לוחות ג.11- ג.12 בנספח ג')

הממצאים מראים (לוח ג.11), כי אחוז ניכר מאנשי הצוות (83%) חשים כי המנהל ידידותי וזמין, לעיתים קרובות, תמיד או כמעט תמיד. אחוז מעט נמוך יותר (76%) חשים כי לעיתים קרובות, תמיד או כמעט תמיד המנהל מסביר בצורה ברורה לצוות מה מצופה ממנו. עם זאת, 73% מסכימים כי חשוב מאוד לקבל רשות מהנהלה לפני שפועלים. בנוסף, 69% מאנשי הצוות מסכימים כי לעיתים קרובות, כמעט תמיד או תמיד כיש בעיה שצריך להחליט

לגביה, המנהל בוחן אותה מכל הצדדים ולוקח בחשבון דעות של אחרים, וכי המנהל לוקח ברצינות ומוציא לפועל הצעות של אנשי הצוות. קרוב לשישים אחוז (59%) מאנשי הצוות שהשתתפו בסקר חשים כי לעיתים קרובות, כמעט תמיד או תמיד המנהל מתייחס לאנשי הצוות כשווים, וכי ישנה אפשרות להעביר ביקורת על הדרג הגבוה מבלי "להיענש" (55%). רק 10% חשים כי ההנהלה לא מעוניינת לנסות רעיונות חדשים, לעיתים קרובות, כמעט תמיד או תמיד.

ברוב רובם של ההיגדים הנוגעים ליחסי צוות-הנהלה (לוח ג.12), נראה כי אנשי הצוות במגזר הערבי מדווחים על יחסים חיוביים יותר עם המנהל מאנשי הצוות במגזר היהודי. כך למשל, 83% מאנשי הצוות במגזר הערבי מסכימים או מסכימים מאוד, כי המנהל מוכן לעשות שינויים שמציעים אנשי הצוות, לעומת 59% בלבד מאנשי הצוות במגזר היהודי. בדומה, 76% מאנשי הצוות במגזר הערבי חשים כי המנהל מתייחס לכל העובדים בפנימייה כשווים אליו, לעומת 53% בלבד מאנשי הצוות במגזר היהודי. יחד עם זאת, יותר אנשי צוות במגזר הערבי מסכימים או מסכימים מאוד כי חשוב לקבל רשות מההנהלה לפני שפועלים (80% לעומת 70% במגזר היהודי).

יחסים בין אנשי הצוות בפנימייה (לוחות ג.13 – ג.14 בנספח ג')

בבחינת היחסים בין אנשי הצוות (לוח ג.13), 91% מאנשי הצוות חשים כי לעיתים קרובות, כמעט תמיד או תמיד אנשי הצוות משתפים פעולה אחד עם השני לטובת החניכים. אחוז דומה (86%) מסכימים כי לעיתים קרובות, כמעט תמיד או תמיד אנשי הצוות מסייעים ותומכים זה בזה, ונמצאים כאן אחד בשביל השני (85%). בדומה, 70% מאנשי הצוות חשים כי לעיתים קרובות, כמעט תמיד או תמיד הם מרגישים בנוח להגיד את דעתם האמיתית לגבי דברים, ו-68% מסכימים כי אנשים בצוות שומרים על קשר גם מחוץ לשעות העבודה. רק 14% מאנשי הצוות מרגישים לעיתים קרובות, כמעט תמיד או תמיד, כי הם לבד כאשר מתעוררים קשיים הקשורים בעבודה.

בנוגע ליחסים בין אנשי הצוות, נמצאו מגמות לא עקביות בפילוח על פי מגזר (לוח ג.14). כך, מחז, כרבע (24%) מאנשי צוות במגזר הערבי חשים לעיתים קרובות, כמעט תמיד או תמיד, כי הם מתמודדים לבד עם קשיים המתעוררים בעבודה, לעומת עשרה אחוז בלבד מאנשי הצוות במגזר היהודי. בדומה, יותר אנשי צוות במגזר היהודי מסכימים כי לעיתים קרובות, כמעט תמיד או תמיד אנשי הצוות בפנימייה עושים מעבר למצופה עבור החניכים שלהם, לעומת אנשי הצוות במגזר הערבי (86% לעומת 73% במגזר הערבי), וכי אנשי הצוות נמצאים אחד בשביל השני כשמישהו צריך עזרה (86% לעומת 82% במגזר הערבי). יחד עם זאת, מעט יותר אנשי צוות במגזר הערבי מדווחים כי אנשי הצוות שומרים על קשר אחד עם השני גם מחוץ לשעות העבודה (65% לעומת 59% במגזר היהודי), וכי אנשי הצוות מכבדים את היכולת המקצועית של עמיתיהם (89% לעומת 81% במגזר היהודי).

אמון בפנימייה

הנושא של אמון במנהל, באנשי הצוות העמיתים, ובחניכים הוא נושא שעולה בצורה שכיחה בעבודה היומיומית של עובדים רבים במוסדות ועשויה להיות לו השפעה רבה על היכולת ליצור אווירה בפנימייה המקדמת את החניכים ותומכת בהם. אנשי הצוות בפנימייה התבקשו לדווח על שלושה היבטים שונים של אמון בפנימייה: (א) אמון של הצוות כלפי המנהל; (ב) אמון של אנשי הצוות כלפי אנשי צוות אחרים; (ג) אמון של אנשי הצוות כלפי חניכים. השאלות בחלק זה התבססו על הכלי שמציעים הוי ועמיתיו (The Omnibus T-Scale; Hoy & Tschannen-Moran, 2003).

אמון של אנשי הצוות במנהל (לוחות ג.15-ג.16 בנספח ג')

הממצאים מראים (לוח ג.15), כי כשלושה רבעים מאנשי הצוות (76%) מסכימים או מסכימים מאוד כי המנהל הפנימייה עושה את עבודתו בצורה מקצועית, ו-71% חשים כי הם יכולים לסמוך על מנהל (מסכים או מסכים מאוד). כשני שלישי (64%) מאנשי הצוות מסכימים או מסכימים מאוד כי הם בוטחים במנהל. מרבית (80%) אנשי הצוות לא מסכימים או מאוד לא מסכימים כי למנהל הפנימייה לא כך איכפת מהעובדים, וכי אנשי הצוות חשדניים כלפי המניעים של רוב ההחלטות של המנהל (71%).

בהשוואה בין המגזרים (לוח ג.16) נמצאה מגמה מעורבת. מחד נמצא לגבי היגדים מסוימים, כי אנשי הצוות במגזר הערבי מדווחים על אמון גבוה יותר בין אנשי הצוות למנהל לעומת אנשי הצוות במגזר היהודי. כך למשל, 89% מאנשי הצוות במגזר הערבי מסכימים או מסכימים מאוד כי הם יכולים לסמוך על המנהל, לעומת 64% בלבד מאנשי הצוות במגזר היהודי, והבדל דומה נמצא גם ביחס להיגדים "אנשי הצוות בפנימייה בוטחים במנהל" (83% לעומת 59% במגזר היהודי), ו"לאנשי הצוות בפנימייה הזאת יש אמון מלא ביושר ובכנות (אינטגרטיבי) של המנהל" (82% לעומת 60% במגזר היהודי).

יחד עם זאת, יותר אנשי צוות מהמגזר הערבי לעומת המגזר היהודי, מסכימים או מסכימים מאוד כי למנהל לא כל כך איכפת מהעובדים (12% לעומת 4% במגזר היהודי), כי המנהל לא משתף את אנשי הצוות במה שבאמת קורה (16% לעומת 9% במגזר היהודי) וכי אנשי הצוות חשדניים כפי המניעים של רוב החלטות המנהל (12% לעומת 6% במגזר היהודי).

אמון בין אנשי הצוות בפנימייה (לוחות ג.17 – ג.18 בנספח ג')

הממצאים בדבר האמון של אנשי הצוות האחד בשני (לוח ג.17) מלמדים אותנו, כי אחוז ניכר (79%) מאנשי הצוות מסכימים או מסכימים מאוד כי אנשי הצוות בפנימייה עושים את עבודתם בצורה טובה, ו-70% מסכימים או מסכימים מאוד שאנשי הצוות בפנימייה תומכים זה בזה. כשני שלישי מאנשי הצוות חשים (מסכים או מסכים מאוד) כי הם יכולים לסמוך על עמיתיהם אפילו במצבים קשים (63%), וכי לאנשי הצוות יש אמון זה בזה (62%). רק כמחצית (48%) מאנשי הצוות מסכימים או מסכימים מאוד כי אנשי צוות בפנימייה פתוחים וגלויים אחד בפני השני. לבסוף, רק 7% מאנשי הצוות סימנו כנכון או נכון מאוד את ההיגד כי אנשי הצוות חשדניים אחד כפי השני.

בהשוואה בין אנשי צוות ממגזרים שונים (לוח ג.18), במרבית ההיגדים, נמצא כי אנשי הצוות מהמגזר הערבי מדווחים על רמה גבוהה יותר של אמון בין אנשי הצוות בפנימייה, לעומת אנשי הצוות במגזר היהודי. ההבדל הגדול ביותר נמצא ביחס להיגד "אנשי הצוות בפנימייה הזאת פתוחים וגלויים אחד בפני השני", כאשר 63% מאנשי הצוות במגזר הערבי סימנו היגד זה כנכון או נכון מאוד, לעומת 42% בלבד מאנשי הצוות במגזר היהודי. ההבדלים ביחס להיגדים האחרים קטנים יותר.

אמון הצוות בחניכים (לוחות ג.19 – ג.20 בנספח ג')

בבחינת דיווחי אנשי הצוות על אמון בחניכים (לוח ג.19) נמצא, כי כשני שלישי (66%) מאנשי הצוות מסכימים או מסכימים מאוד כי הם מאמינים בכוחות החניכים להצליח ולהתקדם למרות הקשיים שעברו. כשליש (32%) מסכימים או מסכימים מאוד כי החניכים בפנימייה שומרים הרבה סודות לעצמם. בנוסף, רק רבע (25%) מסכימים או מסכימים מאוד כי אנשי הצוות סומכים על החניכים שלהם וכי יש להם אמון בהם, וכחמישית בלבד מאנשי הצוות חשים (מסכים או מסכים מאוד) כי לחניכים בפנימייה איכפת אחד מהשני (20%), וכי אפשר לסמוך על החניכים שיעשו את המבוקש מהם (18%).

בהשוואה בין המגזרים בדיווח על אמון כלפי החניכים (לוח ג.20) נראה כי אנשי הצוות במגזר הערבי מדווחים על אמון גבוה יותר מאשר אנשי הצוות במגזר היהודי. כך למשל, כמחצית (48%) מאנשי הצוות במגזר הערבי מסכימים או מסכימים מאוד כי הם סומכים על החניכים שלהם ויש להם אמון בהם, לעומת רק כחמישית (18%) מאנשי הצוות במגזר היהודי חשים כך. בדומה, יותר אנשי צוות במגזר הערבי לעומת אנשי צוות במגזר היהודי, חשים כי לחניכים איכפת זה מזה (39% לעומת 14% במגזר היהודי) וכי אפשר לסמוך על החניכים שיעשו מה שמבקשים מהם (31% לעומת 10% בלבד במגזר היהודי).

תחושת מוגנות בפנימייה

בחלק זה, נשאלו אנשי הצוות שאלות בנוגע לתחושת המוגנות בפנימייה, רמת האלימות בפנימייה בין החניכים ומצד החניכים כלפי אנשי הצוות:

הערכת רמת האלימות בין חניכים

ראשית, הוצגה בפני אנשי הצוות השאלה הבאה: "אני חושב שבעיית האלימות בין חניכים בפנימייה היא": 3% בלבד מאנשי הצוות סימנו כי זוהי כלל אינה בעיה, 21% סימנו כי זו בעיה קטנה, 34% סימנו כי זוהי בעיה בינונית, ו-32% רואים בבעיית האלימות בין חניכים בעיה גדולה או גדולה מאד.

בפילוח על פי מגזר נמצא כי אנשי הצוות במגזר הערבי מעריכים את בעיית האלימות כבעיה קטנה יותר לעומת אנשי הצוות במגזר היהודי: 18% מאנשי הצוות במגזר היהודי אינם רואים את בעיית האלימות בין החניכים כבעיה כלל או רואים אותה כבעיה קטנה, לעומת 40% מאנשי הצוות במגזר הערבי. כמו כן, 36% מאנשי הצוות במגזר היהודי רואים אותה כבעיה בינונית, לעומת 31% מאנשי הצוות במגזר הערבי, ו-46% מאנשי הצוות במגזר היהודי

רואים את האלימות בין החניכים בפנימייה כבעיה גדולה או גדולה מאוד, לעומת 29% בלבד מאנשי הצוות במגזר הערבי.

התנהגות אלימה של חניכים כלפי אנשי צוות (לוחות ג.21 – ג.22 בנספח ג')

לאחר מכן, אנשי הצוות נשאלו על הביטחון האישי שלהם בפנימייה, ונתבקשו להתייחס להתנהגות אלימה שהופעלה כלפיהם באופן אישי מצד חניכים (כל החניכים ולא רק החניכים באחריותם האישית) בחודש האחרון. הממצאים בדבר אלימות חניכים כלפי צוות מראים תמונה מדאיגה (לוח ג.20): כשני שלישי (65%) מאנשי הצוות דיווחו כי חניך קילל אותם, לעג להם, השפיל אותם או העליב אותם לפחות פעם אחת בחודש האחרון. כרבע (23%) דיווחו כי חניך תפס ודחף אותם בכוונה, כחמישית (20%) דיווחו כי חניך איים עליהם שהוא או בני משפחתו יפגעו בהם, ו-17% דיווחו כי חניך בעט בהם, נתן להם אגרוף, סטירה, בעיטה או נשיכה לפחות פעם אחת בחודש האחרון. אחוזים נמוכים יותר דיווחו כי חניך פגע בהם באמצעות חפץ כלשהו (9%), השחית או פגע להם ברכוש (9%), גנב להם דברים (6%) או חתך ופצע אותם (4%) לפחות פעם אחד בחודש האחרון.

הממצאים מראים, כי ברוב ההיגדים הנוגעים לביטחון אישי בפנימייה, אנשי צוות מהמגזר היהודי דיווחו על יותר פגיעה מצד החניכים לעומת אנשי צוות במגזר הערבי (לוח ג.21). ההבדל המשמעותי ביותר נמצא ביחס לאלימות מילולית מצד החניכים, כאשר 72% מאנשי הצוות בפנימייה במגזר היהודי דיווחו כי חניך קילל, לעג, השפיל או העליב אותם לפחות פעם אחת בחודש האחרון, לעומת 34% בלבד מאנשי הצוות במגזר הערבי. 22% מאנשי הצוות במגזר היהודי דיווחו כי חניך איים עליהם שהוא או בני משפחתו יפגעו בו, לעומת 12% בלבד מאנשי הצוות במגזר הערבי.

לעומת זאת, ביחס להיגדים הנוגעים לפגיעה ברכוש, נמצא כי אנשי צוות במגזר הערבי מדווחים על יותר פגיעה לעומת אנשי צוות במגזר היהודי: 12% מאנשי הצוות במגזר הערבי מדווחים כי חניך גנב להם דברים לפחות פעם אחת בחודש האחרון לעומת 5% בלבד מאנשי הצוות במגזר היהודי, ו-13% מאנשי הצוות במגזר הערבי דיווחו כי חניך השחית להם דברים אישיים או פגע ברכושם לפחות פעם אחת בחודש האחרון, לעומת כמחצית בלבד מאנשי הצוות במגזר היהודי (7%).

התמודדות הפנימייה עם אירועי אלימות (לוחות ג.22 – ג.23 בנספח ג')

בפני אנשי הצוות הוצגה שורה של היגדים בדבר ההתמודדות של הפנימייה בכלל ושל ההנהלה בפרט עם אירועי אלימות בפנימייה.

בנוגע להתמודדות הפנימייה עם מקרי אלימות (לוח ג.22) נמצא, כי רוב ניכר של אנשי הצוות מסכימים או מסכימים מאוד כי יש בפנימייה חוקים ברורים וידועים לתלמידים ולצוות באשר לכללי התנהגות ומשמעת (83%) וכי הפנימייה עושה מאמץ אמיתי בהעלאת תחושת המוגנות ומניעת האלימות (78%). בנוסף, 72% מסכימים או מסכימים מאוד כי הפנימייה מערבת את המשטרה במידה הראויה, ו-68% מסכימים או מסכימים מאוד כי צוות ההנהלה מתפקד

היטב בהתמודדות עם אלימות. כמו כן, 62% מסכימים או מסכימים מאוד כי האכיפה של כללי המשמעת בפנימייה הינה עקבית. עם זאת, כרבע מאנשי הצוות (23%) חשים (מסכים או מסכים מאוד), כי הם משקיעים חלק רב מדי מהיום בהתמודדות עם אלימות, ו-15% מאנשי הצוות מדווחים כי הם מרגישים חסרי אונים בהתמודדות עם פגיעות מיניות בפנימייה. לבסוף, 11% מדווחים כי הם מרגישים חסרי אונים בהתמודדות עם אירועי האלימות בפנימייה. בהשוואה בין המגזרים (לוח ג.23) נמצאה תמונה מעורבת. ראשית, נמצא כי 89% מאנשי הצוות במגזר הערבי מסכימים או מסכימים מאוד כי צוות ההנהלה מתפקד היטב בהתמודדות עם אלימות בפנימייה, לעומת 66% בלבד מאנשי הצוות במגזר היהודי. כמו כן, יותר אנשי צוות במגזר הערבי חשים כי האכיפה של כללי המשמעת בפנימייה היא עקבית (77% לעומת 59% במגזר היהודי), וכי הפנימייה עושה מאמץ אמיתי בהעלאת תחושת המוגנות ובמניעת האלימות (92% לעומת 75% במגזר היהודי). יחד עם זאת, יותר אנשי הצוות במגזר הערבי חשים (מסכים או מסכים מאוד) כי הם משקיעים חלק רב מדי מהיום בהתמודדות עם בעיות אלימות, לעומת אנשי צוות במגזר היהודי (37% לעומת 19% בלבד במגזר היהודי).

קשר עם ההורים הביולוגיים של החניכים (לוחות ג.24 – ג.25 בנספח ג')

בחלק זה נשאלו אנשי הצוות על האופן בו הם תופסים את החשיבות של הקשר של החניכים עם הוריהם הביולוגיים, ועל המידה שבה נוקטת הפנימייה אמצעים לקידום קשר זה. הממצאים מראים (לוח ג.24) כי כשלושה רבעים (75%) מאנשי הצוות רואים במידה רבה או רבה מאוד את ההורים כגורם חשוב בעבודה עם הילדים. שיעור נמוך יותר (60%) מאנשי הצוות מסכימים במידה רבה או רבה מאוד כי חיזוק הקשר עם ההורים הביולוגיים נמצא בסדר עדיפות גבוה בפנימייה שלהם. שיעור דומה של אנשי הצוות (57%) חשים כי הפנימייה שלהם משתפת את ההורים ביעדי הטיפול בילדיהם ובפעילויות הפנימייה במידה רבה או רבה מאוד. כשליש (30%) מאנשי הצוות חשים במידה רבה או רבה מאוד, שעומס העבודה אינו מאפשר להם להשקיע בחיזוק הקשר עם ההורים. לבסוף, 27% בלבד מאנשי הצוות חשים במידה רבה או רבה מאוד כי אוכלוסיית ההורים יכולה לשמש שותפה בטיפול הילדים וקידומם. בהשוואה בין אנשי צוות המשתייכים למגזר היהודי לאלו המשתייכים למגזר הערבי (לוח ג.25) נמצא ברוב ההיגדים הנוגעים לקשר החניכים עם הוריהם הביולוגיים, כי אנשי הצוות במגזר הערבי מדווחים בצורה חיובית יותר על הקשר. כך למשל, כשני שלישים (68%) מאנשי הצוות במגזר הערבי מסכימים כי הפנימייה נוקטת במידה רבה או רבה מאוד באמצעים לחיזוק הקשר של החניך עם הוריו הביולוגיים, לעומת מחצית מאנשי הצוות במגזר היהודי בלבד. כמו כן, כשליש (36%) מאנשי הצוות במגזר הערבי מרגישים במידה רבה או רבה מאוד כי לאוכלוסיית ההורים יש את היכולת לשמש שותפה בטיפול הילדים וקידומם, לעומת פחות מרבע (23%) מאנשי הצוות במגזר היהודי. לעומת זאת, יותר אנשי צוות במגזר היהודי רואים בהורים גורם חשוב במידה רבה או רבה מאוד לעבודה עם הילדים על רווחתם האישית ושביעות רצונם מהחיים, לעומת אנשי צוות במגזר הערבי (75% לעומת 67% בהתאמה).

בהמשך, צוות הפנימייה נשאל מספר שאלות נוספות לגבי פעולות ספציפיות הננקטות בפנימייה לצורך איפשר ועידוד הקשר עם ההורים הביולוגיים, כפי שמתבטא בפנימייה. להלן מוצגות תשובותיהם לשאלות הללו.

- **" כמה פעמים בשנה אתה נפגש עם הורי החניך? "**: כמחצית (52%) מאנשי הצוות דיווחו, כי הם פוגשים את הורי החניכים בין פעמיים לארבע פעמים בשנה בלבד, 19% דיווחו כי הם רואים את הורי החניכים יותר מפעם בחודש, ו-17% דיווחו כי הם רואים אותם פעם בחודש. אחוז נמוך יותר (11%) דיווחו כי הם רואים אותם פעם אחת בשנה בלבד. בפילוח על פי מגזר נראה כי לאנשי הצוות במגזר היהודי יש נטייה לראות את הורי החניכים מעט יותר מאנשי הצוות במגזר הערבי. כך, 53% מאנשי הצוות במגזר היהודי דיווחו כי הם פוגשים את הורי החניכים בין פעמיים לארבע פעמים בשנה, לעומת 49% מאנשי הצוות במגזר הערבי. 38% מאנשי הצוות במגזר היהודי רואים את הורי החניכים פעם בחודש או יותר, לעומת 36% מאנשי הצוות במגזר היהודי, ולבסוף, 9% מאנשי הצוות במגזר היהודי רואים את הורי החניכים פעם בשנה בלבד, לעומת 15% מאנשי הצוות במגזר הערבי.
- **" האם מתקיימות אצלכם קבוצות מפגש טיפוליות עם הורים בצורה קבועה? "**: מרבית אנשי הצוות (64%) דיווחו שלא מתקיימות אצלם בפנימייה קבוצות טיפוליות עם ההורים בצורה קבועה. היתר (36%) דיווחו שכן מתקיימות קבוצות כאלו. בפילוח על פי מגזר, עולה כי יותר אנשי צוות במגזר היהודי מדווחים, כי בפנימייה מתקיימת קבוצת מפגש טיפולית להורים, לעומת אנשי צוות במגזר הערבי (38% במגזר היהודי לעומת 30% במגזר הערבי).
- **" בדרך כלל כמה פעמים בשבוע ילד יכול לצלצל להוריו? "**: 43% מאנשי הצוות דיווחו כי החניך יכול להתקשר להוריו יותר מארבע פעמים בשבוע, 18% דיווחו כי הוא יכול 3-4 פעמים בשבוע, 37% דיווחו כי הוא יכול פעם או פעמיים בשבוע להתקשר להוריו, ו-2% דיווחו כי החניך אינו יכול להתקשר להוריו כלל. בפילוח על פי מגזר נראה, כי אנשי הצוות במגזר היהודי מדווחים על תדירות גבוהה יותר שבה החניך יכול להתקשר להוריו לעומת אנשי הצוות במגזר הערבי. כך, 73% מאנשי הצוות במגזר היהודי דיווחו כי החניך יכול לצלצל להוריו 3-4 פעמים בשבוע או יותר, לעומת 13% בלבד מאנשי הצוות במגזר הערבי. כמו כן, 27% מאנשי הצוות במגזר היהודי דיווחו כי החניך יכול להתקשר להוריו פעם או פעמיים בשבוע, לעומת 87% מאנשי הצוות במגזר הערבי
- **" כמה פעמים בשבוע יכולים ההורים של הילד להתקשר לפנימייה? "**: כמחצית מאנשי הצוות (53%) דיווחו כי הורי החניך יכולים התקשר לפנימייה ללא הגבלה, 28% דיווחו כי הם יכולים להתקשר בין חמש לשש פעמים בשבוע, 9% דיווחו כי הם יכולים להתקשר 3-4 פעמים בשבוע, ו-8% דיווחו כי הם יכולים להתקשר פעם או פעמיים בשבוע. בדומה לשאלה הקודמת, גם ביחס לשאלה זו, אנשי הצוות במגזר היהודי דיווחו על תדירות גבוהה יותר שבה יכול ההורה להתקשר לפנימייה, כאשר 55% מאנשי הצוות במגזר היהודי דיווחו כי ההורים יכולים להתקשר ללא הגבלה, לעומת 46% בלבד מאנשי הצוות במגזר הערבי. כמו כן, בעוד 31% מאנשי הצוות במגזר היהודי דיווחו כי ההורה יכול להתקשר 5-6

פעמים בשבוע, רק 17% מאנשי הצוות במגזר הערבי דיווחו על כך. כמו כן, 14% מאנשי הצוות במגזר היהודי דיווחו, כי ההורים יכולים להתקשר בין פעם לארבע פעמים בשבוע, לעומת 35% מאנשי הצוות במגזר הערבי. לבסוף, שני אחוז מאנשי הצוות במגזר הערבי דיווחו כי ההורים לא יכולים להתקשר כלל, לעומת אף לא אחד מאנשי הצוות במגזר היהודי שהשיב כך.

□ **"כמה פעמים בשנה יוזמת הפנימייה אירועים משותפים לילדים ולהורים (כמו חגים, ימי יצירה, הופעות וכדומה)?"**: 42% מאנשי הצוות דיווחו כי ישנו אירוע או שניים בשנה המשותפים להורים וילדים בפנימייה, 25% דיווחו כי יש שלושה ארבעה אירועים כאלו בשנה, 17% דיווחו כי יש חמישה-שישה אירועים כאלו בשנה, ו-5% בלבד דיווחו כי יותר משישה אירועים משותפים להורים וילדים בשנה. לעומתם, 7% דיווחו כי בפנימייה שלהם אין בכלל אירועים כאלו. בפילוח על פי מגזר, בהתאם למגמה שמצטיירת בנוגע לפערים בין המגזר היהודי לערבי בנקיטת פעולות ספציפיות לקידום הקשר הורה-חניך, נמצא כי אנשי הצוות במגזר היהודי מדווחים על יותר אירועים משותפים להורים וילדים בפנימייה לעומת אנשי הצוות במגזר הערבי. כך, 7% מאנשי הצוות במגזר היהודי מדווחים כי ישנם יותר משישה אירועים משותפים להורים וחניכים בשנה, לעומת 3% בלבד מאנשי הצוות במגזר הערבי, כמחצית (47%) מאנשי הצוות במגזר היהודי מדווחים כי בפנימייה יש בין שלושה לשישה אירועים משותפים בשנה, לעומת 41% מאנשי הצוות במגזר הערבי. 38% מאנשי הצוות במגזר היהודי מדווחים כי יש אירוע או שניים בשנה, לעומת 47% מאנשי הצוות במגזר הערבי. לבסוף, 8% מאנשי הצוות במגזר היהודי מדווחים כי אין בכלל אירועים מסוג זה, לעומת שיעור דומה (9%) מאנשי הצוות במגזר הערבי.

שביעות רצון מהיבטים שונים בעבודה בפנימייה (לוחות ג.26 – ג.27 בנספח ג')

לסיום, הצוות נשאל על מידת שביעות הרצון שלו ממספר תחומים בפנימייה, כגון: הקשר עם החניכים, ההדרכה, תנאי העבודה, הניהול וכדומה.

הממצאים מראים (לוח ג.26), כי 90% מאנשי הצוות בפנימייה מרוצים במידה רבה או רבה מאוד מהקשר עם הילדים בעבודתם, ואחוז דומה (86%) מרוצים במידה רבה או רבה מאוד מעבודתם בפנימייה באופן כללי. כמו כן, 81% מרוצים במידה רבה או רבה מאוד מהקשר עם אנשי הצוות האחרים. אחוזים נמוכים במעט מרוצים במידה רבה או רבה מאוד מההדרכה (71%) ומדרך הניהול (69%) בפנימייה בה הם עובדים. כמחצית (50%) מרוצים במידה רבה או רבה מאוד מההטבות הנלוות לעבודה, ואילו רק חמישית (20%) מרוצים במידה רבה או רבה מאוד משכרם. בנוסף, בחלק הפתוח של השאלון ("אחר"), חמישה אנשי צוות ציינו, בהערות המילוליות, כי הם מרוצים או מרוצים מאוד מהמקצועיות והצמיחה המקצועית, שלושה אנשי צוות ציינו כי הם שבעי רצון במידה רבה או רבה מאוד מתחושת השליחות בעבודה, ושלושה אנשי צוות ציינו כי הם שבעי רצון במידה רבה או רבה מאוד מהאווירה בפנימייה.

לעומת זאת, שלושה אנשי צוות מדווחים כי הם מרוצים במידה מועטה או מועטה מאד מהאוכל בפנימייה, ושני אנשי צוות מרוצים במידה מועטה או מועטה מאוד משעות העבודה בפנימייה.

בפילוח שביעות הרצון על פי מגזר נמצאו הבדלים לא עקביים (לוח ג.27). כך למשל, נמצא ביחס לשכר, כי בעוד 29% מאנשי הצוות במגזר הערבי מדווחים כי הם מרוצים משכרם במידה רבה או רבה מאוד, רק 19% מאנשי הצוות במגזר היהודי מרוצים מכך. כמו כן, אנשי הצוות במגזר הערבי יותר מרוצים מדרך הניהול לעומת אנשי הצוות במגזר היהודי (75% לעומת 68% במגזר היהודי). לעומת זאת, אנשי הצוות במגזר היהודי יותר מרוצים מההדרכה בפנימייה (73% לעומת 65% במגזר הערבי), מהעבודה בפנימייה באופן כללי (88% לעומת 81% במגזר הערבי), ומהקשר עם הילדים (92% לעומת 87% במגזר הערבי). לגבי שביעות הרצון מהקשר עם חברי הצוות האחרים (80% במגזר היהודי ו-78% הערבי) ומההטבות הנלוות לעבודה (51% במגזר היהודי ו-50% במגזר הערבי) נמצאו רמות דומות של שביעות רצון של אנשי הצוות המשתייכים למגזר היהודי ולמגזר הערבי.

ממצאים מזווית הראייה של המנהלים

חלק זה של פרק הממצאים מציג את הממצאים שהתקבלו ממדגם מנהלי הפנימיות. להלן יוצגו מאפייני המדגם, ויפורטו דיווחי המנהלים לגבי עולמות התוכן השונים לגביהם נשאלו ופילוח התשובות שלהם לפי מגזר.

מאפייני מדגם המנהלים

מאפיינים אישיים של המנהלים

המחקר הנוכחי כולל 32 מנהלי פנימיות שיקומיות וטיפוליות שתחת אחריותו של השירות לילד ולנוער במשרד הרווחה. מתוכם, 71.9% גברים ($N = 23$) ו-28.1% בלבד ($N = 9$) נשים. מבחינת היקף ניסיון המנהלים בניהול פנימיות נמצא ש-15.6% מהמנהלים היו מנהלי פנימיות 1-2 שנים בלבד, ושיעור דומה (18.8%) היו 3-5 שנים. שיעור גבוה יותר של מנהלים (28.1%) היו מנהלי פנימיות 6-10 שנים. כמו כן, כ-12.5% מהמנהלים היו בעלי ניסיון בניהול פנימיות של 11-15 שנה. והיתר (25%) היו בעלי ותק של 16 שנים ומעלה בניהול פנימיות.

המנהלים גם התבקשו לדווח על הוותק שלהם בניהול הפנימייה הנוכחית: הממצאים מראים כי 18.8% מהמנהלים הינם בעלי ותק של שנה עד שנתיים, 21.9% הינם בעלי ותק של 3-5 שנים, ורבע מהמנהלים (25%) הינם בעלי ותק של 6-10 שנים בניהול הפנימייה הנוכחית. כמו כן, 18.8% נוספים מהמנהלים הינם בעלי ותק של 11-15 שנים ולבסוף, היתר (15.6%) הינם בעלי ותק של 16 שנה ויותר.

בבחינת ההשכלה של המנהלים, נמצא כי מרביתם (53.1%) בעלי תואר ראשון או בוגרי סמינר וכי למעלה משליש מהם (37.5%) הינם בעלי תואר שני. שני מנהלים (6.2%) היו בוגרי תיכון ומנהל אחד (3.1%) הינו בעל תואר אקדמי של דוקטור.

מאפייני הפנימיות שבאחריות המנהלים

המנהלים התבקשו גם לדווח על מאפייני הפנימיות שבניהולם:

- מגזר:** מחצית הפנימיות במדגם ($N = 16$, 50%) הינן פנימיות ששייכות למגזר היהודי-ממלכתי, 15.6% ($N = 5$) שייכות למגזר היהודי ממלכתי דתי ו-9.4% ($N = 3$) מהפנימיות שייכות לזרם היהודי חרדי. כמו כן, 15.6% מהפנימיות משתייכות למגזר ערבי עם רוב מוסלמי ($N = 5$) ו-9.4% משתייכות למגזר ערבי מוסלמי-נוצרי.
- הרכב מגדרי של החניכים:** מרבית הפנימיות ($N = 26$, 82.1%) הינן פנימיות מעורבות מבחינת מין החניכים, 9.4% ($N = 3$) כוללות רק בנים ושיעור זהה (9.4%, $N = 3$) כוללות רק בנות.
- סיווג הפנימייה:** כשליש מהפנימיות שנכללו במחקר הנוכחי ($N = 11$, 34.4%) מוגדרות כשיקומיות-טיפוליות, 28.1% מוגדרות כשיקומיות ($N = 9$), 18.8% מוגדרות כטיפוליות ($N = 6$), ו-18.7% מוגדרות כטיפוליות-פוסט-אשפוזיות ($N = 6$).

- **הימצאותו של בית- ספר בפנימייה:** במרבית הפנימיות (71.9%, $N = 23$) לא קיים בית-ספר בשטח הפנימייה ובקרב כשלושים אחוז מהפנימיות קיים בית-ספר (28.1%, $N = 23$).
- **מספר ילדים ובני נוער השוהים בפנימייה:** הממוצע של מספר הילדים השוהים בפנימייה, כפי שדווח על ידי המנהלים, הינו 99.29 ילדים (ס"ת = 64.38). המספר המינימאלי של ילדים במסגרת במחקר הנוכחי הינו 23 והמקסימאלי הינו 250.
- **תחלופת צוות:** המנהלים דיווחו כי להערכתם אחוז המדריכים (או הורי הבית) שמתחלפים כל שנה הינו בממוצע כרבע מהמדריכים (23.7%). הערך המינימאלי שדווח היה 0% והמקסימאלי היה 65% מהמדריכים שמתחלפים בשנה. כמו כן, הם דיווחו כי בממוצע אחוז העובדים הסוציאליים המתחלפים כל שנה במוסד הינו 11.8% (ערך מינימאלי = 0 עובדים, ערך מקסימאלי = 50%).

המחקר הנוכחי בחן סוגיות שונות הנוגעות לעבודת המנהלים, כמו היחסים שלהם עם הצוות, עם הפיקוח מעליהם, אסטרטגיות ניהול, אווירה במוסד, דרכי עבודה (כמו תיעוד הטיפול בחניך, הדרכה וכדומה), ומדיניות כלפי הקשר עם ההורים. להלן יוצגו תשובות המנהלים תוך פילוח למגזר (יהודי או ערבי).

יחסים בין אנשי הצוות בפנימייה

המנהלים התבקשו לדרג עד כמה היגדים שונים, הקשורים ליחסים בין אנשי הצוות בפנימייה מתארים את מה שמתרחש בפנימייה שלהם. הם התבקשו להתייחס לשני היבטים: (א) יחסי מנהל פנימייה-צוות; (ב) ליחסים בין אנשי הצוות לבין עצמם (Organizational Climate Index, Hoy et al., 2002)

יחס של מנהל הפנימייה לצוות (לוחות 1. ד – 2. ד בנספח ד)

הממצאים מראים (לוח 1. ד), כי למעלה ממחצית המנהלים (53%) חשים כי כאשר יש בעיה או סוגייה שצריך להחליט לגביה, הם בוחנים אותה מכל הצדדים ולוקחים בחשבון דעות של אחרים כמעט תמיד או תמיד. קרוב למחצית המנהלים (47%) חשים כי אנשי הצוות תופסים אותם כידידותיים ונגישים כמעט תמיד או תמיד. לעומת זאת, רק רבע מהמנהלים (25%) שהם שמונה מנהלים) מדווחים כי הם לוקחים ברצינות ומוציאים לפועל הצעות שאנשי צוות מעלים כמעט תמיד או תמיד ורובם (69%) מדווחים כי עושים זאת לעיתים קרובות. לבסוף, כ-22% מהמנהלים מדווחים כי כמעט תמיד או תמיד הם מוכנים לעשות שינויים שמציעים אנשי צוות ורובם (62%) מדווחים כי הם מוכנים לעשות זאת לעיתים קרובות ואילו כ-16% (שהם חמישה מנהלים) מוכנים לעשות זאת לפעמים. בהשוואת הדיווחים של מנהלים מן המגזר היהודי למנהלים מן המגזר הערבי לגבי היחסים בין מנהל הפנימייה לצוות נמצאו מגמות לא עקביות (לוח 2. ד). מן הצד האחד, שיעור גבוה יותר של מנהלים מן המגזר היהודי (29.2%) מדווחים יותר כי כמעט תמיד או תמיד הם לוקחים ברצינות ומוציאים לפועל הצעות שאנשי צוות מעלים לעומת מנהלים מן המגזר הערבי (12.5%). אך מן הצד

השני, יותר מנהלים מן המגזר הערבי (50%) מדווחים כי הם מסבירים כמעט תמיד או תמיד בצורה ברורה לאנשי הצוות מה הציפיות שלהם מהם לעומת מנהלים מן המגזר היהודי (41.5%). בדומה, בעוד ש-12.5% מן המנהלים במגזר היהודי מדווחים כי אף פעם או לעיתים נדירות הם מתייחסים לכל העובדים בפנימייה כשווים אליהם, אף לא אחד מהמנהלים במגזר הערבי דיווח כי הוא אינו מתייחס לכל העובדים כשווים אליו.

יחסים בין אנשי הצוות בפנימייה (לוחות 3.ז – 4.ז בנספח ז)

מנהלים נשאלו לגבי אופי היחסים המקצועי והאישי בין אנשי הצוות בפנימייה שבניהולם. הממצאים (לוח 3.ז) חושפים, כי אחוז גבוה מהמנהלים (43.8%) מדווחים כי אנשי הצוות נמצאים האחד בשביל השני תמיד או כמעט תמיד כשמישהו זקוק לעזרה וכי אנשי הצוות משתפים פעולה האחד עם השני לטובת החניכים תמיד או כמעט תמיד (40.6%). שיעורים נמוכים יותר של מנהלים מדווחים, כי אנשי הצוות מכבדים אחד את היכולות המקצועיות של האחר ושנאנשי הצוות מרגישים בנוח להגיד את דעתם האמיתית לגבי דברים תמיד או כמעט תמיד (31.3%) וכי לאנשי צוות מכל הדרגים בפנימייה ניתנת האפשרות להפעיל את שיקול הדעת שלהם בקבלת החלטות לגבי החניכים כמעט תמיד או תמיד (25%). כמו כן, רק כחמישית מהמנהלים (21.9%) דיווחו כי אנשים בצוות שומרים כמעט תמיד או תמיד קשר האחד עם השני מחוץ לשעות העבודה.

בבחינת התפלגות התשובות של המנהלים בנוגע להערכת היחסים בין אנשי הצוות לפי המגזר אליו משתייכת הפנימייה (לוח 4.ז), נמצאה מגמה מעורבת. מחד, מנהלים מן המגזר הערבי (62.5%) מדווחים בשיעורים גבוהים הרבה יותר ממנהלים במגזר היהודי (8.3%) כי כמעט תמיד או תמיד אנשים בצוות שומרים על קשר אחד עם השני גם מחוץ לשעות העבודה. בדומה, יותר מנהלים מן המגזר הערבי (75%) מדווחים, כי כמעט תמיד או תמיד בצוות שלהם שמים את הקלפים על השולחן ומדברים על תקשורת ויחסים בין אנשי הצוות בפתיחות לעומת מנהלים מן המגזר היהודי (29.2%). אולם לעומת זאת, יותר מנהלים מן המגזר היהודי (37.5%) מדווחים, כי כמעט תמיד או תמיד אנשי הצוות מכבדים אחד את היכולות המקצועיות של האחר בהשוואה למנהלים מן המגזר הערבי (12.5%). בדומה, בעוד שמחצית המנהלים מן המגזר היהודי מעריכים כי אנשי הצוות נמצאים כאן האחד בשביל השני כמעט תמיד או תמיד (50%) רק רבע מהמנהלים במגזר הערבי (25%) מעריכים זאת באופן דומה. פערים דומים נמצאו בין הערכת המנהלים מן המגזר היהודי (45.8%), כי אנשי הצוות משתפים פעולה למען החניכים כמעט תמיד או תמיד לבין הערכת המנהלים מן המגזר הערבי (25%).

עם זאת, נמצא דמיון בין מנהלים מן המגזר הערבי (37.5%) ומנהלים מן המגזר היהודי (33.3%) אשר מסכימים כמעט תמיד או תמיד כי אנשי הצוות בפנימייה מסייעים אחד לשני ותומכים אחד בשני. נמצאו גם שיעורים זהים (25%) של מנהלים במגזר היהודי והערבי, אשר מדווחים כי כמעט תמיד או תמיד לאנשי צוות מכל הדרגים בפנימייה ניתנת האפשרות להפעיל את שיקול הדעת שלהם בקבלת החלטות לגבי החניכים.

תחושות דחק ושחיקה בעבודה (לוחות ד.5 – ד.6 בנספח ד)

בחלק זה המנהלים נשאלו סדרה של שאלות הבוחנות, האם הם סובלים מסימפטומים של דחק ושחיקה בעבודתם. הפריטים הללו נגזר מהספרות, ובעיקר מה-PMI, שהוא כלי למדידת לחץ בעבודה אצל מנהלים (Pressure Management Indicator; Williams & Cooper, 1998), תוך אדפטציה לסביבה הפנימית. הממצאים מראים (לוח ד.5), כי כל המנהלים מסכימים או מסכימים מאוד שהם אוהבים את העבודה שלהם, שהם מרגישים כי באמצעות עבודתם הם משפיעים בצורה חיובית על חייהם של אנשים אחרים, וכי כאשר הם נתקלים בבעיה הם חשים כי צוות הפנימיה תומך בהם ומוכן לעשות מאמצים מיוחדים כדי לצאת מהבעיה. אחוז גבוה מהם (94%) גם מסכימים או מסכימים מאוד כי הכישורים שלהם באים לידי ביטוי בעבודה, כי הם אוהבים את המשימות מהן מורכבת העבודה שלהם (91%), וכי כאשר הם נתקלים במשבר או בבעיה הם חשים כי יש להם את הכלים לצאת מזה (91%).

עם זאת, המנהלים גם מסכימים או מסכימים מאוד, אם כי בשיעורים נמוכים יותר, שעניינים של כיבוי שריפות לוקחים הרבה מהאנרגיה שלהם (37.5% מסכימים או מסכימים מאוד ו-46.9% די מסכימים), שכמות העבודה שיש להם לא באמת מאפשרת להם לעשות עבודה טובה (18.8% מסכימים או מסכימים מאוד, ו-31.3% די מסכימים), וכי אחרי יום עבודה הם מרגישים עצבניים ותשושים (12.5% מסכימים או מסכימים מאוד ואילו 37.5% די מסכימים עם כך). עוד יצוין, כי בערך אחד מכל חמישה מנהלים (19.4%) די מסכימים כי בעבודתם פעמים רבות הם מרגישים שהם עושים דברים שמנוגדים לשיפוט שלהם.

הנתונים חושפים, כי קיימים פערים משמעותיים בין מנהלים במגזר הערבי למנהלים במגזר היהודי באופן החוויה שלהם את הניהול (לוח ד.6). עם זאת, הפערים שנמצאו אינם מעידים על מגמה אחידה.

כך למשל, בעוד ש-37% מן המנהלים במגזר הערבי מסכימים או מסכימים מאוד, כי עניינים של "כיבוי שריפות" לוקחים הרבה מהאנרגיה שלהם, אף לא אחד מהמנהלים במגזר היהודי ציין כי הוא מסכים או מסכים מאוד עם היגד זה. בדומה, בעוד שרבע (25%) מהמנהלים במגזר הערבי מדווחים, כי הם מסכימים או מסכימים מאוד, כי אחרי יום עבודה הם מרגישים עצבניים או תשושים, רק 8.3% מהמנהלים במגזר היהודי מסכימים או מסכימים מאוד עם היגד זה. כמו כן, שיעור גבוה יותר של מנהלים במגזר היהודי (83.3%) מסכימים או מסכימים מאוד שהעבודה שלהם ממלאת אותם בכוחות לעומת מנהלים במגזר הערבי (62.5%). בדומה, שיעור נמוך יותר של מנהלים במגזר היהודי (4.2%) מסכימים או מסכימים מאוד שאין להם אנרגיה לעבודה הזאת בהשוואה למנהלים במגזר הערבי (12.5%).

לעומת זאת, בעוד שמרבית המנהלים במגזר היהודי (83.3%) מדווחים כי הם מסכימים או מסכימים מאוד שהם לוקחים איתם את העבודה הביתה ולא מצליחים להתנתק גם בסיום יום עבודה,

כמחצית (50%) מהמנהלים במגזר הערבי מדווחים זאת. בדומה, בעוד ש-22% מהמנהלים במגזר היהודי די מסכימים עם ההיגד, שלפעמים הם עושים בעבודתם מעשים המנוגדים לשיפוט שלהם, רק 12.5% מהמנהלים במגזר הערבי מסכימים עם ההיגד זה.

יחסי גומלין עם גורמים רלבנטיים לעבודתו של המנהל

בפני המנהלים הוצגה סדרה של שאלות לגבי גורמים, עימם בא המנהל במגע תדיר ושארחראים על היבטים מסוימים בעבודתו והערכת תפוקותיו: (א) הועד המנהל של הפנימייה או העמותה ו(ב) המפקח על הפנימייה.

יחסי גומלין עם הועד המנהל של הפנימייה או העמותה (לוחות 7.ז – 8.ז בנספח ז)

לפי דיווחי כלל המנהלים (לוח 7.ז), כשלושה רבעים מהמנהלים (75%) מסכימים כי חברי הועד המנהל מראים נכונות ורצון כן לסייע להם לעיתים קרובות או כמעט תמיד. בנוסף, כשני שליש (64%) מהמנהלים מסכימים, כי לעיתים קרובות או כמעט תמיד חברי הועד המנהל מבינים את הצרכים הטיפוליים של הפנימייה. כ-54% מהמנהלים גם מסכימים כי חברי הועד המנהל תורמים באופן משמעותי להתמודדות שלהם עם בעיות בפנימייה. עם זאת, כרבע מהמנהלים חשים כי חברי הועד המנהל של הפנימייה מנותקים ממה שקורה "בשטח" לעיתים קרובות או כמעט תמיד, 10% חשים כי הם מנותקים לפעמים, וכרבע חשים שהם מעט מנותקים. הנתונים מראים (לוח 8.ז), כי לגבי מרבית ההיגדים, מנהלים במגזר היהודי מעריכים בצורה חיובית יותר את יחסי הגומלין והתרומה של הועד המנהל לתפקודם כמנהלים. כך, בעוד ש-50% מהמנהלים במגזר היהודי מעריכים כי הועד המנהל מבין את הצרכים הטיפוליים של הפנימייה כמעט תמיד או תמיד, רק שליש מהמנהלים במגזר הערבי מעריכים זאת כך. כמו כן, בעוד ש-27% מהמנהלים במגזר היהודי מעריכים כי הועד המנהל מקצים כמעט תמיד את המשאבים הנדרשים לפנימייה, רק 17% מהמנהלים במגזר הערבי מעריכים כך. עם זאת, לגבי ההיגד הכללי שהועד המנהל "תורמים באופן משמעותי להתמודדות שלי עם בעיות בפנימייה" ההערכה היא יותר חיובית במגזר הערבי: בעוד שבמגזר הערבי 100% מהמנהלים מעריכים כי זה קורה כמעט תמיד, לפעמים או לעיתים קרובות, רק כ-64% מהמנהלים במגזר היהודי חשים כל ואילו יתר המנהלים במגזר היהודי (כ-36%) מדווחים כי הועד תורם מעט או כלל לא.

יחסי גומלין עם המפקח על הפנימייה (לוחות 9.ז - 10.ז בנספח ז)

הממצאים חושפים (לוח 9.ז), כי מחצית (50%) מהמנהלים מדווחים שכמעט תמיד או תמיד המפקח על הפנימייה מבין את העומס והקשיים ומנסה להקל עליהם ועוד מחצית מאמינים כי הוא עושה זאת לפעמים או לעיתים קרובות. שיעור דומה של מנהלים מדווח כי המפקח על הפנימייה מבין את הצרכים הטיפוליים והחינוכיים של הפנימייה כמעט תמיד (48.4%). כשליש בלבד מהמנהלים (35.5%) מדווחים כי כמעט תמיד הם נעזרים בידע ובכישורים של המפקח. כמו כן, כ-13% מהמפקחים

מדווחים כי המפקח מפעיל עליהם לחצים מיותרים לפעמים או לעיתים קרובות ועוד כשליש (32.3%) מדווחים שדבר זה קורה מעט.

בהשוואה בין המגזר היהודי לערבי (לוח ד.10) נראה כי לגבי מספר תחומים, הדיווח של המנהלים במגזר הערבי כלפי המפקח הוא חיובי יותר. כך למשל, בעוד שרק כרבע מהמנהלים במגזר היהודי (26.1%) מדווחים כהם נעזרים בידע ובכישורים של המפקח כמעט תמיד, מדווחים על כך 62.5% מהמנהלים במגזר הערבי. בנוסף, שיעור גבוה יותר של מנהלים במגזר הערבי (62.5%) מדווחים על כך שכמעט תמיד המפקח מבין את הצרכים הטיפוליים והחינוכיים של הפנימייה לעומת המנהלים במגזר היהודי (43%).

מוגנות בפנימייה

בחלק זה נתבקשו המנהלים להעריך באופן כללי את בעיית האלימות בין חניכים בפנימייה ולתאר את הפעילות שלהם להתמודדות עם אירועי אלימות בפנימייה. להלן מוצגות תשובותיהם.

הערכה כללית של בעיית האלימות בין חניכים בפנימייה

מנהלים התבקשו להעריך את בעיית האלימות בין חניכים בפנימייה. אף לא אחד מהמנהלים העריך שכלל לא קיימת בעיית אלימות בפנימייה. כחמישית מהמנהלים (19%) מעריכים שבעיית האלימות בין חניכים קטנה בפנימייה שלהם, 43% מעריכים שהיא בינונית ואילו 38% מעריכים שזאת בעיה גדולה.

בהשוואה בין מנהלים במגזר היהודי לבין מנהלים במגזר הערבי, נמצא כי מנהלים במגזר היהודי מדווחים על בעיה של אלימות בין חניכים כבעיה גדולה יותר במוסדות שלהם. כך, בעוד ששליש מהמנהלים במגזר הערבי (33.3%) מדווחים כי בעיית האלימות בין חניכים במוסדותיהם היא קטנה, מדווחים על כך רק 13.3% מהמנהלים במגזר היהודי, ובעוד שקרוב לחמישים אחוז מהמנהלים במגזר היהודי (46.7%) מעריכים כי בעיית האלימות בין חניכים במסגרות שלהם היא בעיה גדולה, רק 17% בלבד מהמנהלים במגזר הערבי מדווחים על בעיית האלימות בין חניכים בפנימייה שלהם כבעיה גדולה.

התמודדות עם אירועי אלימות בפנימייה (לוחות ד.11 – ד.12 נספח ד)

המנהלים התבקשו להעריך, עד כמה הם נוקטים בפעולות שונות וכיצד הם מתמודדים עם אירועי אלימות שמתרחשים בפנימייה, באמצעות סדרה של שאלות בנושא (בנבנית ועמיתו, 2006). הממצאים מראים (לוח ד.11), כי כל המנהלים ללא יוצא מן הכלל מסכימים או מסכימים מאוד, שהפנימייה עושה מאמץ אמיתי בהעלאת תחושת המוגנות ומניעת האלימות. מרביתם המכריע של המנהלים גם מסכימים או מסכימים מאוד כי יש בפנימייה חוקים ברורים וידועים לחניכים ולצוות באשר לכללי התנהגות ומשמעת (96.9%), כי הנהלת הפנימייה פועלת לחשיפה ולדיון רציני באלימות בפנימייה (96.9%), וכי צוות ההנהלה מתפקד היטב בהתמודדות עם אלימות (93.8%). עם זאת שיעורים יותר נמוכים מהמנהלים מסכימים או מסכימים מאוד, כי הפנימייה עושה מאמץ אמיתי לערב את החניכים בניסיונות למנוע ולהתמודד עם אלימות (68.8%).

כמו כן 9.4% מהמנהלים מסכימים או מסכימים מאד ו- 34.4% די מסכימים, כי אנשי צוות נוטים להעלים עין מאלימות "ברמה קלה או נמוכה" (כמו דחיפות, איומים, קללות). ועוד כחמישית מהמנהלים (21.9%) די מסכימים או מסכימים, כי רוב אנשי הצוות חוששים להתערב בקטטות בין חניכים. לבסוף, כשלושה אחוז מסכימים או מסכימים מאד שהטיפול באלימות הוא בעיקר כתגובה לאירועים חריגים וכ- 47% די מסכימים עם כך.

הממצאים מציגים מגמה לא אחידה ביחס להבדלים בין מנהלים במגזר היהודי למנהלים במגזר הערבי בנוגע להערכה שלהם את אופן התמודדות הפנימייה עם אירועי אלימות (לוח ד.12). כך, מצד אחד, בעוד ש- 96% מהמנהלים במגזר היהודי מסכימים או מסכימים מאד כי הפנימייה מערבת את המשטרה במידת הצורך במידה הראויה, רק 25% מהמנהלים במגזר הערבי מסכימים עם כך. בדומה, בעוד ש- 100% מהמנהלים במגזר היהודי מסכימים, כי הנהלת הפנימייה פועלת ולחשיפה ולדיון רציני באלימות, 87.5% מהמנהלים במגזר הערבי מסכימים עם כך.

לעומת זאת, בעוד ש-87.5% מהמנהלים במגזר הערבי מסכימים, כי הפנימייה עושה מאמץ אמיתי לערב את החניכים בניסיונות למנוע ולהתמודד עם אלימות, רק 62.5% מהמנהלים בפנימייה במגזר היהודי מסכימים עם כך. בדומה, בעוד שלא נמצא מנהל מן המגזר הערבי שמסכים שרוב אנשי הצוות בפנימייה מעדיפים להתעלם מהתנהגות אלימה שאינם באחריותם הישירה, כ- 17% מהמנהלים במגזר היהודי הסכימו עם כך.

פעילות ספציפית בעקבות אירוע אלים (לוחות ד.13 – ד.14 בנספח ד)

מנהלים התבקשו לדווח על המידה שבה נקטו פעולות שונות על מנת להתמודד עם אלימות חניכים בפנימייה שלהם בשנת הלימודים הנוכחית.

מתוך כלל המנהלים שמילאו שאלונים (32), דיווחו שלושה מנהלים (שמהווים 9.4% מכלל המנהלים) כי כלל לא היה אירוע אלים ועל כן לא מילאו שאלות העוסקות בפעילות בעקבות אירוע אלים. להלן מוצגות תשובותיהם של 29 המנהלים הנותרים.

בבחינת הפעולות שנקטו מנהלים בעקבות אירוע אלים (לוח ד.13), נמצא כי הפעולות השכיחות ביותר שנקטו בעקבות התנהגות אלימה הן: קיום פעילויות חינוכיות או דיונים בקבוצות הילדים השונות, שיחה עם קבוצת חניכים על נושא האלימות בפנימייה, שיחה עם חניך על התנהגותו האלימה, הענשת חניך על התנהגות אלימה והדרכה של איש צוות בנושא. לגבי פעילויות אלו, 100% מהמנהלים דיווחו כי נקטו בהן לפחות פעם אחת בשנה האחרונה.

הפעילויות הפחות שכיחות בהן נקטו מנהלים בעקבות אירוע אלים הן: העברה של חבר צוות שפגע בחניכים מהפנימייה (46.4% נקטו בפעולה זאת לפחות פעם אחת בשנה האחרונה בעקבות אירוע אלים), הענשת קבוצה שלמה של חניכים עקב אירוע אלים (43% מהמנהלים נקטו בפעולה זו לפחות פעם אחת בחודש האחרון) והזמנת משטרה עקב התנהגות אלימה של חניך (65.5%).

ניתן למצוא מגמה מעורבת בנוגע לפערים בין מנהלים מן המגזר היהודי למנהלים מן המגזר הערבי בנושא פעילויות בעקבות אירוע אלים (לוח ד.14). כך, בעוד ש-100% מהמנהלים במגזר הערבי מדווחים כי הם דאגו פעם-פעמיים, כי חבר צוות שפגע בחניכים יועבר מהפנימייה שלהם, רק 27.3%

מהמנהלים במגזר היהודי מדווחים כי עשו זאת פעם-פעמיים ועוד 4.5% מדווחים כי עשו זאת שלוש פעמים ויותר.

עם זאת, מנהלים במגזר היהודי מדווחים יותר על כך שלפחות פעם אחת חייבו חניכים לתקן או לקנות ציוד וריהוט שאותו הם השחיתו (95.7% במגזר היהודי לעומת 50% בלבד במגזר הערבי), שהביאו לכך שחניך הושעה זמנית מהפנימייה עקב התנהגותו האלימה (100% במגזר היהודי לעומת 66.7% במגזר הערבי) ושהביאו לכך שחניך אלים יועבר מהפנימייה שלהם (78.3% במגזר היהודי לעומת 50% במגזר הערבי). בהיבטים אחרים נמצא דמיון בין המנהלים במגזר היהודי לבין מנהלים במגזר הערבי.

קשר החניכים עם הוריהם הביולוגיים

המנהלים נשאלו לגבי עמדותיהם בנושא חיזוק הקשר בין החניכים להוריהם הביולוגיים וחשיבות קשר זה בעיניהם. כמו כן, נשאלו המנהלים אודות פעולות ספציפיות לעידוד, איפשור וחיזוק הקשר בין ההורים לחניך ולהגברת מעורבותם של ההורים בחיי הפנימייה, שנקטות בפנימיות שלהם.

חיזוק הקשר עם ההורים בפנימייה וחשיבותו בעיני המנהל (לוחות ד.15 – ד.16 בנספח ד)

המנהלים נשאלו מספר שאלות על הקשר של חניכים בפנימייה שלהם עם הוריהם הביולוגיים ועל חשיבות הקשר בעיניהם.

הממצאים מגלים, כי מרביתם המכרעת של המנהלים (96.9%) מדווחים כי הם מציבים את חיזוק הקשר עם ההורים הביולוגיים בסדר עדיפות גבוה במידה רבה או רבה מאד (לוח ד.15). כמו כן, שיעור גבוה מאד של המנהלים (93.7%) רואים בהורים גורם חשוב בעבודה עם הילדים על הרווחה האישית ושביעות הרצון שלהם מהחיים. שיעורים מעט נמוכים יותר של מנהלים (81.2%) מדווחים, כי הפנימייה נוקטת באמצעים לחיזוק הקשר של החניך עם הוריו הביולוגיים במידה רבה או רבה מאד ושהפנימייה משתפת את ההורים ביעדי הטיפול בילדיהם והפעילויות בפנימייה במידה רבה או רבה מאד (62.5%).

עם זאת, פחות ממוחצית מהמנהלים (46.9%) חשים כי יש להם את כוח האדם הדרוש על מנת לנהל קשרים תקופים עם ההורים הביולוגיים של הילדים במידה רבה או רבה מאד. בנוסף, כארבעים אחוז בלבד מהמנהלים (40.7%) מרגישים שלאוכלוסיית ההורים של הילדים בפנימייה שלהם יש את היכולות לשמש כשותפה בטיפול בילדים ובקידום במידה רבה או רבה מאד. לבסוף, רק כ-16% מהמנהלים מסכימים, כי העומס בעבודה אינו מאפשר להשקיע בחיזוק הקשר של הילד עם ההורים הביולוגיים במידה רבה או רבה מאד.

מדיווחי המנהלים (לוח ד.16) עולים פערים לא אחידים בין מנהלים במגזר היהודי למנהלים במגזר הערבי. כך למשל, מחד גיסא, מנהלים מן המגזר היהודי מדווחים בשיעורים גבוהים יותר, כי הם מרגישים שלאוכלוסיית ההורים של הילדים בפנימייה שלהם יש את היכולות לשמש כשותפה בטיפול בילדים ובקידום במידה רבה או רבה מאד (45.8% במגזר היהודי לעומת 25% בלבד במגזר הערבי).

מאידך גיסא, מנהלים מן המגזר הערבי מדווחים יותר כי יש להם את כוח האדם הדרוש על מנת לנהל קשרים תקופים עם ההורים הביולוגיים של הילדים: בעוד ש-62.5% מהמנהלים במגזר

הערבי מדווחים על כך במידה רבה או רבה מאד, מדווחים על כך רק 41.7% מהמנהלים במגזר היהודי.

פעולות ספציפיות לחיזוק ולתמיכה בקשר הורה ביולוגי-חניך

מנהלים נשאלו סדרה של שאלות, העוסקות בפעולות ובתנאים, שמאפשרת הפנימייה לחיזוק ולתמיכה בקשר בין החניכים להוריהם (בר-ניר, 1995). להלן התפלגות תשובותיהם:

□ **בדרך כלל כמה פעמים בשבוע יכול ילד לצלצל להוריו? כשליש מהמנהלים (34.4%) ענו כי ילדים יכולים להתקשר להוריהם פעם עד פעמיים בשבוע, רבע (25%) ענו שלוש עד ארבע פעמים ואילו 40.6% מהמנהלים ענו יותר מארבע פעמים. בהשוואה בין מנהלים מן המגזר היהודי למנהלים מן המגזר הערבי נתגלה פער משמעותי, המעיד על כך שמנהלים במגזר היהודי מאפשרים יותר לילדים להתקשר להוריהם: מרבית המנהלים מן המגזר הערבי (87.5%) מדווחים כי הילדים יכולים לצלצל להוריהם פעם עד פעמיים בשבוע בלבד לעומת רק 16.7% מהמנהלים במגזר היהודי. לעומת זאת, מעל לחמישים אחוז (54.2%) מהמנהלים במגזר היהודי מדווחים כי הילדים יכולים להתקשר להוריהם יותר מארבע פעמים בשבוע לעומת אף לא אחד מהמנהלים במגזר הערבי.**

□ **כמה פעמים בשבוע יכולים ההורים של הילד להתקשר לפנימייה? 40.6% מהמנהלים מדווחים כי ההורים יכולים להתקשר לפי הצורך שלהם ושל הילד, כחמישית (21.9%) מדווחים על שלוש עד ארבע פעמים, חמישית נוספת (21.9%) מדווחים על חמש עד שש פעמים, ואילו 15.6% מדווחים על פעם עד פעמיים בשבוע. בהשוואה בין מנהלים מן המגזר היהודי למנהלים במגזר הערבי נמצא פער ניכר, המצביע על כך שבמגזר היהודי מנהלים מאפשרים יותר להורי החניכים להתקשר לפנימייה: כך, בעוד ש-37.5% מהמנהלים במגזר הערבי מדווחים כי ההורים יכולים להתקשר פעם עד פעמיים בלבד, רק 8.3% מהמנהלים במגזר היהודי מדווחים זאת. בנוסף, בעוד ש-12.5% בלבד מהמנהלים במגזר הערבי מדווחים על 5-6 פעמים, 25% מהמנהלים במגזר היהודי מדווחים זאת, ולבסוף, בעוד ש-54.2% מהמנהלים במגזר היהודי מדווחים כי ההורים יכולים להתקשר באופן בלתי מוגבל או לפי הצורך, אף לא אחד מהמנהלים במגזר הערבי ציין זאת.**

□ **כמה פעמים בשנה יוזמת הפנימייה אירועים משותפים לילדים ולהורים (כמו חגים, ימי יצירה, הופעות, וכדומה)? השיעור הגבוה ביותר היה של מנהלים שדיווחו כי מקיימים אירועים אלו שלוש עד ארבע פעמים בשנה (43.8%). בנוסף, קרוב לשליש מהמנהלים (31.3%) מדווחים כי הם יוזמים אירועים כאלו פעם עד פעמיים בשנה, ו-15.6% מכלל המנהלים מדווחים כי יוזמים פעילויות כאלו חמש עד שש פעמים בשנה. לבסוף 6.3% מהפנימיות מציינות כי הן יוזמות אירועים משותפים אלו יותר משש פעמים בשנה (ו-3.2% מהפנימיות ציינו את העובדה כי הן פנימיות יום). בהשוואה בין מנהלים מן המגזר היהודי למנהלים מן המגזר הערבי, נמשכת המגמה לפיה מנהלים במגזר הערבי מדווחים על פחות פעילויות או יוזמות עם הורי החניך: כך, בעוד ש-50% מהפנימיות במגזר הערבי מדווחות כי הן יוזמות אירועים כאלו פעם עד פעמיים**

בשנה בלבד, רק רבע מהמנהלים מהמגזר היהודי מדווחים זאת. כמו כן, בעוד שרבע בלבד מהמנהלים במגזר הערבי מדווחים על שלושה עד ארבעה אירועים, חמישים אחוז מהמנהלים במגזר היהודי מדווחים זאת. לבסוף, בעוד ש-8.6% מהמנהלים במגזר היהודי מדווחים על יותר משישה אירועים, אף לא אחד מהמנהלים במגזר הערבי מדווחים זאת. 12.5% מהפנימיות במגזר הערבי דיווחו כי הן פנימיות יום ועל כן לא ענו על השאלה.

הערכת תשומות והיבטים שונים הקשורים לאיכות חייו של החניך בפנימייה

מנהלים נשאלו סדרה של שאלות לגבי היבטים שונים של איכות חיי החניכים בפנימייה כמו בנושא העשרה וחוגים, מזון, תנאי דיוור, ותשומות חינוכיות וטיפוליות (בר-ניר, 1995). להלן תשובותיהם.

תשומות טיפוליות ולימודיות לילדים

מנהלים התבקשו לדווח כמה שעות בשבוע מוקדשות לכל ילד בממוצע בתחומים הבאים:

- ☐ **שיחה עם העובד הסוציאלי:** 9.4% מהמנהלים דיווחו כי השיחות ניתנות לחניכים לפי הצורך. היתר, דיווחו בממוצע על 1.02 שעות בשבוע של שיחה עם העובד הסוציאלי לכל חניך. בהשוואה בין מנהלים מן המגזר הערבי למגזר היהודי, נמצא שמנהלים במגזר הערבי מדווחים על מעט יותר שעות בשבוע של שיחה עם העובד הסוציאלי שניתנות לחניכים שלהם (1.14 לעומת 0.92 במגזר היהודי).
- ☐ **שיחה עם פסיכולוג/ מטפל באמנויות או בבעלי חיים:** 9.4% מהמנהלים דיווחו כי השיחות ניתנות לפי הצורך. היתר, דיווחו בממוצע על 1.26 שעות בשבוע. הדיווח על מספר השעות הממוצע בקרב מנהלים מן המגזר היהודי (1.25) והמגזר הערבי (1.29) היה דומה.
- ☐ **שיחה עם פסיכיאטר:** 31% מהמנהלים דיווחו כי השיחות ניתנות לפי הצורך. היתר, דיווחו על 0.98 שעות בממוצע בשבוע. מנהלים מן המגזר הערבי נטו לדווח בממוצע על פחות שעות בשבוע מאשר מנהלים במגזר היהודי (0.80 לעומת 1.08 בקרב מנהלים מן המגזר היהודי).
- ☐ **שיעורי עזר ללימודים:** מנהלים דיווחו על ממוצע של 4.85 שעות בשבוע של שיעורי עזר לכל חניך. במגזר הערבי (ממוצע = 6.75) היה הדיווח על מספר השעות הממוצע של שיעורי עזר ללימודים גבוה יותר מאשר במגזר היהודי (4.33).

חוגים

מנהלים נשאלו מהו מספר החוגים בהם יכול כל ילד בממוצע בפנימייה להשתתף?

- ☐ **בתוך הפנימייה:** כלל המנהלים דיווחו בממוצע על כארבעה חוגים (3.95) בתוך הפנימייה. בהשוואה בין המגזרים השונים נמצא, כי מנהלים במגזר היהודי מדווחים על יותר חוגים בתוך הפנימייה להם זוכים החניכים לעומת מנהלים במגזר הערבי (ממוצע של 4.30 במגזר היהודי לעומת 2.94 במגזר הערבי).
- ☐ **בקהילה:** בממוצע דיווחו המנהלים על 1.16 חוגים בקהילה שבהם משתתפים החניכים. בהשוואה בין המגזרים, בדומה לחוגים בתוך הפנימייה, במגזר היהודי מדווחים על יותר חוגים בקהילה

לעומת המגזר הערבי (1.56 חוגים בממוצע בקהילה במגזר היהודי לעומת 0.97 חוגים בקהילה במגזר הערבי).

- **מספר כולל של חוגים:** בממוצע דיווחו המנהלים על מספר כולל של 5.77 חוגים שילדים מקבלים הן בפנימייה והן מחוץ לפנימייה. במגזר היהודי דיווחו על ממוצע כללי גבוה יותר של חוגים בהם משתתפים חניכים (6.39) לעומת המנהלים במגזר הערבי (4.07).

אירועי תרבות ופעילויות פנאי

מנהלים התבקשו להציג את מספר הפעמים בהן השתתפו החניכים באירועים הבאים במשך החודשיים האחרונים :

- **ביקורים בקולנוע לצפייה בסרט:** מספר הפעמים הממוצע שילדים ביקרו בבית קולנוע בחודשיים האחרונים היה 0.87. מנהלים במגזר היהודי דיווחו על בערך פי שניים וחצי יותר ביקורים בממוצע לעומת מנהלים במגזר הערבי (ממוצע של 1.05 ביקורים במגזר היהודי בחודשיים האחרונים לעומת ממוצע של 0.38 ביקורים בלבד במגזר הערבי).
- **סרטים בוידאו:** מספר הפעמים הממוצע שחניכים צפו בסרטים בוידאו בחודשיים האחרונים היה 8.63 פעמים. במגזר היהודי (ממוצע = 9.68) צפו בממוצע ביותר סרטי וידאו בחודשיים אחרונים לעומת המגזר הערבי (5.75).
- **הצגות:** בממוצע ביקרו הילדים ב-1.29 הצגות בחודשיים האחרונים. הדיווח על מספר הביקורים הממוצע בהצגות בחודשיים האחרונים היה דומה במגזר היהודי (ממוצע = 1.25) ובמגזר הערבי (ממוצע = 1.41).
- **ספורט במוזיאונים:** מספר הביקורים הממוצע במוזיאונים בחודשיים האחרונים היה 0.30 ביקורים. במגזר היהודי (ממוצע = 0.38) דיווחו המנהלים על ממוצע ביקורים גבוה יותר לעומת המגזר הערבי (0.14).
- **טיולים בעיר:** מספר הטיולים הממוצע בעיר לפי דיווחי המנהלים היה 4.31 בחודשיים האחרונים. מנהלים במגזר הערבי דיווחו בממוצע על יותר טיולים (ממוצע = 5.38) לעומת מנהלים במגזר היהודי (ממוצע = 3.90).
- **יום ספורט:** בממוצע דיווחו המנהלים על 1.69 ימי ספורט בחודשיים האחרונים. הדיווחים של המנהלים במגזר היהודי (ממוצע = 1.64) ובמגזר הערבי (ממוצע = 1.81) היו דומים.

צפיפות ואפשרות לפרטיות בפנימייה

- **מספר ילדים ממוצע בחדר:** לפי דיווחם של כלל מנהלי הפנימיות, המספר הממוצע של ילדים בחדר הינו 3.19 ילדים לחדר. במגזר היהודי דווח על יותר ילדים בחדר (ממוצע = 3.31) לעומת המגזר הערבי (ממוצע = 2.81).
- **שטח כל חדר במרובע:** מספר המטרים הרבועים הממוצע של חדרי החניכים שעליו דיווחו המנהלים הינו 14.43 מ"ר. החדרים של חניכים במגזר היהודי (ממוצע = 15.60 מ"ר) בממוצע גדולים יותר מן החדרים של החניכים במגזר הערבי (ממוצע = 12.25 מ"ר).

□ מנהלים נתבקשו להעריך באיזו מידה קיימת אפשרות לפרטיות בפעולות יומיומיות של הילד (רחצה, התלבשות, שינה, וכולי)? בעוד ש- 40.6% מהמנהלים מדווחים כי אפשרות זאת לפרטיות קיימת לעיתים קרובות ו- 43.8% מדווחים שלעיתים קרובות מאד, היתר (15.6%) מדווחים כי אפשרות זאת קיימת לפעמים או לעיתים רחוקות בלבד. בהשוואה בין המגזרים, נמצא שמנהלים במגזר הערבי (87.5%) מדווחים על מעט יותר אפשרות לפרטיות לעיתים קרובות או קרובות מאד לעומת מנהלים מהמגזר היהודי (83.3%).

פורמאליזציה של תכנית הטיפול (לוחות ד. 17 – 18.4 בנספח ד)

המנהלים נשאלו סדרה של שאלות לגבי התיעוד והדיווח של תכניות הטיפול של הילדים באחריותם ויישומן (בר-ניר, 1995).

כפי שניתן לראות בלוח ד. 17, כל המנהלים מדווחים כי יעדי תכנית הטיפול תועדו בכתב במידה רבה או רבה מאד וכמעט כולם (כ-97%) דיווחו כי התכנית הוערכה מחדש בשנה האחרונה. שיעורים נמוכים יותר של מנהלים (83.9%), אם כי עדיין גבוהים מאד, מדווחים כי הביצוע וההתקדמות של תכנית הטיפול מתועדים בכתב במידה רבה או רבה מאד. דיווחי המנהלים מן המגזר היהודי ומן המגזר הערבי בסה"כ נמצאו דומים בהקשר לפורמאליזציה של תכנית הטיפול לגבי מרבית ההיגדים (לוח ד. 18). עם זאת, נמצא פער בולט בין המגזרים לגבי תיעוד הביצוע וההתקדמות בכתב של תכנית הטיפול - בעוד ש-91.3% מן המנהלים במגזר היהודי מדווחים כי הביצוע וההתקדמות של תכנית הטיפול שנקבעה לחניך מתועדת בכתב, רק 62.5% מהמנהלים במגזר הערבי מדווחים על כך.

הלימה בין צרכי החניכים לתשומות הפנימייה (לוחות ד. 19 – 20.4 בנספח ד)

מנהלים נשאלו עד כמה הם מעריכים כי הפנימייה במתכונתה הנוכחית עונה על צרכי הילדים בתחומים שונים, כמו צרכים פיזיים (למשל תזונה, ביגוד, וכדומה), מבחינה טיפולית, ועוד. ממצאי המחקר מראים כי מרבית המנהלים (93.8%) מעריכים כי הפנימייה במתכונתה הנוכחית עונה לצרכים הפיזיים של החניכים במידה רבה או רבה מאד (לוח ד. 19). כמו כן, כ-91% מהמנהלים מעריכים כי הפנימייה עונה על הצרכים של החניכים מבחינה טיפולית במידה רבה או רבה מאד. עם זאת, שיעורים נמוכים יותר של המנהלים (כ-78%) מעריכים, כי הפנימייה במתכונתה הנוכחית עונה על צרכי הילדים מבחינת ההתאמה של המבנה הפיזי במידה רבה או רבה מאד. בהשוואה בין מנהלים ממגזרים שונים, נמצא כי בכל התחומים של צרכי החניכים מעריכים המנהלים במגזר היהודי את הפנימיות שלהם כהולמות יותר את צרכי החניך לעומת מנהלים מן המגזר הערבי (לוח ד. 20). כך, בעוד שכל המנהלים במגזר היהודי מעריכים כי הפנימייה במתכונתה הנוכחית עונה על צרכי החניכים מבחינה טיפולית במידה רבה או רבה מאד, רק 62.5% מהמנהלים במגזר הערבי מעריכים זאת כך. בנוסף, בעוד שכל המנהלים במגזר היהודי מעריכים את הפנימייה כתואמת את צרכי החניך באופן כללי במידה רבה או רבה מאד, כ-87.5% מהמנהלים במגזר הערבי מעריכים זאת כך. בדומה, המנהלים במגזר היהודי העריכו את הפנימייה כהולמת את צרכי החניך

מבחינת צרכים פיזיים יותר מהמנהלים במגזר הערבי (95.8% לעומת 87.5% במגזר הערבי) ומבחינת תחושת חמימות וביתיות (95.8% לעומת 87.5% במגזר הערבי).

מסקנות ודיון

מטרתו של המחקר הנוכחי הייתה לבחון את תפקודם הרגשי וההתנהגותי של חניכים בתקופת ההתבגרות המוקדמת והמאוחרת (גילאי 19-11) בפנימיות שיקומיות וטיפוליות והערכתם את איכות חייהם, החוויה שלהם בפנימייה, ושביעות רצונם מהיבטים שונים בפנימייה. המחקר כולל בחינה של מאפיינים שונים מזווית הראייה של החניך, הצוות, והמנהל, שעשויים לתרום לתפקוד ולרווחה של החניך בפרט ולתפקוד הפנימייה בכלל. סוגיית האקלים החברתי בפנימייה, כפי שהיא מוערכת על ידי השותפים הישירים העיקריים לעשייה הפנימית- החניך, איש הצוות והמנהל- היא אחת הסוגיות העומדות במרכז של החקירה הנוכחית. חקירה זו מונחית על ידי התפיסה האקולוגית שרואה הן במאפייני החניך האישיים, והן במאפיינים קונטקסטואליים כמעצבים את ההתפתחות והחוויות של החניך בסביבתו (Bronfenbrenner, 1979). המחקר כולל מידע על 1,314 חניכים, 543 אנשי צוות ו-32 מנהלים בשלושים ושתים פנימיות שיקומיות וטיפוליות ברחבי הארץ שתחת אחריותו של השירות לילד ולנוער במשרד הרווחה.

פרק זה יסכם את הממצאים שהוצגו בדו"ח בדבר תפקודם של חניכים בפנימיות רווחה, תרומתם של המאפיינים ברמת החניך וברמת חווית השהות בפנימייה לתפקוד החניך, כמו גם הממצאים שעלו מזוויות הראייה של אנשי הצוות ושל מנהלי הפנימיות. לבסוף, תוצגנה השלכות אפשריות של המחקר הנוכחי לפרקטיקה ולמדיניות של ההשמה החוץ-ביתית בפנימיות. ראשית, לפני שתידונה הסוגיות של מאפייני החניך התורמים לתפקוד החניך, ומאפייני המנהל והצוות בפנימייה, נראה כי חשוב לעמוד על היקפי הקשיים שהתגלו במחקר הנוכחי בתפקודם הרגשי וההתנהגותי של החניכים, כפי שהם דיווחו עליהם.

המחקר הנוכחי מראה, בדומה למחקרים קודמים בתחום בארץ ובעולם (Attar, e.g., Schwartz, 2008; Emerson & Lovitt, 2003; Fanshel & Shinn, 1978; Heflinger et al., 2000), כי החניכים בהשמה חוץ-ביתית מוסדית לילדים בסיכון סובלים מרמה גבוהה של בעיות בתפקוד ההתנהגותי- רגשי, בכל רכיבי התפקוד שנבדקו: סימפטומים רגשיים בעיתיים, בעיות התנהגות, בעיות של קשב וריכוז ובעיות עם קבוצת השווים. כך למשל, בהקשר של סימפטומים רגשיים, כשני שליש (65%) מהחניכים מדווחים כי הם סובלים מכאבי בטן לפעמים או הרבה (סימפטומים פסיכוסומאטיים). בנוסף, קרוב לשישים אחוז מהחניכים מדווחים כי לעיתים קרובות הם לא שמחים, מדוכאים או בוכים.

עוד, בהקשר של בעיות קשב, כשני שליש מהחניכים (62%) מסכימים או מסכימים מאד כי ניתן להסיח את דעתם בקלות, ולמעלה ממחצית החניכים (54%) מסכימים כי הם חסרי מנוחה והם לא יכולים להיות רגועים לאורך זמן. בנוסף, למעלה מארבעים אחוזים מהם מסכימים עם ההיגד "אני לא מפסיק לזוז, יושב 'על קוצים' או מתנועע בעצבנות". ביחס לבעיות עם קבוצת השווים, 44% מסכימים או מסכימים מאד כי ילדים אחרים מציקים להם, מאיימים עליהם, או מתנהגים כלפיהם באלימות ולמעלה משליש מהחניכים (35%) מדווחים כי הם בדרך כלל לבד, משחקים לבד או נמצאים לבד. לבסוף, בנוגע לבעיות התנהגות, בולטת העובדה כי שיעור ניכר ביותר מהחניכים (62%) מסכימים

באופן חלקי או מלא עם כך שהם מתרגזים הרבה פעמים ושיש להם התקפי כעס ו-44% מהחניכים מדווחים כי הם מרבים לריב עם חניכים אחרים.

לממצאים אלו לכן, ראשית, יש השלכות בזיהוי תת-קבוצות בסיכון לתפקוד בעייתי בתחומים שונים. כך למשל, לפי הנתונים, בנות בסיכון גבוה יותר לסימפטומים בעייתיים רגשיים, ובנים בסיכון לבעיות התנהגות ולבעיות עם קבוצת השווים. כמו כן, חניכים צעירים (גילאי 11-15) נמצאו בסיכון גבוה יותר מחניכים בוגרים (גילאי 16-19) לסימפטומים רגשיים, בעיות התנהגות, בעיות עם חברים, ולבעיות באופן כללי (מדד קשיים כולל). לבסוף, חניכים במגזר הערבי נראו בסיכון יותר מחניכים במגזר היהודי, לסימפטומים רגשיים ולבעיות עם קבוצת השווים. לזיהוי תת-קבוצות אלו צריכה להיות משמעות בהפניית משאבים מרובים יותר לקבוצות אלו על ידי המערכת הפנימית.

עם זאת, מעבר למשמעות ברמה המדינית וברמה התרפויטית עבור החניכים עצמם, יש לשים לב להשלכות נוספות בתחום הזה על גורמים נוספים בעשייה הפנימית, שפעמים רבות אינן מקבלות את תשומת הלב הראויה. אלו הן ההשלכות שנוגעות לעומס המוטל על אנשי הצוות ולמצבי הסיכון העלולים להיגרם בשל עומס וקושי זה עבור החניכים. למשל, מחקרים מראים כי ילדים עם תפקוד יותר בעייתי (למשל, עם יותר בעיות התנהגות וקשיים רגשיים) הינם ילדים הפגיעים יותר לאלימות צוות. כלומר, מחקרים מראים שפעמים רבות הטריגר לאלימות צוות הייתה התנהגות "קשה" של ילדים. המטפלים ראו בתגובה האלימה שלהם כתגובה סבירה להתנהגות הילד, למשל התנהגויות של הרטבה, התנהגויות תוקפניות ומיניות, שדווחו כהתנהגויות שקשה להתמודד איתן ושקדמו פעמים רבות להתנהגות אלימה של הצוות באם התרחשה (Hobbs et al., 1999). אף המחקר הנוכחי מראה קשר בין יותר קשיים רבים יותר בתפקוד ההתנהגותי והרגשי של החניכים ורמות גבוהות יותר של אלימות צוות, כפי שיידון בהמשך בעבודה הנוכחית.

נראה אם כך, כי הריכוז של ילדים עם בעיות התנהגות ובעיות רגשיות קשות הינו בעל השלכה לרווחתם של החניכים והוא נגזר בחלקו הרב מההיסטוריה האישית שלהם, אך הוא גם בעל השלכה ברמה הפנימית בהקשר של יכולת העובדים להתמודדות בצורה הולמת עם האתגרים שעומדים בפניהם, כפי שיידון בהמשך העבודה.

יש להמשיך ולבחון מהן ההשלכות של מאפייני אוכלוסיית החניכים על האופן בו מוכשרים אנשי הצוות לתפקידם בעבודה עם ילדים, שבשל ההיסטוריה הקשה שלהם חושפים בחלקם התנהגויות קשות, ובעיקר אנשי הצוות החינוכי שחלקם הגדול פעמים רבות אינו בעל השכלה פורמאלית בכלל או הכשרה טיפולית בפרט. נשאלת השאלה למשל, האם הם עוברים הכשרה מסודרת שמאפשרת להם להבין מה המקור של התנהגויות החניך, ומהן השלכותיה של התעללות והזנחה במשפחה על ילדים? האם ניתן מקום בהדרכה לעיבוד העומס הרגשי והתחושות שעולות בהקשר של עבודה עם חניכים עם בעיות רבות כל כך? העומס הרגשי והמעשי עימו מתמודדים אנשי הצוות, ההכשרה וההדרכה שהם מקבלים על מנת להתמודד עם אותם קשיים עצומים, כמו גם התגמול על עבודתם, פעמים רבות אינם נמצאים בסדר גודל הולם. קשיים אלו של החניכים עשויים גם להשפיע על סדר העדיפות של המנהל בפנימייה בהחלטות השונות שהוא לוקח ביחס לסדר היום ולתכנית הטיפול של החניכים, בהינתן המשאבים שעומדים לרשותו, ההכשרה שלו והעמדות שלו לגבי הטיפול

בילדים כמו גם ההשתייכות התרבותית שלו. סוגיות אלו עולות בהמשך העבודה מזווית הראייה של השותפים השונים לעשייה הפנימייתית.

לבסוף, יש לזכור שחלק לא מבוטל מהחניכים, דיווחו מעבר לקשיים המרובים, גם על רמה גבוהה של התנהגות פרו-סוציאלית, עליה דיווחו יותר בנות וחניכים קבוצת הגיל הבוגרת יותר (גילאי 16-19). יש להמשיך ולחשוב כיצד נעזרים בהתנהגויות אלו לקידום רווחתם של החניכים ולחיזוק היכולות והאיכויות שלהם. למשל, באמצעות התנדבויות, שנותנות לחניך תחושה של יכולת נתינה והעצמה. נקודות אלו פעמים רבות אינן מקבלות את תשומת הלב הראויה במערכת, לאור הקשיים המרובים שדורשים אנרגיה ומשאבים רבים ביותר מן המערכת.

תרומתם של מאפיינים ברמת החניך וברמת חוויית השהות בפנימייה לתפקודו של

החניך

משך שהות החניכים בפנימייה

הממצאים מראים, כי נתח נכבד מהחניכים (46%) מדווחים כי זוהי השנה השנייה עד הרביעית לשהותם בפנימייה הנוכחית, למעלה מרבע מהחניכים (28%) מדווחים כי זוהי השנה החמישית ומעלה לשהות בפנימייה הנוכחית, והיתר (26%) מדווחים כי זוהי השנה הראשונה לשהותם בפנימייה הנוכחית. בבחינת הקשר בין משך השהות בפנימייה הנוכחית לבין תפקודם הרגשי וההתנהגותי של החניכים נמצא, כי ככל שמשך השהות של החניך עולה, החניך דיווח על פחות בעיות באופן כללי (מדד בעיות כללי) ובאופן ספציפי, על פחות בעיות של קשב, ועל פחות קשיים עם קבוצת השווים. כמו כן, ככל שמשך השהות בפנימייה עולה, החניך דיווח על יותר התנהגות פרו-סוציאלית (כמו עזרה לזולת, אמפטיה לכאב של אחרים וכדומה). ממצא זה נמצא בהלימה עם מחקרים אחרים שנעשו בארץ בקרב חניכי פנימיות שיקומיות וטיפוליות (Attar-Schwartz, 2008, 2009a; Zemach-Marom et al., 2002).

נראה, כי באופן כללי הקשר בין משך שהות ארוך יותר למצב תפקודי טוב יותר של החניך עשוי לשקף את האמונה, המעוגנת בתיאוריית ההתקשרות, כי נחוץ קשר עקבי ורציף עם המטפל, שתלוי במשך הזמן שהילד שוהה במסגרת החוץ-ביתית, על מנת להגיע למצב של שיפור במצבו הרגשי (Howes, 1999). ממצא זה גם עשוי להצביע על כך, שקיימת התייחסות הולמת לבעיות של הילד במסגרת החוץ-ביתית מצד הצוות בפנימייה ושהוא מצליח לתפקד טוב יותר לאחר הזמן ההתחלתי של ההסתגלות למסגרת החדשה ולהיתרם מן המסגרת (Zemach-Marom et al., 2002).

ממצאים אלו מעלים, עם זאת, סוגיות נוספות, המחייבות המשך בדיקה ודיון. ראשית, יש לשים לב גם לפרשנות אפשרית אחרת, המציעה כי ייתכן שהקשר בין משך שהות לתפקוד טוב יותר אצל חניכים נובע מזה שחניכים בעלי תפקוד טוב יותר הם אלו השורדים יותר זמן בהשמה. אפשרות זו מצביעה, אם כן, על קשר אפשרי הפוך בכיוונו בין משך שהות לבין תפקוד החניך. כמו כן, שאלה מתודולוגית ומחקרית, שחשוב לתת עליה את הדעת, קשורה להבחנה בין משך השהות בפנימייה הנוכחית לבין משך השהות בכל המסגרות של ההשמה החוץ-ביתית שחווה החניך. כלומר, שאלה זו מתייחסת ל"קריירה" של הילד בהשמה. המחקר הנוכחי התמקד, בשל מגבלות ברורות של דיווח

עצמי של החניכים, במשך השעות בפנימייה הנוכחית. יש צורך בבחינה מעמיקה יותר במחקרים עתידיים של ההשפעה של אופי הקריירה של הילד, של אי-יציבות בהשמה ושל מעברים תכופים ממסגרת למסגרת על תפקודו של החניך. מידע זה עשוי לתת לנו מידע רגיש יותר ולכוון אותנו בצורה יותר ספציפית להשלכות לפרקטיקה ולמדיניות. ייתכן כי מידע זה יכול להיגזר ממאגרים אדמיניסטרטיביים שמצויים כבר ברשותו של משרד הרווחה וניתן יהיה לחבר אותם עם נתונים נוספים, כמו נתוני ה"רף", שיספקו מידע לגבי אופי התפקוד של החניך. כמובן שלממצאים אלו השלכות חשובות לפרקטיקה ולמדיניות של האחראים על שלום ורווחתם של הילדים ובני הנוער בפנימיות הרווחה, במיוחד לאור המדיניות של צמצום משך השעות של חניכים בפנימיות, כפי שיפורט בהמשך.

תדירות המפגשים עם ההורים

במחקר הנוכחי דיווחו מרביתם המכרעת של החניכים כי הם נפגשים עם הוריהם. מבחינת תדירות המפגשים, החניכים דיווחו על מפגשים תכופים יחסית עם הוריהם הביולוגיים. כך, מחצית מהחניכים מדווחים כי הם רואים את הוריהם בערך פעם בשבועיים וכרבע מהחניכים מדווחים כי רואים את הוריהם כל סוף שבוע או פעם בשבוע. בחינת הקשר בין תדירות המפגשים עם ההורים לבין תפקודם הרגשי וההתנהגותי של החניכים העלתה, כי ככל שתדירות המפגשים עם ההורים עולה, כך רמת הסימפטומים הרגשיים (כמו דיכאון וחרדה) והבעיות עם קבוצת השווים יורדת. לא נמצא קשר עם שאר מדדי התפקוד שנבחנו.

תיאוריית ההתקשרות רואה בקשר עם המשפחה הביולוגית כתורם לתחושת הביטחון של הילד וליכולת הזדהותו עם הדמויות המטפלות במסגרת החוץ-ביתית, מה שעשוי להוביל להסתגלות טובה יותר של הילד (Bowlby, 1951). האמונה היא, כי ניתוק הקשר עם ההורים מעלה תחושות של כאב, אובדן, אבל ודיכאון אצל הילדים והם נדרשים להשקיע אנרגיה רבה כדי להדחיק רגשות שליליים אלו, וכי על מנת לאפשר להפחית תחושות שליליות אלו, או, לחילופין, לבטא אותן ולהפנות אנרגיה לתפקוד התפתחותי נורמטיבי, יש לאפשר את הקשר עם ההורים (Cantos et al., 1992; Littner, 1975).

החשיבות של העיסוק בסוגייה של הקשר של החניך בפנימייה עם הוריו הביולוגיים הינה רבה מאד. נתונים ממחקרים קיימים בספרות המחקרית וגם אלו העולים, כאמור, מהמחקר הנוכחי, מלמדים אותנו כי חלק ניכר מאד מן החניכים בהשמה חוץ-ביתית נפגש עם הוריו הביולוגיים (Attar-Schwartz, 2008, 2009b; Schiff & Benbenishty, 2006) ועל כן יש חשיבות רבה לחקירת הסוגייה, לחשיבה על תרומת המוסד לשיפור הקשר, ולהשלכות של הקשר על תפקוד החניך. כאמור, אחת הפרשנויות לקשר שנמצא בין תדירות גבוהה יותר של ביקורים לבין תפקוד טוב יותר של החניך הינה, כי הקשר עם ההורים מאפשר לילד שהוצא מביתו לשמור על האנרגיות הפנימיות לתפקוד חיובי יותר, ולא להשקיען באבל על אובדן היחסים עם דמויות מרכזיות ביותר בחייו (Bowlby, 1951). ייתכן גם, כי אותם ההורים הנפגשים עם החניכים בתדירות יותר גבוהה או מאפשרים להם יותר להגיע לביקורים בביתם הינם הורים בעלי מודעות רבה יותר לצורכי החניך

בהשוואה להורים שהחניך אינו יוצא לבית לפוגשם ושלא מגיעים לאירועים היזומים בפנימייה, ועל כן התשומות והיחס שהם מעניקים לחניך הינו חיובי יותר.

נראה, כי יש מקום להמשך מחקר בנושא של ההשלכות של תדירות המפגשים עם ההורים על מנת לבחון היבטים שונים של קשר זה, למשל יש לבחון מדוע ההיבט של תדירות המפגשים עם ההורים קשור לשטחי תפקוד מסוימים (למשל, במחקר הנוכחי לסימפטומים רגשיים ולבעיות עם קבוצת השווים) אך אינו קשור לאחרים (למשל במחקר הנוכחי, לבעיות קשב וריכוז, וכדומה). חשוב לציין עוד בהקשר זה, כי **בבחינת ההבדלים בין המגזר היהודי למגזר הערבי**, נמצא כי חניכי הפנימיות במגזר היהודי מדווחים על תדירות רבה יותר של מפגשים עם הוריהם: למשל, בעוד ש-57% מחניכי המגזר היהודי רואים את הוריהם בערך פעם בשבועיים וכ-5% בלבד בערך פעם בחודש, 48% מחניכי המגזר הערבי רואים את הוריהם פעם בחודש ורק 16% רואים את הוריהם פעם בשבועיים.

כמו כן, מנהלים בשני המגזרים נשאלו על עידוד הקשר עם ההורים ואפשר קשר זה. הממצאים מראים לגבי ההיבטים המעשיים של אפשר הקשר (למשל, לאפשר לילד לצלצל להוריו, לאפשר להורה לצלצל לילד, יוזמה של אירועים משותפים לילדים ולהוריהם בפנימייה, וכדומה) כי מנהלים במגזר היהודי מדווחים על יותר פעולות בכיוון חיזוק הקשר עם ההורים לעומת מנהלים במגזר הערבי. נתונים אלו עשויים להציע, במיוחד לאור העובדה שנמצא קשר חיובי בין תדירות הביקורים לבין התפקוד של החניכים, כי יש צורך בבחינה מעמיקה של הסיבות והגורמים התרבותיים או החברתיים לתדירות נמוכה יותר של קשר החניכים במגזר הערבי עם הוריהם ושל פחות עידוד מעשי של הפנימיות במגזר הערבי את הקשר עם ההורים לעומת המגזר היהודי.

הערכת האקלים החברתי בפנימייה

בבחינת האקלים החברתי של הפנימייה על ידי החניכים נבחנו חמישה היבטים (Colton, 1989): נוקשות הצוות, תמיכת הצוות, חברותיות הילדים, התנהגויות שליליות של ילדים בפנימייה ושביעות רצון מהפנימייה.

ממצאי המחקר מלמדים אותנו, כי מחד חניכים רבים רואים את צוות הפנימייה כתומך וחיובי, למשל שיעור ניכר מהחניכים מסכימים כי כאשר יש להם בעיה יש לפנות איש צוות אחד בפנימייה שיכול לעזור להם (82%), שאנשי הצוות באמת מתאמצים לעזור להם (71%) וכדומה. אולם מאידך, ישנן גם תגובות של החניכים המעידות על אווירה של נוקשות וחוסר פנאי לעודד אותם, למשל, שיעורים ניכרים של חניכים חשים, כי אנשי הצוות נוקשים (56%) וכי יש להם מעט זמן לעודד אותם כאשר הם זקוקים לזה (52%).

המחקר מראה, כי קבוצת סיכון לדיווח על אקלים חיובי פחות בפנימייה הינה הקבוצה של החניכים הצעירים יותר (גילאי 11-15), שדיווחו על אנשי הצוות כנוקשים יותר ותומכים פחות, ועל הילדים בפנימייה כחברותיים פחות וכבעלי יותר התנהגות שלילית, לעומת חניכים בוגרים יותר (גילאי 16-19). חניכים צעירים היו גם פחות שבעי רצון מהפנימייה.

בבחינת הקשר בין הערכת האקלים החברתי בפנימייה לתפקודו ההתנהגותי והרגשי של החניך הממצאים ברורים ומראים, כי ככל שהאקלים הפנימייתי הוערך בצורה פחות חיובית (כלומר,

הצוות בפנימייה נתפס כנוקשה יותר וכפחות תומך, והחברותיות בין הילדים נתפסה כנמוכה, היו יותר התנהגויות שליליות של חניכים באופן כללי בפנימייה והחניכים היו פחות שבעי רצון מהפנימייה), כך התפקוד ההתנהגותי-רגשי שלהם היה בעייתי יותר וכך גם התגלתה פחות התנהגות פרו-סוציאלית אצל החניכים. כלומר, נמצא קשר עקבי בין כל מדדי התפקוד שנבחנו לבין האקלים החברתי של הפנימייה. ממצא זה מעיד על חשיבות בחינת הנושא של האקלים החברתי בפנימיות ועל החשיבות שלו להסבר התפקוד של חניכים בפנימיות.

המחקר האמפירי מצא משתנים אלו כחשובים בניבוי התנהגותם ותפקודם של ילדים בארגונים ציבוריים (Glisson & Hemmelgarn, 1998). כך למשל, מחקרם של שיף ובנבנישטי (Schiff & Benbenishty, 2006) חושף קשר בין תפיסת החניכים את מטפליהם בהשמה החוץ-ביתית לבין תפקודם הלימודי ותפקודם עם עזיבת המסגרת, כך שככל שהיחסים של ילדי ההשמה החוץ-ביתית עם המטפלים שלהם היו חיוביים יותר והם נתפסו כדמויות חיוביות יותר בזמן השהות בפנימייה, כך הישגיהם הלימודיים טובים יותר ותפקודם עם עזיבת המסגרת היה טוב יותר בהשוואה לחניכים עם יחסים פחות טובים. ממצא זה מקבל תימוכין גם ממחקרים אחרים המראים כי תמיכה חברתית ותמיכת הצוות הם מרכיבים משמעותיים ביותר המאפשרים לחניכים לעבור תהליך של שינוי חיובי בתפקוד ההתנהגותי-רגשי שלהם (Money, 2007). בדומה, מחקרים מתחום בית הספר הראו כי לאקלים החברתי קשר חיובי לתפקוד החברתי והלימודי של התלמידים, כמו גם להפחתת רמות האלימות ביניהם (Brookover, Beady, Flood, Schweitzer, & Wisenbaker, 1997; Duke & Perry, 1978; Khoury-Kassabri et al., 2004).

הממצאים העולים ממחקר זה, כמו גם ממחקרים קודמים כמוזכר לעיל, עשויים להיות מוסברים לאורך של תיאוריות קיימות. כך למשל, ראינו, כי לפי תיאוריית ההתקשרות אחת מן המטרות המרכזיות של הפנימייה היא לאפשר לילד להחליף את דפוס ההתקשרות הלא אדפטיבי בדפוס של התקשרות בטוחה עם המטפלים בפנימייה (Atherton, 1989; Hess, 1982). לשם כך, זקוק הילד לאווירה מאפשרת, בטוחה, רגועה וידידותית. אכן, הספרות העוסקת בסביבות מוסדיות מקדמות עבור ילדים ובני נוער מדגישה את הצורך שהפנימייה תשמש כמקום המכוון לתחושה של ביטחון, רוגע, ורכות אצל הילדים (Bailey, 2002). בנוסף, כפי שצוין, על פי התיאוריה האקולוגית, התפתחות תקינה של האדם תלויה ברמת ההלימה בין צרכיו ורצונותיו ובין תפיסתו את המענה שסביבתו מסוגלת להעניק לו (מוסק ועמיתיו, 1997). על כן, על המסגרת הפנימיתיות לאפשר את ההלימה בין צרכי האדם לסביבתו במסגרת הפנימייה, כאשר אחד המימדים החשובים בהקשר זה הוא האקלים החברתי המוסדי, כלומר, תפיסתו של הילד את המוסד בו הוא שוהה, כידידותי או לחלופין לא בטוח ובעל אינטראקציות חברתיות לא נעימות (Moos, 1974).

אלימות בפנימייה

חניכים השוהים בפנימיות הינם ברוב המקרים ילדים עם עבר של התעללות והזנחה או טיפול לא הולם של הוריהם. חלק מהם עשויים להיחשף לקורבנות נשנית בפנימייה על ידי עמיתיהם או

לחילופין על ידי הצוות שאמון על שלומם. חלק זה יסכם את הנושא של אלימות חניכים כלפי חניכים וצוות כלפי חניכים, כפי שעלה מממצאי המחקר:

(א) קורבנות לאלימות של חניכים מצד חניכים אחרים

מן הסקר עולים ממצאים שיש לתת עליהם את הדעת בנוגע לדיווח של חניכים על קורבנות, לגבי כל סוגי האלימות עליהם הם נשאלו. הממצאים מראים כי כשמונים אחוז מהחניכים חוו לפחות סוג אחד של אלימות מילולית על ידי חניכים אחרים לפחות פעם אחת בחודש האחרון (למשל, קללות ועלבונות), ולמעלה משני שליש מהחניכים (69%) מדווחים על קורבנות לאלימות "חברתית- עקיפה" (למשל, הטלת חרם, הפצת שמועות לא נכונות וכדומה), ולאלימות פיזית מתונה, כמו בעיטות ואגרופים (66%) ולהתנהגות אחת לפחות של פגיעה ברכוש (60%), כגון גניבה והשחתת רכוש. שיעור נמוך יותר, אם כי עדיין גבוה, של החניכים (40%), דיווח על לפחות התנהגות אחת של פגיעה מינית (כמו, הורדת בגד בניגוד לרצון החניך, הערות מיניות מבלי שרצו בכך וכדומה) שהופנתה כלפיהם בחודש האחרון. סוג האלימות הפחות שכיח ממנו סבלו החניכים היה אלימות פיזית חמורה (כמו "מכות רצח"), שעל קורבנות של לפחות סוג אחד של התנהגות כזאת בחודש האחרון דיווחו 28% מהחניכים.

שיעורים אלו דומים לשיעורים שנמצאו בספרות קודמת בתחום ההשמה החוץ-ביתית, אם כי יש לציין שמחקרים אלו נעשו על מדגמים יחסית קטנים של חניכים וחלק ניכר מהם לא הסתמך על דיווח ישיר של החניכים (בנבנישתי ושיף, 2003; Barter et al., 2004; Cawson, Berridge, Barter, ; 2003; Renold, 2001; MacLeod, 1999; Sinclair, 2000).

בסקירת הספרות הבינלאומית וגם הישראלית לא נמצא מחקר העוסק בסוגיית האלימות בהשמה חוץ-ביתית באופן מפורט ומקיף ובקרב מדגם גדול של חניכים. עם זאת, לצורך הדיון והבנת סדר הגדולניתן להשוות ממצאים מן הסקר הנוכחי עם ממצאיהם של בנבנישתי ועמיתיו (2006) שנערכו בבתי ספר בארץ ולעמוד על השונה והדומה ביניהם (המחקר נערך בתשס"ה וכלל 27,316 תלמידים בכיתות ד'-יא').

ראשית, נמצא בהשוואה זו, כי הדירוג של סוגי האלימות השכיחים ביותר והשכיחים פחות, דומים לממצאים הקיימים בבתי ספר בקרב כלל התלמידים בישראל בשנת תשס"ה (בנבנישתי ואחרים, 2006), כאשר גם בבתי ספר צורת האלימות השכיחה ביותר הינה אלימות מילולית, לאחריה אלימות פיזית מתונה ואלימות חברתית- עקיפה, ולבסוף אלימות פיזית חמורה. למידע זה השלכות לפרקטיקה ולמדיניות בהפעלת תכניות מניעה והתערבות בפנימיות, כפי שיפורט בהמשך, אך הוא גם מחזק את דיווחי החניכים בפנימיות כדיווחים אמניים, שהרי זוהי מגמה שנמצא באופן עקבי במספר גלים של מחקר במערכת החינוכית.

בבחינת שיעורי הדיווח על סוגי האלימות השונים בפרק הנוכחי, השוואת הממצאים של המחקר הנוכחי נעשית לפי החלוקה של שלבי לימוד השונים שנעשתה במחקר במערכת החינוך (כלומר, תלמידי יסודי: כיתות ד'-ו', תלמידי חטיבת הביניים: כיתות ז'-ט' ותלמידי תיכון י'-יא').

מגבלת ההשוואה נוגעת כמובן לצורת הדגימה השונה של שני המדגמים ולהרכב שונה של תלמידים בכל שלב חינוך (למשל, מבחינה גילאית, מבחינת ריכוז ילדים מן המגזר היהודי והערבי וכן הלאה). בהשוואה בין תלמידי בית-ספר וחניכים בגילאי בית הספר היסודי, נמצא כי ילדים בפנימיות ובבתי ספר מדווחים בשיעור דומה למדי על קורבנות לאלימות פיזית מתונה (67.5% בקרב חניכי הפנימיות שדיווחו על לפחות התנהגות אלימה אחת שהופנתה כלפיהם בחודש האחרון לעומת 69.2% במערכת החינוך), לאלימות פיזית קשה (30.6% בקרב חניכי הפנימיות לעומת 26.4% במערכת החינוך) אלימות מילולית (82.2% בקרב חניכי הפנימיות לעומת 83.6% במערכת החינוך) ואלימות חברתית עקיפה (71.7% בקרב חניכי הפנימיות לעומת 68.9% במערכת החינוך). עם זאת, חניכים בשלב החינוך היסודי בפנימיות מדווחים על שיעור גבוה יותר של קורבנות לאלימות מינית (42.4% בקרב חניכי הפנימיות שדיווחו על לפחות התנהגות אחת של אלימות מינית שהופנתה כלפיהם בחודש האחרון לעומת 28.4% במערכת החינוך), על גניבה של רכוש אישי שלהם (57.5% בקרב חניכי הפנימיות לעומת 34% במערכת החינוך) והשחתה של רכוש (37.7% בקרב חניכי הפנימיות לעומת 19.6% במערכת החינוך).

בהשוואה בין מתבגרים בגיל חטיבות הביניים נמצא כי חניכי הפנימיות מדווחים על שיעור גבוה יותר של קורבנות לאלימות מאשר תלמידי מערכת החינוך ברוב התחומים שנבדקו. הבדלים ניכרים יותר נמצא ביחס לאלימות מינית (42.4% מהחניכים שדיווחו על לפחות סוג אחד של אלימות מינית לא רצויה שהופנתה כלפיהם בודש האחרון לעומת 25.9% מהתלמידים במערכת החינוך) לאלימות פיזית קשה (30.6% לעומת 13.2%, בהתאמה), לגנבה (57.5% לעומת 39.2%, בהתאמה) והשחתת רכוש (37.7% לעומת 20.7%, בהתאמה), ולאלימות פיזית מתונה (67.5% לעומת 54.4%, בהתאמה). שיעורי דיווח דומים בין חניכי הפנימיות לתלמידי מערכת החינוך נמצאו ביחס לאלימות מילולית (82.2% לעומת 77.9%, בהתאמה) ואלימות חברתית- עקיפה (71.7% לעומת 65.9%, בהתאמה).

גם בהשוואה בין מתבגרים בחטיבה העליונה נמצא כי חניכי הפנימיות מדווחים על שיעור גבוה של קורבנות לאלימות ביחס לתלמידי מערכת החינוך, בכל התחומים שנבדקו. הבדלים גדולים נמצאו ביחס לדיווח על גניבה (52.2% מהחניכים בפנימיות שדיווחו על לפחות אירוע אחד של גניבה של אכוש אישי שלהם בחודש האחרון לעומת 32.8%, בקרב תלמידים בבתי"ס) והשחתת רכוש (23.1% לעומת 13.6%, בהתאמה). הבדלים קטנים יותר נמצאו ביחס לאלימות פיזית מתונה (48.5% לעומת 41.9%, בהתאמה), אלימות פיזית קשה (18.3% לעומת 11.4%, בהתאמה), אלימות מילולית (77.3% לעומת 70.2%, בהתאמה) ואלימות מינית (33.2% לעומת 25%, בהתאמה). ההבדל הקטן ביותר נמצא ביחס לאלימות חברתית- עקיפה (60.1% לעומת 55.8%, בהתאמה)

ייתכן כי ניתן להסביר הבדלים אלו בכך שהילדים בפנימייה מבלים יותר זמן במסגרת הפנימייתית מאשר ילדים בבתי ספר ועל כן חשופים ליותר הזדמנויות לאינטראקציות אלימות, וכן כי אופי הילדים וההיסטוריות האישיות הקשות שלהם הופך אותם מועדים יותר לקורבנות ולאלימות בתחום המיני, הפיזי ושל פגיעה ברכוש (Fareme & Pollock, 1998 ; Gibbs & Sinclair, 2000). עם זאת, יש לשים לב כפי שראינו שלגבי תחומים מסויימים בסה"כ ישנם שיעורים דומים של אלימות וכי אופי המדגמים הוא שונה- על כן, יש לפרש ממצאים אלו במשנה זהירות. אחת ההמלצות החשובות

העולות מן הדו"ח הנוכחי הינה שיש לבצע מעקב אחר הממצאים הללו על ידי ביצוע של ניטור תקופתי של שיעורי אלימות בקרב חניכים בפנימיות, תוך מעקב אחר קבוצות הסיכון הבולטות ביותר לקורבנות להתנהגות אלימה. מעקב זה עשוי לתת לנו אינדיקציה לגבי יציבות הנתונים, או לחילופין במקרים של הפעלת תכניות להתמודדות עם אלימות, על שינויים בנתונים.

במחקר הנוכחי, נערכו השוואות בין קבוצות שונות (מגדר, גיל והשתייכות הפנימייה למגזר היהודי או הערבי) על מנת לזהות קבוצות סיכון לקורבנות לסוגי האלימות השונים. **בהשוואה בין בנים לבנות**, נראה כי על מרבית ההתנהגויות האלימות מצד חניכים אחרים בפנימייה, דיווחו הבנים על שיעורים גבוהים יותר של קורבנות לעומת הבנות, בעיקר ביחס לאלימות פיזית, הן מתונה והן חמורה. ממצא זה נמצא בהלימה עם מחקרים אחרים בתחום האלימות, הן בפנימיות והן בבתי ספר, שנערכו בארץ ובעולם (Olweus, 1993; Grunbaum, et al., 2002; Khoury-Kassabri et al., 2004). (בבנישתי ועמיתיו, 2006).

עם זאת, במחקר הנוכחי בנות דיווחו יותר על קורבנות לאלימות חברתית- עקיפה ולא נמצאו הבדלים משמעותיים בין בנים לבנות ביחס לאלימות מילולית. הבחנה זו בין סוגי האלימות השונים וההכללה של אלימות חברתית-עקיפה הינה הבחנה חשובה משום שמחקרים קודמים הראו שבנים חשופים ליותר אלימות ולא נעשתה הבחנה ברבים מן המחקרים הקודמים בתחום האלימות והעבריינות בין אלימות מילולית לאלימות חברתית- עקיפה לבין סוגי האלימות האחרים. הכללת התייחסות נפרדת לאלימות חברתית-עקיפה (למשל, הפצת שמועות לא נכונות, או הטלת חרם על חניך) מראה כי אופי האלימות של בנות אינה זהה לאלימות של בנים ומדגישה את חשיבותה של התייחסות מחקרית ספציפית לצורות של אלימות שיותר אופייניות לבנות. חקירת תופעת האלימות החברתית-עקיפה חשובה ביותר משום שנמצא שיש לה השלכות חמורות על הבריאות הנפשית של הקורבנות ועל התפקוד הפסיכו- סוציאלי והלימודי שלהם (Attar-Schwartz & Khoury, 2008). נושא זה הוזנח למדי בספרות המקצועית ויש לתת עליו את הדעת בנפרד. על מנת לפרש את השימוש השונה של בנים ובנות בטקטיקות אלימות מסוגים שונים, תיאורטיקנים בתחום טוענים שלאלימות יש משמעות שונה בעיני בנים ובנות ביחס למטרות שהם רוצים להשיג בקרב עמיתים מקבוצת השווים. אלימות ישירה (כמו אלימות פיזית), שבנים בדרך כלל מעורבים בה יותר גם כקורבנות וגם כתוקפנים, נועדה להשיג מטרות חברתיות שחשובות לבנים, שנוגעות להשגת שליטה וקביעת מקום חברתי טוב יותר בהירארכיה של קבוצת השווים שלהם. בנות, לעומת זאת, נוטות יותר להשתמש באלימות סמויה, עקיפה, כאמצעי להשיג את המטרות החברתיות שלהן, שהן בדרך כלל השגת כוח, סטאטוס ופופולאריות בקבוצה החברתית שלהן. למטרות אלו יש ערך חשוב בעיני בנות בהקשר של ההתפתחות הפסיכו-סוציאלית שלהן בקרב קבוצת השווים (ראו בנושא מאמרן של Attar-Schwartz & Khoury-Kassabri, 2008). באמצעות סוג אלימות זאת הן משיגות את מטרותן מבלי הצורך בעימות ובקונפליקט באופן ישיר. לפעמים אלו בין בנים לבנות עשויות להיות השלכות פרקטיות בזהויות התופעה ובטיפול שלה במסגרת הפנימייתית, כפי שיפורט בהמשך.

עם זאת, המחקר הנוכחי חשף ממצא נוסף שאינו נמצא בהלימה עם ממצאי ספרות קיימת, לגבי פגיעה מינית על ידי חניכים אחרים. במחקר הנוכחי לא נמצא פער משמעותי בדיווח של בנים ובנות על פגיעה מינית כלפיהם בפנימייה. בסקרים הארציים שנערכו במערכת החינוך נמצא כי בנים דיווחו באופן משמעותי על יותר פגיעה מינית על ידי חניכים אחרים בבית הספר לעומת בנות (Attar-Schwartz, 2009b; Benbenishty & Astor, 2005). לעומת זאת, במחקרים אחרים בתחום בהשמה חוץ-ביתית נמצא כי בנות מדווחות על יותר פגיעה מינית מצד חניכים אחרים לעומת בנים (בנבנישטי ושיף, 2003; Cawson et al., 2001; Gibbs & Sinclair, 2000). נראה, אם כן, כי הספרות בתחום הפגיעה המינית בקרב ילדים אינה עקבית וכי המחקר הנוכחי אינו מצביע על פערים משמעותיים. היבט זה צריך להמשיך ולהיבחן במחקרים נוספים במערכת הפנימיית בארץ, במיוחד לאור השכיחות המדאיגה של פגיעה מינית על ידי חניכים שהתגלתה במחקר הנוכחי ולהשלכות הקשות שיש לאלימות מינית על ילדים, שנחשפה במחקר הנוכחי ובמחקרים אחרים (Attar-Schwartz, 2009b).

בהשוואה בין **חניכים מקבוצות גיל שונות**, נמצא באופן עקבי, כי חניכים בקבוצת הגיל הצעירה (גילאי 11-15) דיווחו על יותר קורבנות לאלימות בכל סוגי האלימות שנבחנו לעומת חניכי קבוצת הגיל הבוגרת (16-19). ממצא זה תואם את הספרות הקיימת, הן בזירה הפנימיית והן בזירה הבית-ספרית, המראה כי קיים קשר שלילי בין גיל החניך לרמת הקורבנות לאלימות, כאשר ככל שגיל הילד עולה, רמת הקורבנות יורדת (בנבנישטי ועמיתיו, 2006; Attar-Schwartz & Khoury, 2000; Kassabri, 2008; Attar-Schwartz, 2009b; Gibbs & Sinclair, 2000). מספר גורמים יכולים להסביר את ההבדלים תלויי הגיל באלימות מילולית, פיזית, חברתית עקיפה, ומינית שהתגלו בין החניכים (Smith et al., 1999). ראשית, חוקרים מעלים את הסברה, כי ילדים צעירים נפגעים פעמים רבות על ידי ילדים בוגרים יותר, ועל כן הם אלו המדווחים על יותר קורבנות. כמו כן, סברה אחרת הינה כי הילדים הצעירים עדיין לא עברו סוציאליזציה מספקת להבנה שאלימות היא אמצעי אסור להשגת מטרות והם פעמים רבות עדיין חסרי מיומנויות חברתיות אלטרנטיביות לשם פתרון סכסוכים ולהשגת מטרות מאשר אלימות, ועל כן הם מגלים שיעורים גבוהים יותר של תוקפנות ושל קורבנות לאלימות מאשר ילדים בוגרים יותר. יש להמשיך ולבדוק סברות אלו בקרב חניכים בפנימיות על ידי בחינת דפוס האלימות שהם מפעילים כלפי חניכים אחרים, נושא שלא נבחן במחקר הנוכחי. בשלב הבא של ניתוח הנתונים המתוכנן עבור המחקר הנוכחי, בניתוחים רב-משתניים, אנו נבדוק האם, כאשר שולטים במשתנה משך ההיות ומנטרלים אותו, עדיין יש תרומה למשתנה הגיל להסבר ההבדלים בין חניכים ברמת הקורבנות שלהם, שהרי לא ברור האם הגיל הוא שקשור לרמות הקורבנות או משך ההיות.

בהשוואה בין **חניכי המגזר היהודי לחניכי המגזר הערבי** נמצאה מגמה מעורבת. מחד, חניכי המגזר היהודי מדווחים על יותר התנהגויות של אלימות מילולית, אלימות חברתית-עקיפה, ופגיעה ברכוש, לעומת חניכי המגזר הערבי. מאידך, חניכי המגזר הערבי מדווחים יותר על קורבנות לאלימות פיזית חמורה. שיעורים דומים של חניכים בשני המגזרים דיווחו על אלימות פיזית מתונה ועל פגיעה מינית.

ממצאים אלו תואמים בצורה חלקית את ממצאי הדו"ח הארצי לאלימות במערכת החינוך שנערך בשנת תשס"ה (בנבנישתי ואחרים, 2006). בזירה הבית-ספרית, כמו גם בזירה הפנימייתית, חניכי המגזר היהודי מדווחים יותר על אלימות מילולית מאשר חניכי המגזר הערבי. אך, בשונה מהסקר הארצי של בתי ספר, במחקר הנוכחי אנו מוצאים כי חניכים במגזר היהודי מדווחים על יותר אלימות חברתית-עקיפה, ממצא הפוך למגמה של הסקר הארצי, היכן שתלמידים מן המגזר הערבי דיווחו על יותר קורבנות לאלימות חברתית-עקיפה לעומת עמיתיהם במגזר היהודי (Attar-Schwartz & Khoury-Kassabri, 2008). עם זאת, יש לציין גם כי במחקר של בתי הספר, אחרי ששלטו בגורם החברתי-כלכלי של בתי הספר, היטשטשו ההבדלים בין תלמידים מבתי ספר ערביים בכל הנוגע לצורת אלימות חברתית-עקיפה (Attar-Schwartz & Khoury-Kassabri, 2008). כמו כן, בעוד בסקר הנוכחי לא נמצא הבדל משמעותי בין המגזרים בדיווח על פגיעה מינית, בממצאים ממערכת החינוך נמצא כי תלמידי המגזר הערבי מדווחים יותר על פגיעה מינית, לעומת תלמידי המגזר היהודי (Attar-Schwartz, 2009b). ממצאים אלו מחייבים בדיקה נוספת ועריכת רפלקציה לסקר הנוכחי על מנת לחזק ולבדוק את יציבותם של ממצאי המחקר לאורך זמן ואת המשמעות שלהם. חשוב להבהיר בהקשר זה כי ההשוואה שנערכה במחקר הנוכחי בין הפנימיות מן המגזרים השונים (וגם בין קבוצות הגיל השונות וכדומה) אינה מאפשרת לנו כל וכל לקבוע מהו **המקור** של ההבדלים. ייתכן למשל כי ההבדלים שנמצאו בין חניכים מן המגזר היהודי לחניכים מן מגזר הערבי בהיקפים של אלימות פיזית קשה (וגם בהיקפים של אלימות צוות, כפי שיוצג מאוחר יותר) משקפים הבדלים בסטאטוס הסוציו-אקונומי של שני המגזרים ולא דווקא בהבדלים תרבותיים. לכן יש לנקוט משנה זהירות בכל ניסיון לתת פירוש סיבתי להבדלים במחקר בין הקבוצות. למשל, מחקרים בבתי ספר הראו שלאחר שלוקחים בחשבון ומנטרלים את המצב החברתי-כלכלי של בית הספר, להשתייכות למגזר היהודי או לא יהודי לא הייתה משמעות רבה בניבוי של אלימות פיזית קשה (Benbenishty & Astor, 2005). יש להמשיך ולבחון נושא זה בפנימיות וליצור מדדים שיוכלו לתת נקודת מבט על הנושא של המשאבים של הפנימייה (למשל באמצעות חלוקה לאזורים, לפי הדירוג הסוציו-אקונומי של אזורים שונים בארץ שמציעה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה או באמצעות דרוג אחר שייבנה עם משרד הרווחה) ושל המגזר כדי להבחין אספקטים תרבותיים מאספקטים של סטאטוס סוציו-אקונומי.

ממצא חשוב ביותר שחשף המחקר הנוכחי, מלבד הממצאים בדבר השכיחות של אלימות וקבוצות הסיכון הפגיעות ביותר לסוגי האלימות השונים, נוגע לקשר שבין אלימות בין חניכים לבין תפקודם הרגשי-התנהגותי. המחקר הנוכחי מצא באופן ברור כי חניכים שסובלים מיותר קורבנות לאלימות על סוגיה השונים, חושפים יותר קשיים בכל התחומים הרגשיים וההתנהגותיים שנבחנו במחקר (סימפטומים רגשיים, בעיות קשב וריכוז, תוקפנות, בעיות עם קבוצות השווים ומדד בעיות כללי). ממצא זה נמצא בהלימה עם הספרות המעטה שקיימת בתחום הפנימייתי (למשל, Gibbs & Sinclair, 1999) וגם עם הספרות שקיימת בתחום הבית-ספרי שמראה קשר ברור בין קורבנות לאלימות על סוגיה לבין קשת רחבה של השלכות שליליות קצרות וארוכות-טווח עבור ילדים שהיו

קורבנות לאלימות על ידי עמיתיהם בבית הספר הן בתחום הרגשי (כמו, דיכאון, הערכה עצמית נמוכה, בושה, אובדן תיאבון, קשיי שינה וכדומה), הן בתחום הלימודי (כמו, היעדרות מבית הספר, נשירה מבית הספר וכדומה), והן בתחום ההתנהגותי, החברתי והרפואי (e.g., Akiba, LeTender,) (Baker, & Goesling, 2002; Fineran & Bennett, 1999).

אם כך, נראה כי ההיבט של אלימות בפנימייה מהווה היבט חשוב מאיכות החיים ומהאקלים החברתי שהחניך חווה באופן אישי. אבל, יש לשים לב כי אלימות זו עשויה להשפיע גם על חניכים שאלימות זו לא הופנתה ישירות אליהם והם "רק" עדים לה (עטר, 2006). היבט זה מהווה חלק חשוב מאיכות הסביבה המוסדית המסופקת לילדים, שאמורה להיות בטוחה ומגנה, בניגוד לחלק ניכר מן המסגרות הביתיות מהן הוצאו הילדים בשל חוסר הביטחון והסיכון שטמנו בחובן עבורם. ממצאים אלו נמצאים בהלימה עם מחקרים שמצאו כי אחד מן ההיבטים המוגדרים על ידי החניכים כמרכיב חשוב באיכות הטיפול המוסדי הינו המרכיב של אווירה שמקדמת אינטראקציות חברתיות בין החניכים (Tarantino, 2002).

נראה, כי סביבות בהן רמת האלימות בין החניכים (ומצד הצוות, כפי שיידון מאוחר יותר) רבה יותר, אף אם אינה מופנית לחניך הספציפי, יוצרות אצל החניך תחושה כללית של חוסר מוגנות וכך משאבים פנימיים שיכולים היו להיות מתועלים לכיוון מקדם נפגעים, ואילו תחושות שליליות כמו של דיכאון וחרדה, של תוקפנות ושל עוינות כלפי קבוצת השווים מועצמות (עטר, 2006). ראינו עדות לכך גם בחלק שעוסק בקשר בין ההיבט של התנהגויות כלליות שליליות של ילדים בפנימייה ותפקודם הרגשי-התנהגותי של ילדים, ומכך אנו מסיקים כי גם לאלימות שנמצאת בסביבת החניכים, אלימות נצפית, יש קשר לתפקודם של החניכים ולא רק לאלימות הנחווית באופן ישיר על ידי החניך. התיאוריה האקולוגית, שמציעה מודל לפיו ישנן מספר מערכות המשפיעות בו-זמנית על חיי החניך, עשויה לספק מסגרת תיאורטית לממצא זה, לפיה אנו מבינים שמצבו של חניכים קשור גם למאפייני הסביבה המוסדית ולא רק למאפיינים אישיים או משפחתיים (Bronfenbrenner, 1979; Whittaker, 1978). לאור ממצאים אלו, והממצאים לגבי אלימות צוות שיופיעו להלן, נראה כי על המערכת הפנימייתית ליחס להיבט זה משמעות רבה ולפעול למגר את התופעה של אלימות בפנימייה, כפי שאדון בהמשך בחלק של השלכות לפרקטיקה.

(ב) קורבנות לאלימות מצד צוות הפנימייה

כאשר ילד מוצא מהבית, בדרך כלל בשל סיכון כלשהו להתפתחותו בביתו, ישנה ציפייה שלמרות שהמסגרת לא תוכל לספק טיפול הורי תחליפי מושלם, ילדים אלו לפחות יהיו מוגנים מפגיעה נוספת. עם זאת הממצאים בשטח מראים לעיתים את ההיפך (Hobbs et al., 1999). תופעת אלימות של אנשי צוות כלפי חניכים בפנימיות וכלפי תלמידים בבתי ספר הינה תופעה שלא נחקרה מספיק בספרות הקיימת. מחקרים קיימים העדיפו להתמקד בעיקר בנושא של אלימות בין ילדים (ראו בנושא חורי-כסאברי, 2006), אך השלכותיה של התופעה הן בזירה הפנימייתית והן בזירה הבית-ספרית נתגלו כקשות בספרות וידוע כי הן עלולות לפגוע ברווחתו ובהתפתחותו של הילד (Hyman & Snook,)

Hyman et al., 2003; 2000). אנשי צוות אמורים להיות מקור לתמיכה והגנה לילדים בכלל וילדים בסיכון בפרט, ולפיכך פגיעה של איש צוות מהווה איום קשה על תחושתו של הילד שהבוגרים במסגרת בה הוא נמצא יגנו עליו וכי הסביבה בה הוא שוהה ראויה לאמון והיא חוף מבטחים עבורו. במחקר הנוכחי נבדקו שני סוגי פגיעות מצד הצוות בפנימייה: אלימות מילולית-רגשית (כגון קללות ועלבונות) ואלימות פיזית (כגון: צביטות, דחיפות בכוונה וכדומה). התמונה העולה מן הסקר הנוכחי בנוגע לקרבנות לאלימות מצד צוות הפנימייה מטרידה. כשליש מן החניכים מדווחים על קורבנות לאלימות מילולית מצד צוות הפנימייה לפחות פעם אחת בחודש האחרון, וכרבע מהחניכים מדווחים על קורבנות לאלימות פיזית. ממצאים אלו דומים לממצאים ממערכת החינוך בישראל בסקר שנערך בתשס"ה, ביחס לאלימות מילולית, בכל שלבי החינוך (בבית הספר היסודי: 34.8% מחניכי הפנימיות מדווחים על לפחות התנהגות אחת של אלימות מילולית מצד הצוות בחודש האחרון לעומת 33.5% במערכת החינוך; בחטיבות הביניים 35.2% לעומת 34.7%, בהתאמה; ובחטיבה העליונה 27.4% לעומת 30.6%, בהתאמה).

לעומת זאת, נמצא כי חניכי הפנימיות מדווחים על שיעור גבוה מעט יותר של קורבנות לאלימות פיזית מצד צוות הפנימייה, בכל שלבי החינוך. כך, בעוד 30% מחנכי הפנימיות בבית הספר היסודי מדווחים על קורבנות להתנהגות אחת לפחות של אלימות פיזית מצד הצוות בחודש האחרון, כ-23% מתלמידי מערכת החינוך היסודי מדווחים על כך. בדומה, בעוד 30% מחנכי הפנימיות בחטיבת הביניים מדווחים על אלימות פיזית מצד הצוות, מדווחים על כך 23.3% מתלמידי מערכת החינוך מדווחים על כך. שיעור דיווח דומה יותר נמצא בקרב החטיבה העליונה, כאשר כחמישית (20.3%) מחנכי הפנימיות מדווחים על אלימות מילולית מצד צוות הפנימייה, לעומת 16.6% מתלמידי מערכת החינוך (בבנישתי ועמיתיו, 2006).

בסך הכל נראה, אם כן, כי שיעורי האלימות המילולית בפנימיות ובמערכת החינוך בארץ מצד הצוות דומים, וכי שיעורי האלימות הפיזית בפנימיות גבוהים יותר מצד הצוות, אם כי עדיין הפערים לא היו גדולים מאד. ייתכן שניתן להסביר את שיעורי האלימות הפיזית הגבוהים יותר, בדומה להסבר הנוגע לקורבנות לאלימות חניכים, בכך שהחניכים שוהים בפנימייה יותר מאשר בבית הספר וכי ייתכן כי ישנן אינטראקציות רבות יותר ביניהם לבין הצוות ולכן גם יותר אפשרות לפגיעה בחניך. כמו כן, יש לבחון את הנושא של הפיקוח על הצוות בפנימיות - בעוד שבבתי הספר תלמידים יכולים להתלונן להוריהם ולצפות לגיבוי פעמים רבות, בפנימייה חניכים עשויים להתמודד לבדם מול אלימות של איש צוות שלמעשה היה אמור לשמש מעין "הורה תחליפי" לחניך בעת שהייתו במסגרת, מה שמגביר את פגיעותם להתנהגויות פוגעניות אלו. לבסוף, יש לשים לב לעובדה שהתנהגויות שמציגים ילדים שהוצאו מהבית, בשל ההיסטוריות הקשות שלהם, יכולות להיות בעייתיות ביותר. לעיתים, אנשי צוות שאינם מודעים לכך ואין בידיהם הכשרה הולמת, עשויים להגיב בכעס ובאלימות כלפי חניכים שחושפים התנהגויות אלו (Hobbs et al., 1999).

יש לציין, כי מכיוון שבסקר האלימות הארצי היה שיעור גבוה יותר של תלמידים מן המגזר הערבי, ייתכן כי ישנו "ניפוח" כלשהו של הממצאים בזירה הבית ספרית (שהרי במגזר הערבי ובמיוחד

הבדווי היו במערכת החינוך שיעורים גבוהים הרבה יותר של אלימות צוות) ועל כן הפערים בין חניכים לתלמידים אינם כל כך גדולים בהשוואה נערכת כאן. יש להמשיך ולבחון סוגיות אלו.

בבחינת קבוצות הסיכון לאלימות של צוות כלפי חניכים, ניתן לראות במחקר הנוכחי, ראשית, כי חניכי המגזר הערבי מדווחים יותר על קורבנות לאלימות מצד הצוות באופן כללי, וההבדל ניכר יותר ביחס לאלימות צוות פיזית. ממצא זה נמצא בהלימה עם מחקרים שנערכו בארץ במערכת החינוכית. ממצאים אלו הראו הבדלים משמעותיים בין תלמידים יהודים לתלמידים ערבים בדיווחיהם על אלימות מצד צוות בית הספר: תלמידים ערבים דיווחו יותר על אלימות צוות מילולית ומינית שהופנתה כלפיהם, אך ההבדל הבולט ביותר נרשם בדיווחים על אלימות פיזית של הצוות כלפיהם. הבדלים אלו יוחסו בחלקם לפערים החברתיים- כלכליים בין האוכלוסייה היהודית לאוכלוסייה הערבית בישראל. עם זאת, גם לאחר שליטה במאפיינים החברתיים- כלכליים של ההורים, נמצאו הבדלים בין שתי קבוצות האוכלוסייה, במיוחד בכל הנוגע לאלימות צוות פיזית (ראו חורי-כסאברי, 2006).

הממצאים הללו יכולים לשקף הבדלים בנורמות ובערכים התרבותיים של שתי הקבוצות. החברה הערבית תוארה במחקרים קודמים כחברה יותר פטריארכאלית, קולקטיביסטית וסמכותית (Haj-Yahia, 2000), אשר תומכת באמצעי ענישה פיזיים כלפי ילדים יותר מחברות מערביות (חורי-כסאברי, 2006). עם זאת, במחקר הנוכחי, יש להיזהר עם הסבר זה במיוחד לאור כך שלא שלטנו סטטיסטית במאפיינים החברתיים- כלכליים ובמאפיינים הפוליטיים המאפיינים את שתי הקבוצות, ועל כן אין אנו יכולים להפריד בין המרכיב ה"תרבותי" למרכיב הסוציו-כלכלי, שיכול לטמון בחובו עומס קשה ושחיקה עבור העובדים ורמת סיכון גבוהה יותר לאלימות. יש מקום במחקר עתידי לבדוק גם נושאים אלו כדי שיימצאו הסברים הולמים לתופעה, שינחו גם את מעצבי המדיניות באופן מיגור התופעה. חשוב לציין שוב, כי אין המחקר הנוכחי יכול להצביע על המקור לפערים אלא על קבוצות לסיכון בקרב החניכים לאלימות מסוגים שונים.

כמו כן, המחקר הנוכחי מצא, כי בניס דיווחו על יותר אלימות, פיזית ומילולית, מצד הצוות. ההשערה המרכזית המקובלת בספרות המסבירה ממצא זה הינה שמכיוון שענישה פיזית או שימוש באלימות מילולית באה פעמים רבות כתגובה להתנהגות "לא ראויה" של ילדים, ומכיוון שבנים הם אלו היותר אלימים כלפי חבריהם, הם אלו שסובלים יותר מענישה פיזית זו, בגלל הצורך הרב יותר של הצוות להתעמת איתם ולהעניש אותם (Youseff et al., 1998). ממצא זה הנוגע להבדלים בין המינים תואם את ממצאם של הובס ואחרים (Hobbs et al., 1999) במחקרם על פנימיות באנגליה וכן מחקרים שנעשו במערכת הבית-ספרית בארץ (חורי-כסאברי, 2006).

לבסוף, גם גיל צעיר היווה גורם סיכון לאלימות צוות, כפי שעלה מממצאי המחקר הנוכחי. חניכים צעירים (גילאי 11-15) דיווחו על יותר קורבנות לאלימות צוות פיזית מחניכים בוגרים (גילאי 16-19). ממצא זה נמצא בהלימה עם ממצאי מחקר קודמים (בנבנישתי ועמיתיו, 2006). מלבד זיהוי קבוצות הסיכון בקרב החניכים לאלימות צוות, הממצאים מראים גם כי ישנו קשר ברור ועקבי בין אלימות צוות מילולית ופיזית לבין תפקודו של החניך: במחקר הנוכחי נמצא כי ככל שרמת הקורבנות (הן המילולית והן הפיזית) של החניך על ידי הצוות הייתה גבוהה יותר, כך

התפקוד ההתנהגותי- רגשי של החניך היה טוב פחות. ממצא זה יכול להתפרש בשני אופנים, כפי שמנחה אותנו הספרות בנושא. ראשית, ייתכן כי אלימות צוות מחריפה ביותר בעיות התנהגות ובעיות רגשיות שיש אצל חניכים והיא הרסנית ביותר להתפתחותם ולתפקודם. אך, הסבר אפשרי אחר הינו כי ילדים בעלי יותר בעייתיות רגשית והתנהגותית הם ילדים שלצוות קשה יותר להתמודד איתם ועל כן ילדים אלו יותר פגיעים לאלימות צוות (Hobbs et al., 1999). נראה כי נושא ההכשרה של אנשי הצוות, שנאבקים פעמים רבות להתמודד עם מספר רב של ילדים החושפים התנהגויות קשות, הינו נושא חשוב ביותר. הכשרה מעין זו עשויה לתת לאנשי הצוות כלים חינוכיים אלטרנטיביים להתמודדות עם התנהגויות קשות של חניכים והבנה יותר ברורה למקורות של התנהגות זאת.

לסיום החלק העוסק באלימות צוות ובאלימות חניכים כלפי חניכים, עולה ממצא מעניין הראוי לדיון, הקשור להשוואת זווית הראייה של החניך, אנשי הצוות והמנהלים במגזר הערבי אל מול המגזר היהודי בנוגע לאלימות בפנימייה. במחקר הנוכחי, למרות שהחניכים במגזר הערבי דיווחו באופן כללי על יותר אלימות מצד חניכים אחרים, ועל יותר אלימות פיזית ומילולית שהופנתה כלפיהם מצד הצוות, מנהלי הפנימיות וגם אנשי הצוות עדיין מעריכים את מוגנות החניכים כטובה יותר בפנימיות ערביות לעומת פנימיות יהודיות ומעריכים את מימדי האלימות בפנימייה כקטנים יותר (למשל, כ-47% מהמנהלים במגזר היהודי מעריכים את בעיית האלימות בין החניכים במסגרת שלהם כבעיה גדולה לעומת רק 17% מהמנהלים בפנימיות במגזר הערבי). כלומר, הפער בין הדיווח של מנהלים ואנשי הצוות במגזר הערבי לבין החניכים במגזר הערבי, גדול מהפער בין מנהלים ואנשי הצוות במגזר היהודי לחניכים במגזר היהודי.

הניסיון להסביר את הפער הזה מוביל אותנו לדון בהיבטים העשויים להיות קשורים לאופי הדיווח. ייתכן כי בשל ציפיות שונות, מנהלים במגזר הערבי נוטים להעריך את בעיית האלימות במוסדותיהם בצורה פחותה ממה שהחניכים במוסדות שלהם מדווחים. ניתן לראות נטייה דומה במחקר האלימות הארצי בבתי ספר (בבנישתי ועמיתיו, 2006) אשר מצא כי מנהלי בתי ספר ערביים דיווחו על אחוזים נמוכים יותר של שיעורי אלימות בתחומים שונים הן בהשוואה לתלמידים ולמורים מבתי הספר הערביים אותם הם ניהלו והן בהשוואה למנהלים מן המגזר היהודי. כאשר, בהתאם לציפיות ממחקרים קודמים, התלמידים והמורים הערביים דיווחו על יותר אלימות בהשוואה לתלמידים ולמורים מן המגזר היהודי, מה שהעלה שאלות לגבי הסיבה שדיווח המנהלים היה נמוך יותר במגזר הערבי. בבנישתי ועמיתיו (2006) מציעים, כי ייתכן ועובדה זו עשויה בין היתר להצביע על חששות של מנהלים מקבוצות מיעוט לדווח באופן פומבי על אלימות בבית ספרם. ייתכן כי היה חשש של המנהלים גם במחקר הנוכחי כי ניתן לזהות אותם, וכי הממצאים יועברו לפיקוח, זאת למרות שהובטחה אוניברסיטת מלאה לכל הנחקרים ולכל הפנימיות במחקר הנוכחי. במקרה כזה, יש לעשות מאמצים על מנת לתת לגיטימציה לדיווחים על אלימות מצד המנהלים במגזר זה. אפשרות נוספת היא שהפער נובע מקושי בתקשורת בין המנהלים לחניכים במגזר הערבי, היוצר קושי של התלמידים לדווח על מקרי האלימות, ועל כן המנהלים אינם מודעים להיקף האלימות במוסדם. במקרה זה יש לייצר ערוצי תקשורת פתוחים יותר בין החניכים להנהלה במוסדות אלו (בבנישתי ועמיתיו, 2006).

יש להמשיך ולחקור תופעה זו ולבחון באלו דרכים מתודולוגיות והסברתיות ניתן להתמודד עימה. בכל מקרה, ממצא זה מדגיש את חשיבות הבחינה של תופעת האלימות בפנימייה ממספר

נקודות מבט: של החניכים, של אנשי הצוות ושל המנהלים. שילוב של כל נקודות המבט הללו אפשרה לחשוף את הפער הזה. במידה והיו נחקרים רק אנשי הצוות והמנהלים היינו מקבלים תמונה שונה לגמרי הנוגעת לנושא המוגנות של החניכים.

מדיניות בנוגע לאלימות וליצירת מוגנות בפנימייה

בבחינת ההערכות של החניכים בדבר מדיניות הפנימייה בנוגע להתמודדות עם אלימות בצורה עקבית, ברורה, עם אופן אחיפה תקיף, נראה כי המערכת הפנימיית מצליחה להעביר לחניכים ברוב המקרים מסר שבמקרים של אלימות יש יד המטפלת בכך, וכי ישנם כללים ברורים להתנהגות ביחס לאלימות. כך למשל, רוב ניכר של החניכים (83%) מסכימים או מסכימים מאוד כי בפנימייה שלהם יש חוקים וכללים ברורים נגד אלימות, וכשלושה רבעים מהחניכים חשים כי כאשר חניך מתלונן על פגיעה בו, יש לפחות איש צוות אחת שיעזור לו. בדומה לממצאים במערכת החינוך בישראל (בבנישתי ועמיתיו, 2006), לא נמצאו הבדלים משמעותיים בהערכת מדיניות הפנימייה ביחס לאלימות בין חניכים בקבוצות גיל שונות ובין חניכים מפנימיות במגזר היהודי או הערבי. אולם, הן בסקר הנוכחי, והן בסקר האלימות הארצי במערכת החינוך (בבנישתי ואחרים, 2006), נמצא הבדל ניכר בין הערכתם של בנים לעומת בנות, כאשר הבנות מעריכות את מדיניות הפנימייה כחיובית יותר מבנים. ייתכן שהסיבה לכך היא שבנים מעורבים יותר במקרי אלימות הן כקורבנות והן כתוקפנים ולכן אוזלת ידה של המערכת במקרים אלו, באם קיימת, תהיה יותר רלוונטית להם ועל כן ידווחו עליה יותר.

בבחינת הקשר בין האופן בו העריכו החניכים את המדיניות של הפנימייה בנוגע לאלימות לבין תפקודם ההתנהגותי-רגשי, נמצא קשר ברור ועקבי. ככל שמדיניות הפנימייה ביחס לאלימות הייתה ברורה, מגנה ועקבית יותר, כך התפקוד הרגשי-התנהגותי של החניך היה בעייתי פחות. בנוסף, נמצא קשר חיובי מובהק בין מדד המדיניות לבין התנהגות פרו-סוציאלית, כך שככל שהחניך מעריך את מדיניות הפנימייה ביחס לאלימות כחיובית יותר, רמת ההתנהגות הפרו-סוציאלית שלו תהיה גבוהה יותר. נראה כי היבט זה קשור ליכולת החניך לחוש מוגן ובטוח ולהיות חלק מקהילה שרואה בחומרה מעשי אלימות. ממצא זה חשוב במיוחד לאור מחקרים, שראינו קודם לכן, בהשמה חוץ-ביתית שהראו שחניכים לא משתמשים פעמים רבות בצוות כמקור תמיכה במקרים של אלימות ולא חשים כי יש מי שמגן עליהם. עבור ילדים שהוצאו מהבית בשל סיכון בדרך כלל, ממצא כזה משמעותי ביותר לקובעי מדיניות ואנשי מקצוע בקהילה הפנימייתית.

שביעות רצון של החניכים מהיבטים פיזיים ומהעשרה במוסד

במחקר הנוכחי נשאלו החניכים אודות שביעות רצונם ממספר שטחי חיים (לפי מספר פריטים מהמדד של Shye, 1989) בפנימייה, כמו: דיור, מזון, העשרה ותרבות פנאי. ממצאי המחקר מלמדים אותנו, כי מרבית החניכים (69%) מדווחים כי לדעתם הפנימייה נותנת לילדים הזדמנות לפתח ולעסוק בדברים שהם אוהבים. שיעור גבוה יחסית של החניכים מסכימים גם כי הדיור נוח להם (62%), כי הם מרוצים מההעשרה בפנימייה (62%) וכי הם יכולים להתנהג בפנימייה לפי האמונות והערכים המקובלים עליהם (61%). לעומת זאת, רק כמחצית מהחניכים מדווחים כי הם מרוצים במידה

בינונית או רבה מהביגוד שהם מקבלים בפנימייה ומהאוכל בפנימייה, וכי הם חשים כי הפנימייה נותנת להם הזדמנויות לנוח ולהשתחרר מלחצי היום – יום (55%).

בנות דיווחו באופן כללי על שביעות רצון רבה יותר על היבטים שונים, כמו דיור, ביגוד, הזדמנות שהפנימייה נותנת לפתח ולעסוק בדברים שהם אוהבים לעשות, וקבלת העשרה בפנימייה. כמו כן, נמצאה שביעות רצון שונה של חניכים בוגרים וצעירים לגבי היבטים שונים. כך, מחד, החניכים הבוגרים יותר (גילאי 16-19) מרוצים יותר מהדיור, ומהזדמנויות בפנימייה לנוח ולהשתחרר מלחצי היום-יום. עם זאת, החניכים מקבוצת הגיל הצעירה מדווחים על שביעות רצון רבה יותר מהעשרה (למשל, ספרים, סרטים והצגות) שהם מקבלים מהפנימייה וגם מהאוכל בפנימייה. ממצאים אלו יכולים לספק לעוסקים במדיניות ובפרקטיקה בפנימיות מידע לגבי היבטים בחיי הפנימייה אותם כדאי להתאים דיפרנציאלית לקבוצות השונות. למשל, ייתכן שאמצעי ההנפשה וההעשרה בפנימיות (ספרים, חוגים וכדומה) מותאמים כיום יותר לאוכלוסייה הצעירה ואינם מעודכנים ומותאמים לאוכלוסיית החניכים הבוגרת יותר.

עוד מצא המחקר הנוכחי, באופן עקבי לגבי כל מדדי התפקוד, קשר בין שביעות הרצון של החניך מהיבטים אלו (ממוצע של מספר שטחי חיים) לבין תפקוד התנהגותי-רגשי בעייתי פחות והתנהגות פרו-סוציאלית ברמה גבוהה יותר. ממצא זה עשוי להעיד על חשיבות שיפור מתן השירותים בתחומים השונים, בשל היכולת שלו לתרום לאיכות החיים ולתפקוד החניכים.

אכן, הספרות מעידה הן על שביעות הרצון של חניכים מההיבטים הפיזיים בפנימייה והן על שביעות הרצון של חניכים מההעשרה ומתרבות הפנאי כגורמים חשובים ביותר באיכות חיי החניך ומכך גם בתרומה לתפקודו (ראו סקירה נרחבת בנושא אצל עטר, 2006). ראינו למשל, כי הספרות מעידה על כך, שהסביבה הפיזית של המוסד הינה כלי סימבולי של הטיפול במוסד, שעשוי להגביר את האיכות הטיפולית שהוא מעניק. כלומר, שלהיבטים הפיזיים יש משמעות אחרות מלבד המשמעות של סיפוק הצרכים הגשמיים של החניכים. ראינו גם, כי כיום גוברת המודעות לצורך לתת את הדעת על היבטים אלו ומחקרים מראים כי יש קשר בין התנאים הפיזיים בפנימייה, כמו דיור ותזונה, לבין תפקוד החניכים וגם לשביעות רצונם מהחיים בפנימייה (וונזר ואחרים, 1996; שלום ואפל, 1994; Attar-Schwartz, 2008, 2009b; Bailey, 2002).

למשל, הממצאים של המחקר הנוכחי המראים, כי רק כמחצית מהחניכים מדווחים על שביעות הרצון מהמזון בפנימייה דורשת חשיבה מחודשת על הנושא, משום שהנושא נמצא קשור לתפקוד רגשי והתנהגויות של חניכים ונראה כי יש לו משמעות חשובה בעיני ילדים השוהים בסביבות ממוסדות (Attar-Schwartz, 2008, 2009a). הספרות העוסקת בסימבוליות של המטבח ושל המזון בסביבות ממוסדות לילדים מדגישה את החשיבות של היבט זה במוסד. הקשר בין חווית הטיפול להתפתחותם של רגשות של ביטחון ואהבה אצל התינוק, שנותרים מקושרים למזון ולאכילה לאורך כל החיים, נדון רבות בספרות (Roberts & Bushaw, 1978). עם זאת, מחקרים בתחום במסגרות חוץ-ביתיות מעטים מאד. בשל זאת, למחקר הנוכחי חשיבות מיוחדת בבחינת ההיבט התזונתי מנקודת מבטם של החניכים.

היבט נוסף שהחניכים נשאלו לגביו כאמור הינו ההיבט של תנאי הדיור שהפנימייה מספקת להם. כאמור, פחות משני שלישי מהחניכים העריכו בצורה חיובית את תנאי הדיור בפנימייה. יש להתייחס לממצא זה ברצינות הראויה במיוחד לאור מחקרים שהראו קשר בין היבטים פיזיים כמו צפיפות בחדרי חניכים לבין התנהגויות קשות בקרב חניכים (Attar-Schwartz, 2009a; Rivlin & Wolf, 1985; Tear et al. 1995). מחקרים אלו מצביעים על כך ששהייה ממושכת בסביבה שאינה הולמת את צורכי הילדים מוסיפה לקשיים הרגשיים וההתנהגותיים שלהם. כיום, גוברת ההכרה, על כן, כי הסביבה הפיזית, אשר בה חי הילד אינה רק מבנה פיזי, אלא כי לסביבה זו ולכל מה שהיא מכילה יש תוכן סימבולי תרפויטי (עטר, 2006; Bettelheim, 1974).

נושא נוסף עליו דיווחו החניכים הינו הנושא של העשרה ופעילויות פנאי שהם מקבלים בפנימייה. ראינו כי אחוז גבוה למדי (69%) מדווחים כי לדעתם הפנימייה נותנת לילדים הזדמנות לפתח ולעסוק בדברים שהם אוהבים וכי 62% מדווחים כי הם מרוצים מההעשרה בפנימייה (למשל, סרטים, הצגות). עם זאת, נותרת השאלה, מיהם החניכים הנותרים (כשליש מהחניכים) שאינם מרוצים מרמת ההעשרה וכיצד ניתן לקדם תחום זה? הספרות מראה כי ההיבט של העשרה של חניכים בהשמה חוץ-ביתית הינו היבט חשוב ביותר. מחקרים מראים כי קיומן של פעולות העשרה ופנאי בפנימייה (בתנאי שהוערכו כאיכותיות על ידי החניכים) קשור בקשר חזק לשביעות הרצון מחיי הפנימייה על ידי החניכים השוהים בה (שלום ואפל, 1994), להישגים גבוהים יותר בלימודים (Attar-Schwartz, 2009a; Shin, 2003) ולתפקוד התנהגותי ורגשי טוב יותר, הכולל למשל רמות נמוכות יותר של דיכאון וחרדה ושל התנהגות תוקפנית (Attar-Schwartz, 2008, 2009b). המחקר הנוכחי הינו בין היחידים לבחון את ההעשרה מנקודת המבט של החניכים ולבחון את הקשר של שביעות רצון מהיבט זה יחד עם היבטים אחרים בפנימייה ישירות לתפקודו ההתנהגותי והרגשי של החניכים. נראה, כי העשרה של החניכים מסייעת למערכת החוץ-ביתית להגיע לאווירה שממוקדת פחות בשליטה ביחסים (Bailey, 2002) ויותר בקידום מערכות בטוחות ומקדמות בין החניכים למדריכים ומערכות ידידותיות יותר בין החניכים לבין עצמם. העשרה זו ופיתוח יכולות וכישרונות החניך מסייעת גם בסיוע בניית היכולות האישיות והביטחון העצמי של החניכים וגם בהכנה לשילובם העתידי בקהילה (Shin, 2003, Smokowski & Wodarski, 1996). עם זאת, יש לשים לב, כאמור, כי גם פנימיות שמעניקות העשרה ומעוניינות בפיתוח יכולות, לעיתים מתאימות עצמן לקבוצות מסוימות יותר מאחרות. למשל, במחקר הנוכחי ראינו שבנות יותר מבנים חשו כי הפנימייה נותנת להן הזדמנויות לפתח ולעסוק בדברים שהן אוהבות לעשות. כמו כן, חניכים מקבוצת הגיל הצעירה מדווחים על שביעות רצון גבוהה יותר מנושאי ההעשרה לעומת חניכים בוגרים יותר. יש להמשיך ולבחון נושא זה על מנת לתפור תכניות העשרה שתתאמנה דיפרנציאלית לצרכים הרוחניים, התרבותיים והפיזיים השונים של תת הקבוצות השונות בפנימייה.

ממצאים מזווית הראייה של אנשי הצוות והמנהלים

חלק זה יסכם בקצרה את הממצאים התיאוריים שעלו מזווית הראייה של המנהל ואנשי הצוות. כאמור, בניתוחים עתידיים של הנתונים, ייקשרו היבטים אלו, באמצעות שיטת ניתוח רב-רמתית לתפקודו בפועל של החניך.

ממצאים מזווית הראייה של אנשי הצוות

המחקר הנוכחי כלל דיווח של 543 אנשי צוות על היבטים שונים בעבודתם בפנימייה. הם נשאלו על יחסים בין אנשי הצוות למהל ועל יחסים בתוך קבוצת אנשי הצוות בפנימייה, תחושות של שחיקה, של מוגנות, רווחה אישית וכדומה. להלן תוצג זווית הראייה שלהם על היבטים אלו כפי שעלה מן המחקר הנוכחי.

מאפייני השכלה וותק של אנשי הצוות והיעדרויות

במחקר הנוכחי נשאלו אנשי הצוות, בין היתר, על השכלתם הפורמאלית ונמצא כי מחצית (50%) מהם בוגרי תיכון (41% תיכון עיוני ו-9% תיכון מקצועי), והיתר הינם בעלי תואר ראשון (37%) ותואר שני (13%). במחקר הנוכחי 18% מהמשיבים היו צוות צעיר (שינשינים או בני שירות לאומי). כך, שאף אם שיעורים של חברי צוות אלו יקוזזו מבעלי ההשכלה התיכונית, עדיין מדובר באחוז ניכר של אנשי צוות ללא השכלה אקדמית. מבחינת הוותק בפנימייה, עבור 39% מאנשי הצוות, זוהי השנה הראשונה לעבודתם בפנימייה, עבור 35% זוהי השנה השנייה עד הרביעית ועבור כרבע בלבד (26%) זוהי שנתם החמישית או יותר. נראה כי מרכיבי ההשכלה והוותק של הצוות החינוכי הינם מרכיבים חשובים באיכות הטיפול המוסדית. חשיבות ההשכלה, ההכשרה והוותק שלהם נובעת מהעובדה שהם אלו המבליים את עיקר הזמן עם החניכים. הכשרתם והשכלתם יכולה להשפיע על איכות עבודתם ומכאן על איכות הטיפול בחניך (גרופר, 1992; פלישמן ואחרים, 1999). כמו כן, ותק נמוך של אנשי הצוות החינוכי, כלומר תחלופה גבוהה של אנשי צוות, הוא היבט שחשוב לעמוד עליו. בתחלופת צוות גבוהה מדי בפנימיות יש סיכון למתן טיפול קטוע שאינו מאפשר לסייע לילדים לשקם יחסי התקשרות פגועים. ניתן למצוא תימוכין תיאורטי ואמפירי לסכנה שבתחלופת עובדים גבוהה עבור ילדים במוסדות ולצורך בפיקוח על גורם זה. לפי תיאוריית ההתקשרות, לשם התפתחות תקינה, ילדים זקוקים למערכת יחסים חמה, אינטימית ורציפה עם המטפל העיקרי (Bowlby, 1951). התחלופה הגבוהה של אנשי צוות בפנימיות עלולה ליצור תחושות של נטישה, חרדה, חוסר המשכיות וארעיות אצל החניכים, כפי שנמצא במחקרים שונים (Barnas & Cummings, 1997).

מבחינת היעדרות מהעבודה שלא לצורך חופשה, נמצא כי למעלה מ-50% מאנשי הצוות נעדרו לפחות פעם אחת בחודשיים האחרונים מהעבודה בפנימייה: 22% דיווחו כי נעדרו יום אחד בחודשיים האחרונים, ו-20% מאנשי הצוות דיווחו כי נעדרו יומיים-שלושה. כמו כן, כ-11% נוספים דיווחו כי נעדרו כשבוע או יותר משבוע בחודשיים האחרונים. יש להמשיך ולבדוק נושא זה ביתר פירוט, משום שהוא עשוי לבטא שחיקה בעבודה, שעשויה בתורה להוביל לאיכות טיפול ירודה בחניכים (ראו עטר, 2006). נראה כי מבחינה זו יכולות לעלות שאלות כמו, האם יש פנימיות עם מאפיינים מיוחדים בהן ישנה שחיקה רבה יותר והיעדרויות רבות יותר של העובדים? האם זוהי

תגובה ללחץ או לעומס בעבודה? לתנאי עבודה לא נאותים? לאופי הילדים וכדומה? האם נושא של הכשרה הולמת יכול לסייע כאן? בשלבי המחקר העתידיים ייעשה, אפוא, ניסיון לקשור מאפיין זה לתפקודם של החניכים בפועל.

דחק ושחיקה בעבודה בפנימייה

נושא הדחק והשחיקה בעבודה עם הילדים, לא נחקר מספיק בהקשר של פנימיות לילדים בסיכון בקרב אנשי הצוות החינוכי והטיפול. חשיבותו של הנושא כאמור גם בגלל תרומתו הישירה לתחושות שליליות של אנשי הצוות ופגיעה ברווחתם, אבל גם, ואולי בעיקר, מכיוון שיש לו תרומה לאיכות הטיפול בחניך ולכן לרווחתו. הספרות מראה לנו למשל כי עובדים שמגלים רמות גבוהות יותר של שחיקה, משתמשים בשיטות נוקשות יותר לטיפול ובטכניקות רבות יותר של שליטה ביחסם אל הילדים (Daly & Dowd, 1992).

אנשי הצוות במחקר הנוכחי נשאלו על תחושותיהם השונות בנוגע לעבודה בפנימייה, כגון: תחושה של השפעה חיובית על חיי החניכים, שחיקה, אמפטיה לחניכים, סיפוק מהמשימות המרכזיות את העבודה וכדומה. הממצאים מציינים תמונה מורכבת. מחד, אנשי הצוות מדווחים על תמונה חיובית לפיה מרביתם מסכימים כי בעבודתם הם משפיעים בצורה חיובית על חייהם של אנשים אחרים (88%) וכי הכישורים שלהם באים לידי ביטוי בעבודתם (80%). עם זאת, שיעורים נמוכים יותר חשים, כי הם יכולים ליצור בקלות אווירה נעימה עם החניכים שלהם (64%). כמו כן, מדווחים מחצית מאנשי הצוות כי הם לא מצליחים להתנתק מעבודתם גם בסיום יום עבודה ו"הם לוקחים את העבודה הביתה". בערך אחד מכל חמישה אנשי צוות (17%) שהשתתפו בסקר דיווח, גם, כי כמות העבודה שיש לו לא מאפשרת לו לעשות את עבודתו כראוי. שיעור דומה דיווחו כי אחרי יום עבודה הם תשושים ועצבניים (15%).

נתונים אלו עשויים להיות מובנים על רקע האופי של הילדים המופנים לפנימיות, שפעמים רבות בשל ההיסטוריה האישית שלהם מגיעים עם בעיות קשות להתמודדות, כמו תוקפנות, התנהגות מינית לא מתאימה, בריחות וכדומה, מה שמעמיס על אנשי הצוות בהתמודדותם (Hobbs et al., 1999). כמו כן, ייתכן כי העומס של מספר הילדים בטיפולו של איש הצוות החינוכי, בשילוב עם תנאי העבודה הלא מתגמלים במיוחד (כמו משכורות נמוכות), יחד עם ההכשרה וההשכלה היחסית הנמוכה של חלק מאנשי הצוות החינוכי, יוצרים קושי בהתמודדות ותחושות של שחיקה (Daly & Dowd, 1992).

בהשוואה בין המגזרים מתגלה מגמה מעורבת בממצאים. מחד, מדווחים יותר אנשי צוות מהמגזר הערבי (87%), כי הם יכולים בקלות ליצור אווירה רגועה עם החניכים שלהם לעומת אנשי צוות במגזר היהודי (60%). אולם, מאידך, אנשי צוות במגזר הערבי חשים כי מאז שקיבלו את העבודה הם נעשו פחות רגישים למצוקות של אחרים, לעומת אנשי הצוות במגזר היהודי (20% לעומת 5% במגזר היהודי) וכי לא כל כך אכפת להם מה קורה לחניכים שלהם (9% במגזר הערבי לעומת אף לא אחד מאנשי הצוות במגזר היהודי). ממצאים אלו צריכים להישקל ברצינות במיוחד בשל העובדה כי אחד הגורמים לחוסן אצל ילדים בהשמה חוץ-ביתית שנמצא במחקרים קודמים הינה התחושה של

הילד בהשמה שיש לפחות אדם אחד שאכפת לו ממנו ושדואג לו (ראו עטר, 2006). יש להמשיך ולבחון את הסיבות לפערים הללו בין אנשי הצוות מן המגזר היהודי והערבי. יש לבחון שאלות כמו, האם ישנו עומס קשה יותר בפנימיות במגזר הערבי על העובדים מבחינת מספר הילדים שהם אחראים עליהם? שעות העבודה? שכר? קושי של ילדים שמופנים? עומס זה עשוי ליצור תחושות של תשישות ותופעות אחרות שדווחו מפי אנשי הצוות במחקר הנוכחי.

יחסי צוות-הנהלה ויחסים בין אנשי הצוות

אחת מן המטרות המרכזיות של הפנימייה היא לקדם את התפתחותו של החניך. לשם כך, זקוק הילד שהוצא מביתו לאווירה מאפשרת, בטוחה, רגועה וידידותית. חלק מהאווירה הזאת מיוצרת ומועברת לילדים באמצעות האווירה בקרב אנשי הצוות והיחסים בינם לבין הנהלה. להלן תתואר זוית הראייה של אנשי הצוות לגבי שני ההיבטים הללו.

□ **יחסי צוות הנהלה:** הממצאים, המובאים מזוית הראייה של אנשי הצוות, מראים תמונה אופטימית בסך הכל, אם כי עדיין ניכרים מקומות לשיפור: אחוז ניכר מאנשי הצוות (83%) חשים כי המנהל ידידותי וזמין וכי המנהל מסביר בצורה ברורה לצוות מה מצופה ממנו (73%). עם זאת, אחוזים נמוכים יותר (55%) מדווחים כי המנהל מתייחס לעיתים קרובות, כמעט תמיד, או תמיד, לאנשי הצוות כשווים וכי ישנה אפשרות להעביר ביקורת על הדרג הגבוה מבלי "להיענש".

□ **יחסים בין אנשי הצוות בפנימייה:** בבחינת היחסים בין אנשי הצוות בפנימייה מתגלה תמונה חיובית למדי: מרביתם המכריע של אנשי הצוות (91%) חשים כי אנשי הצוות משתפים פעולה אחד עם השני לטובת החניכים וכי אנשי הצוות מסייעים ותומכים זה בזה (86%) ונמצאים כאן אחד בשביל השני (85%). שיעורים מעט נמוכים יותר, אם כי עדיין גבוהים, מדווחים כי הם מרגישים בנוח להגיד את דעתם האמיתית לגבי דברים (70%) וכי אנשי הצוות שומרים על קשר גם מחוץ לשעות בעבודה (68%). שיעור נמוך של אנשי הצוות (14%) שנכללו בסקר הנוכחי, אם כי עדיין שיעור לא מבוטל, מרגישים כי לעיתים קרובות, כמעט תמיד או תמיד הם לבד כאשר מתעוררים קשיים הקשורים בעבודה. נראה כי בשל חשיבותם של היבטים אלו, יש לתת עליהם דגש הן בהכשרה של המנהלים והן בהדרכה ובהכשרה של אנשי הצוות.

אמון בפנימייה

הנושא של אמון במנהל, באנשי הצוות העמיתים ובחניכים הוא נושא שעולה בצורה שכיחה בעבודה היומיומית של עובדים רבים בפנימיות, ועשויה להיות לו השפעה רבה על היכולת ליצור בפנימייה אווירה המקדמת את החניכים ותומכת בהם (Hoy et al., 2002). המחקר הנוכחי עשה שימוש במסגרת המושגית שמצעים הוי ועמיתיו ובחן שלושה היבטים של אמון בפנימייה כפי שדווחו על ידי אנשי הצוות: אמון של אנשי הצוות כלפי המנהל, אמון של אנשי הצוות כלפי עמיתיהם, ואמון של הצוות כלפי החניכים, כפי שמדווח להלן.

- **אמון של אנשי הצוות במנהל**: בסך הכול מתגלה תמונה חיובית למדי בנוגע לאמון שמביעים אנשי הצוות במנהל הפנימייה. כך, כשלושה רבעים (76%) מאנשי הצוות מסכימים כי המנהל עושה את עבודתו בצורה מקצועית, ושיעור דומה (71%) חשים כי הם יכולים לסמוך על המנהל. כמו כן, כשני שלישי (64%) מאנשי הצוות מדווחים כי הם בוטחים במנהל.
- **אמון של אנשי הצוות בעמיתיהם בפנימייה**: נמצא ששיעורים יחסית גבוהים של אנשי הצוות מסכימים כי אנשי הצוות עושים את עבודתם בצורה טובה (79%) וכי אנשי הצוות תומכים זה בזה (70%). עם זאת, פחות ממחצית (48%) מאנשי הצוות מסכימים כי אנשי הצוות בפנימייה פתוחים וגלויים אחד בפני השני. כמו כן, יש לציין כי 7% מאנשי הצוות הסכימו כי אנשי הצוות חשדנים אחד כלפי השני.
- **אמון הצוות בחניכים**: מבחינת דיווחי אנשי הצוות על אמון בחניכים עולה תמונה מעורבת, המדאיגה בחלקה. מחד, שני שלישי (66%) מאנשי הצוות מסכימים או מסכימים מאד, כי הם מאמינים בכוחות החניכים להצליח ולהתקדם למרות הקשיים שעברו. אולם מאידך, רק רבע (25%) מאנשי הצוות מסכימים, כי אנשי הצוות בפנימייה שלהם סומכים על החניכים שלהם ויש להם אמון בהם, ורק אחד מכל חמישה אנשי צוות (20%) מסכים כי אפשר לסמוך על החניכים שיעשו מה שמבוקש מהם וכי לחניכים אכפת האחד מן השני. תמונת מצב זאת מעלה שאלות לגבי היכולת של הצוות להעביר מסרים מעודדים ותומכים לחניכים. יש להמשיך ולבחון את מקורותיה של תופעה זו ואת הדרכים לשדר לחניכים מסרים אחרים. כאמור, הנושא של אקלים חברתי נמצא כגורם חשוב ביצירת אקלים חברתי מקדם עבור ילדים. יש לציין כי הוא נמצא במחקרים אחרים קשור במספר מדדי תוצאה, כמו אלימות בין ילדים בבתי ספר (Smith & Birney, 2005). חשיבות ההיבט של אמון בילדים חשוב במיוחד בהקשר זה משום שהמושג של חוסן של ילדים נמצא כקשור במבוגרים שמאמינים בהם וביכולותיהם (ראו עטר, 2006).

התנהגות אלימה של חניכים כלפי אנשי צוות

מן הסקר הנוכחי עולה תמונה מדאיגה ביחס לאלימות חניכים כלפי צוות הפנימייה, כפי שדווח על ידי אנשי הצוות. כך, כשני שלישי (65%) מאנשי הצוות דיווחו על לפחות התנהגות אחת של אלימות מילולית (כמו קללות) בחודש האחרון שהופנתה כלפיהם בחודש האחרון, וכרבע דיווחו על חניך שתפס ודחף אותם (23%). כמו כן, בערך אחד מכל חמישה אנשי צוות שנסקרו דיווחו על איומים מצד חניכים (20%), ועל מכות או בעיטות מצד חניכים (17%) לפחות פעם אחת בחודש האחרון. ממצאים אלו חמורים בצורה משמעותית מהממצאים העולים בסקר אלימות ארצי שנערך במערכת החינוך (בנבנישתי ועמיתיו, 2006). כך, בעוד 65% מאנשי הצוות בפנימיית מדווחים כי חניך קילל, העליב או השפיל אותם לפחות פעם אחת בחודש האחרון רק 15.5% מכלל המורים שנסקרו בסקר הארצי של האלימות בתשס"ה מדווחים על כך. כמו כן, 9% מאנשי הצוות בפנימיית מדווחים על פגיעה ברכוש, לעומת כ- 3.5% מכלל המורים. ההבדל ניכר קיים גם ביחס לפגיעה פיזית. כך למשל, בעוד כרבע מאנשי הצוות בפנימיית דיווחו כי חניך דחף אותם בכוונה, פחות משני אחוז מהמורים במערכת החינוך דיווחו על כך.

בהשוואה בין המגזר היהודי למגזר הערבי, הממצאים מראים, כי ברוב ההיגדים הנוגעים לביטחון אישי בפנימייה, אנשי צוות מהמגזר היהודי דיווחו על יותר אלימות מצד חניכים לעומת אנשי צוות במגזר הערבי. כך, אנשי צוות במגזר היהודי דיווחו על יותר אלימות מילולית, על יותר אלימות פיזית ועל יותר ואיומים מצד החניכים לעומת אנשי צוות במגזר הערבי. יחד עם זאת, נמצא כי אנשי צוות במגזר הערבי מדווחים על יותר פגיעה ברכוש מצד חניכים לעומת אנשי צוות במגזר היהודי. בהשוואה לסקר האלימות הארצי במערכת החינוך (בנבנית ועמיתיו, 2006) נראה כי הפער בין שני המגזרים בולט יותר בפנימיות מאשר בבתי ספר. עם זאת, הן במערכת החינוך והן בפנימיות, המגמה דומה ומצביעה על כך שאנשי צוות במגזר היהודי מדווחים יותר על אלימות מילולית מצד הילדים. יש להמשיך ולחקור היבט זה בפנימיות. ייתכן כי בשל אופי החברה הערבית שהיא חברה הירארכית יותר ביחס בין מבוגרים לצעירים והיחס הוא יחס סמכותי יותר לילד, יש יראה גדולה יותר מאלימות ישירה של הילד כלפי המבוגר, כמו קללות ואיומים כלפי מבוגר, בשל הסנקציות שעשויות להינקט כלפי הילד. לעומת זאת, בחברה היהודית בה היחסים פחות הירארכיים, התנהגות זו יכולה להיות יותר שכיחה. במגזר הערבי עם זאת, אנו רואים שאלימות של פגיעה ברכוש היא יותר שכיחה לעומת המגזר היהודי. ייתכן כי אלימות זאת בשל האופי הלא-ישיר שלה (לעומת, למשל אלימות מילולית, שמאפשרת לזהות את התוקפן), שמאפשרת לחניך לעשות acting out אבל לא להיענש על כך ישירות, נפוצה יותר במגזר הערבי בשל חוסר היכולת לזהות את החניך ולהטיל עליו סנקציות קשות. יש להמשיך ולבחון אינטרפרטציה זאת במחקר עתידי.

נושא זה של אלימות כלפי צוות, אם כן, נראה כנושא חשוב בשדה הפנימייתי. יש להמשיך ולבחון את יציבות הנתונים ולדאוג להכשרה מתאימה של אנשי הצוות להתמודדות עם התנהגויות כאלו, כמו גם תכניות למניעה ולטיפול בנושא זה, שבהם ייקחו חלק כל השותפים בקהילה הפנימייתית.

התמודדות הפנימייה עם אירועי אלימות

בפני אנשי הצוות הוצגה שורה של היגדים בדבר ההתמודדות של הפנימייה בכלל ושל ההנהלה בפרט עם אירועי אלימות בפנימייה. התמונה שהתקבלה לגבי המדיניות מעורבת. מחד, ישנה הערכה חיובית לכמה מן ההיבטים של מדיניות כלפי אלימות, למשל, רוב ניכר של אנשי הצוות מסכימים כי יש בפנימייה חוקים ברורים וידועים לתלמידים ולצוות באשר לכללי התנהגות ומשמעת וכי הפנימייה עושה מאמץ אמיתי בהעלאת תחושת המוגנות ומניעת האלימות (83%). עם זאת, שיעור נמוך יותר של אנשי צוות (62%) מסכימים כי האכיפה של כללי המשמעת בפנימייה הינה עקבית. כמו כן, כרבע (25%) מאנשי הצוות חשים כי הם משקיעים חלק רב מדי מהיום בהתמודדות עם אלימות ו-15% מדווחים כי הם מרגישים חסרי אונים בהתמודדות עם פגיעות מיניות בפנימייה. לבסוף, כאחד מכל עשרה אנשי צוות שנסקר (11%) מדווח כי הוא מרגיש חסר אונים בהתמודדות עם אירועי האלימות בפנימייה. יש לקחת ממצאים אלו ברצינות לאור העובדה שמדיניות עקבית ואכיפה של כללי התנהגות ומשמעת ברורים נמצאה קשורה לרמות נמוכות יותר של אלימות במחקרים רבים בקרב ילדים ובני נוער. כמו כן, לא ניתן להתעלם מהשיעור הלא מבוטל של אנשי צוות שמרגישים חסרי אונים נוכח אלימות בפנימייה. דיווח זה קורא להתערבות המערכת המפקחת על הפנימיות בנושא.

איפשור הקשר עם ההורים הביולוגיים של החניכים

בחלק העוסק בזווית הראייה של החניכים, ראינו שהקשר עם ההורים הביולוגיים הינו חשוב לתפקוד החניך וראינו גם שתדירות הקשר של החניכים עם הוריהם גבוהה למדי. כעת, נשאלת השאלה עד כמה המסגרת עצמה מאפשרת ומעודדת קשר זה. צוות הפנימייה נשאל מספר שאלות לגבי פעולות ספציפיות שנקטות בפנימייה הנוגעות לאפשור ועידוד הקשר עם ההורים הביולוגיים, כפי שיפורט להלן.

ראשית, לגבי **מספר הפעמים שאנשי הצוות נפגשים עם ההורים בשנה** נמצא, כי כמחצית מאנשי הצוות (52%) דיווחו כי הם פוגשים את הורי החניכים בין פעמיים לארבע פעמים בחודש, כחמישית (19%) דיווחו כי הם רואים את הורי החניכים יותר מפעם בחודש, ו-17% דיווחו כי הם רואים אותם פעם בחודש. יש לשים לב כי בערך אחד מכל עשרה אנשי צוות שנסקרו (11%) דיווחו כי הם רואים את ההורים פעם בשנה בלבד. בהשוואה בין המגזרים נראה כי ישנה נטייה בולטת במגזר היהודי לדווח על מספר גבוה יותר של פעמים בהם פוגשים אנשי הצוות את הורי החניך.

שנית, נשאלו אנשי הצוות **באם מתקיימות אצלם בפנימייה קבוצות מפגש טיפוליות עם ההורים בצורה קבועה**. התמונה שהתקבלה הינה שמרבית אנשי הצוות (64%) דיווחו שלא מתקיימות קבוצות כאלו. בפילוח על פי מגזר, בדומה להיבט של פגישות אנשי הצוות עם ההורים, אנשי הצוות במגזר היהודי מדווחים על יותר מפגשים כאלו לעומת אנשי הצוות מהמגזר הערבי.

לגבי השאלה, **בדרך כלל כמה פעמים בשבוע יכול חניך לצלצל להוריו?** 43% מאנשי הצוות ענו כי החניך יכול להתקשר להוריו יותר מארבע פעמים בשבוע, 37% דיווחו כי הוא יכול פעם או פעמיים והיתר דיווחו כי הוא יכול 3-4 פעמים (18%). שני אחוזים נוספים מאנשי הצוות (שהם כעשרה אנשי צוות) דיווחו כי החניך כלל אינו יכול להתקשר להוריו במהלך השבוע. בפילוח על פי מגזר, בהתאם לממצאים הקודמים שהוצגו, אנשי הצוות במגזר היהודי מדווחים על תדירות גבוהה יותר שבה החניך יכול להתקשר להוריו לעומת אנשי הצוות במגזר הערבי. כך למשל, בעוד ש-73% מאנשי הצוות במגזר היהודי דיווחו כי החניך יכול לצלצל להוריו 2-4 פעמים בשבוע או יותר, רק 13% מאנשי הצוות במגזר הערבי דיווחו כל כך. כמו כן, 27% מאנשי הצוות במגזר היהודי דיווחו כי החניך יכול להתקשר להוריו פעם או פעמיים בשבוע בלבד לעומת 87% מאנשי הצוות במגזר הערבי.

שאלה נוספת בחלק זה הייתה **כמה פעמים בשבוע יוזמת הפנימייה אירועים משותפים לילדים ולהוריהם** - שיעור ניכר מאנשי הצוות (42%) דיווחו כי ישנו אירוע או שניים בשנה המשותפים להורים וילדים בפנימייה, רבע מאנשי הצוות (25%) דיווחו כי יש שלושה ארבעה אירועים כאלו בשנה, 22% דיווחו כי יש יותר מחמישה אירועים בשנה. לעומתם, 7% דיווחו כי בפנימייה שלהם אין בכלל אירועים כאלו.

בפילוח על פי מגזר, נראה כי אנשי הצוות במגזר היהודי מדווחים על יותר אירועים משותפים להורים וילדים בפנימייה לעומת אנשי הצוות במגזר הערבי. ממצאים אלו נמצאים בהלימה עם המגמה של ממצאים אחרים שמוצגים בדו"ח לגבי הפערים בין שני המגזרים לגבי הקשר עם ההורים והם דורשים בחינה נוספת והתייחסות מצד קובעי המדיניות. ממצאים אלו עקביים גם עם דיווחי החניכים במגזר הערבי, שראינו קודם לכן, שהצביעו על תדירות קשר נמוכה יותר עם ההורים לעומת

החניכים במגזר היהודי, הן מבחינת מפגשים עם ההורים והן מבחינת שיחות טלפון עימם. ייתכן ומדיניות הפנימייה במגזר הערבי קשורה לתדירות המפגשים הנמוכה יותר עם ההורים במגזר הערבי. פרשנות אפשרית זאת תואמת את הספרות שמראה שמדיניות הסוכנות המטפלת והמאמצים של עובדים סוציאליים ואנשי צוות אינדוידואליים משפיעים על מידת השיתוף של ההורים ומידת מעורבותם בחיי הילד (Hess, 1988; Milner, 1987).

הספרות גם מראה כי בתנאי עומס, אפשר הקשר עם ההורים לא עומד תמיד בסדר העדיפות של הפנימייה. כמו כן, עמדות שליליות כלפי הורי הילדים בהשמה וחוסר האמונה ביכולת של קשר עם ההורים להיטיב לילד, מגבילים עידוד הקשר הורה-חניך (אליצור, 1996; Bullock et al., 1990; Cantos et al., 1997). יש להמשיך ולבחון בהקשר זה את ההבדלים בין פנימיות במגזר היהודי לפנימיות במגזר הערבי, ולהבחין בין גורמים תרבותיים-אידיאולוגיים לגורמים של חוסר במשאבים ועומס בקרב העובדים, שעשויים להשפיע על היכולת שלהם לעודד את הקשר בין החניך להוריו ולשתף את הורי החניך בחיי הפנימייה.

ממצאים מזווית הראייה של מנהלי הפנימיות

המחקר הנוכחי כלל דיווח של 32 מנהלי פנימיות שיקומיות וטיפוליות על היבטים שונים בעבודתם בפנימייה. הם נשאלו על יחסים ביניהם לבין הצוות, יחסי גומלין עם גורמים רלבנטיים לעבודתם (כמו המפקח והועד המנהל), תחושות של שחיקה, מוגנות של חניכים, קשר החניכים עם הוריהם הביולוגיים וכדומה. להלן תוצג זווית הראייה שלהם על היבטים אלו כפי שעלה מן המחקר הנוכחי.

תחושות דחק ושחיקה בעבודה

במחקר הנוכחי נמצא מחד, כי כל המנהלים מסכימים שהם אוהבים את העבודה שלהם, שהם מרגישים שבאמצעות עבודתם הם משפיעים בצורה חיובית על חייהם של אנשים אחרים וכי כאשר הם נתקלים בבעיה הם חשים כי צוות הפנימייה תומך בהם ומוכן לעשות מאמצים מיוחדים כדי לצאת מהבעיה.

עם זאת, שיעור לא מבוטל של המנהלים (37.5% מסכימים או מסכימים מאד ו-46.9% די מסכימים) מסכימים שעניינים של כיבוי שריפות לוקחים הרבה מהאנרגיה שלהם, שכמות העבודה שיש להם לא באמת מאפשרת להם לעשות עבודה טובה (18.8% מסכימים או מסכימים מאד, ו-31.3% די מסכימים), וכי אחרי יום עבודה הם מרגישים עצבניים ותשושים (12.5% מסכימים או מסכימים מאד ו-37.5% די מסכימים עם כך). חשוב לציין שבערך אחד מכל חמישה מנהלים שנסקרו (19.4% די מסכימים כי בעבודתם הם פעמים רבות מרגישים שהם עושים דברים שמנוגדים לשיפוט שלהם. בהשוואה בין מנהלים מן המגזר היהודי לערבי נמצאה מגמה מעורבת. כך למשל, מנהלים מן המגזר הערבי (37%) מסכימים יותר ממנהלים במגזר היהודי כי עניינים של כיבוי שריפות לוקחים הרבה מהאנרגיה שלהם לעומת אף לא אחד מהמנהלים במגזר היהודי. מנהלים מן המגזר הערבי (בדומה לאנשי הצוות במגזר הערבי) גם מדווחים הרבה יותר מהמנהלים במגזר היהודי כי אחרי יום עבודה הם מרגישים עצבניים או תשושים, וכי אין להם אנרגיה לעבודה הזאת. לעומת זאת יותר

מנהלים מהמגזר היהודי מסכימים עם ההיגד שלפעמים הם עושים בעבודתם מעשים המנוגדים לשיפוט שלהם.

יש לבחון הבדלים אלו וסיבות אפשריות לקיומם. למשל, האם העיפות, התשישות, והעיסוק הרב יותר ב"כיבוי שריפות" במגזר הערבי נוגע לעבודה בתנאים פחות טובים מאשר במגזר היהודי? כמו כן, האם מנהלים במגזר היהודי עושים יותר דברים שמנוגדים לשיפוט שלהם או שמא מדובר בדיווח שונה של מנהלים מהמגזר היהודי ומהמגזר הערבי, בשל החשש להיתפס באור לא נכון בעיני הפיקוח?

יחסי גומלין עם גורמים רלבנטיים לעבודתו של המנהל

בהתאם לגישה האקולוגית, המחקר הנוכחי בחן את מערכות היחסים בין תת מערכות בפנימייה כמו גם מערכת הפנימייה לעמרכות אחרות. על כן, מנהלים נשאלו על יחסי הגומלין שלהם עם שני גורמים עימם הם באים במגע תדיר במהלך עבודתם: (א) הועד המנהל של הפנימייה או העמותה, ו(ב) המפקח על הפנימייה. להלן יוצג סיכום של ממצאים שעלו:

□ **יחסי גומלין עם הועד המנהל של הפנימייה או העמותה:** התמונה המתקבלת לגבי יחסי הגומלין שדווחו על ידי המנהלים עם הועד המנהל של הפנימייה או העמותה אינם עקביים. מחד, דיווחו שלושה רבעים (75%) מהמנהלים, כי הם מסכימים שחברי הועד המנהל מראים נכונות ורצון כן לסייע להם. בנוסף, כשני שלישי (64%) מהמנהלים מדווחים כי חברי הועד המנהל מבינים את הצרכים הטיפוליים של הפנימייה. עם זאת, רק כמחצית מהמנהלים (54%) מסכימים, כי חברי הועד המנהל תורמים באופן משמעותי להתמודדות שלהם עם בעיות הפנימייה, וכרבע חשים כי חברי הועד המנהל מנותקים ממה שקרה בשטח לעיתים קרובות או כמעט תמיד.

□ **יחסי גומלין עם המפקח על הפנימייה:** הממצאים חושפים, כי מחצית מהמנהלים בלבד מדווחים שכמעט תמיד או תמיד המפקח על הפנימייה מבין את העומס והקשיים ומנסה להקל עליהם. שיעור דומה מדווח כי המפקח על הפנימייה מבין את הצרכים הטיפוליים של הפנימייה כמעט תמיד (48.4%). רק כשליש (35.5%) מהמנהלים מדווחים כי כמעט תמיד הם נעזרים בידע ובכישורים של המפקח. לבסוף, 13% מהמנהלים מדווחים כי המפקח מפעיל עליהם לחצים מיותרים לפעמים או לעיתים קרובות ועוד כשליש (32.3%) מדווחים שהפעלת לחץ זו מתרחשת מעט.

נראה כי לאור הממצאים הללו יש מקום להמשך חשיבה כיצד הועד המנהל והמפקחים על הפנימיות יוכלו לשמר את התרומה שלהם לפנימייה ואף לעבוד על מנת להגביר את היכולת שלהם להביא לתרומה משמעותית בתחום ההתמודדות בניהול הפנימייה על כל מורכבותה, תרומה שתקדם את המנהלים, אנשי הצוות והחניכים עצמם. ייתכן כי ניתן ללמוד כיצד לעשות זאת בצורה מוצלחת מפנימיות שבהן דיווחו על יחסים מוצלחים ותורמים, שהרי הייתה שונות בדיווח המנהלים - בעוד שהיו כאלו שלא נתרמו מקשרים אלו, אחרים מאד נתרמו. המחקר הנוכחי לא מאפשר לנו לזהות את המקורות לקשיים (או להצלחות) בקשר שבין המנהלים לועד המנהל ולמפקחים. לפיכך, יש מקום

להמשך בחינה של נושא זה, כשהמטרה היא לשפר את היחסים בין המערכות השונות, היכן שיש צורך בכך.

מוגנות של חניכים וההתמודדות עם אלימות בפנימייה

אחת הסוגיות שנדרשים להתמודד עימה מנהלים ואנשי צוות היא סוגיית המוגנות של החניכים וכיצד לפעול על מנת למנוע ולהתמודד עם אירועי אלימות בפנימייה. בחלק זה נתבקשו המנהלים להעריך את תחושת המוגנות של חניכים בפנימייה ולפרט את ההתמודדות שלהם עם אירועי אלימות ופעולות ספציפיות שנקטו בעקבות אירועי אלימות בפנימייה.

- **הערכה כללית של בעיית האלימות בין חניכים בפנימייה:** הממצאים מראים כי אף אחד מן המנהלים בסקר הנוכחי לא העריך שכלל לא קיימת בעיית אלימות בפנימייה. שיעורי הערכת בעיית האלימות כפי שדווחו על ידי המנהלים מדאיגים ומראים כי: אחד מכל חמישה מנהלים שנסקרו (19%) העריך שבעיית האלימות בין חניכים היא קטנה בפנימייה שלהם, 43% מעריכים שהיא בעיה בינונית ואילו 38% מעריכים שזו בעיה גדולה. כפי שכבר צוין ונדון לעיל, מנהלים במגזר הערבי דיווחו על בעיית אלימות בין חניכים כבעיה קטנה יותר מאשר מהמנהלים במגזר היהודי, למרות שחניכים במגזר הערבי דיווחו על הבעיה כגדולה באופן משמעותי מאשר החניכים במגזר היהודי. כפי שהוצע לעיל, יש לבחון מאיזו סיבה נובע פער זה ולדון בהיבטים של דיווח.
- **התמודדות עם אירועי אלימות בפנימייה:** המנהלים התבקשו להעריך עד כמה הם נוקטים בפעולות שונות וכיצד הם מתמודדים עם אירועי אלימות המתרחשים בפנימייה. הממצאים מראים, כי כל המנהלים ללא יוצא מן הכלל מסכימים שהפנימייה עושה מאמץ אמיתי בהעלאת תחושת המוגנות ומניעת האלימות. מרביתם המכריע של המנהלים גם מסכימים, כי יש בפנימייה חוקים ברורים וידועים לחניכים ולצוות באשר לכללי התנהגות ומשמעת, וכי הנהלת הפנימייה פועלת לחשיפה ולדיון רציני באלימות בפנימייה (96.9%). עם זאת, שיעורים נמוכים יותר מהמנהלים מסכימים, כי הפנימייה עושה מאמץ אמיתי לערב את החניכים בניסיונות למנוע ולהתמודד עם אלימות (68.8%). כמו כן, כעשרה אחוז מהמנהלים מסכימים או מסכימים מאוד וכשליש מהם די מסכימים כי אנשי צוות נוטים להעלים עין מאלימות "ברמה קלה או נמוכה" (כמו דחיפות, איומים, קללות). נראה כי נחוצות תכניות מניעה וטיפול נרחבות יותר בפנימיית המתנייחות בצורה חמורה גם לאלימות "ברמה קלה או נמוכה", מתוך ההבנה כי להתנהגויות אלו יש השפעה שלילית על האווירה בפנימייה ועל הזכות הבסיסית של החניכים לגדול בסביבה של ביטחון ולטיפול. כמו כן, התנהגויות אלו עשויות ליצור שחיקה בכללי היסוד של הפנימייה ופחדים, גם אצל החניכים שאינם חשופים ישירות לאלימות או להסלמה של התנהגויות אלו. ועוד כחמישית מהמנהלים (21.9%) די מסכימים או מסכימים כי רוב אנשי הצוות חוששים להתערב בקטטות בין החניכים. לבסוף, 50% מהמנהלים די מסכימים או מסכימים עם כך שהטיפול באלימות הוא בעיקר כתגובה לאירועים חריגים. נראה כי ישנו צורך בחשיבה מחודשת בנוגע לניטור ולטיפול מתמשך באלימות. זאת, במקום לראות את הטיפול באלימות כ"כיבוי שריפות" וכתגובה לאירועים חריגים בלבד. כאמור, פסיפס החיים בפנימייה יכול להיפגע גם מהתנהגויות

שאינן "חריגות" אך מתמשכות ופוגעות במרקם היחסים בין החניכים ובתחושה הכללית בפנימייה של ביטחון ויכולת לגדילה ולצמיחה אישית.

- **פעילות ספציפית בעקבות אירוע אלים:** המנהלים התבקשו לדווח על המידה שבה נקטו פעולות שונות על מנת להתמודד עם אלימות חניכים בפנימייה שלהם בשנת הלימודים הנוכחית. הממצאים מראים כי הפעולות השכיחות ביותר שננקטו בעקבות התנהגות אלימה הן: קיום פעילויות חינוכיות או דיונים בקבוצות הילדים השונות, שיחה עם קבוצת חניכים על נושא האלימות בפנימייה, שיחה עם חניך על התנהגותו האלימה, הענשת חניך על התנהגות אלימה והדרכה של איש צוות בנושא (100% מהמנהלים מדווחים על הפעילויות הללו שננקטו בעקבות אירוע אלים). הפעילויות הפחות שכיחות שבהן דיווחו המנהלים שנקטו בעקבות אירוע אלים הן: העברה של חבר צוות שפגע בחניכים מהפנימייה (46.4% נקטו בפעולה זאת לפחות פעם אחת בשנה האחרונה בעקבות אירוע אלים), הענשת קבוצה שלמה של חניכים עקב אירוע אלים (43%) והזמנת משטרה עקב התנהגות אלימה של חניך (65.6%).

קשר החניכים עם הוריהם הביולוגיים

המנהלים נשאלו סדרה של שאלות בנוגע לעמדותיהם הנוגעות לחשיבות שיתוף ההורים וגם, בדומה לשאלות שנשאלו אנשי הצוות, על פעולות ספציפיות שנוקטת הפנימייה על מנת לאפשר ולעודד קשר זה.

- **חיזוק הקשר עם ההורים בפנימייה וחשיבותו בעיני המנהל:** המנהלים נשאלו מספר שאלות על הקשר של החניכים בפנימייה עם הוריהם הביולוגיים ועל חשיבות הקשר בעיניהם. הממצאים מראים, כי מרביתם המכרעת של המנהלים מדווחים כי הם מציבים את חיזוק הקשר עם ההורים הביולוגיים בסדר עדיפות גבוה במידה רבה או רבה מאד (97%) וכי הם רואים בהורים גורם חשוב בעבודה עם הילדים על הרווחה האישית ושביעות הרצון שלהם מהחיים (94%). עם זאת, שיעורים נמוכים יותר של מנהלים מדווחים, כי הפנימייה נוקטת באמצעים לחיזוק הקשר של החניך עם הוריו הביולוגיים במידה רבה או רבה מאוד (62.5%). כמו כן, פחות ממחצית המנהלים (46.9%) חשים כי יש להם את כוח האדם הדרוש על מנת לנהל קשרים תכופים עם ההורים הביולוגיים של הילדים. לבסוף, כארבעים אחוז בלבד מהמנהלים מרגישים שלאוכלוסיית ההורים של הילדים בפנימייה שלהם יש את היכולות לשמש כשותפה בטיפול בילדים ובקידום במידה רבה או רבה מאד.
- **פעולות ספציפיות לחיזוק הקשר ולתמיכה בקשר הורה ביולוגי-חניך:** בדומה לשאלות שנשאלו אנשי הצוות, המנהלים נשאלו סדרה של שאלות העוסקות בפעולות ובתנאים שמאפשרת הפנימייה לחיזוק ולתמיכה בקשר של הילדים בפנימייה עם הוריהם:

- ראשית, נשאלו המנהלים כמה פעמים בשבוע יכול הילד לצלצל להוריו, כשליש מהמנהלים ענו כי ילדים יכולים להתקשר להוריהם פעם עד פעמיים בשבוע, רבע ענו שלוש עד ארבע פעמים ואילו 40.6% מהמנהלים ענו יותר מארבע פעמים. בדומה לפערים שנתגלו בקרב אנשי הצוות במגזר היהודי והערבי, נתגלה גם כאן פער משמעותי המעיד על כך שמנהלים במגזר היהודי מאפשרים יותר לילדים להתקשר להוריהם: מרבית המנהלים מן המגזר הערבי (88%) מדווחים כי הילדים יכולים לצלצל להוריהם פעם עד פעמיים בשבוע לעומת 17% בלבד מהמנהלים במגזר היהודי. לעומת זאת, מעל לחמישים אחוז (54.2%) מהמנהלים במגזר היהודי מדווחים כי הילדים יכולים להתקשר להוריהם יותר מארבע פעמים בשבוע לעומת אף לא אחד מהמנהלים במגזר הערבי.

- המנהלים נשאלו גם, כמה פעמים בשנה יוזמת הפנימייה אירועים משותפים לילדים ולהורים (כמו חגים, ימי יצירה, הופעות וכדומה). השיעור הגבוה ביותר היה של מנהלים שדיווחו כי הם מקיימים אירועים אלו שלוש עד ארבע פעמים בשנה (44%). בנוסף, קרוב לשליש מהמנהלים (31.3%) מדווחים כי יוזמים אירועים כאלו פעם עד פעמיים בשנה ו-16% מכלל המנהלים מדווחים כי יוזמים פעילויות כאלו חמש עד שש פעמים בשנה. יתר המנהלים דיווחו כי מקיימים אירועים אלו יותר משש פעמים בשנה (6%). בהשוואה בין מנהלים מן המגזר היהודי למנהלים מן המגזר הערבי נמשכת המגמה לפיה מנהלים במגזר הערבי מדווחים על פחות פעילויות או יוזמות עם הורי החניך.

כאמור, לאור הממצאים המראים שבמגזר הערבי אנשי הצוות והמנהלים מדווחים על פחות פעולות לאיפשור ולעידוד הקשר עם ההורים ולאור העובדה שגם החניכים במגזר זה מדווחים על תדירות קשר נמוכה יותר עם הוריהם, יש לבחון את ההסברים האפשריים לתופעה, באם הם נעוצים בעומס ובהיעדר כוח אדם מספיק או בהסברים תרבותיים או אחרים. בכל מקרה, בהינתן הקשר החיובי בין תדירות הקשר עם ההורים לבין תפקוד החניך, יש לראות קבוצה זו של חניכים בסיכון לקשר פחות יותר עם ההורים.

הערכת תשומות והיבטים שונים הקשורים לאיכות חייו של החניך

המנהלים נשאלו סדרה של שאלות לגבי היבטים שונים של חייהם של החניכים בפנימייה כמו בנושא העשרה וחוגים, מזון, תנאי דיור וכדומה. להלן יוצגו הממצאים המרכזיים בתחום זה.

חוגים: מנהלים דיווחו כי מספר החוגים הממוצע שכל ילד יכול להשתתף בפנימייה הן בתוך הקהילה והן מחוצה לה הינו כשישה חוגים. במגזר היהודי דיווחו על ממוצע כללי גבוה יותר של חוגים (6.39) לעומת המגזר הערבי (4.07). ייתכן כי ממצא זה מדגיש את חוסר המשאבים בפנימיות במגזר הערבי אל מול הפנימיות במגזר היהודי. יש להמשיך ולבחון נושא זה והשלכותיו על איכות הטיפול, העשרה והעידוד לתרבות בשני המגזרים ולבחון האם יש מקום להקצאת משאבים מתוגברת למגזר הערבי הן בנושאי העשרה ותרבות והן בנושאים אחרים שעלו בדוח הנוכחי, כמו בנושא כוח האדם הלא מספק.

□ **אירועי תרבות ופעילות פנאי:** מנהלים התבקשו להציג את מספר הפעמים בהן השתתפו חניכים באירועי תרבות ופנאי שונים, כמו צפייה בקולנוע, הצגות וכדומה. הממצאים מראים כי מנהלים במגזר היהודי מדווחים בממוצע על יותר ביקורים בקולנוע בחודשיים האחרונים, יותר סרטים בוידאו בהם הילדים צפו, ויותר סיורים במוזיאונים. לעומת זאת, במגזר הערבי דיווחו על יותר טיולים בעיר.

פורמליזציה של תוכנית הטיפול

הכנת תוכנית טיפול מפורטת לחניך, יישומה, תיעוד היישום והליכי עבודה פורמאליים נודעו בספרות כמרכיב חשוב באיכות המוסדית (Cohen, 1986; Fulcher, 2001). המנהלים במחקר הנוכחי נשאלו סדרה של שאלות לגבי התיעוד והדיווח של תכניות הטיפול של הילדים באחריותם ויישומן. בסך הכל נראה כי המנהלים מדווחים על רמה גבוהה של פורמליזציה של התכנית לטיפול בחניך. כך, כל המנהלים דיווחו כי יעדי תוכנית הטיפול תועדו בכתב במידה רבה או רבה מאד וכמעט כולם (97%) דיווחו כי התכנית הוערכה מחדש בשנה האחרונה. שיעורים נמוכים יותר של מנהלים (84%), אם כי עדיין גבוהים מאד, מדווחים כי הביצוע וההתקדמות של תכנית הטיפול מתועדים בכתב במידה רבה או רבה מאד.

דיווחי המנהלים מן המגזר היהודי ומן המגזר הערבי בסך הכל נמצאו דומים בהקשר לפורמליזציה של תוכנית הטיפול לגבי מרבית היבטים שנבחנו. עם זאת, נמצא פער בולט בין המגזרים לגבי תיעוד הביצוע וההתקדמות בכתב של תוכנית הטיפול- בעוד שלמעלה מתשעים אחוז מהמנהלים במגזר היהודי מדווחים כי הביצוע וההתקדמות של תוכנית הטיפול שנקבעה לחניך מתועדת בכתב, רק 63% מהמנהלים במגזר הערבי מדווחים על כך.

נושא זה הינו נושא חשוב בעיקר משום שהוא נקשר במחקרים קודמים, מעטים אמנם, שנעשו לבדיקת מדדים שונים של אפקטיביות בפנימייה, כמו שביעות רצון העובדים והילדים מחייה בפנימייה (Schmid & Bar-Nir, 2001). על כן, נראה כי במקומות שהפורמיאליזציה חלשה יותר ניתן לשים דגש רב יותר על היבט זה במפגשי הפיקוח או בפורומים מקצועיים של מנהלי הפנימיות ושל אנשי המקצוע בפנימייה.

הלימה בין צורכי החניכים לתשומות הפנימייה

המנהלים נשאלו עד כמה הם מעריכים כי הפנימייה במתכונתה הנוכחית עונה לצרכי הילדים בתחומים שונים, כמו צרכים פיזיים (למשל תזונה וביגוד), ומבחינה טיפולית. הממצאי המחקר מראים כי מרבית המנהלים (94%) מעריכים כי הפנימייה במתכונתה הנוכחית עונה לצרכים הפיזיים של החניכים. כמו כן, כ-91% מעריכים כי הפנימייה עונה על הצרכים של החניכים מבחינה טיפולית במידה רבה או רבה מאד. עם זאת שיעורים נמוכים יותר של המנהלים (78%) מעריכים כי הפנימייה במתכונתה הנוכחית עונה על צרכי הילדים מבחינת ההתאמה של המבנה הפיזי של הפנימייה במידה רבה או רבה מאד.

בהשוואה בין מנהלים ממגזרים שונים, נמצא כי בכל התחומים של צורכי החניכים מעריכים המנהלים במגזר היהודי את הפנימיות שלהם כהולמות יותר את צורכי החניך לעומת מנהלים מן המגזר הערבי. ממצא זה מצטרף לממצאים נוספים במחקר הנוכחי המעידים על מחסור גדול יותר במשאבים במגזר הערבי ובצורך בהפניית משאבים דיפרנציאלית לשם חיזוק מגזר זה ורווחת החניכים ששייכים לפנימיות באחריותו.

השלכות לפרקטיקה ולמדיניות

נראה כי ייחודו של המחקר הנוכחי, הנעוץ בגודל המדגם, בקשת הרחבה של הנושאים שהוא כולל, ובעיקר בבחינת נושא הרווחה הנפשית של חניכים מנקודת המבט שלהם בתוספת של נקודת המבט של שני השותפים המרכזיים בעשייה הפנימית, אנשי הצוות והמנהלים, מעניק לו מקום חשוב בשדה המחקרי ומאפשר לגזור ממנו המלצות לפרקטיקה, למדיניות ולמחקר עתידי. בחלק זה אתייחס בקצרה להשלכות של מספר ממצאי מחקר מרכזיים על בנייה של תכניות התערבות לשיפור תפקודם של חניכים במסגרות מוסדיות חוץ-ביתיות ועל המחקר והמדיניות הנוגעים בשדה הטיפול המוסדי. המחקר הנוכחי מאפשר לזהות קבוצות של ילדים בסיכון לתפקוד בעייתי יותר בתוך הפנימיות וגם לזיהוי של "פנימיות בסיכון". ברמה של מאפייני החניך ומשפחתו, מצאתי, כי תפקודם של חניכים צעירים יותר, ששהו בפנימייה משך זמן קצר יותר, שנפגשים בתדירות נמוכה יחסית עם הוריהם ושהם בעלי תפיסה נמוכה של הקומפוטנטיות שלהם בתחום הרגשי והחברתי, יהיו בעלי תפקוד בעייתי יותר בהשוואה לחניכים עם מאפיינים אחרים בפנימייה. מידע זה עשוי לעזור למערכת הפנימית בהפניית משאבים מרובה יותר לטיפול בחניכים אלו ולבניית תכניות התערבות בהתאם. בחלק זה אתאר את ההשלכות שנובעות מן הממצאים המרכזיים שעלו בדו"ח הנוכחי.

סוגיה חשובה שעולה מתוך הממצאים, הינה הסוגיה של הקשר של החניכים עם הוריהם הביולוגיים. ראינו, כי חלק ניכר ביותר של החניכים נמצא בקשר עם הוריהם. ייתכן, כי ממצאים אלו משקפים מגמה מכוונת של משרד הרווחה, אשר מעודדת את הקשר הורה-ילד. נראה, כי מגמה זו חשובה במיוחד לאור הממצאים, שעולים מן המחקר הנוכחי, הקושרים את הקשר עם ההורים לתפקוד החניכים, וגם משום העובדה שאחת מן המטרות המרכזיות של מערכת הרווחה בארץ ובעולם עדיין נותרה מטרה של איחוד משפחות (Haight et al., 2003). סיבה נוספת לצורך בחיזוק הקשר עם ההורים נעוצה בעובדה, כי רבים מהנערים והנערות המסיימים את תקופת ההשמה החוץ-ביתית, חוזרים לגור עם קרובי משפחה (Biehal, Clayden, Stein, & Wade, 1994; Courtney & Barth, 1996; Mallon, 1998; McMillen & Tucker, 1999).

נראה אם כן, כי נחוצים מודלים טיפוליים לשמירה, לעידוד ולקידום הקשר בין החניך להוריו על מנת לאפשר איחוד משפחות מוצלח (Hess & Proch, 1993) ועל מנת לשמור על תפקוד רגשי-התנהגותי תקין של החניך בעת שהותו בפנימייה ורווחתו עם יציאתו מן הפנימייה. יש לשים לב בהקשר זה לפערים שנמצאו בין חניכים מהמגזר הערבי המדווחים על תדירות קשר נמוכה יותר עם הוריהם, ובהתאם לאנשי הצוות והמנהלים במגזר הערבי המדווחים על פחות פעילויות לאיפשר

ועידוד קשר זה. ממצאים אלו מדגישים את הצורך בהמשך עבודה ובמיקוד על אוכלוסייה זו של חניכים בהקשר של קשר הורה- חניך ופעולות הסברה בנושא.

נראה כי להמשיך ולהעשיר את המיומנויות של העובדים הסוציאליים בפנימיות ושל אנשי הצוות באסטרטגיות טיפוליות, שיסייעו להם להגביר את האפשרות של החניכים והוריהם לקיום של תקשורת בטוחה. יש להתייחס לקשר עם ההורים כמאפיין חשוב ברווחתם של ילדים גם ברמה של המדיניות ולתפור תכניות מתאימות בנושא ולהקדיש לכך את המשאבים המתאימים, בהתאם להמלצות שנגזרו מתובנות מחקריות וטיפוליות הקיימות בספרות והמעניקות ידע בר-יישום בנושא.

ממצא חשוב נוסף, שעלה במחקר מזווית הראייה של החניכים, נוגע למשך שהות החניך בפנימייה הנוכחית. המחקר מצא, כי ככל שהחניך שהה בפנימייה תקופה ארוכה יותר, כך הוא סבל מפחות בעיות בתפקוד הכללי שלו ובמדדי תפקוד אחרים שנבחנו. בחינתו של ממצא זה חשובה במיוחד לאור הקולות שעולים בשנים האחרונות במשרד הרווחה והמדיניות שנוסחה בהתאם, בדבר השהייה של החניך בפנימייה לתקופה שלא תעלה על שלוש שנים, כשהמטרה היא להחזיר את החניך בהקדם לקהילת המוצא שלו. מגמה זו של חזרה לקהילה היא מגמה שצוברת תאוצה גם במדינות אחרות בעולם (Farmer, 2000). החזרה לקהילה והמטרה של איחוד המשפחה, במידה שמתאפשרת, הינה רצויה ומבורכת, כפי שראינו בדיון על הקשר עם ההורים הביולוגיים, אך מכיוון שרוב החניכים הוצאו מן הבית בשל יחס לא הולם מצד האחראים עליהם, יש מקום לבחון בזהירות את סוגיית החזרה לקהילה. הממצאים בדבר הקשר בין משך השהות בפנימייה לתפקוד ההתנהגותי- רגשי של החניך מעלים את האפשרות, כי עם הזמן מצליחים החניכים להפיק תועלת מן התשומות המושקעות בהם בפנימייה, ועל כן יש לבחון שוב את המדיניות באופן כזה שיאפשר לחניכים להגיע לתפוקות הרצויות ולהפיק את המרב מן הפנימייה. נראה, כי יש להמשיך במחקרים הבאים לחקור היבט זה בקונטקסט ובתוספת של המידע הכללי יותר בנוגע ל"קריירה" של החניך בהשמה החוץ ביתית- כלומר, כמה מוסדות עבר עד כה, כמה זמן הוא שוהה מחוץ לבית באופן מצטבר וכדו'. מן הראוי לנסות לזהות, האם יש משך זמן 'אופטימאלי' עבור חניכים ומשפחות בעלי מאפיינים מסוימים, כך שניתן יהיה להתאים את המדיניות הקובעת את משך השהות בצורה דיפרנציאלית לפי מאפיינים אלו.

במחקר הנוכחי ראינו גם מספר ממצאים מדאיגים בנוגע לשכיחות של **האלימות שחניכים חווים מצד עמיתיהם בפנימייה ומצד אנשי הצוות**. ראינו גם, כי נמצא קשר בין רמת האלימות שחניכים חווים הן מצד חניכים אחרים והן מצד הצוות לתפקוד ההתנהגותי- רגשי של חניכים. נראה כי ממצאים אלו מחייבים את הפנימייה ואת המערך המפקח על הפנימיות לתת את הדעת על היבט זה. לאור הממצאים, נראה כי יש להמשיך בניטור תקופתי של התופעה כדי ללמוד על מגמות של שינוי ויציבות בתופעה ושל תת האוכלוסיות בסיכון לתופעה. את התופעה יש להמשיך ולבחון מנקודת המבט של השותפים השונים: החניך, המנהל, ואנשי הצוות, במטרה לגזור תוכניות התערבות, המתאימות לכל הפנימייה.

בנוסף, לאור הממצאים, עולה באופן ברור הצורך להפעיל תוכניות של מניעה וטיפול באלימות בכותלי הפנימייה, באם לא מופעלות עדיין תוכניות כאלו בכל הפנימיות. תכניות אלו צריכות לקחת בחשבון את קבוצות הסיכון בתוך הפנימייה (למשל בנים וחניכים צעירים יותר, שנמצאו פגיעים יותר למרבית סוגי האלימות) ו"פנימיות בסיכון" לאלימות רבה יותר מסוגים שונים, כמו הפנימיות

הערביות שהיו בסיכון רב יותר לאלימות פיזית, הן מצד החניכים והן מצד צוות הפנימייה, ולהיתפר לפי הצרכים המיוחדים של תת הקבוצות השונות.

יש לציין בהקשר התרבותי באופן ברור, כפי שכבר הובהר לעיל, כי ההשוואה בין חניכים מן המגזר היהודי והערבי במחקר הנוכחי אינה מאפשרת לנו לקבוע מהי הסיבה להבדלים. למשל, איננו יודעים האם מדובר במקור תרבותי או במקור של מצב סוציו-אקונומי נמוך יותר התורם לאלימות צוות רבה יותר כלפי החניכים במגזר הערבי לעומת חניכים במגזר היהודי. על כן, יש לנקוט משנה זהירות בכל ניסיון לפרש ממצאים אלו באופן סיבתי. במחקר המשך יש לנסות ולבחון את תרומתם של הגורמים הסוציו-אקונומיים ושל הגורמים התרבותיים בנפרד על מנת להבין טוב יותר את ההבדלים בין המגזרים. ראינו כי בדיווחים מסוימים של המנהלים בגזר הערבי יכולנו ללמוד על מחסור במשאבים ועל עומס רב יותר של כוח האדם המתמודד עם החניכים. אין אנו יכולים לצפות שהפנימייה במגזר הערבי תתמודד לבדה עם ההשלכות של המצב החברתי-כלכלי של הקהילה בה היא ממוקמת, מבלי לסייע להפחתת המצוקה שמסביבה. כמובן שאין בכך להוריד מאחריות הפנימייה למגר את תופעת האלימות, אם כי יש לבחון אותה בקונטקסט רחב יותר, בעיקר משום שאנו רואים קשר ברור בספרות בין מצב סוציו-אקונומי לבין אלימות צוות כלפי ילדים (חורי-כסאברי, 2006).

יש להכשיר את מנהלי הפנימיות, העובדים הסוציאליים ואת אנשי צוות כוח האדם החינוכי, הבאים במגע ישיר ותדיר עם החניכים, להתמודדות עם אלימות בפנימייה. על מנת לאפשר להם להתמודד נכון, יש להנחיל להם ידע והכשרה בנושא. זאת אפשר לעשות באמצעות השתלמויות, הכשרה והדרכה בנושא האלימות בין חניכים וההתמודדות עימה. על המערכת האחראית על הפנימיות, על כן, להשקיע משאבים ממוקדים בתחום המניעה והטיפול באלימות בין חניכים בפנימיות רווחה. כמובן, שאף בנושא של אלימות בין חניכים יש לקחת בחשבון את העובדה, כי דפוסים שונים של אלימות שכיחים יותר בקבוצות תרבותיות או חברתיות שונות (Benbenishty & Astor, 2005) ולגלות רגישות תרבותית בטיפול בנושא. לשם כך, יש להמשיך ולחקור את הפן התרבותי הנוגע להיבט של אלימות בין חניכים בתוך הפנימייה כחלק מן האקלים המוסדי של הפנימייה.

עניין נוסף שעלה מן המחקר הנוכחי בנוגע לאלימות של חניכים כלפי חניכים הינו העניין של סוגי האלימות השונים ושכיחותם. ראינו כי אלימות מילולית כמו קללות ועלבונות בקרב חניכים הייתה בשכיחות גבוהה מאד, וגם התנהגויות של אלימות חברתית עקיפה, כמו הפצת שמועות לא נכונות, נמצאה שכיחה מאד בקרב חניכים. אמנם ייתכן כי יש שיאמרו שהתנהגויות אלו עדיפות על התנהגויות קשות יותר כמו אלימות פיזית חמורה וכדומה. עם זאת, יש לקחת גם אותן ברצינות משום שנראה שהן יוצרות אקלים פנימייתי קשה, ונראה גם שהן עלולות לגרום להסלמה ולעודד התנהגויות אלימות יותר, בעיקר בשעות בהן ישנו פיקוח נמוך יותר של אנשי הצוות (ראו גם בנבנישתי ועמיתיו, 2006). התנהגויות אלו, ובעיקר הנושא של התנהגות אלימה חברתית-עקיפה, עשויות להזיק לרווחתם של חניכים באופן קשה ועל כן יש לקחת גם אותן בחשבון ולא להקל ראש בהן.

לסיכום, נראה כי התערבויות בתחום האלימות בפנימייה צריכות להיות מכוונות לכלל הקהילה הפנימייתית (כולל חניכים, אנשי צוות, מנהלים, פיקוח וכדומה) ולא לקבוצה קטנה של חניכים אלימים במיוחד (Attar-Schwartz & Khoury-Kassabri, 2006). פרספקטיבה זו תופסת את

תפקיד המנהלים, אנשי הצוות החינוכי, והעובדים הסוציאליים בפנימייה, כתפקיד שעוסק בעיצוב מחדש של האווירה הפנימייתית לעומת תפיסה צרה ופרטנית של חניכים אלימים אינדיווידואליים. נראה כי יש להשקיע מאמצים לשפר את האקלים הפנימייתי, על מנת ליצור סביבה בטוחה ולעודד התקדמות ופיתוח של החניכים בפנימיות שיקומיות וטיפוליות הן ברמה הרגשית, הן ברמה הלימודית, והן ברמה הרוחנית-תרבותית.

ממצא בולט נוסף, שנמצא במחקר הנוכחי, נוגע להיבט של **שביעות רצון החניכים מהיבטים**

שוניים בחייהם בפנימייה, הכוללים היבטים פיזיים (כמו דיור ותזונה) והיבטים העשרתיים (כמו ספרים, סרטים ופעולות העשרה ותרבות נוספות). ממצאי המחקר מראים כי שביעות רצון החניכים בתחומים השונים נמצא בקשר עם מרבית מדדי התפקוד ההתנהגותי-רגשי של החניכים. להלן תוצג התייחסות למספר שטחים של שביעות רצון שנבחנו במחקר הנוכחי.

ראשית, ביחס לתזונה, נראה כי מעבר למשמעות הפיזית ולהשלכות הבריאותיות בחיי הילד, למזון יש קשר לתחושות של בטחון ואהבה או לחילופין למחסור ולאגרסיביות. תשומת לב להיבט זה עשויה להיות קשורה לשיפור מצבם הרגשי של החניכים ועל כן התייחסות לתזונה בפנימייה צריכה להיות חלק מהמרכיבים של הדאגה ושל הטיפול של הילדים. התייחסות נכונה להיבט התזונתי במוסד עשויה להפוך אותו לפחות "ממוסד" ול"דומה יותר לבית" (Roberts & Bushaw, 1978). מן הראוי, שהמחקר הנוכחי יעלה את המודעות לחשיבות הנושא ויפנה את תשומת הלב של קובעי המדיניות להיבט זה בחיי הפנימייה ולחשיבות בהקצאת משאבים לנושא. בהתייחס להיבט הפיזי של התזונה, כמובן שבחינת התפריט ע"י מומחים לתזונה עשויה להיות לעזר, אולם ההמלצות העיקריות שיוצגו בקצרה להלן נוגעות להיבטים הרגשיים והתרפויטיים של התזונה במסגרת המוסדית.

ראשית, בעת הקצאת המשאבים לנושא זה, מְעַבֵּר לנושא של טיב המזון והמגוון המוצע, יש לדאוג לכך שהמזון יהיה נגיש לחניכים גם מעבר לשעות הארוחות הקבועות בדרך שתהיה נוחה להסדרי הפנימייה, זאת על מנת להפחית את התחושות של "מוסדיות", ניכור ונוקשות שבאופן טבעי מקושרות עם מוסדות ולהפוך את הפנימייה לסביבה, שחניכים יוכלו ביתר קלות להתייחס אליה כסביבה ביתית יותר. בעניין זה, ועדת המשנה בנושא השמה חוץ-ביתית (הוועדה לבחינת עקרונות יסוד בתחום הילד והמשפט ויישומם בחקיקה, 2003), רואה בזכות למזון נגיש ומגוון כחלק מהזכות של הילדים להתפתחות, לבריאות ולרמת חיים הולמת, והיא ממליצה להסדיר אפשרות לקבלת מזון בשעות שבהן המטבח סגור ובפרט בשעות הלילה. ילדים רבים, אותם ראינה הוועדה העלו את הצורך בנגישות זו.

מכך עולה גם, כי חשוב לשתף בתהליכים הנוגעים לתזונה גם את החניכים, לשמוע מהם מה מפריע להם בתפריט הנוכחי, ומהן העדפותיהם, ולגבש יחד איתם, במסגרת תקציב אפשרי, תפריט המתאים יותר לטעמם ולצורכיהם. נראה, כי תהליך זה, מעבר למשמעות הפיזית שלו, עשוי לסייע בהעלאת שביעות הרצון של החניכים מהפנימייה, התחושה שרווחתם חשובה, שהם שותפים בעיצוב חיי הפנימייה וחשוב ביותר תחושה של שליטה ואוטונומיה ותחושה ביתית יותר עבורם. תהליכים אלו יפחיתו מעט גם מההגבלה והנוקשות הקיימים בפנימייה, בהשוואה למשפחות בקהילה ואף בהשוואה לפתרונות חוץ-ביתיים משפחתיים כמו משפחות אומנה.

כמו כן, ניתן להיעזר בכל הנושא התזונתי לקידום תהליכים תרפויטיים בפנימייה. בעבודתם המוקדמת, מציגים רוברטס ובושאו (Roberts & Bushaw, 1978) מודל טיפולי, שהופעל בפנימייה לילדים עם בעיות רגשיות והתנהגותיות חמורות בארה"ב, בו הייתה התייחסות ממוקדת להיבט התזונתי בטיפול בילדים בפנימייה. בפנימייה נעזרו אנשי המקצוע בעובדי המטבח לקידום רווחתם של החניכים דרך הפן התזונתי. קצרה היריעה מלהכיל במסגרת זו את פרטי המודל כולו, אולם ניתן לציין מספר מרכיבים מרכזיים בתכנית: החניכים השתתפו בקביעת התפריט היומי, יזמו ארוחות משותפות וחגיגות, היה להם מטבח משלהם, היכן שיכלו לעבוד בשיתוף פעולה, להביע את הטעמים האינדיווידואליים שלהם ולהתנסות בחוויה של למידה בסביבה לא מאיימת ואף מהנה. כמו כן, הם קיבלו הזדמנות לעבוד עם איש צוות מן המטבח על הכנת מזון שהחניך יזם להכין. הערכים, שעמדו מאחורי התכנית, היו להרחיב את מגוון ההתנהגויות העצמאיות של החניכים, לחזק את ההערכה העצמית שלהם, את הביטחון העצמי ואת התחושה של זהות ולהפחית את תחושות חוסר האונים והפסיביות, שמאפיינים פעמים רבות את החניכים לאור נסיבות חייהם ולאור המסגרת הממוסדת בה הם חיים. ברור, כי לא לכל הפנימיות ישנם המשאבים והפנאי להפעיל תוכניות מעין אלו, אולם מרכיבים מהתכנית או לפחות חשיבה מחודשת על הנושא יכולים להיות לעזר לקידומו.

התקווה, שמעוגנת בהפניית משאבים לתחום התזונתי, הינה להילחם הן בתחושה של "מיסוד" והן בתחושה של נטישה, שחווים רוב רובם של החניכים, שהושמו מחוץ לבית (Roberts & Bushaw, 1978). כמוכך, שמן החלל שנמצא בספרות בהקשר להיבט התזונתי במסגרת המוסדית והקשר שלו לתפקודם של החניכים, נגזרת המלצה להמשיך ולחקור היבט זה, על שלל מרכיביו והשלכותיו בזירה המוסדית, על מנת להיות בעלי יכולת לתכנן ולהפעיל תוכניות, שכוללות את המרכיב התזונתי כחלק מן הרפרטואר של הכלים הטיפוליים, שעומדים לרשותם של אנשי המקצוע במסגרות חוץ-ביתיות לילדי רווחה.

בנוסף, אבקש להתייחס לממצא, כי ההעשרה של החניך בפנימייה ופעילויות הפנאי דווחו על ידי שיעור נכבד מהחניכים (38%) כמספקים במידה מועטה או ככלל לא מספקים. היבט זה נמצא כהיבט חשוב ביותר במחקרים קודמים לתפקודם הבית-ספרי, כמו גם ההתנהגותי והרגשי, של ילדים ובני נוער בפנימיות בישראל (Attar-Schwartz, 2008, 2009a). נראה כי ממצא זה מלמד אותנו, כי על המערכת לדאוג להעשרתם ולקידומם הלימודי של החניכים באמצעות העשרת מגוון הספרים המצויים בפנימייה ופעילויות הפנאי והתרבות כחלק מהפיתוח האישי האינטלקטואלי, התרבותי והרוחני של החניכים, ולא לראות בהיבט זה כהיבט זניח, לצד ההיבטים בטיפול הרגשי של החניכים, בהם מתמקדת פעמים רבות המערכת באופן בלעדי (Jackson, 1994). פעילויות פנאי אלו ופיתוח תחביבים וכישרונות של חניכים עשויות לתת לחניכים תחושה של הישגים, יכולת עצמית, ותמיכה ביכולות ובקשיים שלהם (Shin, 2003). נראה כי יש צורך ביצירת סדרי עדיפות חדשים שכוללים גם את קידום הלימודי של החניכים וגם את פיתוח יכולותיהם האישיים. סדר עדיפויות זה עשוי להיות בעל השלכות משמעותיות לעתיד החניכים ולהפניית משאבים מתאימה וממוקדת להעלאת סף ההישגים של החניכים בפנימיות. בנוסף, שילובם של החניכים בפעילויות מחוץ לתוכנית הלימודים עשוי לשפר

את ביטחונם העצמי בכל הנוגע ליכולות שלהם ללמידה ולהתקדמות בתחומים שונים, מה שעשוי להשליך לתחום הלימודי.

לסיכום, פנימיות לילדים בסיכון מיועדות לקידום טובת הילד ורווחתו ולמילוי צרכיו. הן משמשות

מקום להתמודדות עם צרכים ומצבים שונים בחיי הילד. תכופות, הפנימייה מלווה את החניך כברת דרך ארוכה, לעיתים עד צאתו לחיים עצמאיים. על כן, חשוב לעשות מאמץ לזהות את המאפיינים המקדמים את רווחתם ותפקודם התקין של ילדים ובני נוער השוהים בפנימיות. מחקר זה סייע בזיהויים של חלק ממאפיינים אלו, תוך כדי מתן מסגרת תיאורטית אקולוגית רב-ממדית. המחקר כלל את זוויות הראייה של החניכים, אנשי הצוות והמנהלים ובכך אפשר לנו לקבל תמונה מורכבת יותר על סוגיות שונות העולות בחיים הפנימייתיים. במחקר הוצגו גם המלצות למדיניות, לפרקטיקה ולמחקר של העבודה הסוציאלית, שנועדו לקידום רווחתם של החניכים השוהים בפנימיות.

רשימת מקורות

- אליצור, י. (1996). ייעוץ מערכתי לפיתוח מעורבות משפחות בטיפול מוסדי לילדים ולנוער: נימוקים בעד מדיניות משפחתית ותהליך הטמעתה במעונות רשות חסות הנוער. *חברה ורווחה*, י"ז (1), 33-59.
- בננישתי, ר., חורי-כסאברי, מ., ואסטור, ר.א. (2006). *אלימות במערכת החינוך - תשס"ה/ מוגש ללשכת המדען הראשי, משרד החינוך*. ירושלים: בית הספר לעבודה סוציאלית ע"ש פאול ברוואלד.
- בננישתי, ר. ושיף, מ. (2003). *מחקר מעקב אחרי בוגרי "אור שלום" בגילאי 18 ומעלה - דו"ח מחקר*. ירושלים: בית הספר לעבודה סוציאלית ע"ש פאול ברוואלד, האוניברסיטה העברית.
- בר-ניר, ד. (1995). *ניתוח השוואתי של תפקוד פנימיות לילדים במגזר הציבורי, הוולונטרי והפרטי למטרות רווח*. עבודת מוסמך, בית הספר לעבודה סוציאלית, האוניברסיטה העברית בירושלים.
- גומפל, ת., וזוהר, ע. (2002). *אלימות מינית בבתי ספר בישראל - דו"ח ביניים*. ירושלים: בית הספר לחינוך, האוניברסיטה העברית בירושלים.
- גרופר, ע. (1992). *להיות למדריך בפנימייה: חקירה אתנוגרפית של תהליך הסוציאליזציה של עובדים חדשים לתפקידים*. עבודה המוגשת לשם קבלת תואר דוקטור בפילוסופיה, אוניברסיטת חיפה.
- דולב, ט., וברנע, נ. (1996). *הערכת צורכי הילדים ודרכי ההתערבות בתשע פנימיות לילדים עד גיל 14*. ירושלים: ג'וינט-מכון ברוקדייל.
- הלבן-אילת, ח., ולק, ד., צמח-מרום, ת., בראנץ, ב. ודורי, י. (2008). *השירות לילד ולנוער: נתונים על ילדים בפנימיות בשנת תשס"ח*. ירושלים: מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל והשירות לילד ולנוער במשרד הרווחה.
- המועצה הלאומית לשלום הילד (2008). *ילדים בישראל: שנתון סטטיסטי*. ירושלים: המועצה הלאומית לשלום הילד: המרכז למחקר ולפיתוח.
- וינר, א. ווינר, י. (1990). *ילדים בחסות אנוש: מחקר מעקב ארוך טווח אחר ילדים במוסדות לגיל הרך* (ר. גרף, מתרגמת). תל אביב: שוקן. (החיבור המקורי פורסם ב-1990).
- ועדה לקביעת מומחיות בתחום ילד ונוער (2002). *דוח: מומחיות בילד ונוער*. ירושלים: משרד העבודה והרווחה.

חורי- כסאברי, מ. (2006). אלימות צוות כלפי תלמידים בבתי ספר בישראל, מפגש לעבודה סוציאלית, 23, 83-101.

לנגרמן, א. (יו"ר). (1998) הועדה הציבורית לבדיקת מצב הילדים בפנימיות שבאחריות משרד העבודה והרווחה. ירושלים: משרד העבודה והרווחה.

לנגרמן, א. (יו"ר). (1995). דוח ועדת המומחים לקביעת סטנדרטים לפנימיות. ירושלים: משרד העבודה והרווחה

עויזרמן, ד., בנבנישתי, ר. ובן-רבי, ד. (1991). ילדים באומנה - רקע משפחתי ומצב בעת ההשמה. חברה ורווחה, י"א (3), 227-247.

עטר, ש. (2006). מאפיינים של הילד, המשפחה והפנימייה כמנבאים תפקוד פסיכו-חברתי וחינוכי של ילדים ובני נוער בפנימיות שיקומיות, טיפוליות ופוסט-אשפוזיות. עבודת דוקטור, ירושלים: האוניברסיטה העברית.

פליישמן, ר., ברנע, נ., דולב, ט., בן זימרה, צ. והויזליך, צ. (1999). סקר פנימיות בשירות לילד ולנוער ומערכת הפיקוח עליהם. ירושלים: גוינט - מכון ברוקדייל.

פרוייקט גוף ונפש (2006). עבודה סוציאלית ותזונה. ירושלים: אשלים-גוינט, בית ספר לתזונה ובית ספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטה העברית.

רולידר ע., לפידות נ. לוי ר. (2000). תופעת הצקה בבית הספר בישראל. עמק יזרעאל: המכללה האקדמית עמק יזרעאל, המכון לחקר ולמניעת התנהגות אנטי חברתית של ילדים ובני נוער במוסדות חינוכיים.

שלום, ח. ואפל, ז. (1994). הערכת איכות החיים בפנימייה: נקודת ראותם של החניכים. פנימיות: ידיעות האגודה הישראלית למחקר ולפיתוח החינוך והטיפול בפנימייה, 23, 22-25.

שלסקי, ש. (1994). הפנימייה והמשפחה בין ניגוד להשלמה: תפיסות משתנות בכפר הנוער הישראלי. פנימיות: ידיעות האגודה הישראלית למחקר ולפיתוח החינוך והטיפול בפנימייה, 23, 4-20.

Achenbach, T.M. (1996). The classification of children's psychiatric symptoms: A factor analytic study. *Psychological Monographs: General and Applied*, 80 (7), 1-37.

- Achenbach, T. M. (1991). *Manual for Teacher's Report Form and 1991 profile*. Burlington: University of Vermont, Department of Psychiatry.
- Akiba, M., LeTendre, G. K., Baker, D. P., Goesling, B. (2002). Student victimization: National and school system effects on school violence in 37 nations, *American Educational Research Journal*, 39(4), 829- 853.
- Anderson, N.R., & West, M.A. (1998). Measuring climate for work group innovations: development and validation of the team climate inventory. *Journal of Organizational Behavior*, 19, 235-258.
- Atherton, J. S. (1989). *Interpreting residential life: Values of practice*. London and New-York: Tavistok, Routledge.
- Attar-Schwartz, S. (2009a). School functioning of children in residential care: The contributions of multilevel correlates. *Child Abuse & Neglect*, 33, 429-440.
- Attar-Schwartz, S. (2009b). Peer sexual harassment victimization at school: The roles of student characteristics, cultural affiliation and school factors. *American Journal of Orthopsychiatry*, 79, 407-420.
- Attar-Schwartz, S. Tan, J.P., Buchanan, A., Flouri, E., & Griggs, J. (2009). Grandparenting and adolescent adjustment in two-parent biological, lone-parent and step- families. *Journal of Family Psychology*, 23, 67-75.
- Attar-Schwartz, S., & Khoury-Kassabri, M. (2008). Indirect versus verbal forms of victimization at school: The contribution of student, family, and school variables. *Social Work Research*, 32(3), 159-170.

- Bailey, K. A. (2002). The role of physical Environment for children in residential care. *Residential Treatment for Children & Youth, 20*(1), 15-27.
- Barnas, M.V., & Cummings, E.M. (1997). Caregiver stability and toddlers: Attachment-related behaviors towards caregivers in day care. *Infant Behavior and Development, 17*, 171-177.
- Barter, C., Renold, E., Berridge, D., & Cawson, P. (2004). *Peer violence in children's residential care*. Basingstoke: Palgrave.
- Barter, C. (2003). *Abuse of children in residential care*, Retrieved in 9/2/2010 from <http://www.nspcc.org.uk/inform/research/briefings/abuseofchildreninresidentialcare/wda48221.html>.
- Benbenshty, R., & Astor, R.A. (2005). *School violence in context: culture, neighborhood, family, school, and gender*. New York: Oxford Press.
- Benbenshty, R., Zeira A., & Astor, R.A. (2002). Children's report of emotional, physical and sexual maltreatment by educational staff in Israel, *Child Abuse & Neglect, 26*(8), 763-782.
- Bettelheim, B. (1974). *A home for the heart*. New-York: Alfred A. Knopf.
- Bilson, A., & Baker, R. (1995). Parental contact with children fostered in residential care after the Children Act 1989. *British Journal of Social Work, 25*, 367-381.
- Bowlby, J. (1956). *The growth of independence in the young child*. Copyright of the Royal Society of Health, Blackpoll.
- Bowlby, J. (1951). *Maternal care and mental health*. Geneva: World Health Organisation.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology human development*. Cambridge, MA: Harvard University.

- Burchinal, M., Howes, C., & Kontos, S. (2002). Structural predictors of child care quality in child care homes. *Early Childhood Research Quarterly, 17*, 87-105.
- Bullock, R., Hosie, K., Little, M., & Millham, S. (1990). The problems of managing the family contact of children in residential care. *British Journal of Social Work, 20*, 591-610.
- Cantos, A. L., Gries, L. T., & Slis, V. (1997). Behavioral correlates of parental visiting during family foster care. *Child Welfare, 76*(2), 309-329.
- Cawson, P., Berridge, D., Barter, C., & Renold, E. (2001). *Physical and Sexual Violence between Children Living in Residential Settings: Exploring Perspectives and Experiences*, NSPCC- National Society for the Prevention of Cruelty to Children, Retrieved in 9/2/2010 from http://www.nspcc.org.uk/Inform/publications/Downloads/ESRCreport_wdf48150.pdf
- Cohen, N. A. (1986). Quality of Care for Youths in Group Homes. *Child Welfare, 65*(5), 481-494.
- Coker, A.L., McKeown, R. E., Sanderson, M., Davis, K.E., Valois, R. F. & Huebner, E.S., (2000) Severe Dating Violence and Quality of Life Among South Carolina High School Students, *American Journal of Preventive Medicine, 19*(4) , 220-227.
- Colton, M. (1989) Foster and Residential Children's Perceptions of Their Social Environments. [*British Association of Social Workers*](#), 19, 217-233.
- Compas, B. E., Oppedisano, G., Conner, J. K., Gerhardt, C. A., Hinden, B. R., Achenbach, T. M., & Hammen, C. (1997). Gender differences in depressive symptoms in adolescence: Comparison of national samples of clinically referred and nonreferred youths. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 65*(4), 617-626.
- Cook, R.J. (1994). Are we helping foster care youth prepare for their future? *Children and Youth Services Review, 16*(3/4), 213-229.

- Daly, D. L., & Dowd, T. P. (1992). Characteristics of effective, harm-free environments for children in out-of-home care. *Child Welfare, 71*(6), 487-496.
- Davidson-Arad, B., & Wozner, Y. (2001). The use of the Shye's Systemic Quality of Life Model in the examination of child protection officers' decision. *Social Indicators Research, 56*, 1-20.
- Emerson, J., & Lovitt, T. (2003). The educational plight of foster children in schools and what can be done about it. *Remedial and Special Education, 24*(4), 199-203.
- Fanshel, D., & Shinn, E. (1978). *Children in foster care: A longitudinal investigation*. New-York: Columbia University Press.
- Fareme, E. & Pollock, S. (1998). *Sexually Abused and Abusing Children in Substitute Care*. Chichester: Wiley.
- Fineran, S., & Bennett, L. (1999). Gender and power issues of peer sexual harassment among teenagers. *Journal of Interpersonal Violence, 14*, 626-641.
- Fulcher, L. (2001). Differential assessment of residential group care for children and young people. *British Journal of Social Work, 31*(3), 417-435.
- Furlong, M., Morrison, G. (2000). The School in School Violence: Definitions and Facts., *Journal of Emotional & Behavioral Disorders, 8*(2), 71-81.
- Gibbs, I. & Sinclair I. (2000). Bullying, sexual harassment and happiness in residential children's homes, *Child Abuse Review, 9*(4), 247-256.
- Gibbs, I., & Sinclair, I. (1999). Treatment and treatment outcomes in children's homes. *Child and Family Social Work, 4*, 1-8.

- Gibbs I., Sinclair, I., & Stein, M. (2005). Children and young people leaving care. In E.M.J. Bradshaw (Ed.), *The well-being of children in the UK*. London: Save the Children.
- Gil, E. (1982). Institutional abuse of children in out-of- home care. *Child & Youth Services*, 4(1), 7-13.
- Gilman, R., & Hedwerk, M. L. (2001). Changes in life satisfaction as a function of stay in residential setting. *Residential Treatment for Children & Youth*, 18(4), 47-65.
- Glisson, C., Hemmelgarn, A. L., & Post, J. A. (2002). The shortform assessment for children: An assessment and outcome measure for child welfare and juvenile justice. *Research on Social Work Practice*, 12(1), 82-106.
- Glisson, C., & Hemmelgarn, A. (1998). The effects of organizational climate and inter-organizational coordination on the quality and outcomes of children's service systems. *Child Abuse & Neglect*, 22(5), 401-421.
- Glisson, C. (1996). Judicial and service decisions for children entering state custody: The limited role of mental health. *Social Service Review*, 70(2), 257-281.
- Goodman, R. (1997). The Strengths and Difficulties Questionnaire: A research note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38, 581-586.
- Hassey, D.L., & Guo, S. (2002). Profile characteristics and behavioral change trajectories of young residential children. *Journal of Child and Family Studies*, 11, 401-410.
- Heal, K., Sinclair, I., & Troop J. (1973). Development of a Social Climate Questionnaire for Use in Approved Schools and Community Homes , *The British Journal of Sociology*, 24 (2), 222-235.

- Heflinger, C. A., Simpkins, C. G., & Combs-Orme, T. (2000). Using the CBCL to determine the clinical status of children in state custody. *Children and Youth Services Review*, 22(1), 55-73.
- Hernandez, D. J. (2004). Demographic change and life circumstances of immigrant families. *The Future of Children*, 14(2), 17-47.
- Hess, P. (1988). Case and context: Determinants of planned visit frequency in foster family care. *Child Welfare*, 87(3), 311-321.
- Hicks, L., Archer, L., & Whitaker, D. (1998). The prevailing cultures and staff dynamics in children's homes: Implications for training. *Social Work in Education*, 17(3), 361- 377.
- Hicks, L., Gibbs, I., Weatherly, H., & Byford, S. (in press). Management, Leadership and resources in children's homes: What influences outcomes in residential child-care settings? *British Journal of Social Work*.
- Hobbs, G.F., Hobbs C.J., Wynne, J.M. (1999). Abuse of children in foster and residential care, *Child Abuse & Neglect*, 23(12), 1239–1252.
- Howes, C. (1999) Attachment relationships in the context of multiple caregivers, Cassidy, J., Shaver, P.R., (Ed) *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications*. New York, NY, US: Guilford Press, 671-687.
- Howes, C., Phillips, D. A., & Whitebook, M. (1992). Thresholds of quality: Implications for the social development of children in center-based child care. *Child Development*, 63, 449-460.
- Hoy, W.K., Dage, C.Q., & Tarter, C.J. (2006). School mindfulness and faculty trust: Necessary conditions for each other? *Educational Administration Quarterly*. 42(2), 236-255.

- Hoy, W.K., Smith, P.A., & Sweetland, S.R. (2002). The development of the organizational climate index for high schools: Its measures and relationship to faculty trust. *The High School Journal*, 86, 38-49.
- Hoy, W.K., & Tschannen-Moran, M. (1999). Five faces of trust: an empirical confirmation in urban elementary schools. *Journal of School Leadership*, 9, 184-208.
- Hukkanen, R., Sourander, A., Bergroth, L., & Piha, J. (1999). Psychosocial factors and adequacy of services for children in children's homes. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 8(4), 268-275.
- Hussey, D. L., & Guo, S. (2005). Forecasting length of stay in child residential treatment. *Child Psychiatry and Human Development*, 36(1), 95-111.
- Hyman, I., Cohen, I., & Mahon, M. (2003). Student Alienation Syndrome: A Paradigm for Understanding the Relation Between School Trauma and School Violence. *The California School Psychologist*, 8, 73-86.
- Hyman, I.A., & Snook, P.A. (2000). Dangerous schools and what you can do about them. *Phi Delta Kappan*, 81, 489-501.
- Jaffe, E. D. (1982). *Child welfare in Israel*. New-York: Pregar Publisher.
- Kashty, Y. (1986). Ethos and social realities in Israeli institutions: Introductory notes. In Y. Kashty & M. Arieli (Eds.), *People in institutions: The Israeli scene* (pp. 1-15). London: Freund Publishing House.
- Khoury-Kassabri, M., Benbenishty, R., Astor, R.A., & Zeira, A. (2004). The contributions of community, family, and school variables to student victimization. *American Journal of Community Psychology*, 34, 187-204.

- Knafo, A. (2006). The Longitudinal Israeli Study of Twins (LIST): Children's social development as influenced by genetics, abilities, and socialization. *Twin Research and Human Genetics, 9*, 791-798.
- Landsman, M. J., Groza, V., Tyler, M., & Malone, K. (2001). Outcomes of family-centered residential treatment. *Child Welfare, 80*(1), 351-379.
- MacLeod, M. (1999) The abuse of children in institutional settings: Children's perspectives. In J. M. N. Stanelly, & B. Penhale (Eds.), *Institutional abuse: Perspectives across the life course* (pp. 44-65). London: Routledge
- Maslow, A. H. (1978). *Motivation and personality*. New York: Harper & Row.
- Maxwell, L. E. (1996). Multiple effects of home and day care crowding. *Environment and Behavior, 28*, 294-511.
- Merikangas, K. L., & Dierker, L. C. (1998). Psychopathology among offsprings of parents with substance abuse and/or anxiety. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 39*, 711-720.
- Milner, J. L. (1987). An ecological perspective on duration of foster care. *Child Welfare, 87*(2), 113-123.
- Muris, P. (2001). A Brief Questionnaire for Measuring Self-Efficacy in Youths. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 23*, 145-149.
- Oyserman, D., & Benbenishty, R. (1992). Keeping in touch: ecological factors related to foster care visitation. *Child and Adolescent Social Work Journal, 9*(6), 541-544.
- Patterson, M.G., West, M.A., Shackelton, V.J., Dawson, J.F., Lawthom, R., Maitlis, S. Robinson, D.L., & Wallace, A.M. (2005). *Journal of Organizational Behavior, 26*, 379-408.

- Phillipsen, L. C., Burchinal, M. R., Howes, C., & Cryer, D. (1997). The prediction of process quality from structural features of child care. *Early Childhood Research Quarterly, 12*(3), 281-303.
- Pine, B. A., & Drachman, D. (2005). Effective child welfare practice with immigrants and refugee children and their families. *Child Welfare, 84*(5), 537-562.
- Rivlin, L. G., & Wolf, M. (1985). *Institutional settings in children's life*. New York: John Wiley & Sons.
- Roberts, M. D., & Bushaw, E.A. (1978). Food for thought: Participation of kitchen staff in milieu treatment. *Child Care Quarterly, 7*(3), 242-249.
- Roussos, A., Francis, K., Zoubou, V., Kiprianos, S., Prokopiou, A., & Richardson, C. (2001). The standardization of Achenbach's Youth Self-Report in Greece in a national sample of high school students. *European Child & Adolescent Psychiatry, 10*(1), 47-53.
- Rose, M. (1992). Treasure Island: The metamorphosis of deprivation and injury in the residential setting. *Residential Treatment for Children & Youth, 10*, 75-87.
- Rosenblatt, J.A., & Furlong, M.J. (1997). Assessing the reliability and validity of Student Self-Report Campus Violence. *Journal of Youth and Adolescence, 26*, 182-202.
- Rosenfield, S. (2000). Gender and dimensions of the self: Implications for internalizing and externalizing behavior. In E. Frank (Ed.), *Gender and its effects on psychopathology* (pp. 23-36). Washington, DC: American Psychopathological Association.
- Roy, P., Rutter, M., & Pickles, A. (2000). Institutional care: Risk from family background or pattern of rearing? *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines, 41*(2), 139-149.

- Rutter, M. (2000). Children in substitute care: Some conceptual considerations and research implications. *Children and Youth Services Review*, 22(9-10), 685-703.
- Sanchirico, A., & Jablonka, K. (2000). Keeping foster children connected to their biological parents: the impact of foster parent training and support. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 17(3), 185-203.
- Schiff, M., & Benbenishty, R. (2006). Functioning of Israeli group-homes alumni: Exploring the differences and in-care correlates. *Children and Youth Services Review*, 28, 133-157.
- Schmid, H., & Bar-Nir, D. (2001). The relationship between organizational properties and service effectiveness in residential boarding schools. *Children & Youth Services Review*, 23, 243-271.
- Shin, S. H. (2003). Building evidence to promote educational competence of youth in foster care. *Child Welfare*, 82(5), 615-632.
- Shye, S. (1985). Human quality of life: An action system. In S. Shye (Ed.). *Multiple Scaling Theory and Application of Partial Order Scalogram Analysis*. New-York.
- Sinclair, I. , & Gibbs, I. (1998). Private and local authority children's homes: a comparison. *Journal of Adolescence*, 21, 517-527.
- Slack, K. S., & Yoo, J. (2005). Food hardship and child behavior problems among low-income children. *The Social Service Review*, 79(3), 511-536.
- Smith, P.A., & Birney, L.L. (2005). The organizational trust of elementary schools and dimensions of bullying. *International Journal of Educational Management*, 19(6), 469-485.

- Smokowski, P. R., & Wodarski, J. S. (1996). The effectiveness of child welfare services for poor, neglected children: A review of the empirical evidence. *Research on Social Work Practice, 6*(4), 504-523.
- Stein, M. (2006) Missing years of abuse in children's homes. *Child and Family Social Work, 11*, 11-21.
- Tear, J. F., Smith, R. W., Osgood, D. W., Peterson, R. W., Authier, K., & Daly, D. L. (1995). Ecological influences in youth crisis shelters: effects of social density and length of stay on youth problem behaviors. *Journal of Child and Family Studies, 4*, 89-101.
- Tizard, B., & Hodges, J. (1978). The effect of early institutional rearing on the development of eight year old children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 19*, 99-118.
- Vandell, D. L. (1996). Characteristics of infant child care: Factors contributing to positive caregiving. *Early Childhood Research Quarterly, 11*(3), 269-306.
- Vinnerljung, B., Oman, M., & Gunnarson, T. (2005). Educational attainments of former child welfare clients: A Swedish national cohort study. *International Journal of Social Welfare, 14*(4), 265-276.
- Vorria, P., Wolkind, S., Rutter, M., Pickles, A., & Hobsbaum, A. (1998a). A comparative study of greek children in long-term residential group care in two-parent families: I. social, emotional, and behavioral differences. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines, 39*(2), 225-236.
- Vorria, P., Wolkind, S., Rutter, M., Pickles, A., & Hobsbaum, A. (1998b). A comparative study of Greek group care in two-parent families:II. Possible mediating mechanisms. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines, 39*(2), 237-245.

- Wahba, D. A. (2003). Adjustment of children from disrupted and adoptive homes in residential treatment facility [Abstract]. *Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering*, 68(8B), 3651.
- Yule, W., & Raynest, N. V. (1972). Behavioral characteristics of children in residential care in relation to indices of separation. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 13, 249-258.
- Youssef, R.M., Attia, M.S., & Kamel, M.I. (1998). Children experiencing violence II: Prevalence and determinants of corporal punishment in schools. *Child Abuse & Neglect*, 6, 155-164.
- Williams, S., & Cooper, C.L. (1998). Measuring Occupational Stress: Development of the Pressure Management Indicator. *Journal of Occupational Health Psychology*, 3, 306-321.
- Wolke, D., & Samara, M.M. (2004). Bullied by siblings: Association with peer victimization and behavior problems in Israeli lower secondary school children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 105-1029.
- Zemach-Marom, T., Fleishman, R., & Hauslich, Z. (2002). Improving quality of care in residential settings in Israel through the RAF method. In P. M. Bergh & E. J. Knorth & F. Verheij & D. C. Lane (Eds.), *Changing care: Enhancing professional quality and client involvement in child and youth care services* (pp. 30-41). Amsterdam: SWP Publishers.

נספח א'-
לוחות ממצאי החניכים
התיאוריים

לוח א.1: נוקשות הצוות- כלל החניכים

בדרך כלל:	נכון
כשיש מריבות בין ילדים אנשי הצוות מתייחסים לזה מאוד ברצינות	77%
אם אתה לא מציית לכללים כאן, אתה נכנס לצרות רציניות	71%
אנשי הצוות לא אוהבים שמשמיעים עליהם ביקורת	65%
אנשי הצוות בפנימייה נותנים הרבה פקודות לילדים	62%
בפנימייה שלנו אפשר להגיד ביקורת ישירות ("בפנים", לא מאחורי הגב) לאנשי הצוות	61%
אם אתה מתווכח עם אחד מאנשי הצוות בפנימייה, אתה נכנס לצרות	60%
אם אתה מקלל ליד איש צוות כאן, אתה נכנס לצרות רציניות	58%
הרבה מאנשי הצוות בפנימייה נוקשים (קשוחים)	56%

לוח א.2 : נוקשות הצוות- פילוח על פי מגדר

נכון		בדרך כלל:
בנות	בנים	
72%	81%	כשיש מריבות בין ילדים אנשי הצוות מתייחסים לזה מאוד ברצינות
54%	60%	אם אתה מקלל ליד איש צוות כאן, אתה נכנס לצרות רציניות
55%	57%	הרבה מאנשי הצוות בפנימייה נוקשים (קשוחים)
66%	64%	אנשי הצוות לא אוהבים שמשמיעים עליהם ביקורת
62%	61%	אנשי הצוות בפנימייה נותנים הרבה פקודות לילדים
59%	60%	אם אתה מתווכח עם אחד מאנשי הצוות בפנימייה, אתה נכנס לצרות
61%	60%	בפנימייה שלנו אפשר להגיד ביקורת ישירות ("בפנים", לא מאחורי הגב) לאנשי הצוות
71%	71%	אם אתה לא מציית לכללים כאן, אתה נכנס לצרות רציניות
25%	25%	אנשי הצוות בפנימייה מרשים לך לפעמים להיות "חצוף" או שובב

לוח א.3: נוקשות הצוות- פילוח על פי גיל

נכון		בדרך כלל:
גיל 16-19	גיל 11-15	

46%	62%	אם אתה מקלל ליד איש צוות כאן, אתה נכנס לצרות רציניות
49%	63%	אם אתה מתווכח עם אחד מאנשי הצוות בפנימייה, אתה נכנס לצרות
47%	58%	הרבה מאנשי הצוות בפנימייה נוקשים (קשוחים)
55%	64%	אנשי הצוות בפנימייה נותנים הרבה פקודות לילדים
65%	73%	אם אתה לא מציית לכללים כאן, אתה נכנס לצרות רציניות
62%	68%	אנשי הצוות לא אוהבים שמשמיעים עליהם ביקורת
57%	62%	בפנימייה שלנו אפשר להגיד ביקורת ישירות ("בפנים", לא מאחורי הגב) לאנשי הצוות
79%	76%	כשיש מריבות בין ילדים אנשי הצוות מתייחסים לזה מאוד ברצינות

לוח א.4: נוקשות הצוות - פילוח לפי מגזר

נכון		בדרך כלל:
יהודי	ערבי	
54%	75%	אם אתה מקלל ליד איש צוות כאן, אתה נכנס לצרות רציניות
65%	47%	אנשי הצוות בפנימייה נותנים הרבה פקודות לילדים

68%	54%	אנשי הצוות לא אוהבים שמשמיעים עליהם ביקורת
69%	78%	אם אתה לא מציית לכללים כאן, אתה נכנס לצרות רציניות
57%	49%	הרבה מאנשי הצוות בפנימייה נוקשים (קשוחים)
59%	67%	בפנימייה שלנו אפשר להגיד ביקורת ישירות ("בפנים", לא מאחורי הגב) לאנשי הצוות
75%	81%	כשיש מריבות בין ילדים אנשי הצוות מתייחסים לזה מאוד ברצינות
60%	58%	אם אתה מתווכח עם אחד מאנשי הצוות בפנימייה, אתה נכנס לצרות

לוח א.5: תמיכת הצוות- כלל החניכים

בדרך כלל:	נכון
כשיש לך בעיה, יש לפחות איש צוות אחד בפנימייה שיעשה כל מה שהוא יכול כדי לעזור לך	82%
אם יש לך תלונה על עניין כלשהו, אנשי הצוות מנסים לעשות משהו כדי לשפר את זה	71%
כשיש לך בעיה, אנשי הצוות באמת מתאמצים כדי לעזור לך	71%
באופן כללי, אנשי הצוות בפנימייה מבינים מה ילדים רוצים וצריכים	68%
אנשי הצוות כאן הרבה פעמים מדברים איתך "כמו חברים", בגובה העיניים	65%
אנשי הצוות כאן מעודדים אותך לדבר על רגשותיך	65%
אם יש לך בעיה אישית, אתה בדרך כלל מדבר עם אחד מאנשי הצוות	61%
לאנשי הצוות כאן יש מעט מאוד זמן לעודד אותך כשאתה זקוק לזה	52%
אנשי הצוות בפנימייה מקדישים מעט מאוד זמן לשוחח איתך	45%
אם אתה נהיה כועס או מצוברח הרבה, לאנשי הצוות בפנימייה אין סבלנות אליך	43%

לוח א.6: תמיכת הצוות- פילוח על פי מגדר

נכון		בדרך כלל:
בנות	בנים	
41%	48%	אנשי הצוות בפנימייה מקדישים מעט מאוד זמן לשוחח איתך
62%	68%	אנשי הצוות כאן הרבה פעמים מדברים איתך "כמו חברים", בגובה העיניים
84%	79%	כשיש לך בעיה, יש לפחות איש צוות אחד בפנימייה שיעשה כל מה שהוא יכול כדי לעזור לך
68%	63%	אנשי הצוות כאן מעודדים אותך לדבר על רגשותיך
60%	63%	אם יש לך בעיה אישית, אתה בדרך כלל מדבר עם אחד מאנשי הצוות
73%	70%	כשיש לך בעיה, אנשי הצוות באמת מתאמצים כדי לעזור לך
51%	54%	לאנשי הצוות כאן יש מעט מאוד זמן לעודד אותך כשאתה זקוק לזה
41%	44%	אם אתה נהיה כועס או מצוברח הרבה, לאנשי הצוות בפנימייה אין סבלנות אליך
70%	71%	אם יש לך תלונה על עניין כלשהו, אנשי הצוות מנסים לעשות משהו כדי לשפר את זה
67%	68%	באופן כללי, אנשי הצוות בפנימייה מבינים מה ילדים רוצים וצריכים

לוח א.7: תמיכת הצוות- פילוח לפי גיל

נכון		בדרך כלל:
גיל 16-19	גיל 11-15	
34%	46%	אם אתה נהיה כועס או מצוברח הרבה, לאנשי הצוות בפנימייה אין סבלנות אליך
77%	69%	כשיש לך בעיה, אנשי הצוות באמת מתאמצים כדי לעזור לך
71%	63%	אנשי הצוות כאן הרבה פעמים מדברים איתך "כמו חברים", בגובה העיניים
47%	54%	לאנשי הצוות כאן יש מעט מאוד זמן לעודד אותך כשאתה זקוק לזה
70%	64%	אנשי הצוות כאן מעודדים אותך לדבר על רגשותיך
84%	81%	כשיש לך בעיה, יש לפחות איש צוות אחד בפנימייה שיעשה כל מה שהוא יכול כדי לעזור לך
59%	62%	אם יש לך בעיה אישית, אתה בדרך כלל מדבר עם אחד מאנשי הצוות
71%	67%	באופן כללי, אנשי הצוות בפנימייה מבינים מה ילדים רוצים וצריכים
37%	47%	אנשי הצוות בפנימייה מקדישים מעט מאוד זמן לשוחח איתך
71%	71%	אם יש לך תלונה על עניין כלשהו, אנשי הצוות מנסים לעשות משהו כדי לשפר את זה

לוח א.8: תמיכת הצוות- פילוח לפי מגזר

נכון		בדרך כלל:
יהודי	ערבי	
58%	75%	אם יש לך בעיה אישית, אתה בדרך כלל מדבר עם אחד מאנשי הצוות
62%	78%	אנשי הצוות כאן הרבה פעמים מדברים איתך "כמו חברים", בגובה העיניים
67%	80%	אם יש לך תלונה על עניין כלשהו, אנשי הצוות מנסים לעשות משהו כדי לשפר את זה
50%	62%	לאנשי הצוות כאן יש מעט מאוד זמן לעודד אותך כשאתה זקוק לזה
66%	75%	באופן כללי, אנשי הצוות בפנימייה מבינים מה ילדים רוצים וצריכים
64%	73%	אנשי הצוות כאן מעודדים אותך לדבר על רגשותיך
41%	48%	אם אתה נהיה כועס או מצוברח הרבה, לאנשי הצוות בפנימייה אין סבלנות אליך
44%	50%	אנשי הצוות בפנימייה מקדישים מעט מאוד זמן לשוחח איתך
82%	81%	כשיש לך בעיה, יש לפחות איש צוות אחד בפנימייה שיעשה כל מה שהוא יכול כדי לעזור לך
69%	79%	כשיש לך בעיה, אנשי הצוות באמת מתאמצים כדי לעזור לך

לוח א.9: חברותיות הילדים - כלל החניכים

נכון	בדרך כלל:
80%	כשילדים חדשים מגיעים לפנימייה, הילדים האחרים עוזרים להם
80%	אם ילד עצוב או שיש לו בעיה, הילדים האחרים מנסים לעזור לו
66%	זה מקום ידידותי
63%	כאשר ילד בפנימייה עצוב, הוא מנסה להחביא את זה מאחרים
35%	אם אתה מדבר על הרגשות שלך כאן, הילדים צוחקים עליך
35%	זה לוקח הרבה זמן כאן להכיר את הילדים האחרים
34%	הילדים כאן רוב הזמן לא עוזרים אחד לשני

לוח א.10: חברותיות הילדים - פילוח על פי מגדר

נכון		בדרך כלל:
בנות	בנים	
28%	40%	הילדים כאן רוב הזמן לא עוזרים אחד לשני
86%	74%	אם ילד עצוב או שיש לו בעיה, הילדים האחרים מנסים לעזור לו
85%	75%	כשילדים חדשים מגיעים לפנימייה, הילדים האחרים עוזרים להם
30%	39%	זה לוקח הרבה זמן כאן להכיר את הילדים האחרים
31%	39%	אם אתה מדבר על הרגשות שלך כאן, הילדים צוחקים עליך
70%	63%	זה מקום ידידותי
63%	63%	כשר ילד בפנימייה עצוב, הוא מנסה להחביא את זה מאחרים

לוח א.11: חברותיות הילדים - פילוח לפי גיל

נכון		בדרך כלל:
גיל 16-19	גיל 11-15	
26%	38%	אם אתה מדבר על הרגשות שלך כאן, הילדים צוחקים עליך
56%	65%	כשר ילד בפנימייה עצוב, הוא מנסה להחביא את זה מאחרים
30%	37%	זה לוקח הרבה זמן כאן להכיר את הילדים האחרים
29%	35%	הילדים כאן רוב הזמן לא עוזרים אחד לשני
71%	65%	זה מקום ידידותי
84%	79%	אם ילד עצוב או שיש לו בעיה, הילדים האחרים מנסים לעזור לו
81%	80%	כשילדים חדשים מגיעים לפנימייה, הילדים האחרים עוזרים להם

לוח א.12: חברותיות הילדים - פילוח לפי מגזר

נכון		בדרך כלל:
יהודי	ערבי	
30%	58%	זה לוקח הרבה זמן כאן להכיר את הילדים האחרים
65%	71%	זה מקום ידידותי
79%	84%	כשילדים חדשים מגיעים לפנימייה, הילדים האחרים עוזרים להם
79%	83%	אם ילד עצוב או שיש לו בעיה, הילדים האחרים מנסים לעזור לו
81%	84%	כשר ילד בפנימייה עצוב, הוא מנסה להחביא את זה מאחרים
36%	32%	אם אתה מדבר על הרגשות שלך כאן, הילדים צוחקים עליך
34%	35%	הילדים כאן רוב הזמן לא עוזרים אחד לשני

לוח א.13: התנהגויות של ילדים - כלל החניכים

בדרך כלל:	נכון
ילדים כאן מקללים הרבה	81%
ילדים כאן הרבה פעמים מתעצבנים ומתפרצים בכעס אחד על השני	75%
אם אתה משאיר בפנימייה חפצים ללא השגחה, לפעמים מישהו יגנוב אותם	75%
לעיתים קרובות קורה שיש כאן מריבה רצינית	68%
ילדים כאן מצליחים לצאת מהרבה דברים שעשו בלי להיתפס	60%
ילדים כאן מתגאים ומשוויצים הרבה פעמים בזה שעברו על החוק	59%
יש כאן מריבה בין ילדים כמעט כל יום	54%
ילדים חזקים לפעמים מכריחים ילדים חלשים יותר לתת להם דברים	51%

לוח א.14: התנהגויות של ילדים - פילוח לפי מגדר

נכון		בדרך כלל:
בנות	בנים	
79%	72%	ילדים כאן הרבה פעמים מתעצבנים ומתפרצים בכעס אחד על השני
58%	63%	ילדים כאן מצליחים לצאת מהרבה דברים שעשו בלי להתפס
51%	56%	יש כאן מריבה בין ילדים כמעט כל יום
82%	79%	ילדים כאן מקללים הרבה
74%	76%	אם אתה משאיר בפנימייה חפצים ללא השגחה, לפעמים מישהו יגנוב אותם
58%	60%	ילדים כאן מתגאים ומשוויצים הרבה פעמים בזה שעברו על החוק
67%	68%	לעיתים קרובות קורה שיש כאן מריבה רצינית
51%	50%	ילדים חזקים לפעמים מכריחים ילדים חלשים יותר לתת להם דברים

לוח א.15: התנהגויות של ילדים - פילוח על פי גיל

נכון		בדרך כלל:
16-19	11-15	
40%	58%	יש כאן מריבה בין ילדים כמעט כל יום
46%	63%	ילדים כאן מתגאים ומשוויצים הרבה פעמים בזה שעברו על החוק
58%	70%	לעיתים קרובות קורה שיש כאן מריבה רצינית
42%	53%	ילדים חזקים לפעמים מכריחים ילדים חלשים יותר לתת להם דברים
52%	63%	ילדים כאן מצליחים לצאת מהרבה דברים שעשו בלי להיתפס
69%	76%	ילדים כאן הרבה פעמים מתעצבנים ומתפרצים בכעס אחד על השני
81%	80%	ילדים כאן מקללים הרבה
76%	75%	אם אתה משאיר בפנימייה חפצים ללא השגחה, לפעמים מישהו יגנוב אותם

לוח א.16: התנהגויות של ילדים - פילוח לפי מגזר

נכון		בדרך כלל:
יהודי	ערבי	
80%	53%	אם אתה משאיר בפנימייה חפצים ללא השגחה, לפעמים מישהו יגנוב אותם
87%	55%	ילדים כאן מקללים הרבה
64%	48%	ילדים כאן מצליחים לצאת מהרבה דברים שעשו בלי להיתפס
62%	47%	ילדים כאן מתגאים ומשוויצים הרבה פעמים בזה שעברו על החוק
56%	44%	יש כאן מריבה בין ילדים כמעט כל יום
77%	65%	ילדים כאן הרבה פעמים מתעצבנים ומתפרצים בכעס אחד על השני
69%	60%	לעיתים קרובות קורה שיש כאן מריבה רצינית
52%	48%	ילדים חזקים לפעמים מכריחים ילדים חלשים יותר לתת להם דברים

לוח א.17: שביעות רצון- כלל החניכים

בדרך כלל:	נכון
אתה מתבייש בפנימייה הזאת לפעמים	56%
אם לפנימייה הזאת ייצא שם רע, זה יפריע לך או ידאיג אותך	56%
אף אחד לא מסביר לך מראש מה מצפה לך	51%
אתה גאה בפנימייה הזאת	49%
זה מבייש אותך להגיד לחברים שלך מחוץ לפנימייה שאתה כאן	44%
החיים בפנימייה יותר טובים ממה שציפית לפני שנכנסת	44%
זה בזבוז זמן להיות בפנימייה כמו זאת	44%

לוח א.18: שביעות רצון- פילוח על פי מגדר

נכון		בדרך כלל:
בנות	בנים	
39%	49%	זה בזבוז זמן להיות בפנימייה כמו זאת
60%	52%	אם לפנימייה הזאת ייצא שם רע, זה יפריע לך או ידאיג אותך
53%	45%	אתה גאה בפנימייה הזאת
47%	54%	אף אחד לא מסביר לך מראש מה מצפה לך
41%	47%	זה מבייש אותך להגיד לחברים שלך מחוץ לפנימייה שאתה כאן
47%	41%	החיים בפנימייה יותר טובים ממה שציפית לפני שנכנסת
54%	58%	אתה מתבייש בפנימייה הזאת לפעמים

לוח א.19: שביעות רצון- פילוח על פי גיל

נכון		בדרך כלל:
גיל 16-19	גיל 11-15	
47%	59%	אתה מתבייש בפנימייה הזאת לפעמים
35%	47%	זה בזבוז זמן להיות בפנימייה כמו זאת
57%	46%	אתה גאה בפנימייה הזאת
50%	42%	החיים בפנימייה יותר טובים ממה שציפית לפני שנכנסת
39%	46%	זה מבייש אותך להגיד לחברים שלך מחוץ לפנימייה שאתה כאן
46%	53%	אף אחד לא מסביר לך מראש מה מצפה לך
60%	55%	אם לפנימייה הזאת ייצא שם רע, זה יפריע לך או ידאיג אותך

לוח א.20: שביעות רצון- פילוח על מי מגזר

נכון		בדרך כלל:
יהודי	ערבי	
51%	75%	אם לפנימייה הזאת ייצא שם רע, זה יפריע לך או ידאיג אותך
45%	64%	אתה גאה בפנימייה הזאת
53%	41%	אף אחד לא מסביר לך מראש מה מצפה לך
42%	53%	החיים בפנימייה יותר טובים ממה שציפית לפני שנכנסת
58%	50%	אתה מתבייש בפנימייה הזאת לפעמים
45%	40%	זה בזבוז זמן להיות בפנימייה כמו זאת
44%	45%	זה מבייש אותך להגיד לחברים שלך מחוץ לפנימייה שאתה כאן

לוח א.21: התנהגות של חניכים אחרים כלפיך - כלל החניכים

לפחות פעם אחת בחודש האחרון	בחודש האחרון האם:
76%	חניך קילל אותך

לפחות פעם אחת בחודש האחרון	בחודש האחרון האם:
55%	חניך גנב לך דברים אישיים או ציוד
55%	חניך לעג לך, או העליב אותך, או השפיל אותך במילים
55%	חניך ריכל עליך או אמר עליך דברים רעים מאחורי הגב
51%	חניכים הפיצו עליך שמועות לא נכונות או אמרו עליך דברים רעים מאחורי הגב
45%	חניך איים שיפגע בך או שירביץ לך
45%	חניך תפס ודחף אותך בכוונה
39%	קיבלת בעיטה או אגרוף מחניך שרצה לפגוע בך
37%	חניך ניסה לשכנע חניכים אחרים לא לדבר איתך או לא להיות חבר שלך
34%	חניכים פגעו, או השחיתו או שברו דברים אישיים שלך
31%	אתה ראית חניך בפנימייה עם סכין (או אולר, או סכין יפנית) למטרות של הגנה או התקפה
30%	חניך השתמש במקל, באבן, בכיסא, או בחפץ אחר כדי לפגוע בך
30%	הטילו עליך "חרם" (קבוצת חניכים לא רצתה לדבר איתך - עשו עליך ברוגז)
26%	חניך ניסה להפחיד אותך בדרך שבה הוא הסתכל עליך
20%	חניך נתן לך מכות חזקות ("מכות רצח")
17%	חניך איים עליך שאבא או אמא שלו יפגעו בך

לפחות פעם אחת בחודש האחרון	בחודש האחרון האם:
13%	חניך סחט ממך כספים או חפצים ששייכים לך בתמורה לזה שהוא או חניכים אחרים לא יפגעו בך (או לא יפיצו עליך שמועות)
13%	חניך סחט ממך באיומים (כסף, אוכל, או דברי ערך)
9%	חניך איים עליך ברצינות בסכין או אולר
8%	חניך חתך אותך בסכין או במכשיר חד בכוונה

לוח א.22: התנהגות של חניכים אחרים כלפיך - פילוח לפי מגדר

לפחות פעם אחת בחודש האחרון		בחודש האחרון האם:
בנות	בנים	
36%	53%	חניך תפס ודחף אותך בכוונה
30%	46%	קיבלת בעיטה או אגרוף מחניך שרצה לפגוע בך
38%	50%	חניך איים שיפגע בך או שירביץ לך
24%	36%	חניך השתמש במקל, באבן, בכיסא, או בחפץ אחר כדי לפגוע בך
25%	36%	אתה ראית חניך בפנימייה עם סכין (או אולר, או סכין יפנית) למטרות של הגנה או התקפה
60%	50%	חניך ריכל עליך או אמר עליך דברים רעים מאחורי הגב
55%	46%	חניכים הפיצו עליך שמועות לא נכונות או אמרו עליך דברים רעים מאחורי הגב
16%	24%	חניך נתן לך מכות חזקות ("מכות רצחי")
9%	17%	חניך סחט ממך באיומים (כסף, אוכל, או דברי ערך)
30%	37%	חניכים פגעו, או השחיתו או שברו דברים אישיים שלך
4%	11%	חניך חתך אותך בסכין או במכשיר חד בכוונה
13%	20%	חניך איים עליך שאבא או אמא שלו יפגעו בך
9%	15%	חניך סחט ממך כספים או חפצים ששייכים לך בתמורה לזה שהוא או חניכים אחרים לא יפגעו בך (או לא יפיצו עליך שמועות)

לפחות פעם אחת בחודש האחרון		בחודש האחרון האם:
בנות	בנים	
6%	12%	חניך איים עליך ברצינות בסכין או אולר
25%	27%	חניך ניסה להפחיד אותך בדרך שבה הוא הסתכל עליך
75%	77%	חניך קילל אותך
55%	56%	חניך גנב לך דברים אישיים או ציוד
30%	29%	קבוצת חניכים לא רצתה לדבר איתך- הטילו עליך "חרם"
37%	38%	חניך ניסה לשכנע חניכים אחרים לא לדבר איתך או לא להיות חבר שלך
55%	55%	חניך לעג לך, או העליב אותך, או השפיל אותך במילים

לוח א.23: התנהגות של חניכים אחרים כלפיך - פילוח לפי גיל

לפחות פעם אחת בחודש האחרון		בחודש האחרון האם:
16-19	11-15	
21%	42%	חניך ניסה לשכנע חניכים אחרים לא לדבר איתך או לא להיות חבר שלך
16%	35%	הטילו עליך "חרם" (קבוצת חניכים לא רצתה לדבר איתך - עשו עליך ברוגז)
30%	49%	חניך תפס ודחף אותך בכוונה
27%	42%	קיבלת בעיטה או אגרוף מחניך שרצה לפגוע בך
44%	59%	חניך לעג לך, או העליב אותך, או השפיל אותך במילים
20%	34%	חניך השתמש במקל, באבן, בכיסא, או בחפץ אחר כדי לפגוע בך
34%	47%	חניך איים שיפגע בך או שירביץ לך
24%	37%	חניכים פגעו, או השחיתו או שברו דברים אישיים שלך
11%	23%	חניך נתן לך מכות חזקות ("מכות רצח")
23%	33%	אתה ראית חניך בפנימייה עם סכין (או אולר, או סכין יפנית) למטרות של הגנה או התקפה
43%	53%	חניכים הפיצו עליך שמועות לא נכונות או אמרו עליך דברים רעים מאחורי הגב
11%	19%	חניך איים עליך שאבא או אמא שלו יפגעו בך
7%	15%	חניך סחט ממך כספים או חפצים ששייכים לך בתמורה לזה שהוא או חניכים אחרים לא יפגעו בך (לא יפיצו עליך שמועות)

לפחות פעם אחת בחודש האחרון		בחודש האחרון האם:
16-19	11-15	
7%	15%	חניך סחט ממך באיומים (כסף, אוכל, או דברי ערך)
50%	57%	חניך ריכל עליך או אמר עליך דברים רעים מאחורי הגב
4%	10%	חניך חתך אותך בסכין או במכשיר חד בכוונה
6%	10%	חניך איים עליך ברצינות בסכין או אולר
22%	27%	חניך ניסה להפחיד אותך בדרך שבה הוא הסתכל עליך
74%	76%	חניך קילל אותך
54%	55%	חניך גנב לך דברים אישיים או ציוד

לוח א.24: התנהגות של חניכים אחרים כלפיך - על פי מגזר

לפחות פעם אחת בחודש האחרון		בחודש האחרון האם:
יהודי	ערבי	
80%	57%	חניך קילל אותך
27%	44%	הטילו עליך "חרם" - קבוצת חניכים לא רצתה לדבר איתך
58%	43%	חניך גנב לך דברים אישיים או ציוד
54%	39%	חניכים הפיצו עליך שמועות לא נכונות או אמרו עליך דברים רעים מאחורי הגב
57%	44%	חניך ריכל עליך או אמר עליך דברים רעים מאחורי הגב
46%	35%	חניך איים שיפגע בך או שירביץ לך
18%	29%	חניך נתן לך מכות חזקות ("מכות רצח")
57%	48%	חניך לעג לך, או העליב אותך, או השפיל אותך במילים
12%	19%	חניך סחט ממך באיומים (כסף, אוכל, או דברי ערך)
36%	43%	חניך ניסה לשכנע חניכים אחרים לא לדבר איתך או לא להיות חבר שלך
43%	50%	חניך תפס ודחף אותך בכוונה
7%	13%	חניך חתך אותך בסכין או במכשיר חד בכוונה
		חניך סחט ממך כספים או חפצים ששייכים לך בתמורה לזה שהוא או חניכים אחרים לא יפגעו בך (או לא יפיצו עליך שמועות)

לפחות פעם אחת בחודש האחרון		בחודש האחרון האם:
יהודי	ערבי	
12%	17%	
8%	11%	חניך איים עליך ברצינות בסכין או אולר
39%	37%	קיבלת בעיטה או אגרוף מחניך שרצה לפגוע בך
30%	28%	חניך השתמש במקל, באבן, בכיסא, או בחפץ אחר כדי לפגוע בך
30%	32%	אתה ראית חניך בפנימייה עם סכין (או אולר, או סכין יפנית) למטרות של הגנה או התקפה
34%	32%	חניכים פגעו, או השחיתו או שברו דברים אישיים שלך
17%	15%	חניך איים עליך שאבא או אמא שלו יפגעו בך
26%	24%	חניך ניסה להפחיד אותך בדרך שבה הוא הסתכל עליך

לוח א.25 : התנהגות מינית לא רצויה מצד חניכים אחרים - כלל החניכים

נכון	בחודש האחרון האם:
17%	חניך או חניכה הציצו לך בשירותים או במלתחות
16%	הפיצו עליך שמועות בנושא המיני, או כתבו על הקירות דברים מעליבים עליך מבחינה מינית
14%	חניך או חניכה ניסו לנשק אותך גם כשלא רצית בכך
14%	חניך או חניכה ניסו "להתחיל איתך" (בצורה מינית) והעירו הערות מיניות שלא רצית בהן
14%	חניך או חניכה נגעו או ניסו לגעת בך ("לשלוח ידיים") בצורה מינית בלי שהסכמת
7%	חניך או חניכה הורידו, או ניסו להוריד לך חלק מהבגדים בלי שהסכמת
6%	הפעילו עליך לחץ חברתי, או איימו שיפיצו עליך שמועות, אם לא תסכים לעשות מה שדרשו ממך מבחינה מינית
5%	חניך נגע בך באיברים מוצנעים תמורת משהו
4%	חניך נגע בך באיברים מוצנעים תוך איומים שיעשה לך משהו רע אם לא תסכים לעשות מה שהוא רוצה

לוח א.26: התנהגות מינית לא רצויה מצד חניכים אחרים - פילוח על פי מגדר

נכון		בחדש האחרון האם:
בנות	בנים	
15%	18%	חניך או חניכה הציצו לך בשירותים או במלתחות
6%	3%	חניך נגע בך באיברים מוצנעים תמורת משהו
15%	13%	חניך או חניכה נגעו או ניסו לגעת בך ("לשלוח ידיים") בצורה מינית בלי שהסכמת
17%	15%	הפיצו עליך שמועות בנושא המיני, או כתבו על הקירות דברים מעליבים עליך מבחינה מינית
6%	8%	חניך או חניכה הורידו, או ניסו להוריד לך חלק מהבגדים בלי שהסכמת
14%	15%	חניך או חניכה ניסו לנשק אותך גם כשלא רצית בכך
4%	5%	חניך נגע בך באיברים מוצנעים תוך איומים שיעשה לך משהו רע אם לא תסכים לעשות מה שהוא רוצה
14%	14%	חניך או חניכה ניסו "להתחיל איתך" (בצורה מינית) והעירו הערות מיניות שלא רצית בהן
6%	6%	הפעילו עליך לחץ חברתי, או איימו שיפיצו עליך שמועות, אם לא תסכים לעשות מה שדרשו ממך מבחינה מינית

לוח א.27: התנהגות מינית לא רצויה מצד חניכים אחרים - פילוח על פי גיל

נכון		בחודש האחרון האם:
גילאי 16-19	גילאי 11-15	
11%	19%	חניך או חניכה הציצו לך בשירותים או במלתחות
9%	15%	חניך או חניכה ניסו "להתחיל איתך" (בצורה מינית) והעירו הערות מיניות שלא רצית בהן
3%	8%	חניך או חניכה הורידו, או ניסו להוריד לך חלק מהבגדים בלי שהסכמת
12%	16%	חניך או חניכה ניסו לנשק אותך גם כשלא רצית בכך
3%	6%	חניך נגע בך באיברים מוצנעים תמורת משהו
12%	15%	חניך או חניכה נגעו או ניסו לגעת בך ("לשלוח ידיים") בצורה מינית בלי שהסכמת
15%	17%	הפיצו עליך שמועות בנושא המיני, או כתבו על הקירות דברים מעליבים עליך מבחינה מינית
3%	5%	חניך נגע בך באיברים מוצנעים תוך איומים שיעשה לך משהו רע אם לא תסכים לעשות מה שהוא רוצה
5%	7%	הפעילו עליך לחץ חברתי, או איימו שיפיצו עליך שמועות, אם לא תסכים לעשות מה שדרשו ממך מבחינה מינית

לוח א.28: התנהגות מינית לא רצויה מצד חניכים אחרים - פילוח על פי מגזר

נכון		בחודש האחרון האם:
יהודי	ערבי	
15%	8%	חניך או חניכה נגעו או ניסו לגעת בך ("לשלוח ידיים") בצורה מינית בלי שהסכמת
18%	14%	חניך או חניכה הציצו לך בשירותים או במלתחות
17%	15%	הפיצו עליך שמועות בנושא המיני, או כתבו על הקירות דברים מעליבים עליך מבחינה מינית
8%	6%	חניך או חניכה הורידו, או ניסו להוריד לך חלק מהבגדים בלי שהסכמת
14%	15%	חניך או חניכה ניסו לנשק אותך גם כשלא רצית בכך
14%	13%	חניך או חניכה ניסו "להתחיל איתך" (בצורה מינית) והעירו הערות מיניות שלא רצית בהן
6%	6%	הפעילו עליך לחץ חברתי, או איימו שיפיצו עליך שמועות, אם לא תסכים לעשות מה שדרשו ממך מבחינה מינית
5%	5%	חניך נגע בך באיברים מוצנעים תמורת משהו
4%	4%	חניך נגע בך באיברים מוצנעים תוך איומים שיעשה לך משהו רע אם לא תסכים לעשות מה שהוא רוצה

לוח א.29: אלימות צוות- כלל החניכים

האם בחודש האחרון:	נכון
מבוגר מצוות הפנימייה לעג לך, או העליב אותך, או השפיל אותך במילים	30%
מבוגר מצוות הפנימייה תפס ודחף אותך בכוונה	19%
מבוגר מצוות הפנימייה צבט אותך	16%
מבוגר מצוות הפנימייה קילל אותך	15%
מבוגר מצוות הפנימייה נתן לך סטירה	12%
מבוגר מצוות הפנימייה רצה לפגוע בך ונתן לך בעיטה או אגרוף	11%

לוח א.30: אלימות צוות- פילוח על פי מגדר

נכון		האם בחודש האחרון:
בנות	בנים	
13%	25%	מבוגר מצוות הפנימייה תפס ודחף אותך בכוונה
5%	17%	מבוגר מצוות הפנימייה רצה לפגוע בך ונתן לך בעיטה או אגרוף
6%	17%	מבוגר מצוות הפנימייה נתן לך סטירה
12%	20%	מבוגר מצוות הפנימייה צבט אותך
32%	28%	מבוגר מצוות הפנימייה לעג לך, או העליב אותך, או השפיל אותך במילים
14%	16%	מבוגר מצוות הפנימייה קילל אותך

לוח א.31: אלימות צוות- פילוח על פי גיל

נכון		האם בחודש האחרון:
16-19	11-15	
8%	18%	מבוגר מצוות הפנימייה צבט אותך
4%	14%	מבוגר מצוות הפנימייה רצה לפגוע בך ונתן לך בעיטה או אגרוף
23%	32%	מבוגר מצוות הפנימייה לעג לך, או העליב אותך, או השפיל אותך במילים
12%	21%	מבוגר מצוות הפנימייה תפס ודחף אותך בכוונה
5%	14%	מבוגר מצוות הפנימייה נתן לך סטירה
13%	16%	מבוגר מצוות הפנימייה קילל אותך

לוח א.32: אלימות צוות- פילוח על פי מגזר

נכון		האם בחודש האחרון:
יהודי	ערבי	
7%	30%	מבוגר מצוות הפנימייה נתן לך סטירה
8%	24%	מבוגר מצוות הפנימייה רצה לפגוע בך ונתן לך בעיטה או אגרוף
13%	26%	מבוגר מצוות הפנימייה צבט אותך
18%	25%	מבוגר מצוות הפנימייה תפס ודחף אותך בכוונה
14%	18%	מבוגר מצוות הפנימייה קילל אותך
29%	31%	מבוגר מצוות הפנימייה לעג לך, או העליב אותך, או השפיל אותך במילים

לוח א.33: מדיניות בנוגע לאלימות - כלל החניכים

מסכים או מסכים מאד	לא מסכים או מאד לא מסכים	
83%	17%	בפנימייה שלי (או במשפחותן) יש כללים ברורים וידועים נגד אלימות
78%	22%	אצלנו בפנימייה ברור לכולם מהן התנהגויות מותרות ואסורות בין חניכים
76%	24%	כשאחד החניכים מתלונן שמישהו מאיים עליו או מרביץ לו, יש תמיד לפחות איש צוות אחד שמוכן לעזור לו
75%	25%	כשאני פוחד ממישהו, חושש או מרגיש מאויים, אני יודע למי עליי לפנות לעזרה
73%	27%	כשחניכים מתנהגים באלימות, צוות הפנימייה מטפל בזה ברצינות ובצורה הוגנת
69%	31%	כשאחד החניכים מדווח על פגיעה כלפיו, התלונה שלו תמיד מטופלת ברצינות

לוח א.34: מדיניות בנוגע לאלימות - פילוח על פי מגדר

מסכים או מסכים מאד		
בנות	בנים	
82%	73%	אצלנו בפנימייה ברור לכולם מהן התנהגויות מותרות ואסורות בין חניכים
77%	69%	כשחניכים מתנהגים באלימות, צוות הפנימייה מטפל בזה ברצינות ובצורה הוגנת
73%	66%	כשאחד החניכים מדווח על פגיעה כלפיו, התלונה שלו תמיד מטופלת ברצינות
79%	74%	כשאחד החניכים מתלונן שמישהו מאיים עליו או מרביץ לו, יש תמיד לפחות איש צוות אחד שמוכן לעזור לו
85%	81%	בפנימייה שלי (או במשפחתון) יש כללים ברורים וידועים נגד אלימות
76%	74%	כשאני פוחד ממישהו, חושש או מרגיש מאויים, אני יודע למי עליי לפנות לעזרה

לוח א.35: מדיניות בנוגע לאלימות - פילוח על פי גיל

מסכים או מסכים מאד		
גיל 16-19	גיל 11-15	
80%	75%	כשאחד החניכים מתלונן שמישהו מאיים עליו או מרביץ לו, יש תמיד לפחות איש צוות אחד שמוכן לעזור לו
75%	72%	כשחניכים מתנהגים באלימות, צוות הפנימייה מטפל בזה ברצינות ובצורה הוגנת
72%	69%	כשאחד החניכים מדווח על פגיעה כלפיו, התלונה שלו תמיד מטופלת ברצינות
76%	74%	כשאני פוחד ממישהו, חושש או מרגיש מאויים, אני יודע למי עליי לפנות לעזרה
83%	82%	בפנימייה שלי (או במשפחתון) יש כללים ברורים וידועים נגד אלימות
77%	77%	אצלנו בפנימייה ברור לכולם מהן התנהגויות מותרות ואסורות בין חניכים

לוח א.36: מדיניות בנוגע לאלימות - פילוח על פי מגזר

מסכים או מסכים מאד		
יהודי	ערבי	
67%	74%	כשאחד החניכים מדווח על פגיעה כלפיו, התלונה שלו תמיד מטופלת ברצינות
75%	70%	כשאחד החניכים מתלונן שמישהו מאיים עליו או מרביץ לו, יש תמיד לפחות איש צוות אחד שמוכן לעזור לו
74%	79%	כשאני פוחד ממישהו, חושש או מרגיש מאויים, אני יודע למי עליי לפנות לעזרה
72%	77%	כשחניכים מתנהגים באלימות, צוות הפנימייה מטפל בזה ברצינות ובצורה הוגנת
83%	80%	בפנימייה שלי (או במשפחתון) יש כללים ברורים וידועים נגד אלימות
77%	78%	אצלנו בפנימייה ברור לכולם מהן התנהגויות מותרות ואסורות בין חניכים

לוח א.37: קשיים בהסתגלות רגשית- כלל החניכים

נכון מאד	נכון חלקית	לא נכון	
41%	30%	29%	אני דואג הרבה
31%	34%	35%	הרבה פעמים יש לי כאבי בטן, בחילות, או הרגשה לא טובה
24%	29%	47%	אני עצבני במצבים חדשים. אני מאבד בקלות את הביטחון שלי במצבים חדשים
23%	34%	43%	לעיתים קרובות אני לא שמח, מדוכא או בוכה
15%	20%	65%	יש לי הרבה פחדים, ניתן להפחיד אותי בקלות

לוח א.38: קשיים בהסתגלות רגשית- פילוח על פי מגדר

נכון מאד		נכון חלקית		לא נכון		
בנות	בנים	בנות	בנים	בנות	בנים	
18%	13%	24%	16%	58%	71%	יש לי הרבה פחדים, ניתן להפחיד אותי בקלות
31%	26%	36%	32%	28%	42%	הרבה פעמים יש לי כאבי בטן, בחילות, או הרגשה לא טובה
45%	38%	30%	30%	25%	32%	אני דואג הרבה
23%	23%	38%	31%	39%	46%	לעיתים קרובות אני לא שמח, מדוכא או בוכה
25%	24%	31%	26%	44%	50%	אני עצבני במצבים חדשים. אני מאבד בקלות את הביטחון שלי במצבים חדשים

לוח א.39: הסתגלות רגשית- פילוח על פי גיל

נכון מאד		נכון חלקית		לא נכון		
16-19	11-15	16-19	11-15	16-19	11-15	
18%	26%	26%	30%	56%	44%	אני עצבני במצבים חדשים. אני מאבד בקלות את הביטחון שלי במצבים חדשים
15%	26%	35%	34%	50%	40%	לעיתים קרובות אני לא שמח, מדוכא או בוכה
8%	17%	20%	20%	72%	63%	יש לי הרבה פחדים, ניתן להפחיד אותי בקלות
21%	34%	38%	33%	41%	33%	הרבה פעמים יש לי כאבי בטן, בחילות, או הרגשה לא טובה
41%	42%	32%	29%	27%	29%	אני דואג הרבה

לוח א.40: הסתגלות רגשית- פילוח על פי מגזר

נכון מאד		נכון חלקית		לא נכון		
יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	
21%	31%	34%	36%	45%	33%	לעיתים קרובות אני לא שמח, מדוכא או בוכה
13%	21%	19%	23%	67%	56%	יש לי הרבה פחדים, ניתן להפחיד אותי בקלות
22%	35%	30%	23%	48%	42%	אני עצבני במצבים חדשים. אני מאבד בקלות את הביטחון שלי במצבים חדשים
42%	38%	31%	28%	27%	34%	אני דואג הרבה
30%	32%	34%	35%	36%	33%	הרבה פעמים יש לי כאבי בטן, בחילות, או הרגשה לא טובה

לוח א.41: בעיות בהתנהגות- כלל החניכים

נכון מאד	נכון חלקית	לא נכון	בעיות התנהגות
42%	43%	15%	בדרך כלל אני עושה מה שמבקשים ממני
29%	33%	38%	הרבה פעמים אני מתרגז מאד ולעיתים קרובות יש לי התקפי כעס
27%	26%	47%	הרבה פעמים מאשימים אותי בקשר או רמאות
16%	28%	61%	אני רב הרבה עם אחרים. אני יכול לגרום לאנשים אחרים לעשות מה שאני רוצה שהם יעשו
4%	7%	89%	אני לוקח דברים שהם לא שלי מהפנימייה או מבית הספר, או מהבית, או ממקומות אחרים

לוח א.42: בעיות התנהגות - פילוח על פי מגדר

נכון מאד		נכון חלקית		לא נכון		
בנות	בנים	בנות	בנים	בנות	בנים	
21%	32%	23%	29%	56%	39%	הרבה פעמים מאשימים אותי בקשר או רמאות
39%	44%	45%	40%	15%	16%	בדרך כלל אני עושה מה שמבקשים ממני
2%	7%	6%	8%	92%	85%	אני לוקח דברים שהם לא שלי מהפנימייה או מבית הספר, או מהבית, או ממקומות אחרים
12%	19%	23%	22%	65%	58%	אני רב הרבה עם אחרים. אני יכול לגרום לאנשים אחרים לעשות מה שאני רוצה שהם יעשו
29%	29%	32%	33%	39%	38%	הרבה פעמים אני מתרגז מאד ולעיתים קרובות יש לי התקפי כעס

לוח א.43: בעיות התנהגות - פילוח על פי גיל

נכון מאד		נכון חלקית		לא נכון		
גיל 16-19	גיל 11-15	גיל 16-19	גיל 11-15	גיל 16-19	גיל 11-15	
14%	32%	22%	27%	64%	41%	הרבה פעמים מאשימים אותי בקשר או רמאות
22%	31%	33%	33%	45%	36%	הרבה פעמים אני מתרגז מאד ולעיתים קרובות יש לי התקפי כעס
12%	17%	22%	23%	66%	60%	אני רב הרבה עם אחרים. אני יכול לגרום לאנשים אחרים לעשות מה שאני רוצה שהם יעשו
39%	43%	44%	42%	17%	15%	בדרך כלל אני עושה מה שמבקשים ממני
2%	5%	8%	7%	90%	88%	אני לוקח דברים שהם לא שלי מהפנימייה או מבית הספר, או מהבית, או ממקומות אחרים

לוח א.44: בעיות התנהגות - פילוח על פי מגזר

נכון מאוד		נכון חלקית		לא נכון		
יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	
28%	27%	26%	24%	46%	49%	הרבה פעמים מאשימים אותי בקשר או רמאות
4%	7%	7%	7%	89%	86%	אני לוקח דברים שהם לא שלי מהפנימייה או מבית הספר, או מהבית, או ממקומות אחרים
39%	55%	46%	28%	15%	17%	בדרך כלל אני עושה מה שמבקשים ממני
28%	30%	33%	33%	39%	37%	הרבה פעמים אני מתרגז מאוד ולעיתים קרובות יש לי התקפי כעס
14%	22%	24%	16%	62%	62%	אני רב הרבה עם אחרים. אני יכול לגרום לאנשים אחרים לעשות מה שאני רוצה שהם יעשו

לוח א.45: בעיות של "היפראקטיביות" - כלל החניכים

נכון מאד	נכון חלקית	לא נכון	
46%	39%	15%	אני חושב לפני שאני עושה דברים
43%	39%	18%	אני מבצע מטלות שיש לי עד הסוף. יש לי יכולת ריכוז טובה
30%	32%	38%	ניתן להסיח את דעתי בקלות, קשה לי להתרכז
23%	31%	26%	אני חסר מנוחה, אני לא יכול להיות רגוע למשך זמן
18%	25%	57%	אני לא מפסיק לזוז, יושב "על קוצים" או מתנועע בעצבנות

לוח א.46: בעיות של "היפראקטיביות" - פילוח על פי מגדר

נכון מאד		נכון חלקית		לא נכון		
בנות	בנים	בנות	בנים	בנות	בנים	
20%	25%	31%	31%	49%	44%	אני חסר מנוחה, אני לא יכול להיות רגוע למשך זמן
4%	46%	40%	38%	20%	16%	אני מבצע מטלות שיש לי עד הסוף. יש לי יכולת ריכוז טובה
43%	48%	41%	38%	16%	15%	אני חושב לפני שאני עושה דברים
32%	29%	32%	32%	36%	39%	ניתן להסיח את דעתי בקלות, קשה לי להתרכז
18%	20%	25%	23%	57%	57%	אני לא מפסיק לזוז, יושב "על קוצים" או מתנועע בעצבנות

לוח א.47: בעיות של "היפראקטיביות" - פילוח על פי גיל

נכון מאד		נכון חלקית		לא נכון		
16-19	11-15	16-19	11-15	16-19	11-15	
29%	31%	30%	33%	41%	36%	ניתן להסיח את דעתי בקלות, קשה לי להתרכז
20%	24%	31%	31%	49%	45%	אני חסר מנוחה, אני לא יכול להיות רגוע למשך זמן
12%	21%	28%	23%	60%	56%	אני לא מפסיק לזוז, יושב "על קוצים" או מתנועע בעצבנות
37%	45%	43%	38%	20%	17%	אני מבצע מטלות שיש לי עד הסוף. יש לי יכולת ריכוז טובה
47%	45%	40%	39%	13%	16%	אני חושב לפני שאני עושה דברים

לוח א.48: בעיות של "היפראקטיביות" - פילוח על פי מגזר

נכון מאוד		נכון חלקית		לא נכון		בעיות של "היפראקטיביות" (בעיות קשה וריכוז)
יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	
31%	29%	31%	34%	39%	37%	ניתן להסיח את דעתי בקלות, קשה לי להתרכז
40%	55%	42%	29%	18%	16%	אני מבצע מטלות שיש לי עד הסוף. יש לי יכולת ריכוז טובה
43%	56%	42%	27%	15%	17%	אני חושב לפני שאני עושה דברים
21%	29%	30%	34%	49%	73%	אני חסר מנוחה, אני לא יכול להיות רגוע למשך זמן
17%	25%	26%	19%	57%	55%	אני לא מפסיק לזוז, יושב "על קוצים" או מתנועע בעצבנות

לוח א.49: בעיות עם קבוצת השוויים - כלל החניכים

בעיות עם חברים	לא נכון	נכון חלקית	נכון מאד
ילדים אחרים בגילי בדרך כלל אוהבים אותי	12%	30%	58%
יש לי לפחות חבר אחד טוב	21%	16%	63%
אני מסתדר יותר טוב עם מבוגרים מאשר עם ילדים בגיל שלי	43%	30%	27%
ילדים אחרים מציקים לי, או מאיימים עליי, או מתנהגים כלפיי באלימות	66%	17%	17%
אני בדרך כלל לבד, אני משחק לבד או נמצא לבד	65%	22%	13%

לוח א.50: בעיות עם קבוצת השווים - פילוח על פי מגדר

נכון מאד		נכון חלקית		לא נכון		בעיות עם חברים
בנות	בנים	בנות	בנים	בנות	בנים	
13%	21%	14%	20%	73%	59%	ילדים אחרים מציקים לי, או מאיימים עליי, או מתנהגים כלפיי באלימות
64%	53%	25%	34%	11%	13%	ילדים אחרים בגילי בדרך כלל אוהבים אותי
64%	63%	15%	15%	21%	22%	יש לי לפחות חבר אחד טוב
25%	28%	29%	31%	46%	41%	אני מסתדר יותר טוב עם מבוגרים מאשר עם ילדים בגיל שלי
12%	14%	21%	23%	68%	63%	אני בדרך כלל לבד, אני משחק לבד או נמצא לבד

לוח א.51: בעיות בקבוצת השווים - פילוח על פי גיל

נכון מאד		נכון חלקית		לא נכון		בעיות עם חברים
16-19	11-15	16-19	11-15	16-19	11-15	
8%	20%	12%	19%	80%	61%	ילדים אחרים מציקים לי, או מאיימים עליי, או מתנהגים כלפיי באלימות
9%	15%	22%	22%	69%	63%	אני בדרך כלל לבד, אני משחק לבד או נמצא לבד
25%	27%	35%	28%	40%	54%	אני מסתדר יותר טוב עם מבוגרים מאשר עם ילדים בגיל שלי
66%	62%	14%	16%	20%	22%	יש לי לפחות חבר אחד טוב
61%	58%	28%	30%	11%	12%	ילדים אחרים בגילי בדרך כלל אוהבים אותי

לוח א.52: בעיות עם קבוצת השווים - פילוח על פי מגזר

נכון מאד		נכון חלקית		לא נכון		בעיות עם חברים
יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	
22%	46%	30%	30%	48%	24%	אני מסתדר יותר טוב עם מבוגרים מאשר עם ילדים בגיל שלי
12%	20%	22%	22%	66%	58%	אני בדרך כלל לבד, אני משחק לבד או נמצא לבד
65%	56%	16%	15%	19%	29%	יש לי לפחות חבר אחד טוב
17%	14%	17%	19%	66%	67%	ילדים אחרים מציקים לי, או מאיימים עליי, או מתנהגים כלפיי באלימות
17%	14%	17%	19%	66%	67%	ילדים אחרים מציקים לי, או מאיימים עליי, או מתנהגים כלפיי באלימות
59%	59%	30%	26%	11%	15%	ילדים אחרים בגילי בדרך כלל אוהבים אותי

לוח א.53: התנהגות פרו-חברתית- כלל החניכים

נכון מאד	נכון חלקית	לא נכון	
60%	33%	7%	אני משתדל להיות נחמד לאנשים אחרים. אכפת לי מהרגשות שלהם
66%	26%	8%	אני נחמד לילדים קטנים יותר ממני
64%	28%	8%	אם מישהו פגוע, עצוב, או נסער, או כשמישהו מרגיש חולה, אני אעזור לו
54%	34%	12%	לעיתים קרובות אני מציע לעזור לאנשים אחרים (למשל להורים, מורים, אנשי צוות, ילדים אחרים, וכדומה)
53%	31%	16%	בדרך כלל אני מתחלק עם אחרים בדברים שלי (כמו אוכל, משחקים, דיסקים)

לוח א.54: התנהגות פרו- חברתית- פילוח על פי מגדר

נכון מאוד		נכון חלקית		לא נכון		
בנות	בנים	בנות	בנים	בנות	בנים	
73%	56%	22%	34%	5%	10%	אם מישהו פגוע, עצוב, או נסער, או כשמישהו מרגיש חולה, אני אעזור לו
70%	62%	25%	28%	5%	10%	אני נחמד לילדים קטנים יותר ממני
57%	49%	30%	33%	13%	18%	בדרך כלל אני מתחלק עם אחרים בדברים שלי (כמו אוכל, משחקים, דיסקים)
65%	56%	31%	34%	4%	10%	אני משתדל להיות נחמד לאנשים אחרים. אכפת לי מהרגשות שלהם
54%	55%	35%	32%	11%	13%	לעיתים קרובות אני מציע לעזור לאנשים אחרים (למשל להורים, מורים, אנשי צוות, ילדים אחרים, וכדומה)

לוח א.55: התנהגות פרו- חברתית- פילוח על פי גיל

נכון מאד		נכון חלקית		לא נכון		
16-19	11-15	16-19	11-15	16-19	11-15	
55%	52%	32%	31%	13%	17%	בדרך כלל אני מתחלק עם אחרים בדברים שלי (כמו אוכל, משחקים, דיסקים)
52%	55%	37%	32%	11%	13%	לעיתים קרובות אני מציע לעזור לאנשים אחרים (למשל להורים, מורים, אנשי צוות, ילדים אחרים, וכדומה)
67%	64%	27%	28%	6%	8%	אם מישהו פגוע, עצוב, או נסער, או כשמישהו מרגיש חולה, אני אעזור לו
68%	65%	26%	27%	6%	8%	אני נחמד לילדים קטנים יותר ממני
63%	59%	29%	34%	8%	7%	אני משתדל להיות נחמד לאנשים אחרים. אכפת לי מהרגשות שלהם

לוח א.56: התנהגות פרו- חברתית- פילוח על פי מגזר

נכון מאד		נכון חלקית		לא נכון		התנהגות פרו-סוציאלית
יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	
53%	51%	32%	26%	15%	23%	בדרך כלל אני מתחלק עם אחרים בדברים שלי (כמו אוכל, משחקים, דיסקים)
58%	68%	35%	22%	7%	10%	אני משתדל להיות נחמד לאנשים אחרים. אכפת לי מהרגשות שלהם
62%	71%	29%	22%	8%	7%	אם מישהו פגוע, עצוב, או נסער, או כשמישהו מרגיש חולה, אני אעזור לו
65%	71%	28%	20%	7%	9%	אני נחמד לילדים קטנים יותר ממני
52%	60%	36%	24%	12%	16%	לעיתים קרובות אני מציע לעזור לאנשים אחרים (למשל להורים, מורים, אנשי צוות, ילדים אחרים, וכדומה)

לוח א.56: התנהגות פרו- חברתית- פילוח על פי מגזר

נכון מאד		נכון חלקית		לא נכון		התנהגות פרו-סוציאלית
יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	
53%	51%	32%	26%	15%	23%	בדרך כלל אני מתחלק עם אחרים בדברים שלי (כמו אוכל, משחקים, דיסקים)
58%	68%	35%	22%	7%	10%	אני משתדל להיות נחמד לאנשים אחרים. אכפת לי מהרגשות שלהם
62%	71%	29%	22%	8%	7%	אם מישהו פגוע, עצוב, או נסער, או כשמישהו מרגיש חולה, אני אעזור לו
65%	71%	28%	20%	7%	9%	אני נחמד לילדים קטנים יותר ממני
52%	60%	36%	24%	12%	16%	לעיתים קרובות אני מציע לעזור לאנשים אחרים (למשל להורים, מורים, אנשי צוות, ילדים אחרים, וכדומה)

לוח א.57: שביעות רצון- כלל החניכים

במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	בכלל לא	
43%	26%	16%	15%	באיזו מידה, לדעתך, הפנימייה נותנת לילדים הזדמנות לפתח ולעסוק בדברים שהם אוהבים לעשות (כמו תחביבים, פיתוח כישרונות וכדומה)?
37%	25%	17%	21%	באיזו מידה הדיור נוח לך (למשל, חדר שלך, מיטה)?
34%	27%	21%	18%	באיזו מידה אתה מרגיש שאתה יכול להתנהג לפי האמונות והערכים שמקובלים עליך בפנימייה?
37%	25%	20%	18%	באיזו מידה אתה מרגיש שאתה מקבל מספיק העשרה (למשל: ספרים, הצגות, סרטים) בפנימייה?
27%	21%	21%	31%	באיזו מידה אתה מרוצה מהאוכל בפנימייה?
30%	19%	20%	31%	באיזו מידה אתה מרוצה מהבגדים שניתנים לך בפנימייה?
24%	29%	26%	21%	באיזו מידה, לדעתך, יש לילדים בפנימייה שלך הזדמנויות לנוח ולהשתחרר מלחצי היום-יום?

לוח א.58: שביעות רצון- פילוח על פי מגדר

במידה בינונית או במידה רבה		בכלל לא או במידה מועטה		
בנות	בנים	בנות	בנים	
67%	56%	33%	44%	באיזו מידה הדיור נוח לך (למשל, חדר שלך, מיטה)?
73%	65%	27%	35%	באיזו מידה, לדעתך, הפנימייה נותנת לילדים הזדמנות לפתח ולעסוק בדברים שהם אוהבים לעשות (כמו תחביבים, פיתוח כישרונות וכדומה)?
64%	57%	36%	43%	באיזו מידה אתה מרגיש שאתה מקבל מספיק העשרה (למשל: ספרים, הצגות, סרטים) בפנימייה?
64%	57%	36%	43%	באיזו מידה אתה מרגיש שאתה יכול להתנהג לפי האמונות והערכים שמקובלים עליך בפנימייה?
53%	47%	47%	53%	באיזו מידה אתה מרוצה מהבגדים שניתנים לך בפנימייה?
52%	55%	48%	45%	באיזו מידה, לדעתך, יש לילדים בפנימייה שלך הזדמנויות לנוח ולהשתחרר מלחצי היום-יום?
47%	48%	53%	52%	באיזו מידה אתה מרוצה מהאוכל בפנימייה?

לוח א.59: שביעות רצון- פילוח על פי גיל

במידה בינונית או במידה רבה		בכלל לא או במידה מועטה		
16-19	11-15	16-19	11-15	
69%	60%	31%	40%	באיזו מידה הדיור נוח לך (למשל, חדר שלך, מיטה)?
60%	52%	40%	48%	באיזו מידה, לדעתך, יש לילדים בפנימייה שלך הזדמנויות לנח ולהשתחרר מלחצי היום-יום?
56%	63%	44%	37%	באיזו מידה אתה מרגיש שאתה מקבל מספיק העשרה (למשל: ספרים, הצגות, סרטים) בפנימייה?
44%	49%	56%	51%	באיזו מידה אתה מרוצה מהאוכל בפנימייה?
62%	60%	38%	40%	באיזו מידה אתה מרגיש שאתה יכול להתנהג לפי האמונות והערכים שמקובלים עליך בפנימייה?
70%	68%	30%	32%	באיזו מידה, לדעתך, הפנימייה נותנת לילדים הזדמנות לפתח ולעסוק בדברים שהם אוהבים לעשות (כמו תחביבים, פיתוח כישרונות וכדומה)?
50%	50%	50%	50%	באיזו מידה אתה מרוצה מהבגדים שניתנים לך בפנימייה?

לוח א.60: שביעות רצון- פילוח על פי מגזר

במידה בינונית או במידה רבה		בכלל לא או במידה מועטה		
יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	
42%	67%	58%	33%	באיזו מידה אתה מרוצה מהאוכל בפנימייה?
58%	74%	42%	26%	באיזו מידה אתה מרגיש שאתה מקבל מספיק העשרה (למשל: ספרים, הצגות, סרטים) בפנימייה?
51%	63%	49%	37%	באיזו מידה, לדעתך, יש לילדים בפנימייה שלך הזדמנויות לנוח ולהשתחרר מלחצי היום-יום?
67%	75%	33%	25%	באיזו מידה אתה מרגיש שאתה יכול להתנהג לפי האמונות והערכים שמקובלים עליך בפנימייה?
67%	75%	33%	25%	באיזו מידה, לדעתך, הפנימייה נותנת לילדים הזדמנות לפתח ולעסוק בדברים שהם אוהבים לעשות (כמו תחביבים, פיתוח כישרונות וכדומה)?
61%	66%	39%	34%	באיזו מידה הדיור נוח לך (למשל, חדר שלך, מיטה)?
56%	64%	44%	36%	באיזו מידה אתה מרוצה מהבגדים שניתנים לך בפנימייה?

לוח א.61: חוללות עצמית רגשית- כלל החניכים

הרבה או הרבה מאוד	בכלל לא או מעט	
57%	43%	כשאתה לא מרגיש טוב, עד כמה אתה מסוגל לשתף חבר?
56%	44%	כשאתה מאד פוחד, עד כמה אתה מצליח לחזור להיות רגוע?
54%	46%	אם משהו לא נעים קרה, עד כמה אתה מצליח לעודד את עצמך?
51%	49%	כשאתה עצוב, עד כמה אתה מסוגל להוציא את עצמך מזה?
45%	55%	עד כמה אתה מצליח לא לדאוג מדברים רעים שיכולים אולי לקרות?
44%	56%	כשיש לך רגשות לא נעימים (כמו כעס, עצבים) עד כמה אתה מסוגל לשלוט עליהם ולא להראות אותם?
43%	57%	כאשר יש לך מחשבות לא נעימות, עד כמה אתה מסוגל להימנע מלחשוב אותן?
41%	59%	עד כמה אתה מצליח לא להיכנס למצב של עצבנות?

לוח א.62: חוללות עצמית רגשית- פילוח על פי מגדר

הרבה או הרבה מאוד		בכלל לא או מעט		
בנות	בנים	בנות	בנים	
70%	54%	30%	46%	כשאתה לא מרגיש טוב, עד כמה אתה מסוגל לשתף חבר?
49%	63%	51%	37%	כשאתה מאד פוחד, עד כמה אתה מצליח לחזור להיות רגוע?
44%	57%	56%	43%	כשאתה עצוב, עד כמה אתה מסוגל להוציא את עצמך מזה?
36%	46%	64%	54%	עד כמה אתה מצליח לא להיכנס למצב של עצבנות?
39%	47%	61%	53%	כאשר יש לך מחשבות לא נעימות, עד כמה אתה מסוגל להימנע מלחשוב אותן?
41%	48%	59%	52%	עד כמה אתה מצליח לא לדאוג מדברים רעים שיכולים אולי לקרות?
41%	47%	59%	53%	כשיש לך רגשות לא נעימים (כמו כעס, עצבים) עד כמה אתה מסוגל לשלוט עליהם ולא להראות אותם?
50%	47%	50%	53%	אם משהו לא נעים קרה, עד כמה אתה מצליח לעודד את עצמך?

לוח א.63: חוללות עצמית רגשית- פילוח על פי גיל

הרבה או הרבה מאד		בכלל לא או מעט		
16-19	11-15	16-19	11-15	
52%	60%	48%	40%	כשאתה עצוב, עד כמה אתה מסוגל להוציא את עצמך מזה?
49%	43%	51%	57%	עד כמה אתה מצליח לא לדאוג מדברים רעים שיכולים אולי לקרות?
37%	42%	63%	58%	עד כמה אתה מצליח לא להיכנס למצב של עצבנות?
60%	56%	40%	44%	כשאתה לא מרגיש טוב, עד כמה אתה מסוגל לשתף חבר?
41%	44%	59%	56%	כאשר יש לך מחשבות לא נעימות, עד כמה אתה מסוגל להימנע מלחשוב אותן?
51%	54%	49%	46%	אם משהו לא נעים קרה, עד כמה אתה מצליח לעודד את עצמך?
45%	43%	55%	57%	כשיש לך רגשות לא נעימים (כמו כעס, עצבים) עד כמה אתה מסוגל לשלוט עליהם ולא להראות אותם?
56%	56%	44%	44%	כשאתה מאד פוחד, עד כמה אתה מצליח לחזור להיות רגוע?

לוח א.64: חוללות עצמית רגשית- פילוח על פי מגזר

הרבה או הרבה מאד		בכלל לא או מעט		
יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	
60%	47%	40%	43%	כשאתה לא מרגיש טוב, עד כמה אתה מסוגל לשתף חבר?
39%	48%	61%	52%	עד כמה אתה מצליח לא להיכנס למצב של עצבנות?
39%	48%	61%	52%	אם משהו לא נעים קרה, עד כמה אתה מצליח לעודד את עצמך?
41%	50%	59%	50%	כאשר יש לך מחשבות לא נעימות, עד כמה אתה מסוגל להימנע מלחשוב אותן?
54%	46%	46%	54%	עד כמה אתה מצליח לא לדאוג מדברים רעים שיכולים אולי לקרות?
50%	54%	50%	46%	כשאתה עצוב, עד כמה אתה מסוגל להוציא את עצמך מזה?
55%	58%	45%	42%	כשאתה מאד פוחד, עד כמה אתה מצליח לחזור להיות רגוע?
44%	45%	56%	55%	כשיש לך רגשות לא נעימים (כמו כעס, עצבים) עד כמה אתה מסוגל לשלוט עליהם ולא להראות אותם?

לוח א.65 : חוללות עצמית חברתית- כלל החניכים

הרבה או הרבה מאד	בכלל לא או מעט	
81%	19%	עד כמה אתה מצליח לשמור על חברות לאורך זמן עם ילדים בפנימייה?
79%	21%	עד כמה אתה מסוגל "לעשות חברים"?
67%	33%	עד כמה אתה מסוגל לעבוד על משימות עם ילדים מהקבוצה שלך בפנימייה "בכיף", בלי לריב?
65%	35%	עד כמה אתה יכול לספר משהו מצחיק לקבוצת ילדים?
61%	39%	כשילדים עושים משהו שאתה לא אוהב, עד כמה אתה יכול להגיד להם שאתה לא אוהב את זה?
53%	47%	עד כמה אתה מסוגל להגיד מה שאתה חושב גם כשילדים אחרים בפנימייה לא מסכימים איתך?
47%	53%	עד כמה אתה יכול לפטפט (לדבר) עם מישהו שלא הכרת לפני?
32%	68%	עד כמה אתה נכנס לויכוחים עם ילדים אחרים בפנימייה?

לוח א.66: "חוללות עצמית" חברתית - פילוח על פי מגדר

הרבה או הרבה מאד		בכלל לא או מעט		
בנות	בנים	בנות	בנים	
73%	61%	27%	39%	עד כמה אתה מסוגל לעבוד על משימות עם ילדים מהקבוצה שלך בפנימייה "בכיף", בלי לריב?
57%	49%	43%	51%	עד כמה אתה מסוגל להגיד מה שאתה חושב גם כשילדים אחרים בפנימייה לא מסכימים איתך?
81%	76%	19%	24%	עד כמה אתה מסוגל "לעשות חברים"?
67%	63%	33%	37%	עד כמה אתה יכול לספר משהו מצחיק לקבוצת ילדים?
63%	59%	37%	41%	כשילדים עושים משהו שאתה לא אוהב, עד כמה אתה יכול להגיד להם שאתה לא אוהב את זה?
49%	45%	51%	55%	עד כמה אתה יכול לפטפט (לדבר) עם מישהו שלא הכרת לפני?
30%	34%	70%	66%	עד כמה אתה נכנס לויכוחים עם ילדים אחרים בפנימייה?
82%	79%	18%	21%	עד כמה אתה מצליח לשמור על חברות לאורך זמן עם ילדים בפנימייה?

לוח א.67: חוללות עצמית חברתית- פילוח על פי גיל

הרבה או הרבה מאד		בכלל לא או מעט		
16-19	11-15	16-19	11-15	
64%	49%	36%	51%	עד כמה אתה מסוגל להגיד מה שאתה חושב גם כשילדים אחרים בפנימייה לא מסכימים איתך?
22%	36%	78%	64%	עד כמה אתה נכנס לויכוחים עם ילדים אחרים בפנימייה?
65%	59%	35%	41%	כשילדים עושים משהו שאתה לא אוהב, עד כמה אתה יכול להגיד להם שאתה לא אוהב את זה?
75%	80%	25%	20%	עד כמה אתה מסוגל "לעשות חברים"?
51%	46%	49%	54%	עד כמה אתה יכול לפטפט (לדבר) עם מישהו שלא הכרת לפני?
66%	65%	34%	35%	עד כמה אתה יכול לספר משהו מצחיק לקבוצת ילדים?
64%	64%	36%	36%	עד כמה אתה מסוגל לעבוד על משימות עם ילדים מהקבוצה שלך בפנימייה "בכף", בלי לריב?
81%	81%	19%	19%	עד כמה אתה מצליח לשמור על חברות לאורך זמן עם ילדים בפנימייה?

לוח א.68: "חוללות עצמית" חברתית - פילוח על פי מגזר

הרבה או הרבה מאד		בכלל לא או מעט		
יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	
59%	32%	41%	68%	עד כמה אתה מסוגל להגיד מה שאתה חושב גם כשילדים אחרים בפנימייה לא מסכימים איתך?
64%	49%	36%	51%	כשילדים עושים משהו שאתה לא אוהב, עד כמה אתה יכול להגיד להם שאתה לא אוהב את זה?
50%	36%	50%	64%	עד כמה אתה יכול לפטפט (לדבר) עם מישהו שלא הכרת לפני?
69%	57%	31%	43%	עד כמה אתה מסוגל לעבוד על משימות עם ילדים מהקבוצה שלך בפנימייה "בכף", בלי לריב?
82%	87%	18%	13%	עד כמה אתה מצליח לשמור על חברות לאורך זמן עם ילדים בפנימייה?
32%	34%	68%	66%	עד כמה אתה נכנס לויכוחים עם ילדים אחרים בפנימייה?
65%	67%	35%	33%	עד כמה אתה יכול לספר משהו מצחיק לקבוצת ילדים?
79%	79%	21%	21%	עד כמה אתה מסוגל "לעשות חברים"?

נספח ב'-

לוחות : הקשר בין מאפייני
החניך לתפקודו הרגשי-
התנהגותי

לוח ב.1: מתאם (Pearson's r Correlation) בין גיל החניך לתפקוד התנהגותי-רגשי

מדד התנהגותי-רגשי	r
סימפטומים רגשיים	-0.161**
בעיות התנהגות	-0.160**
בעיות של היפראקטיביות	-0.036
בעיות עם קבוצת השווים	-0.134**
התנהגות פרו-סוציאלית	0.041
מדד קשיים כולל	-0.174**

** $p < 0.01$

לוח ב.2: קשר בין מגדר לתפקוד התנהגותי-רגשי (Independent Samples- t-test)

מדד	t	df
סימפטומים רגשיים	4.863-***	1114
בעיות התנהגות	4.110***	113
בעיות של היפראקטיביות	0.400-	1079
בעיות עם קבוצת השווים	4.514***	1114
התנהגות פרו סוציאלית	5.042-***	1117
מדד קשיים כולל	0.599	1117

*** $p < 0.001$

לוח ב.3: מתאם (Pearson's r Correlation) בין משך השהות בפנימייה לתפקוד התנהגותי-רגשי

מדד התנהגותי-רגשי	r
סימפטומים רגשיים	-0.058
בעיות התנהגות	-0.030
בעיות של היפראקטיביות	-0.063*
בעיות עם קבוצת השווים	-0.077*
התנהגות פרו-סוציאלית	0.077*
מדד קשיים כולל	-0.082**

* $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

לוח ב.4: מתאם (Pearson's r Correlation) בין תדירות המפגש של החניך עם הוריו הביולוגים לתפקוד התנהגותי-רגשי

<i>r</i>	מדד התנהגותי-רגשי
-0.021	סימפטומים רגשיים
0.008	בעיות התנהגות
0.008	בעיות של היפראקטיביות
-0.066**	בעיות עם קבוצת השווים
-0.046	התנהגות פרו-סוציאלית
-0.016	מדד קשיים כולל

** $p < 0.01$

לוח ב.5: קשר בין סטאטוס עליה לתפקוד התנהגותי-רגשי (Independent-Samples t-test) עבור חניכים מן המגזר היהודי (N = 1075)

df	t	מדד התנהגותי-רגשי
327	3.309***	סימפטומים רגשיים
878	2.452*	בעיות התנהגות
878	0.550	בעיות של היפראקטיביות
878	0.031*	בעיות עם קבוצת השווים
881	2.114*	התנהגות פרו סוציאלית
623	2.217*	מדד קשיים כולל

* $p < 0.05$ ** $p < 0.01$ *** $p < 0.001$

לוח ב.6: קשר בין מגזר (יהודי או ערבי) לתפקוד התנהגותי-רגשי (Independent-Samples t-Test)

מדד	<i>t</i>	df
סימפטומים רגשיים	2.673**	1118
בעיות התנהגות	0.317-	332
בעיות של היפראקטיביות	0.023-	1119
בעיות עם קבוצת השווים	6.228***	413
התנהגות פרו סוציאלית	0.939	1121
מדד קשיים כולל	2.771**	1121

** $p < 0.01$ *** $p < 0.001$

לוח ב.7: מתאם (Pearson's Correlation) בין נוקשות צוות הפנימייה לתפקוד התנהגותי-רגשי של החניך

<i>r</i>	מדד התנהגותי-רגשי
-0.301**	סימפטומים רגשיים
-0.295**	בעיות התנהגות
-0.252**	בעיות של היפראקטיביות
-0.080**	בעיות עם קבוצת השווים
-0.341**	מדד קשיים כולל
0.083**	התנהגות פרו-סוציאלית

** $p < 0.01$

לוח ב.8: מתאם (Pearson's correlation) בין תמיכת צוות הפנימייה לתפקוד התנהגותי רגשי

<i>r</i>	מדד
-0.178**	סימפטומים רגשיים
-0.253**	בעיות התנהגות
-0.188**	בעיות של היפראקטיביות
-0.105**	בעיות עם קבוצת השווים
-0.262**	מדד קשיים כולל
0.174**	התנהגות פרו סוציאלית

** $p < 0.01$

לוח ב.9: מתאם (Pearson's Correlation) בין חברותיות הילדים בפנימייה לתפקוד התנהגותי - רגשי

<i>r</i>	מדד
-0.299**	סימפטומים רגשיים
-0.259**	בעיות התנהגות
-0.180**	בעיות של היפראקטיביות
-0.367**	בעיות עם קבוצת השווים
-0.390***	מדד קשיים כולל
0.217**	התנהגות פרו סוציאלית

** $p < 0.01$ *** $p < 0.001$

לוח ב.10: מתאם (Pearson's Correlation) בין התנהגויות הילדים בפנימייה לתפקוד ההתנהגותי- רגשי של החניך

<i>r</i>	מדד
-0.324**	סימפטומים רגשיים
-0.388**	בעיות התנהגות
-0.266**	בעיות של היפראקטיביות
-0.139**	בעיות עם קבוצת השווים
-0.404**	מדד קשיים כולל
0.098**	התנהגות פרו סוציאלית

** $p < 0.01$

לוח ב.11: מתאם (Pearson's Correlation) בין שביעות רצון מהחיים בפנימייה לתפקוד התנהגותי- רגשי

<i>r</i>	מדד
-0.257**	סימפטומים רגשיים
-0.259**	בעיות התנהגות
-0.181**	בעיות של היפראקטיביות
-0.166**	בעיות עם קבוצת השווים
-0.319**	מדד קשיים כולל
0.180**	התנהגות פרו סוציאלית

** $p < 0.01$

לוח ב.12: מתאם (Pearson's Correlation) בין מדד אקלים כולל לתפקודו התנהגותי - רגשי של החניך

<i>r</i>	מדד התנהגותי-רגשי
-0.392**	סימפטומים רגשיים
-0.419**	בעיות התנהגות
-0.302**	בעיות של היפראקטיביות
-0.235**	בעיות עם קבוצת השווים
-0.485**	מדד קשיים כולל
0.210**	התנהגות פרו סוציאלית

** $p < 0.01$

לוח ב.13: מתאם (Pearson's Correlation) בין מדיניות הפנימייה ביחס לאלימות לתפקודו ההתנהגותי - רגשי של החניך

<i>r</i>	מדד
-0.108**	סימפטומים רגשיים
-0.213**	בעיות התנהגות
-0.154**	בעיות של היפראקטיביות
-0.123**	בעיות עם קבוצת השווים
-0.207**	מדד קשיים כולל
0.314**	התנהגות פרו סוציאלית

** $p < 0.01$

לוח ב.14: מתאם (Pearson's Correlation) בין קורבנות לאלימות פיזית מתונה מצד חניכים בפנימייה לתפקוד התנהגותי- רגשי

<i>r</i>	מדד
0.336**	סימפטומים רגשיים
0.339**	בעיות התנהגות
0.242**	בעיות של היפראקטיביות
0.321**	בעיות עם קבוצת השווים
0.445**	מדד קשיים כולל
-0.083**	התנהגות פרו סוציאלית

** $p < 0.01$

לוח ב.15: מתאם (Pearson's Correlation) בין קורבנות לאלימות פיזית קשה מצד חניכים בפנימייה לתפקוד התנהגותי - רגשי של החניך

מדד	r
סימפטומים רגשיים	0.273**
בעיות התנהגות	0.290**
בעיות של היפראקטיביות	0.220**
בעיות עם קבוצת השווים	0.290**
מדד קשיים כולל	0.381**
התנהגות פרו סוציאלית	-0.085**

** $p < 0.01$

לוח ב.16: מתאם (Pearson's Correlation) בין קורבנות לאלימות מילולית מצד חניכים בפנימייה לתפקוד התנהגותי - רגשי של החניך

<i>r</i>	מדד
0.306**	סימפטומים רגשיים
0.261**	בעיות התנהגות
0.222**	בעיות של היפראקטיביות
0.213**	בעיות עם קבוצת השווים
0.366**	מדד קשיים כולל
-0.064*	התנהגות פרו סוציאלית

* $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

לוח ב.17: מתאם (Pearson's Correlation) בין קורבנות לאלימות חברתית- עקיפה מצד חניכים בפנימייה לתפקודו ההתנהגותי - רגשי של החניך

<i>r</i>	מדד
0.381**	סימפטומים רגשיים
0.332**	בעיות התנהגות
0.252**	בעיות של היפראקטיביות
0.286**	בעיות עם קבוצת השווים
0.455**	מדד קשיים כולל
-0.033	התנהגות פרו סוציאלית

** $p < 0.01$

לוח ב.18 : מתאם (Pearson's Correlation) פגיעה ברכוש על ידי חניכים אחרים בפנימייה לתפקוד התנהגותי-רגשי של החניך

<i>r</i>	מדד
0.305**	סימפטומים רגשיים
0.295**	בעיות התנהגות
0.240**	בעיות של היפראקטיביות
0.173**	בעיות עם קבוצת השווים
0.369**	מדד קשיים כולל
-0.021	התנהגות פרו סוציאלית

** $p < 0.01$

לוח ב.19 : מתאם (Pearson's Correlation) בין קורבנות לאלימות מינית מצד חניכים בפנימייה לתפקוד התנהגותי-רגשי של החניך

<i>r</i>	מדד
0.308**	סימפטומים רגשיים
0.300**	בעיות התנהגות
0.241**	בעיות של היפראקטיביות
0.226**	בעיות עם קבוצת השווים
0.388**	מדד קשיים כולל
-0.123**	התנהגות פרו-סוציאלית

** $p < 0.01$

לוח ב.20: מתאם (Pearson's Correlation) בין קורבנות לאלימות מילולית מצד צוות הפנימייה לתפקוד התנהגותי רגשי של החניך

<i>r</i>	מדד התנהגותי-רגשי
0.259**	סימפטומים רגשיים
0.279**	בעיות התנהגות
0.202**	בעיות של היפראקטיביות
0.075*	בעיות עם קבוצת השווים
0.299**	מדד קשיים כולל
-0.009	התנהגות פרו סוציאלית

* $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

לוח ב.21: מתאם (Pearson's Correlation) בין קורבנות לאלימות פיזית מצד צוות הפנימייה לתפקוד התנהגותי-רגשי של החניכים

<i>r</i>	מדד
0.257**	סימפטומים רגשיים
0.325**	בעיות התנהגות
0.230**	בעיות של היפראקטיביות
0.174**	בעיות עם קבוצת השווים
0.354**	מדד קשיים כולל
-0.080**	התנהגות פרו סוציאלית

* $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

לוח ב.22 : מתאם (Pearson's Correlation) בין שביעות רצון מאיכות החיים בפנימייה לתפקודו ההתנהגותי-רגשי של החניך

<i>r</i>	מדד
-0.172**	סימפטומים רגשיים
-0.260**	בעיות התנהגות
-0.230**	בעיות של היפראקטיביות
-0.072*	בעיות עם קבוצת השווים
-0.264**	מדד קשיים כולל
0.291**	התנהגות פרו סוציאלית

* $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

נספח ג'- לוחות של ממצאי צוות

לוח ג.1: הדרכה - כלל אנשי הצוות

מסכים מאד	מסכים	די מסכים	כלל לא מסכים	
%				
45	40	12	2	אני מרגיש שבהדרכה שלי סומכים עליי וזה נותן לי בטחון
48	33	15	4	אני מרגיש שאני יכול לפנות למדריך שלי כשמתעוררת בעיה גם מחוץ לשעות ההדרכה
23	42	27	8	אני מרגיש שההדרכה שאני מקבל מספקת את הצרכים שלי

לוח ג.2: הדרכה - פילוח על פי מגזר

מסכים / מסכים מאד		כלל לא מסכים די מסכים		
ערבי	יהודי	ערבי	יהודי	
%				
71	63	29	37	אני מרגיש שההדרכה שאני מקבל מספקת את הצרכים שלי
93	85	7	15	אני מרגיש שבהדרכה שלי סומכים עליי וזה נותן לי בטחון
85	81	15	19	אני מרגיש שאני יכול לפנות למדריך שלי כשמתעוררת בעיה גם מחוץ לשעות ההדרכה

לוח ג.3: גמישות - כלל אנשי הצוות

מסכים מאד	מסכים	די מסכים	כלל לא מסכים	
%				
42	40	15	3	אני מרגיש שיש לי את המרחב ליזום ולהעלות רעיונות חדשים
36	46	16	3	מתקיימת אצלנו חשיבה מתמדת על שינוי ושיפור
25	48	23	4	הצוות שלנו פתוח לקבל שינויים
23	47	27	3	אנשים בצוות מחפשים זוויות ראייה רעננות וחדשות לטיפול בבעיות
3	5	15	77	אני מרגיש שאין לי טעם להעלות רעיונות לשיפור, כי ממילא רוב הסיכויים שהם יידחו

לוח ג.4: גמישות- פילוח על פי מגזר

מסכים / מסכים מאד		כלל לא מסכים / די מסכים		
ערבי	יהודי	ערבי	יהודי	
%				
80	70	20	30	הצוות שלנו פתוח לקבל שינויים
78	68	22	32	אנשים בצוות מחפשים זוויות ראייה רעננות וחדשות לטיפול בבעיות
89	80	11	20	מתקיימת אצלנו חשיבה מתמדת על שינוי ושיפור
12	7	88	93	אני מרגיש שאין לי טעם להעלות רעיונות לשיפור, כי ממילא רוב הסיכויים שהם יידחו
83	82	17	18	אני מרגיש שיש לי את המרחב ליזום ולהעלות רעיונות חדשים

לוח ג.5: מקצועיות וקבלת החלטות - כלל אנשי הצוות

מסכים מאד	מסכים	די מסכים	כלל לא מסכים	
%				
37	46	15	2	החלטות בצוות מתקבלות באופן מקצועי, אחרי מחשבה
34	49	15	2	יש אגירה של מקצועיות ורצינות בצוות
20	47	28	5	אנשי צוות מציבים לעצמם יעדים ומטרות ברורים בעבודה עם חניכים
18	30	29	24	בצוות שלנו מעודדים אותנו לצאת לימי עיון והשתלמויות
12	31	30	27	אנשים בצוות מקבלים משוב מסודר על העבודה שלהם
14	27	29	30	דברים היו נעשים הרבה יותר טוב, אם אנשים היו עוזרים לחשוב
2	17	32	49	יש תחושה שכל אחד בצוות פועל לפי שיקול דעתו
2	8	14	76	אנשים בצוות מנסים לעשות מינימום מאמץ

לוח ג.6: מקצועיות וקבלת החלטות - פילוח על פי מגזר

מסכים / מסכים מאד		כלל לא מסכים / די מסכים		
ערבי	יהודי	ערבי	יהודי	
%				
63	38	37	62	אנשים בצוות מקבלים משוב מסודר על העבודה שלהם
56	37	44	63	דברים היו נעשים הרבה יותר טוב, אם אנשים היו עוזרים לחשוב
79	64	21	36	אנשי צוות מציבים לעצמם יעדים ומטרות ברורים בעבודה עם חניכים
21	7	79	93	אנשים בצוות מנסים לעשות מינימום מאמץ
57	45	42	55	בצוות שלנו מעודדים אותנו לצאת לימי עיון והשתלמויות
88	83	12	17	החלטות בצוות מתקבלות באופן מקצועי, אחרי מחשבה
86	83	14	17	יש אגירה של מקצועיות ורצינות בצוות
20	19	80	81	יש תחושה שכל אחד בצוות פועל לפי שיקול דעתו

לוח ג.7: רווחת העובדים - כלל אנשי הצוות

מסכים מאד	מסכים	די מסכים	כלל לא מסכים	
%				
17	33	33	17	יש תחושה שבפנימייה דואגים לרווחה של העובדים
8	31	33	28	אנשים בצוות מרגישים מתוגמלים על העבודה שלהם
9	13	26	52	אנשים פה מצופים לעשות שעות נוספות מבלי שהם מתוגמלים על כך, ומרגישים מנוצלים
6	14	21	59	השכר שאני מקבל משקף את הכישורים שלי ואת המאמצים שאני משקיע

לוח ג.8: רווחת העובדים - פילוח על פי מגזר

מסכים / מסכים מאד		כלל לא מסכים / די מסכים		
ערבי	יהודי	ערבי	יהודי	
%				
35	15	65	85	השכר שאני מקבל משקף את הכישורים שלי ואת המאמצים שאני משקיע
53	36	47	64	אנשים בצוות מרגישים מתוגמלים על העבודה שלהם
55	47	45	53	יש תחושה שבפנימייה דואגים לרווחה של העובדים
21	22	79	78	אנשים פה מצופים לעשות שעות נוספות מבלי שהם מתוגמלים על כך, ומרגישים מנוצלים

לוח ג.9: תחושות אישיות - כלל אנשי הצוות

מסכים מאוד	מסכים	די מסכים	כלל לא מסכים	
%				
44	44	11	1	באמצעות עבודתי אני מרגיש שאני משפיע בצורה חיובית על חיים של אנשים אחרים
32	48	18	2	אני מרגיש שהכישורים שלי באים לידי ביטוי בעבודה שלי
28	49	20	3	אני אוהב את המשימות שמהן מורכבת העבודה שלי
26	41	27	6	אני מרגיש שהעבודה שלי ממלאת אותי בכוחות
21	43	30	6	אני יכול בקלות ליצור אוירה רגועה עם החניכים שלי
14	47	32	7	לאחר עבודה עם החניכים אני מרגישה במצב רוח מרומם
22	26	35	17	אני "לוקח איתי את העבודה הביתה", לא מצליח להתנתק גם בסיום יום העבודה
3	14	37	45	כמות העבודה שיש לי לעשות לא באמת מאפשרת לי לעשות עבודה טובה
2	13	40	45	אחרי יום עבודה אני מרגיש עצבני ותשוש
2	10	34	54	בעבודתי, אני מרגיש פעמים רבות שאני עושה דברים שמנוגדים לשיפוט שלי
2	6	12	80	מאז שקיבלתי את העבודה הנוכחית נעשיתי <u>פחות</u> רגיש למצוקות של אנשים אחרים
1	4	18	77	אני מרגיש שאין לי כוח ללכת לעבודה

מסכים מאוד	מסכים	די מסכים	כלל לא מסכים	
%				
1	3	15	81	אני מרגיש שנגמרו לי הכוחות לעבודה הזאת
0.5	2	1	96	לא כל כך אכפת לי מה קורה לחניכים שלי

לוח ג.10: תחושות אישיות - פילוח על פי מגזר

מסכים / מסכים מאוד		כלל לא מסכים / די מסכים		
ערבי	יהודי	ערבי	יהודי	
%				
87	60	13	40	אני יכול בקלות ליצור אוירה רגועה עם החניכים שלי
24	53	76	47	אני "לוקח איתי את העבודה הביתה", לא מצליח להתנתק גם בסיום יום העבודה
20	5	80	95	מאז שקיבלתי את העבודה הנוכחית נעשיתי <u>פחות</u> רגיש למצוקות של אנשים אחרים
87	74	13	26	אני אוהב את המשימות שמהן מורכבת העבודה שלי
77	65	23	35	אני מרגיש שהעבודה שלי ממלאת אותי בכוחות
67	58	33	42	לאחר עבודה עם החניכים אני מרגישה במצב רוח מרומם
9	---	91	100	לא כל כך אכפת לי מה קורה לחניכים שלי
11	3	89	97	אני מרגיש שנגמרו לי הכוחות לעבודה הזאת
20	13	80	87	אחרי יום עבודה אני מרגיש עצבני ותשוש
21	17	79	83	כמות העבודה שיש לי לעשות לא באמת מאפשרת לי לעשות עבודה טובה
14	10	86	90	בעבודתי, אני מרגיש פעמים רבות שאני עושה דברים שמנוגדים לשיפוט שלי

מסכים / מסכים מאוד		כלל לא מסכים / די מסכים		
ערבי	יהודי	ערבי	יהודי	
%				
8	4	92	96	
90	87	10	13	באמצעות עבודתי אני מרגיש שאני משפיע בצורה חיובית על חיים של אנשים אחרים
80	79	20	21	אני מרגיש שהכישורים שלי באים לידי ביטוי בעבודה שלי

לוח ג.11: יחסי צוות - הנהלה - כלל המשתתפים

כמעט תמיד או תמיד	לעיתים קרובות	לפעמים	אף פעם או לעיתים נדירות	
%				
53	30	14	3	המנהל ידידותי וזמין (נגיש)
43	34	19	4	המנהל מסביר בצורה ברורה לאנשי הצוות מה מצופה מהם
36	37	26	1	חשוב מאד לקבל רשות מהנהלה לפני שפועלים
30	39	26	4	כשיש בעיה או סוגיה שצריך להחליט לגביה, המנהל בוחן אותה מכל הצדדים ולוקח בחשבון דעות של אחרים
26	43	28	3	המנהל לוקח ברצינות ומוציא לפועל הצעות שאנשי צוות מעלים
23	41	33	3	המנהל מוכן לעשות שינויים שמציעים אנשי צוות
29	30	29	12	המנהל מתייחס לכל העובדים בפנימייה כשווים אליו
25	32	29	14	ישנה תחושה שאפשר להעביר ביקורת על דרגים גבוהים יותר מבלי "להיענש"
2	8	36	54	הנהלה לא מעוניינת לנסות רעיונות חדשים

לוח ג.12: יחסי צוות - הנהלה - פילוח על פי מגזר

לעיתים קרובות/ כמעט תמיד או תמיד		אף פעם או לעיתים נדירות/ לפעמים		
ערבי	יהודי	ערבי	יהודי	
%				
83	59	17	41	המנהל מוכן לעשות שינויים שמציעים אנשי צוות
76	53	24	47	המנהל מתייחס לכל העובדים בפנימייה כשווים אליו
83	66	17	34	המנהל לוקח ברצינות ומוציא לפועל הצעות שאנשי צוות מעלים
67	52	33	48	ישנה תחושה שאפשר להעביר ביקורת על דרגים גבוהים יותר מבלי "להיענש"
81	67	19	33	כשיש בעיה או סוגיה שצריך להחליט לגביה, המנהל בוחן אותה מכל הצדדים ולוקח בחשבון דעות של אחרים
80	70	20	30	חשוב מאד לקבל רשות מההנהלה לפני שפועלים
90	81	10	19	המנהל ידידותי וזמין (נגיש)
91	84	9	26	המנהל מסביר בצורה ברורה לאנשי הצוות מה מצופה מהם
10	10	90	90	ההנהלה לא מעוניינת לנסות רעיונות חדשים

לוח ג.13: יחסים בין אנשי הצוות- כלל המשתתפים

כמעט תמיד או תמיד	לעיתים קרובות	לפעמים	אף פעם או לעיתים נדירות	
%				
53	38	8	1	אנשי הצוות משתפים פעולה אחד עם השני לטובת החניכים
46	42	11	1	אנשי הצוות בפנימייה מסייעים אחד לשני ותומכים אחד בשני
49	37	13	1	אנשי הצוות נמצאים כאן אחד בשביל השני כשמישהו צריך עזרה
43	39	16	2	אנשי צוות בפנימייה (או במשפחתון) עושים מיוחדים מעבר למצופה בשביל החניכים שלהם
42	41	15	2	אנשי הצוות מכבדים אחד את היכולות המקצועיות של האחר
37	40	20	3	אנשים בצוות מרגישים דאגה כנה אחד לשלומו של השני
27	46	23	5	לאנשי צוות מכל הדרגים בפנימייה ניתנת האפשרות להפעיל את שיקול הדעת שלהם בקבלת החלטות חינוכיות טיפוליות לגבי החניכים
30	40	25	4	אנשים בצוות מרגישים בנוח להגיד את דעתם האמיתית לגבי דברים
24	36	33	6	אנשים בצוות שומרים על קשר אחד עם השני גם מחוץ לשעות העבודה
23	36	33	8	בצוות שלנו שמים את הקלפים על השולחן ומדברים על תקשורת ויחסים בין אנשי צוות בפתירות
3	11	38	48	אני מרגיש שאני מתמודד לבד עם קשיים שמתעוררים בעבודה

לוח ג.14: יחסים בין אנשי הצוות- פילוח על פי מגזר

לעיתים קרובות/ כמעט תמיד או תמיד	אף פעם או לעיתים נדירות/ לפעמים	

ערבי	יהודי	ערבי	יהודי	
%				
24	10	76	90	אני מרגיש שאני מתמודד לבד עם קשיים שמתעוררים בעבודה
73	86	27	14	אנשי צוות בפנימייה (או במשפחתון) עושים מעבר למצופה בשביל החניכים שלהם
89	81	11	19	אנשי הצוות מכבדים אחד את היכולות המקצועיות של האחר
65	59	35	41	אנשים בצוות שומרים על קשר אחד עם השני גם מחוץ לשעות העבודה
82	86	18	14	אנשי הצוות נמצאים כאן אחד בשביל השני כשמישהו צריך עזרה
73	70	27	30	אנשים בצוות מרגישים בנוח להגיד את דעתם האמיתית לגבי דברים
61	58	39	42	בצוות שלנו שמים את הקלפים על השולחן ומדברים על תקשורת ויחסים בין אנשי צוות בפתיחות
75	77	25	23	אנשים בצוות מרגישים דאגה כנה אחד לשלמו של השני
86	88	14	12	אנשי הצוות בפנימייה מסייעים אחד לשני ותומכים אחד בשני
93	91	7	9	אנשי הצוות משתפים פעולה אחד עם השני לטובת החניכים
72	73	28	27	לאנשי צוות מכל הדרגים בפנימייה ניתנת האפשרות להפעיל את שיקול הדעת שלהם בקבלת החלטות חינוכיות טיפוליות לגבי החניכים

לוח ג.15: אמון הצוות במנהל - כלל אנשי הצוות

מסכים / מסכים מאד	מסכים במידה מועטה / די מסכים	מאד לא מסכים / לא מסכים	
%			
76	22	2	המנהל עושה את העבודה שלו בצורה מקצועית
71	25	4	אנשי צוות בפנימייה הזאת יכולים לסמוך על המנהל
65	29	6	לאנשי הצוות בפנימייה הזאת יש אמון מלא ביושר ובכנות (אינטגרטי) של המנהל
64	29	7	אנשי הצוות בפנימייה הזאת בוטחים במנהל
31	59	10	המנהל בפנימייה הזאת בדרך כלל פועל לטובת האינטרסים של העובדים
10	30	60	המנהל לא משתף את אנשי הצוות במה שבאמת קורה
7	22	71	אנשי הצוות בפנימייה חשדנים כלפי המניעים של רוב ההחלטות של המנהל (לא בטוחים שזה נעשה מהמניעים הנכונים)
6	14	80	למנהל בפנימייה הזאת לא כל כך אכפת מהעובדים

לוח ג.16: אמון הצוות במנהל- פילוח על פי מגזר

מסכים / מסכים מאד		מסכים במידה מועטה / די מסכים		מאד לא מסכים / לא מסכים		
יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	
%						
89	64	7	32	4	4	אנשי צוות בפנימייה הזאת יכולים לסמוך על המנהל
83	59	14	34	3	7	אנשי הצוות בפנימייה הזאת בוטחים במנהל
82	60	15	33	3	7	לאנשי הצוות בפנימייה הזאת יש אמון מלא ביושר ובכנות (אינטגרטי) של המנהל
84	74	14	24	2	2	המנהל עושה את העבודה שלו בצורה מקצועית
58	49	30	41	12	10	המנהל בפנימייה הזאת בדרך כלל פועל לטובת האינטרסים של העובדים
12	4	12	15	76	81	למנהל בפנימייה הזאת לא כל כך אכפת מהעובדים
16	9	18	34	66	57	המנהל לא משתף את אנשי הצוות במה שבאמת קורה
12	6	18	24	70	70	אנשי הצוות בפנימייה חשדנים כלפי המניעים של רוב ההחלטות של המנהל (לא בטוחים שזה נעשה מהמניעים הנכונים)

לוח ג.17: אמון בין אנשי הצוות בפנימייה - כלל אנשי הצוות

מסכים / מסכים מאד	מסכים במידה מועטה / די מסכים	מאד לא מסכים / לא מסכים	
%			
79	20	1	אנשי הצוות בפנימייה (או במשפחתו) הזאת עושים את עבודתם בצורה טובה
70	27	3	אנשי צוות בפנימייה הזאת תומכים אחד בשני
68	30	2	כשאנשי צוות בפנימייה אומרים לך משהו, אתה יכול להאמין להם
63	34	3	אפילו במצבים קשים, אנשי הצוות בפנימייה זאת יכולים לסמוך אחד על השני
62	35	3	לאנשי הצוות בפנימייה יש אמון אחד בשני
48	46	6	אנשי הצוות בפנימייה הזאת פתוחים וגלויים אחד בפני השני
7	22%	71%	אנשי צוות בפנימייה הזאת חשדנים אחד כלפי השני

לוח ג.18: אמון בין אנשי הצוות בפנימייה - פילוח על פי מגזר

מסכים / מסכים מאד		מסכים במידה מועטה / די מסכים		מאד לא מסכים / לא מסכים		
ערבי	יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	יהודי	
%						
63	42	31	51	6	7	אנשי הצוות בפנימייה הזאת פתוחים וגלויים אחד בפני השני
69	62	30	35	1	3	אפילו במצבים קשים, אנשי הצוות בפנימייה זאת יכולים לסמוך אחד על השני
79	66	17	31	4	3	אנשי צוות בפנימייה הזאת תומכים אחד בשני
72	66	24	32	4	2	כשאנשי צוות בפנימייה אומרים לך משהו, אתה יכול להאמין להם
66	61	31	36	3	3	לאנשי הצוות בפנימייה יש אמון אחד בשני
11	6	15	22	74	72	אנשי צוות בפנימייה הזאת חשדנים אחד כלפי השני
81	77	16	22	3	1	אנשי הצוות בפנימייה (או במשפחתון) הזאת עושים את עבודתם בצורה טובה
67	63	29	34	4	3	לאנשי צוות בפנימייה יש אמון ביושר ובאמות המידה המוסריות של העמיתים שלהם לעבודה

לוח ג.19: אמון הצוות בחניכים - כלל אנשי הצוות

מסכים / מסכים מאד	מסכים במידה מועטה / די מסכים	מאד לא מסכים / לא מסכים	
%			
66	32	2	אנשי הצוות בפנימייה מאמינים בכוחות של החניכים להצליח ולהתקדם למרות הקשיים שעברו
32	56	12	החניכים בפנימייה הזאת שומרים הרבה סודות לעצמם
25	66	9	אנשי צוות בפנימייה הזאת סומכים על החניכים שלהם, יש להם אמון בהם
20	66	14	לחניכים בפנימייה הזאת איכפת אחד מהשני
18	69	13	אפשר לסמוך על חניכים בפנימייה שיעשו את מה שהם מתבקשים לעשות

לוח ג.20: אמון הצוות בחניכים - פילוח על מגזר

מסכים / מסכים מאד		מסכים במידה מועטה / די מסכים		מאד לא מסכים / לא מסכים		
יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	
%						
48	18	48	72	4	10	אנשי צוות בפנימייה הזאת סומכים על החניכים שלהם, יש להם אמון בהם
39	14	55	70	6	16	לחניכים בפנימייה הזאת איכפת אחד מהשני
31	10	68	74	1	16	אפשר לסמוך על חניכים בפנימייה שיעשו את מה שהם מתבקשים לעשות
60	66	38	32	2	2	אנשי הצוות בפנימייה מאמינים בכוחות של החניכים להצליח ולהתקדם למרות הקשיים שעברו
25	25	64	53	11	12	החניכים בפנימייה הזאת שומרים הרבה סודות לעצמם

לוח ג.21: אלימות של חניכים כלפי צוות- כלל אנשי הצוות

			התנהגות החניך בחודש האחרון:
שלוש או יותר	פעם-פעמיים	כלל לא	
%			
28	37	35	חניך קילל אותך, לעג לך, השפיל או העליב אותך
4	19	77	חניך תפס ודחף אותך בכוונה
5	15	80	חניך איים עליך שהוא או בני משפחה שלו יפגעו בך
4	13	83	חניך בעט בך, או נתן לך אגרוף, סטירה, מכה, בעיטה או נשיכה
2	7	91	חניך פגע בך עם כסא, אבן או חפץ אחר
1	8	91	חניך השחית לך דברים אישים או פגע ברכושך
---	6	94	חניך גנב לך דברים
1	3	96	חניך חתך או פצע אותך

לוח ג.21: אלימות של חניכים כלפי צוות- פילוח על פי מגזר

פעם-פעמיים/ שלוש או יותר		כלל לא		התנהגות החניך בחודש האחרון:
		יהודי	ערבי	
ערבי	יהודי	ערבי	יהודי	
%				
34	72	66	28	חניך קילל אותך, לעג לך, השפיל או העליב אותך
12	22	88	78	חניך איים עליך שהוא או בני משפחה שלו יפגעו בך
15	25	85	75	חניך תפס ודחף אותך בכוונה
10	19	90	81	חניך בעט בך, או נתן לך אגרוף, סטירה, מכה, בעיטה או נשיכה
12	5	88	95	חניך גנב לך דברים
4	10	96	90	חניך פגע בך עם כסא, אבן או חפץ אחר
13	7	87	93	חניך השחית לך דברים אישים או פגע ברכושך
3	5	97	95	חניך חתך או פצע אותך

לוח ג.22: התמודדות עם אירועי אלימות בפנימייה - כלל אנשי הצוות

				בדרך כלל:
מסכים מאוד	מסכים	די מסכים	כלל לא מסכים	
%				
50	33	13	4	יש בפנימייה חוקים ברורים וידועים לתלמידים ולצוות באשר לכללי התנהגות ומשמעת
44	34	18	4	הפנימייה עושה מאמץ אמיתי בהעלאת תחושת המוגנות ומניעת האלימות
36	38	19	7	הפנימייה מערבת את המשטרה במידה הראויה לדעתי
31	37	26	6	צוות ההנהלה מתפקד היטב בהתמודדות עם אלימות
25	37	27	11	האכיפה של כללי המשמעת בפנימייה היא עקבית
6	17	28	49	יש לי הרגשה שאני משקיע חלק רב מדי מהיום בהתמודדות עם בעיות אלימות
4	11	25	---	אני מרגיש חוסר אונים בהתמודדות עם פגיעות מיניות בפנימייה
3	8	27	61	אני מרגיש חוסר אונים בהתמודדות עם אירועי אלימות בפנימייה

לוח ג.23: התמודדות עם אירועי אלימות בפנימייה- פילוח על פי מגזר

מסכים מאוד/ מסכים		די מסכים/ כלל לא מסכים		בדרך כלל:
ערבי	יהודי	ערבי	יהודי	
%				
89	66	11	36	צוות ההנהלה מתפקד היטב בהתמודדות עם אלימות
37	19	63	81	יש לי הרגשה שאני משקיע חלק רב מדי מהיום בהתמודדות עם בעיות אלימות
77	59	23	41	האכיפה של כללי המשמעת בפנימייה היא עקבית
92	75	8	25	הפנימייה עושה מאמץ אמיתי בהעלאת תחושת המוגנות ומניעת האלימות
91	80	9	20	יש בפנימייה חוקים ברורים וידועים לתלמידים ולצוות באשר לכללי התנהגות ומשמעת
33	43	67	57	אני מרגיש חוסר אונים בהתמודדות עם פגיעות מיניות בפנימייה
6	13	94	87	אני מרגיש חוסר אונים בהתמודדות עם אירועי אלימות בפנימייה
71	73	29	27	הפנימייה מערבת את המשטרה במידה הראויה לדעתי

לוח ג.24: קשר החניכים עם הוריהם הביולוגיים - כלל המשתתפים

					באופן כללי:
במידה רבה מאד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	כלל לא	
%					
35	40	17	7	1	באיזו מידה אתה רואה בהורים גורם חשוב בעבודה עם הילדים על רווחה אישית ושביעות הרצון שלהם מהחיים?
21	39	31	8	1	באיזו מידה נראה לך שחיזוק הקשר עם ההורים הביולוגיים נמצא בסדר עדיפות גבוה בפנימייה (או במשפחתון או בקבוצה שלך)?
16	41	31	10	2	עד כמה הפנימייה משתפת את ההורים ביעדי הטיפול בילדיהם והפעילויות בפנימייה?
18	36	31	13	2	באיזו מידה אתה נראה לך שהפנימייה נוקטת באמצעים לחיזוק הקשר של החניך עם הוריו הביולוגיים (כמו ימי הורים-ילדים וכדומה)?
7	23	30	27	12	באיזו מידה אתה מרגיש שהעומס בעבודה עם הילדים <u>אינו</u> מאפשר להשקיע בחיזוק הקשר של הילדים עם ההורים הביולוגיים?
7	20	41	28	43	עד כמה אתה מרגיש שלאוכלוסיית ההורים של הילדים בפנימייה שלך יש את היכולות לשמש כשותפה בטיפול בילדים ובקידומם?

לוח ג.25: קשר החניכים עם הוריהם הביולוגיים - פילוח על פי מגזר

במידה רבה / במידה רבה מאד		במידה בינונית		כלל לא / במידה מועטה		באופן כללי:
יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	
%						
68	50	20	34	12	16	באיזו מידה אתה נראה לך שהפנימייה נוקטת באמצעים לחיזוק הקשר של החניך עם הוריו הביולוגיים (כמו ימי הורים-ילדים וכדומה)?
36	23	32	45	32	32	עד כמה אתה מרגיש שלאוכלוסיית ההורים של הילדים בפנימייה שלך יש את היכולות לשמש כשותפה בטיפול בילדים ובקידומם?
67	75	23	17	10	8	באיזו מידה אתה רואה בהורים גורם חשוב בעבודה עם הילדים על רווחה אישית ושביעות הרצון שלהם מהחיים?
61	56	31	31	8	13	עד כמה הפנימייה משתפת את ההורים ביעדי הטיפול בילדיהם והפעילויות בפנימייה?
62	59	29	31	9	10	באיזו מידה נראה לך שחיזוק הקשר עם ההורים הביולוגיים נמצא בסדר עדיפות גבוה בפנימייה (או במשפחתון או בקבוצה שלך)?
32	31	34	30	34	39	באיזו מידה אתה מרגיש שהעומס בעבודה עם הילדים <u>אינו</u> מאפשר להשקיע בחיזוק הקשר של הילדים עם ההורים הביולוגיים?

לוח ג.26: שביעות רצון מהיבטים שונים בעבודה - כלל אנשי הצוות

התחום	במידה מועטה מאוד	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד
	%				
מהקשר עם הילדים	---	1	9	48	42
מהעבודה בפנימייה באופן כללי	1	1	12	54	32
מקשר עם חברי הצוות האחרים	1	2	16	45	36
מההדרכה	3	5	21	42	29
מדרך הניהול	2	4	25	47	22
מהטבות נלוות לעבודה (מגורים, אוכל וכו')	12	11	27	30	20
מהשכר	23	21	35	15	5

לוח ג.27: שביעות רצון מהיבטים שונים בעבודה - פילוח על פי מגזר

התחום		במידה בינונית		במידה מועטה או מועטה מאד		במידה רבה או רבה מאד	
		ערבי	יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	יהודי
%							
מהשכר		52	31	81	50	29	19
מההדרכה		28	19	7	8	65	73
מדרך הניהול		20	26	5	6	75	68
מהעבודה בפנימייה באופן כללי		18	11	1	1	81	88
מהקשר עם הילדים		13	7	---	1	87	92
מקשר עם חברי הצוות האחרים		19	16	3	4	78	80
מהטבות נלוות לעבודה (מגורים, אוכל וכו')		28	26	22	23	50	51

נספח ד'- לוחות של ממצאי מנהלים

לוח ד.1: יחסים בין מנהל הפנימייה לצוות- כלל המנהלים

כמעט תמיד או תמיד	לפעמים או לעיתים קרובות	אף פעם או לעיתים נדירות	
%			
53.1	46.8	---	כשיש בעיה או סוגיה שצריך להחליט לגביה, אני בוחן אותה מכל הצדדים ולוקח בחשבון דעות של אחרים
46.9	53.1	---	אני חש כי אנשי הצוות תופסים אותי כידידותי ונגיש
43.75	56.25	---	אני מסביר בצורה ברורה לאנשי הצוות מה הציפיות שלי מהם
37.5	53.1	9.375	אני מתייחס לכל העובדים בפנימייה כשווים אליי
25	75	---	אני לוקח ברצינות ומוציא לפועל הצעות שאנשי צוות מעלים
16.1	73.8	16.1	אני מוכן לעשות שינויים שמציעים אנשי צוות

לוח 2.ד: יחסים בין מנהל הפנימייה לצוות- לפי מגזר

מגזר יהודי			מגזר ערבי			
אף פעם או לעיתים נדירות	לעיתים קרובות או לפעמים	כמעט תמיד או תמיד	אף פעם או לעיתים נדירות	לעיתים קרובות או לפעמים	כמעט תמיד או תמיד	
%						
---	70.8	29.2	---	87.5	12.5	אני לוקח ברצינות ומוציא לפועל הצעות שאנשי צוות מעלים
---	58.3	41.5	--	50	50	אני מסביר בצורה ברורה לאנשי הצוות מה הציפיות שלי מהם
12.5	50.0	37.5	---	62.5	37.5	אני מתייחס לכל העובדים בפנימייה כשווים אליי
---	45.8	54.2	---	50.0	50.0	כשיש בעיה או סוגייה שצריך להחליט לגביה, אני בוחר אותה מכל הצדדים ולוקח בחשבון דעות של אחרים
---	78.3	21.7	---	75.0	25.0	אני מוכן לעשות שינויים שמציעים אנשי צוות
---	50.0	50.0	---	50.0	50.0	אני חש כי אנשי הצוות תופסים אותי כידידותי ונגיש

לוח 3.ד: יחסים בין אנשי הצוות בפנימייה – כלל המנהלים

לעיתים נדירות או פעם או לעיתים קרובות	לפעמים או לעיתים קרובות	כמעט תמיד או תמיד	
%			
---	56.3	43.8	אנשי הצוות נמצאים כאן אחד בשביל השני כשמישהו צריך עזרה
---	59.4	40.6	אנשי הצוות משתפים פעולה אחד עם השני לטובת החניכים
---	59.4	40.6	בצוות שלנו שמים את הקלפים על השולחן ומדברים על תקשורת ויחסים בין אנשי צוות בפתירות
---	65.6	34.4	אנשי הצוות בפנימייה מסייעים אחד לשני ותומכים אחד בשני
---	68.8	31.3	אנשי הצוות מכבדים אחד את היכולות המקצועיות של האחר
---	68.8	31.3	אנשים בצוות מרגישים בנוח להגיד את דעתם האמיתית לגבי דברים
---	75.0	25.0	לאנשי צוות מכל הדרגים בפנימייה ניתנת האפשרות להפעיל את שיקול הדעת שלהם בקבלת החלטות לגבי החניכים
---	78.1	21.9	אנשים בצוות שומרים על קשר אחד עם השני גם מחוץ לשעות העבודה

לוח 4.ד: יחסים בין אנשי הצוות בפנימייה – פילוח לפי מגזר

מגזר יהודי			מגזר ערבי			
כמעט תמיד או תמיד	לפעמים או לעיתים קרובות	אף פעם או לעיתים נדירות	כמעט תמיד או תמיד	לפעמים או לעיתים קרובות	אף פעם או לעיתים נדירות	
%						
8.3	91.7	---	62.5	37.5	---	אנשים בצוות שומרים על קשר אחד עם השני גם מחוץ לשעות העבודה
29.2	70.8	---	75.0	25.0	---	בצוות שלנו שמים את הקלפים על השולחן ומדברים על תקשורת ויחסים בין אנשי צוות בפתירות
37.5	62.5	---	12.5	87.5	---	אנשי הצוות מכבדים אחד את היכולות המקצועיות של האחר
50.0	50.0	---	25.0	75.0	---	אנשי הצוות נמצאים כאן אחד בשביל השני כשמישהו צריך עזרה
45.8	54.1	---	25.0	75.0	---	אנשי הצוות משתפים פעולה אחד עם השני לטובת החניכים
29.2		---	37.5	62.5	---	אנשים בצוות מרגישים בנוח להגיד את דעתם האמיתית לגבי דברים
33.3	66.6	---	37.5	72.5	---	אנשי הצוות בפנימייה מסייעים אחד לשני ותומכים אחד בשני
25.0	75.0	---	25.0	75.0	---	לאנשי צוות מכל הדרגים בפנימייה ניתנת האפשרות להפעיל את שיקול הדעת שלהם בקבלת החלטות לגבי החניכים

לוח 5.ד: חוויות אישיות: תחושות של דחק ושחיקה – כלל המנהלים

מסכים או מסכים מאד	די מסכים	כלל לא מסכים	
%			
100.0	---	---	אני אוהב את העבודה שלי
100.0	---	---	באמצעות עבודתי אני מרגיש שאני משפיע בצורה חיובית על חיים של אנשים אחרים
100.0	---	---	כשאני נתקל בבעיה, אני מרגיש הצוות בפנימייה תומך בי ומכן לעשות מאמצים מיוחדים כדי לצאת מהבעיה
93.8	6.3	---	אני מרגיש שהכישורים שלי באים לידי ביטוי בעבודה שלי
90.6	9.4	---	אני אוהב את המשימות שמהן מורכבת העבודה שלי
90.6	6.3	3.1	כשאני נתקל במשבר או בבעיה בפנימייה, אני מרגיש שיש לי את הכלים לצאת מזה
78.1	18.8	3.1	אני מרגיש שהעבודה שלי ממלאת אותי בכוחות
75.0	21.9	3.1	אני לוקח איתי את העבודה הביתה, לא מצליח להתנתק גם בסיום יום העבודה
37.5	46.9	15.6	אני מרגיש שעניינים של "כיבוי שריפות" לוקחים ממני הרבה מהאנרגיה שלי
18.8	31.3	50.0	כמות העבודה שיש לי לעשות לא באמת מאפשרת לי לעשות עבודה טובה
12.5	37.5	50.0	אחרי יום עבודה אני מרגיש עצבני ותשוש
6.3	9.4	84.4	אני מרגיש שאין לי אנרגיה לעבודה הזאת
---	---	100.0	לא כל כך אכפת לי איך העובדים בפנימייה מרגישים

מסכים או מסכים מאד	די מסכים	כלל לא מסכים	
%			
---	19.4	80.6	בעבודתי, אני מרגיש פעמים רבות שאני עושה דברים שמנוגדים לשיפוט שלי

לוח 6.ד: דרך ניהול וחוויות ניהול הפנימייה – פילוח לפי מגזר

מגזר יהודי			מגזר ערבי			
מסכים או מסכים מאד	די מסכים	כלל לא מסכים	מסכים או מסכים מאד	די מסכים	כלל לא מסכים	
%						
0.0	50.0	12.5	37.5	37.5	25.0	אני מרגיש שעניינים של "כיבוי שריפות" לוקחים ממני הרבה מהאנרגיה שלי
83.3	12.5	4.2	50.0	50.0	---	אני לוקח איתי את העבודה הביתה, לא מצליח להתנתק גם בסיום יום העבודה
83.3	12.5	4.2	62.5	37.5	---	אני מרגיש שהעבודה שלי ממלאת אותי בכוחות
8.3	33.3	58.3	25.0	50.0	25.0	אחרי יום עבודה אני מרגיש עצבני ותשוש
87.5	8.3	4.2	100.0	---	---	כשאני נתקל במשבר או בבעיה בפנימייה, אני מרגיש שיש לי את הכלים לצאת מזה
4.2	12.5	83.3	12.5	---	87.5	אני מרגיש שאין לי אנרגיה לעבודה הזאת
16.7	29.2	54.2	25.0	37.5	37.5	כמות העבודה שיש לי לעשות לא באמת מאפשרת לי לעשות עבודה טובה
95.8	4.2	---	87.5	12.5	---	אני מרגיש שהכישורים שלי באים לידי ביטוי בעבודה שלי
91.7	8.3	---	87.5	12.5	---	אני אוהב את המשימות שמהן מורכבת העבודה שלי
100.0	---	---	100.0	---	---	אני אוהב את העבודה שלי
100.0	---	---	100.0	---	---	באמצעות עבודתי אני מרגיש שאני משפיע בצורה חיובית על חיים של אנשים אחרים
0.0	---	100.0	0.0	---	100.0	לא כל כך אכפת לי איך העובדים בפנימייה מרגישים
0.0	21.7	78.3	0.0	12.5	87.5	בעבודתי, אני מרגיש פעמים רבות שאני עושה דברים

מגזר יהודי			מגזר ערבי			
מסכים או מסכים מאד	די מסכים	כלל לא מסכים	מסכים או מסכים מאד	די מסכים	כלל לא מסכים	
%						
						שמנוגדים לשיפוט שלי
100.0	---	---	100.0	---	---	כשאני נתקל בבעיה, אני מרגיש הצוות בפנימייה תומך בי ומכן לעשות מאמצים מיוחדים כדי לצאת מהבעיה

לוח 7.ד: יחסי גומלין עם הועד המנהל של הפנימייה או העמותה – כלל המנהלים

כמעט תמיד	לעיתים קרובות	לפעמים	מעט	כלל לא	
%					
53.6	21.4	14.3	7.1	3.6	מראים נכונות ורצון כנים לסייע לי
46.4	17.9	21.4	14.3	---	מבינים את הצרכים הטיפוליים של הפנימייה
25.0	35.7	28.6	10.7	---	מקצים את המשאבים הנדרשים
14.3	39.3	17.9	17.9	10.7	תורמים באופן משמעותי להתמודדות שלי עם בעיות בפנימייה
5.0	20.0	10.0	25.0	40.0	מנותקים ממה שקורה ב"שטח"

לוח 8.ד - יחסי גומלין עם הועד המנהל של הפנימייה או העמותה – פילוח לפי מגזר

יהודי				ערבי				
כמעט תמיד	לפעמים או לעיתים קרובות	מעט	כלל לא	כמעט תמיד	לפעמים או לעיתים קרובות	מעט	כלל לא	
%								
50.0	31.8	18.2	---	33.3	66.7	---	---	מבינים את הצרכים הטיפוליים של הפנימייה
27.3	63.6	9.1	---	16.7	66.7	16.7	---	מקצים את המשאבים הנדרשים
54.5	31.8	9.1	4.5	50.0	50.0	---	---	מראים נכונות ורצון כנים לסייע לי
6.7	33.3	20.0	40.0	---	20.0	40.0	40.0	מנותקים ממה שקורה ב"שטח"
13.6	50.0	22.7	13.6	16.7	83.3	---	---	תורמים באופן משמעותי להתמודדות שלי עם בעיות בפנימייה

לוח 9.ד: יחסי גומלין עם המפקח על הפנימייה – כלל המנהלים

כמעט תמיד	לפעמים או לעיתים קרובות	מעט	כלל לא	
%				
50.0	50.0	---	---	מבין את העומס והקשיים ומנסה להקל עליי
48.4	48.4	---	3.2	הוא מבין את הצרכים הטיפוליים והחינוכיים של הפנימייה
35.5	61.3	3.2	---	אני נעזר בידע ובכישורים שלו
29.0	61.3	9.7	---	תורם באופן משמעותי להתמודדות שלי עם בעיות שצצות בפנימייה
---	12.9	32.3	54.8	הוא מפעיל עליי לחצים מיותרים
---	---	9.7	90.3	הוא פוגע בסמכותי החינוכית או הטיפולית כמנהל
---	9.7	16.1	74.2	מבקר אותי מבלי להבין את האילוצים בתוכם אני פועל
---	3.2	3.2	93.5	מחפש רק את הפגמים שבהתמודדות שלי עם קשיים שעולים
---	---	16.7	83.3	מנותק ממה שקורה "בשטח" בפנימייה

לוח 10.ד - יחסי גומלין עם המפקח על הפנימייה – פילוח לפי מגזר

מגזר יהודי				מגזר ערבי				
כמעט תמיד	לפעמים או לעיתים קרובות	מעט	כלל לא	כמעט תמיד	לפעמים או לעיתים קרובות	מעט	כלל לא	
%								
26.1	69.6	4.3	---	62.5	37.5	---	---	אני נעזר בידע ובכישורים שלו
43.5	52.2	---	4.3	62.5	37.5	---	---	הוא מבין את הצרכים הטיפוליים והחינוכיים של הפנימייה
26.1	60.9	13.0	---	37.5	62.5	---	---	תורם באופן משמעותי להתמודדות שלי עם בעיות שצצות בפנימייה
---	13.0	30.4	56.5	---	12.5	37.5	50.0	הוא מפעיל עליי לחצים מיותרים
---	---	8.7	91.3	---	---	12.5	87.5	הוא פוגע בסמכותי החינוכית או הטיפולית כמנהל
---	13.0	17.4	69.6	---	---	12.5	87.5	מבקר אותי מבלי להבין את האילוצים בתוכם אני פועל
---	4.3	4.3	91.3	---	---	---	100.0	מחפש רק את הפגמים שבהתמודדות שלי עם קשיים שעולים
---	---	18.2	81.8	---	---	12.5	87.5	מנותק ממה שקורה "בשטח" בפנימייה
50.0	50.0	---	---	50.0	50.0	---	---	מבין את העומס והקשיים ומנסה להקל עליי

לוח ד.11: התמודדות עם אירועים אלימים - כלל המנהלים

מסכים או מסכים מאד	די מסכים	כלל לא מסכים	
%			
100.0	---	---	הפנימייה עושה מאמץ אמיתי בהעלאת תחושת המוגנות ומניעת האלימות
96.9	3.1	---	יש בפנימייה חוקים ברורים וידועים לחניכים ולצות באשר לכללי התנהגות ומשמעת
96.9	---	3.1	הנהלת הפנימייה פועלת לחשיפה ולדיון רציני באלימות בפנימייה
93.8	6.3	---	צוות ההנהלה מתפקד היטב בהתמודדות עם אלימות
93.5	6.5	---	ההתמודדות עם אלימות נמצאת בסדר עדיפות גבוה אצלי
90.6	3.1	6.3	האכיפה של כלל המשמעת בפנימייה היא עקבית
90.6	9.4	---	הטיפול באלימות הוא חלק חשוב מה"אני מאמין" הפנימייתי
90.6	6.3	3.1	יש בפנימייה מודעות רבה לנושא של מניעת האלימות
87.5	12.5	---	אני מאמין שכמנהל אני תורם להפחתת האלימות בפנימייה
מסכים או מסכים מאד	די מסכים	כלל לא מסכים	
%			
87.5	12.5	---	אני חושב שהפנימייה מתמודדת היטב עם נושא האלימות
87.5	12.5	---	אני יודע על רוב מעשי האלימות המתרחשים בכותלי הפנימייה או בסביבתה
84.4	15.6	---	רוב אנשי הצוות מתפקדים היטב בהתמודדות עם אלימות
81.3	18.8	---	יש לי הכלים להתמודדות יעילה עם אלימות בפנימייה
78.1	12.5	9.4	הפנימייה מערבת את המשטרה במידת הצורך במידה הראויה לדעתי
68.8	18.8	12.5	הפנימייה עושה מאמץ אמיתי לערב את החניכים בניסיונות למנוע ולהתמודד עם אלימות
18.8	21.9	59.4	המגבלות, שגורמים ממשרד הרווחה, מטילים על העונשים והאמצעים שאני יכול להפעיל, פוגמות ביעילות הטיפול שלי באלימות

לוח ד.12: התמודדות מנהלים עם אירועי אלימות- פילוח לפי מגזר

יהודי			ערבי			
מסכים כלל לא מסכים	די מסכים	מסכים או מסכים מאד	מסכים כלל לא מסכים	די מסכים	מסכים או מסכים מאד	
%						
4.2	---	95.8	25.0	50.0	25.0	הפנימייה מערבת את המשטרה במידת הצורך במידה הראויה לדעתי
16.7	20.8	62.5	0.0	12.5	87.5	הפנימייה עושה מאמץ אמיתי לערב את החניכים בניסיונות למנוע ולהתמודד עם אלימות
75.0	8.3	16.7	87.5	12.5	---	רוב אנשי הצוות בפנימייה שלי מעדיפים להתעלם מהתנהגות אלימה שאינה באחריותם הישירה
---	---	100.0	12.5	---	87.5	הנהלת הפנימייה פועלת לחשיפה ולדיון רציני באלימות בפנימייה
50.0	37.5	12.5	25.0	75.0	---	יש לי הרגשה שאני משקיע חלק רב מדי מזמני כמנהל בהתמודדות עם בעיות אלימות
8.3	4.2	87.5	---	---	100.0	האכיפה של כלל המשמעת בפנימייה היא עקבית
4.2	8.3	87.5	---	---	100.0	יש בפנימייה מודעות רבה לנושא של מניעת האלימות
יהודי			ערבי			
די מסכים	מסכים או מסכים מאד	די מסכים	מסכים או מסכים מאד	די מסכים	מסכים או מסכים מאד	
%						
---	20.8	79.2	---	12.5	87.5	יש לי הכלים להתמודדות יעילה עם אלימות בפנימייה
33.3	50.0	16.7	37.5	37.5	25.0	הטיפול באלימות הוא בעיקר כתגובה לאירועים חריגים
70.8	12.5	16.7	25.0	50.0	25.0	המגבלות, שגורמים ממשרד הרווחה, מטילים על העונשים והאמצעים שאני יכול להפעיל, פוגמות ביעילות הטיפול שלי באלימות
79.2	16.7	4.2	75.0	12.5	12.5	רוב אנשי הצוות חוששים להתערב בקטטות בין חניכים
---	8.3	91.7	---	---	100.0	צוות ההנהלה מתפקד היטב בהתמודדות עם אלימות
						יש לי הרגשה שאני משקיע חלק רב מדי מזמני כמנהל בהתמודדות עם בעיות אלימות

לוח ד.13: פעילות שנקטה בעקבות אירוע אלים – כלל המנהלים

שלוש ויותר	פעם-פעמיים	כלל לא	
%			
51.7	48.3	---	בעקבות אירוע אלים בפנימייה, התקיימו פעילויות חינוכיות או דיונים בקבוצות הילדים השונות
55.2	44.8	---	דיברת בפני קבוצת חניכים בפנימייה על נושא האלימות בפנימייה
82.8	17.2	---	דיברת עם חניך על התנהגותו האלימה
72.4	27.6	---	הענשת חניך על התנהגותו האלימה
79.3	20.7	---	הדרכת, כיוונת וייעצת לאיש צוות כיצד להתמודד עם אלימות חניכים בקבוצה שלו
65.5	27.6	6.9	הבאת לכך שחניך הושעה זמנית מהפנימייה עקב התנהגותו האלימה
55.2	31.0	13.8	חייבת חניכים לתקן או לקנות ציוד וריהוט שאותו הם השחיתו
17.2	55.2	27.6	הבאת לכך שחניך אלים יועבר מהפנימייה שלך
27.6	37.9	34.5	הבאת לכך שהמשטרה הוזמנה עקב התנהגות אלימה של חניך
14.3	42.9	42.9	נאלצת להעניש קבוצה שלמה של חניכים עקב אירוע אלים
3.6	42.9	53.6	דאגת לכך, שחבר צוות שפגע בחניכים יועבר מהפנימייה שלך

לוח ד.14: פעילות בעקבות אירוע אלים – פילוח לפי מגזר

מגזר יהודי			מגזר ערבי			
שלוש ויותר	פעם-פעמיים	כלל לא	שלוש ויותר	פעם-פעמיים	כלל לא	
%						
4.5	27.3	68.2	---	100.0	---	דאגת לכך, שחבר צוות שפגע בחניכים יועבר מהפנימייה שלך
69.6	26.1	4.3	---	50.0	50.0	חייבת חניכים לתקן או לקנות ציוד וריהוט שאותו הם השחיתו
78.3	21.7	0.0	16.7	50.0	33.3	הבאת לכך שחניך הושעה זמנית מהפנימייה עקב התנהגותו האלימה
17.4	60.9	21.7	16.7	33.3	50.0	הבאת לכך שחניך אלים יועבר מהפנימייה שלך
34.8	34.8	30.4	0.0	50.0	50.0	הבאת לכך שהמשטרה הוזמנה עקב התנהגות אלימה של חניך
91.3	8.7	---	50.0	50.0	---	דיברת עם חניך על התנהגותו האלימה
87.0	13.0	---	16.7	83.3	---	הענשת חניך על התנהגותו האלימה
82.6	17.4	---	66.7	33.3	---	הדרכת, כיוונת וייעצת לאיש צוות כיצד להתמודד עם אלימות חניכים בקבוצה שלו

לוח ד.15: חיזוק הקשר עם ההורים וחשיבותו בעיני המנהלים

במידה רבה מאד	במידה רבה	במידה בינונית	כלל לא או במידה מועטה	
%				
50.0	46.9	---	3.1	באיזו מידה חיזוק הקשר עם ההורים הביולוגיים נמצא בסדר עדיפות גבוה אצלך בפנימייה?
40.6	53.1	6.3	---	באיזו מידה אתה רואה בהורים גורם חשוב בעבודה עם הילדים על הרווחה האישית ושביעות הרצון שלהם מהחיים?
34.4	46.9	18.8	---	באיזו מידה הפנימייה נוקטת באמצעים לחיזוק הקשר של החניך עם הוריו הביולוגיים (כמו ימי הורים-ילדים וכדומה)?
21.9	40.6	34.4	3.1	עד כמה הפנימייה משתפת את ההורים ביעדי הטיפול בילדיהם והפעילויות בפנימייה?
9.4	31.3	40.6	18.8	עד כמה אתה מרגיש שלאוכלוסיית ההורים של הילדים בפנימייה שלך יש את היכולות לשמש כשותפה בטיפול בילדים ובקידומם?
3.1	43.8	34.4	18.8	באיזו מידה אתה מרגיש כי יש לך את כוח האדם הדרוש על מנת לנהל קשרים תקופים עם ההורים הביולוגיים של הילדים?
---	15.6	28.1	56.3	באיזו מידה אתה מרגיש שהעומס בעבודה עם הילדים אינו מאפשר להשקיע בחיזוק הקשר של הילדים עם ההורים הביולוגיים?

לוח ד.16: חיזוק הקשר עם ההורים וחשיבותו בעיני המנהלים - פילוח לפי מגזר

יהודי				ערבי				
במידה רבה מאד	במידה רבה	במידה בינונית	כלל לא או במידה מועטה	במידה רבה מאד	במידה רבה	במידה בינונית	כלל לא או במידה מועטה	
%								
12.5	33.3	41.7	12.5	---	25.0	37.5	37.5	עד כמה אתה מרגיש שלאוכלוסיית ההורים של הילדים בפנימייה שלך יש את היכולות לשמש כשותפה בטיפול בילדים ובקידומם?
4.2	37.5	37.5	20.8	---	62.5	25.0	12.5	באיזו מידה אתה מרגיש כי יש לך את כוח האדם הדרוש על מנת לנהל קשרים תקופים עם ההורים הביולוגיים של הילדים?
---	16.7	29.2	54.2	---	12.5	25.0	62.5	באיזו מידה אתה מרגיש שהעומס בעבודה עם הילדים אינו מאפשר להשקיע בחיזוק הקשר של הילדים עם ההורים הביולוגיים?
54.2	41.7	---	4.2	37.5	62.5	---	---	באיזו מידה חיזוק הקשר עם ההורים הביולוגיים נמצא בסדר עדיפות גבוה אצלך בפנימייה?
20.8	33.3	41.7	4.2	25.0	62.5	12.5	---	עד כמה הפנימייה משתפת את ההורים ביעדי הטיפול בילדיהם והפעילויות בפנימייה?
41.7	50.0	8.3	---	37.5	62.5	---	---	באיזו מידה אתה רואה בהורים גורם חשוב בעבודה עם הילדים על הרווחה האישית ושביעות הרצון שלהם מהחיים?

לוח ד.17: תיעוד ודיווח על תכנית הטיפול – כלל המנהלים

במידה רבה מאד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	
%				
67.7	32.3	---	---	יעדי תכנית הטיפול תועדו בכתב
59.3	37.5	3.1	---	הוערכה מחדש בשנה האחרונה
45.2	38.7	12.1	---	הביצוע וההתקדמות מתועדים בכתב
34.4	50.0	---	3.1	התכנית מדווחת למנהל על ידי הצוות

לוח 18.ד: תיעוד ודיווח על תכנית הטיפול – פילוח לפי מגזר

מגזר יהודי				מגזר ערבי				
במידה רבה מאד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	במידה רבה מאד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	
%								
43.5	47.8	8.7	---	50.0	12.5	37.5	---	הביצוע וההתקדמות מתועדים בכתב
62.5	33.3	4.2	---	50.0	50.0	---	---	הוערכה מחדש בשנה האחרונה
33.3	50.0	16.7	---	37.5	50.0	---	12.5	התכנית מדווחת למנהל על ידי הצוות
65.2	34.8	---	---	75.0	25.0	---	---	יעדי תכנית הטיפול תועדו בכתב

לוח ד.19: סיפוק צורכי החניכים על ידי הפנימייה – כלל המנהלים

במידה רבה מאד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	
%				
56.3	37.5	6.3	---	מבחינת צרכים פיזיים (כגון תזונה, ביגוד וכדומה)
37.5	53.1	9.4	---	מבחינה טיפולית
28.1	65.6	6.3	---	מבחינת תחושת חמימות וביתיות
40.6	37.5	18.8	3.1	מבחינת ההתאמה של המבנה הפיזי
34.4	62.5	3.1	---	באופן כללי

לוח 20.ז: סיפוק צורכי החניכים על ידי הפנימייה – פילוח לפי מגזר

מגזר יהודי			מגזר ערבי			
במידה רבה או רבה מאד	במידה בינונית	במידה מועטה	במידה רבה או רבה מאד	במידה בינונית	במידה מועטה	
%						
100.0	---	---	62.5	37.5	---	מבחינה טיפולית
100.0	---	---	87.5	12.5	---	באופן כללי
95.8	4.2	---	87.5	12.5	---	מבחינת צרכים פיזיים (כגון תזונה ביגוד וכדומה)
95.8	4.2	---	87.5	12.5	---	מבחינת תחושת חמימות וביתיות
79.2	16.7	4.2	75.0	25.0	---	מבחינת ההתאמה של המבנה הפיזי